UNIVERSITÄTS BIBLIOTHEK WUPPERTAL
BERGISCHE UNIVERSITÄT WUPPERTAL

Universitätsbibliothek Wuppertal

Danielis Chamieri Delphinatis Panstratiæ Catholicæ, sive Controversiarvm De Religione Adversvs Pontificios Corpvs.

Tomis quatuor distributum. : cum indicibvs necessariis.

De Canone Fidei

Chamier, Daniel

Frankfurt, 1627

Liber octavus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.
Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

urn:nbn:de:hbz:468-1-907

Visual Library

ad nos, custodita sine fictione, Scripturarum tractatione plenissima, neq; additamentum, neq; ablationem recipiens, & lectio sine falsatione, & secundū Scripturas expositio legitima & diligens. Quę verba adeo sunt inconcinna & hiulca, & ἀσύντακτα, vt non sit facile certum aliquem sensum elicere. Lucem addas, si restituas tractationem nominandi casu, vt erat in veteri codice teste Feuardētio, & legas vno spiritu, *custodita sine fictione Scripturarum tractatio plenissima, neq; additamentum, neq; ablationem recipiens.*

IX Porro ex loco tam luxato, quid vtilitas redire potest ad Stapletonum? Nam obscurum esse, & incertum necesse est. Atq; adeo Feuardentius alium nescio quem sensum aucupatus est, asserens doceri ab Irenęo agnitionem veritatis, & Scripturarum sinceram germanamq; interpretationem, à veteri Ecclesiæ statu & ordine petendam esse: quod quidem ad aliam pertinet controuersiam: deinde non significat aut solam, aut summam esse rationem. Ego vero existimo indicari media agnoscendæ veritatis ista, doctrinam Apostolicā, & antiquum Ecclesię statum, quem censeo etiam appellatum characterē corporis Christi: deinde tractationē Scripturarum, i. ipsas Scripturas in quibus plenissime omnia tractantur: tum lectionem sine falsatione, id est vsum earū Scripturarum, qui is erat vt cum publice tum priuatim legerentur, abs; vlla falsatione: deniq; expositionem rerum fidei legitimam & diligentem secundum Scripturas. Quod si est, tum nemo non videt frustra hunc locum citari à Stapletono: nam id nos prolixe concedimus.

X. Stapletonianam autem interpretationem quis non sentit esse violentam, non vero αὐτοφυῆ? Nam primum non docuit Irenæus iis verbis conseruatam esse ab Ecclesia Scripturarum tractationem, & lectionem: sed docuit eam conseruatam, hoc est, quamdiu conseruatur, esse agnitionem veritatis. Secundo, illud *sine Apocryphorum confictis somniis*, vnde est? Nam in textu Irenæi nunquam apparet: sed & falsum est: sciunt enim omnes libris sacris esse non pauca inserta Apocrypha, quæ pijs viris negotium fecerunt. Non est etiam verum lectionem integram, & sine vlla corruptela fuisse conseruatam. Nam singulis, vt ita dicam, seculis magni in Ecclesia viri conquesti sunt, Bibliorum exemplaria esse deprauata, cum Græce tum Latine: addunt etiam Hebraice nostri Papistæ, religiosissimi scilicet Scripturarum commendatores.

XI. Serapion apud Eusebium hist. libr. 6. cap. 10. *Nos libros quosdam Apostolorum nominibus falso inscriptos, omnino repudiamus, certo cognoscentes huiusmodi nos ab illis nunquam recepisse.* Hæc ille (inquit) traditioni ab Apostolis acceptæ, tanquam firmissimæ regulæ innitens, in discernendis falsis scripturis à veris.

XII. Respondeo, primum non agi de canonizatione librorum sacrorum, sed de reiectione Apocryphorum & suppositiorum: non sufficere autem ad illos canonizandos, quæ ad hos reijciendos, vt alias diximus. Secundo, autoritatis Ecclesiasticæ nullam fieri mentionem, sed tantum acceptionis ab Apostolis: non esse autem Ecclesiam idem cum acceptione, aut etiam cum Apostolis: & ijs verbis indicasse Serapionem librorum autoritatem eo potius niti, quod eos ab initio Ecclesiæ tradiderint Apostoli, quam quod eos approbet Ecclesia. Vbi etiam ludit ambiguo Stapletonus, cum traditionem nominat ab Apostolis, alio sensu. Tertio Serapionem loqui de sua propria, & peculiari industria in censendis libris. Sic enim locum legimus integrum, ἡμεῖς καὶ Πέτρον καὶ τοὺς ἄλλους Ἀποστόλους ἀποδεχόμεθα ὡς Χριστόν. τὰ δὲ ὀνόματι αὐτῶν ψευδεπίγραφα ὡς ἔμπειροι παραιτούμεθα, γινώσκοντες ὅτι τὰ τοιαῦτα οὐ παρελάβομεν, *Nos & Petrum & alios Apostolos recipimus tanquam Christum: at eorum nomina falso adscripta, vtpote eius rei satis experti, repudiamus, cognoscentes nos eiusmodi nō accepisse. Vbi* τὸ ἔμπειροι significat eam solertiam qua præditus erat Serapion in hoc negotio, non vero vllam Ecclesiæ traditionem: exercebatur autē hæc solertia in considerandis dogmatibus. Adde nondum eo tempore vllum præcessisse Ecclesiæ decretum aut de eo libro, id est, Euangelio Petri, aut omnino de Canone.

XII. Theodoretus in argumento Epistolæ ad Hebræos, *Oportebat ipsos, & si nihil aliud, temporis quidem certe diuturnitatem reuereri, quo hanc epistolam in Ecclesiis perpetuo legerant veritatis alumni.* Hunc locum recitat, & quidem nudum Stapletonus: qui tamen ad rem faciat quid non video. Quid tum enim, si longo tempore Ecclesijs lecta est Epistola ad Hebręos? An sequitur ei suam quoad nos autoritatem tributam ab Ecclesijs? Imo, *ex quo* (inquit Theodoretus) *literarum Apostolicarum fuerunt Ecclesiæ participes, ex illo etiam epistolæ ad Hebræos vtilitatem percipiunt,* Quæ verba significant, statim ab initio suam huic epistolæ autoritatem constitisse. Ergo (inquam) non ab Ecclesiæ decreto vllo. Nam id, si quod fuit, non fuit ab initio, sed aliquot seculis posterius, ipsis agnoscentib. Papistis, qui contendunt non receptam in Canonem Hieronymi tempore, saltem ante concilium Nicenum: Et Stapletonus constitutam voluit in suis Deuterocanonicis, quib. paulatim est autoritas conciliata.

XIII. Concilium Toletanum primum, *Si quis dixerit, vel crediderit alias Scripturas, præter illas quas Ecclesia Catholica recipit, in autoritate habendas, vel esse venerandas, anathema sit.* Ex hoc Canone concludit (ita n. loquitur in Defens. lib. 2. c. 9. sect. 14.) in recipiendis Scripturis Ecclesiæ autoritatem esse lōge maximam, eamq; solam cuiuis fideli sufficere, diuina interim gratia ac persuasione interna non destituto: vt inde probetur, circa recipiendas Scripturas maximum esse, & infallibile, atq; supremum argumentum Ecclesiæ testimonium.

XIV. Quasi vero hoc demum experimento constaret, quam sit audax Stapletonus in eliciendis consequentijs! At eas nos constanter negamus. Re vera enim hoc testimonium hîc nec friget, nec calet. Nam recepti quidem dicūtur ab Ecclesia libri Canonici, sed quam ob causam non dicitur. Quid n. an quia Paulus seuerissime dixit, *Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema esto*, ideo statim concludimus in recipiendo Euangelio Galatarum fuisse autoritatem longe maximam, & solam cuiuis fideli sufficere: aut esse maximum, infallibile, ac supremum argumentum? Minime vero: & non ridebimus Stapletonum? Audiat potius, quia in eo Canone Concilij dicitur Ecclesia Scripturas recipere, ergo non esse eius autoritatem aut maximam aut solam: quia, tum potius tradere diceretur. Nam accipere, siue recipere non autoritatem significat eius, qui aliquid instituit, aut mandat, sed obsequium potius eius, cui aliquod obseruandum instituitur & mandatur.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

LIBER OCTAVVS, De CANONE.

Caput Primum.

De Perfectione Scripturæ, Status Controuersiæ.

VINDICATA libris Canonicis autoritate sua, purgato etiam numero, vastum pelagus ingredimur: Controuersiam de Perfectione Scripturæ: qua vix alia quęquā animosius, aut prolixius hactenus disputata, Catholicis in Perfectione, Papistis in Imperfectione, totius causæ, id est, omnium controuersiarum de religione, proram & puppim constituētibus: adeoque his non negantibus, si secūdum Catholicos pronuntietur, ad restim sibi rem redire.

II. Ac Verbum Dei Papistæ quidem, itidem vt Catholici, agnoscunt & fundamentum & regulam fidei. Sonnius c. 3. Demonstrat. religionis Christianæ, *Verbo Dei, & soli Verbo Dei adhibenda est fides, quam qui habent, Christi fideles appellantur.* Et c. 2. eam se dicit concepisse sententiam de Verbo Dei, *quod sit doctrina diuina, regula nostra.* Catechismus ad parochos, *Omnis doctrinæ ratio, quæ fidelibus tradenda sit, Verbo Dei continetur.*

III. Sed deinceps cum quæritur, quodnam sit id Verbum Dei, ita constituunt. Primum, accidere Verbo Dei, vt scriptum sit, siue quod idem est, hominibus propositum per Scripturam. Quod ne nos quidem negare aut possumus, aut volumus. Nemo enim nescit, hîc etiam vt alibi valere illud antiquum, τὰ ἐν τῇ γραφῇ esse σημεῖα τῶν ἐν τῇ φωνῇ, haud aliter quam τὰ ἐν τῇ φωνῇ sunt σημεῖα τῶν ἐν τῷ νῷ. Certum est etiam prius fuisse Verbum Dei, quam quicquam esset scriptum.

IV. Secundo, negant, Verbum Dei contineri terminis eorum librorum quos in Canone constituimus. Sonnius enim pronunciat augustius esse & extensius, pluraque in se complecti quam vtriusque Testamenti Scripturam. Hayus, ἀντιστρέφειν cum verbo scripto & non scripto, ac latius patere quam Verbum scriptum. Claudiopolitani Iesuitæ, thesi 4. nullo modo illos audiendos, qui tam anguste verbum Dei definiunt, vt non aliud sit, quam quod sacris literis continetur: esse enim verbum Dei id quod Deus aliquo modo loquutus est, vel per semetipsum, vel per eos quos nobis audiendos præcipit, siue illud literis mandatum sit, siue viuæ vocis traditione citra Scripturam ad nos peruenerit. Et Turnonenses in Thesibus anni 1582. *singulari Dei beneficio* (aiunt) *Christianam Ecclesiam rerum sacrarum monumenta, partim literis consignata, partim per Christianorum hominum manus sine scripto tradita, conseruasse credimus.*

V. Ex his Ioannes Serranus putabat posse Papistarum sententiam sic explicari, vt diceretur Verbum Dei genus, eiusque species duæ, & quidem, ἀντιδιῃρημένας, scriptum & non scriptum. Sed hoc Hayus valde improbauit, atque insectatus est. Non enim sequi, si Verbum Dei reciprocet cum scripto & non scripto, ideo illud horum genus esse: nam neque hominem genus esse albi & non albi hominis. Et tamen, quod iste tam seuere reprehendit, videtur Claudiopolitanis non admodum displicuisse, quorum thesis 6. hoc habet initium. *Sic ergo definitum Dei verbum, in duas veluti species secatur, scriptum scilicet, & sine literis sola voce & prædicatione traditum.* His ergo Iudicibus, Verbum scriptum & non scriptum, si non sunt species, certe, quod hinc non procul abest, veluti species sunt: Et vicissim verbum Dei si nō est genus, certe veluti genus est. Catechismus etiam ad parochos. *Omnis doctrinæ ratio quæ fidelibus tradenda sit, verbo Dei continetur, quod in scripturā traditionesq; distributum est:* quæ verba non valde abhorrent à Serrani verbis: etsi hæc contentio sit non magni momenti: & λεπτολογία potius quam seria animaduersio.

VI. His ita distinctis, Verbum illud Scriptum negant continere omnia ad salu-

salutem necessaria. Iesuitæ Turnonenses Thesi 2. *Qui fidei res omnes ad scriptum Dei verbum reuocant, in eos se difficultatum laqueos inducunt, vt nullum plane exitum inuenire possint.* Melchior Canus lib. 3. locor. Theolog. 3. *Non omnia quæ ad doctrinam Christianam pertinent, esse etiamnum in sacris literis expressa.* Latomus contra Bucerum defensione altera. *Nego* (inquit) *tam late patere Scripturam, vt voce sua comprehendat, eloquaturque omnia, quæ vel in hanc vsq; diem necessaria fuere in Ecclesia, vel in posterum futura sunt, non ad excolendam modo disciplinam Ecclesiasticam, quæ quotidie instauranda est, sed ad pietatem etiam religionemq; ipsam, tum vero maxime ad vnitatem Ecclesiæ, extra quam nihil saluum esse potest, conseruandam.* Deniq; ne omnia colligã, quæ essent infinita, Iesuitæ in disputatione Ratisbonensi ab ipso principio negarunt scripturam esse huiusmodi, vt ei nihil possit addi aut detrahi.

VII. In hac tamen sententiæ communione, alij alijs videntur durius molliusve loqui. Nam Canus eodẽ iam citato capite, *multa* ait, *pertinere ad Christianorum doctrinam & fidem, quæ nec aperte nec obscure in sacris literis continentur.* Carranza in 2. controu. ἀντιλεγομένων in summam Cõciliorum. *In Ecclesia sunt & alia, quæ nec expresse, nec obscure habentur in scripturis.* Sed Iesuitæ paulo aliter. Costerus Enchiridij c. 1. *Istæ*, inquit, nempe sacræ literæ; *non omnia continent Religionis mysteria explicite.* Bellarmin. de Verbo Dei lib. 4. c. 3. *Nos asserimus, in Scripturis non contineri expresse totam doctrinã necessariam, siue de fide, siue de morib.* Ergo illi priores ita simpliciter omnino negant õia contineri in scripturis; vt multa sint, quæ in ijs nullo modo reperiri queãt. At isti posteriores negant tantum κατ' τι; ac proinde aliquo quidem modo omnia in ijs reperiri concedunt: sed non expresse aut explicite. Atq; hoc fortasse illud est quod Hosius, alijs verbis expressit. *Continentur in Euangelio quæcũq; sunt ad salutem necessaria præcepta omnia, sed tanquam in semine.* Iolitius responsione ad Hopperi articul. 3. *Summa & capita omnium ad æternam salutem necessario requisitorum sufficienter in sacris scripturis continentur explicite vel implicite, expresse vel virtute, si ad eum sensum Scripturæ intelligantur, quem Spiritus sanctus & docet & docuit Ecclesiam suam Catholicam.*

VIII. Stapletonus, vt solet in distinctionibus solertiæ laudem quærere, doctrinam fidei necessariam quadruplici notione considerat in Relectione, controuersia 5. quæstione 5. articul. 1. Alias, vt causam atque principium credendi vniuersale, quod ad omnia quæ credere oportet, sufficienter inducat, etsi singula credenda non exponat. Alias, vt singulare principium, & radicem particularem multorum dogmatum, quæ inde possunt deduci: Alias, vt omne particulare dogma aperte definitum, quod qui negat, hæreticus censetur. Denique vt ab omnibus explicite credendam: vel à maioribus tantum explicite, & à minoribus implicite, atque in fide maiorum. Prima & secunda notione, dici posse solam Scripturam ad omnẽ fidem tenendam sufficere: tum quia docens clare & expresse quæ sit vera Ecclesia, & eius autoritas, aliaque principia fidei doctrinalia, docet tanquam in radice & principio omnia ad fidem necessaria, quia per Ecclesiam cætera discuntur quæ Scriptura tacet: tum quia multos articulos proponit fidei, qui plurimorum aliorum articulorum principia, fontes, & seminaria sunt. Tertia autem notione omnia in Scripturis manifeste explicari falsum esse. Quarta, eam doctrinæ partem, quæ ab omnibus & singulis explicite credenda est, concedit esse vt omnibus prædicatam, ita omnem aut fere omnem scripto commendatam: at alteram, vt non omnibus prædicatam, sic neque omnem in scripta relatam.

IX. Charronæus veritatis tertiæ capite quarto, hunc Scripturæ defectum, quarumcũque rerum constituatur, ita verbis exagerat, vt vix maiorem possit exprimere. *Scriptura* (inquit) *est minima particula veritatis reuelatæ.* Similiter Hosius confessionis cap. 92. *Multo maxima pars Euangelij peruenit ad nos traditione: perexigua literis est mandata.* Quid videtur? aut quem in angulum relegata Scriptura? Negabatur paulo ante omnia continere: dicebatur multa esse quæ non contineret. Satis maligne: sic tamen vt posset interim suam dignitatem aliquomodo retinere ac tueri. At nunc, quid superest spei? si longe minimam partem veritatis; si perexiguam Euangelij cõplectatur? Nimirum perierat spes nostra: nisi nonnihil respirare liceret benignitate Andradij, quantumuis Iesuitæ: qui Orthodoxarum Explicat. 2. *eorum quæ Christianum hominem credere oportet*, inquit, *maxima pars sacris literis continetur.*

X. Hunc tantum tam pœnitendum Scripturarum defectum, quæsierunt homines Ecclesiæ studiosissimi scilicet, quomodo, quave possent ratione sarcire. In promptu fuit traditionum supplementum. Quarum nomen esse generale, & significare omnem doctrinam siue scriptam siue non scriptam, quæ ab vno communicatur alteri, agnoscunt, Peresius de traditionibus parte prima postulato secundo, & Bellarminus de Verbo Dei libr. 4. capite 2. Sed postea tamen accommodatum esse à Theologis ad significandam tantum doctrinam non scriptam: atque hoc sensu ab illis hodie vsurpari; opponique Scripturæ: ac esse verbum illud Dei, quod paulo ante non scriptum appellabamus.

XI. Appellari non scriptam Bellarminus dixit, non quod prorsus non fuerit vnquam scriptis mandata: sed quia non à primo autore. Quod tamen non satis exactum est: nam sic tota Geneseos doctrina esset non scripta traditio, quia à Mose literis mandata est longe post quam fuit primo hominibus manifestata: Traditionum etiam Papisticarum plurimæ essent scriptæ, quia earum autores Papæ, statim in Decretalibus suis eas sanxerunt. Melius ergo Peresius, sic distingui à doctrina quæ in libris Canonicis reperitur. Hayus etiam Disp. lib. 1. c. 39. *Verbum non scriptum illud appellamus, quod in Sacræ Scripturæ libris aperte non continetur.* Sic quadragesimæ ieiunium, etsi multa de eo scripta legantur apud veteres tum in Concilijs, tum in scriptis priuatis; tamen est traditio non scripta, quia de eo merum est in Scripturis sacris silentium.

XII. Diuidunt autem Traditiones Iesuitæ Claudiopolitani παχυμερῶς, in eas quæ ad fidei dogmata spectant: & quæ ad ritus & ceremonias rite peragẽdas: & quæ ad informandos fidelium mores. Sed Bellarminus diligentior dupliciter secat, qua ab autoribus, qua à materia. Ab autoribus, vt sint Traditiones partim Diuinæ, partim Apostolicæ, partim Ecclesiasticæ: & sic ante eum distinxerat Peresius. Ergo Diuinæ sunt acceptæ ab ipso Christo Apostolos docente. Apostolicæ, quæ ab Apostolis institutæ. Ecclesiasticæ, consuetudines antiquæ, vel à prælatis, vel à populis inchoatæ, quæ paulatim consensu tacito populorum vim legis obtinuerunt. Peresius tamen in tertio membro consideratior, vt qui fontem harum traditionum collocet duntaxat in Episcoporum, maxime Romanorum potestate: populorum nulla habita ratione.

XIII. A materia traditiones distribuuntur in eas quæ sunt de fide, & eas quę sunt de morib. Rursus in perpetuas, & temporales: Tertio in vniuersales & particulares. Quarto in necessarias & liberas. Traditiones de fide & moribus; non definit Bellarminus, tantum illustrat exemplis. De fide est perpetua Mariæ Virginitas, & quatuor esse tantũ Euangelia; De moribus signum crucis in fronte exaratum; & certorum dierum ieiunia, festaq;. Perpetuam traditionem vocat, quæ instituitur vt semper seruetur vsq; ad mundi consummationem: temporalem, quæ ad certum tempus: qualis fuit obseruatio quorundam legalium ceremoniarum; vsq; ad plenam Euangelij promulgationem. Vniuersalem, quæ toti Ecclesię seruanda traditur: vt Paschatis, Pentecostes, similiũq; magnorum festorum obseruatio: Particularem, quę vni tantum aut pluribus traditur Ecclesijs, sicut tempore Augustini ieiunium Sabbathi quod Romæ tantum seruabatur. Necessariam quæ traditur in forma præcepti, vt celebratio Paschæ die Dominico post decimam quartam Lunam Martij. Liberam; quæ in forma consilij, vt aspersio aquæ lustralis.

XIV. Vt autem ad Controuersiæ nodum accedamus propius, de Traditione non Scripta ita sentiunt. Costerus. *Illa omnem veritatem in se habet, omnia fidei mysteria, omnemq; rationem Christianæ religionis complectitur, & õia dubia, quæ de fidei negotiis oriri possunt, dissoluit.* Nimirũ inquam, est igitur traditio hæc mare aliquod magnum; cum Scriptura sit tantum instar guttulæ: illa Oceanus βαθύῤῥοος; hæc paruus aliquis Rubicon. Quanquam videtur Costerus discedere ab illa strictiore notatione, qua Bellarminus notauit significari ea tantum quæ non sunt scripta. Alioquin valde loquutus ἀκύρως. Nam si traditio non comprehendit ea quæ sunt in libris sacris comprehensa: ergo vel ista non sunt mysteria fidei; vel traditio non continet omnia.

XV. Sed proue huntur vlterius; & Scripturam traditionib. comparantes, ita statuunt. Claudiopolitani Iesuitæ thesi 9. *Quod si verbum scriptum, cum non scripto conferre velimus, vtrumque in Ecclesia magnum momentum habere reperiemus: maius tamen non scriptum, quam scriptum.* Costerus. *Huius* (nempe traditionis quam suo more vocat Scripturam in corde) *præstantia multis partibus superat Scripturas, quas nobis in membranis Apostoli reliquerunt.* En tibi pietatem Romanam! Egregiam illam sane quæ Scripturas quas in sublimi solio Augustinus constituebat, deducit ad traditionis pedes, tanquam ancillas. Non videtur tamen Eckio, non Tridentinis laruis tantum animi fuisse. Nam ille in Enchiridio *Ecclesiasticæ* inquit *consuetudines, ritus, & Ceremoniæ æque sunt obseruandæ atq; leges diuinæ.* Tridentini similiter omnes libros tam veteris quam Noui Testamenti, nec non traditiones, tanquam vel oretenus à Christo, vel à Spiritu sancto dictatas, & continua successione in Ecclesia Catholica conseruatas, pari pietatis affectu ac reuerentia, suscipiebant ac venerabantur. Modestiores, qui si Scripturas non præferunt; saltem no deijciũt infra traditionem. Sed Bellarminus videtur medium aliquod tenere voluisse. *Traditiones diuinæ*, inquit *eandem vim habent, quam diuina præcepta siue diuina doctrina scripta in Euangelius: & similiter Apostolicæ traditiones non scriptæ eandem vim habent, quam Apostolicæ traditiones scriptæ: Ecclesiasticæ autem traditiones eandẽ vim habent, quam decreta & constitutiones Ecclesiæ scriptæ.* Ita videntur inter Papistas tres diuersæ de eadem re sententiæ.

XVI. Catholici in hoc toto negotio distinguendum putant inter res quæ traduntur in Ecclesia, & rationem earum tradendarum. Et res ipsas esse duũm generum: scilicet alias, in quib. substantia est & quasi corpus religionis Christianæ; non tantum ad fidem, sed etiam ad mores formandos, politiamq; Ecclesię continendam: proinde necessarias ex vi institutionis diuinæ: alias, eius essentię velut appendices, eiusq; corporis ornamenta neq; ex se, neq; ex institutione diuina necessarias, sed potius ἀδιαφόρους, & politiæ tantum caussa in vnum receptas: vt sunt disciplinæ partes varijs canonib. sancitę: ritus etiam & ceremoniæ; cum vniuersales, tum particulares: obseruationis liberæ quidẽ sed hactenus, vt sua priuata autoritate, aut possit, aut debeat contemnere, abijcere-ve.

XVII. De primo rerum genere sic statuunt. In confessione fidei Ecclesiarum Gallicarum art. 5. *Credimus verbum his libris comprehensum ab vno Deo esse profectum, quo etiam vno, non autem hominibus, nitatur ipsius autoritas. Cumque hæc sit omnis veritatis summa, complectens quicquid ad cultum Dei, & salutem nostram requiritur, neque hominibus, neque ipsis etiam Angelis fas esse dicimus, quicquam ei verbo adijcere, vel detrahere, vel quicquam prorsus in eo immutare.* In Tigurina capit. 1. *In hac Scriptura Sancta habet vniuersalis Christi Ecclesia plenissime exposita, quæcunque pertinent tum ad saluificam fidem, tum ad vitam Deo placentem recte informandam: quo nomine distincte à Deo præceptum est, ne ei aliquid vel addatur, vel detrahatur.* In Bohemica siue Valdensi, cap. 1. *In hac quæ ad doctrinam, & Sanctæ Ecclesiæ disciplinam, & gubernationem, ad singulos & vniuersos in ordinario salutis Ministerio (vnde & vera fides existit) necessaria sunt, ea inquam, omnia plene omnino, & quantum opus est, vt in eximio artificiosissimoq; sancti Spiritus opere, in hac comprehensa sunt, & conclusa, qua nec Angelus de cœlo proferre aliquid certius potest; & si adferret diuersum aliquid, credi ei non deberet.* In Belgica artic. 7. *Credimus sacram hanc Scripturam perfectissime omnem Dei voluntatem complecti, & in illa abunde ea omnia doceri, quæcunq; ab hominibus credi necesse est, vt salutem consequantur. Itaque cum illic exactissime, & fuse descripta sit omnis diuini cultus ratio, quam Deus à fidelib. exigit; nulli hominum (quamuis Apostolica dignitate prædito, ac ne vlli quidem Angelo è cœlo demisso, vt diuus Paulus loquitur) fas est aliter docere, quam iampridem in Sacris Scripturis edocti sumus.*

XVIII. De altero autem genere, Confessio Gallica art. 32. & 33. *Credimus expedire, vt qui electi sunt Ecclesiæ alicuius præfecti, inter se dispiciant, qua ratione totum corpus commode regi possit. Ita tamen vt ab eo quod Dominus noster Iesus Christus instituit, nunquam deflectant. Hoc autem non impedit, quominus quædam singulis locis peculiaria sint instituta, prout co... odum visum fuerit. Excludimus autem humana omnia commenta, & leges omnes, quæ cultus Dei prætextu astringendis conscientiis inuehuntur: & eas tantum admittimus, quæ fouendæ concordiæ, & vnicuiq; in obedientia debita retinendo, subseruiunt.* In Augustana art. 7. de Abusibus. *Docemus Pastores veros Ecclesiarum posse in Ecclesiis suis publicos ritus instituere: sed tantum ad finem corporalem, hoc est, boni ordinis, causa, videlicet ritus vtiles ad docendam multitudinem, vt certos dies,*

certas lectiones, & si quæ sunt similia: sed sine superstitione, & sine opinione necessitatis: vt has ordinationes violare extra casum scandali, non ducatur esse peccatum. Sed si cum scandalo violentur, vbi Ecclesiæ rectè constitutæ sunt, nec error est in doctrina, sciat violans tali loco se peccare.

XIX. Iam vero si rationem rerum tradendarum consideremus, omnino eam duplicem esse agnoscimus: vel per Scripturam Sacram; hoc est, eos libros, in quibus semel ab initio Spiritus Sanctus comprehendi voluit quicquid omnino ad perpetuam Ecclesiæ naturam est necessarium: Vel per quotidianam instructionem: per eorum ministerium, quibus traduntur Ecclesiæ regendæ. Sic in Confessione Gallica, artic. 25. *Credimus, quoniam nonnisi per Euangelium simus Christi compotes, oportere sacram & inuiolabilem* ὁδηγίαν, *eius autoritate in Ecclesia sancitam, conseruari: ac proinde requiri in Ecclesia Pastores, quibus onus docendi verbi, & administrandorum Sacramentorum incumbat.*

XX. Est ergo perspicua Catholicorum sententia: Traditionis nomen non auersantium: non tantum, quia comprehendit etiam Scripturam Sacram, cuius summa est, & extra sortem autoritas: sed etiam quia non simpliciter & in vniuersum Traditio, etiam non scripta, hoc est, quæ non contineatur in libris Canonicis, est reijcienda. Imo vero, vt fateamur, quod res est, omnino nō potest Ecclesia carere Traditionibus nō scriptis; siue intelligas quotidianam tradendæ fidelibus eius veritatis, quæ non aliunde hauritur quam è libris sacris, rationem: sic enim necessariæ sunt ordinariæ ad plebem conciones: necessariæ etiam catecheses: siue ritus quosdam pro locis, temporibus, & personis varios: aptos tamen exercendæ pietati, charitatiq; conseruandæ: qui etsi non exstent in Canone totidem literis, tamen à nemine contemni debent, eo ipso, quod ab Ecclesia, id est, pastoribus instituti sunt: dum tamen nihil officiant aut sinceritati doctrinæ, aut libertati conscientiæ: cui proprie leges præscribit, non nisi Deus.

XXI. Sed si comparatur Traditio scripta, cum non scripta, siue docendi rationem intelligas, siue res ipsas, ita censent. Apostolos eadem autoritate dogmata fidei ore tradidisse, & scriptis: id est, viuæ vocis Apostolorum prædicationem, tam certam & indubitatam fuisse, quam eorum scripta: vt non iniuria commendatur Paulus Thessalonicensibus τὰς παραδόσεις εἴτε διὰ λόγου, εἴτε δι᾽ ἐπιστολῆς, traditiones siue per sermonem, siue per Epistolam. Sed quæ deinceps dogmatum traditio sequuta est, siue scripta siue non scripta, longe esse inferiorem, minimeq; authenticam: nec per se certam fidem facere, sed tantum quatenus innititur traditioni scriptæ Prophetarum & Apostolorum: ac proinde non obligare conscientiam vllius fidelis, vt necessario id quod traditur credere debeat, etiam non malum, sub pœna damnationis. Itaque longe esse inferiori gradu quodlibet traditionis genus, siue consuetudines dicas Ecclesiarum, siue institutiones Episcoporum, siue Canones conciliorum: si comparentur cum Scriptura Sacra, quæ constituta est extra omnem comparationis aleam.

XXII. Hæc Catholicorum est sententia: quam Papistæ suis verbis exprimentes, negant nos pro certo quicquam habere, nisi quod in diuina Scriptura expressum inuenitur, hoc est, in verbis Scripturæ. Sic enim Peresius statim ab initio scriptum reliquit: & alij plerique sunt secuti. Et quidem si non sophisticarentur, importuneque syllabas aucuparent, ac quærerent ansam calumniandi, poteramus id quod duriuscule his verbis significatur dissimulare. Sed in progressu disputationis apparebit, quam merito nobis caueamus ab eorum vafritie. Itaque dicimus, si per illud *expressum*, intelligant ipsam doctrinæ substantiam (vt ita loquar) non autem tradendæ modum, qui in verbis consistit, nos facile sic sentire, sin autem modum potius; hoc sensu, vt credant nos nihil admittere nisi quod totidem verbis & syllabis in Scriptura legitur, tum querimur fieri nobis iniuriam: cum in eodem numero habeamus, & quæ sic verbis expressa sunt, & quæ ex verbis expressis, necessaria analogiæ consequentia deducuntur. Exempli gratia nos tam certo credimus Spiritum Sanctum adorandum, quam Deum esse adorādum. Hoc, quia totidem verbis legimus scriptum: illud quia ex eo necessario deducitur. Nam si Deus adorandus est, & Spiritus est Deus: certe omnino sequitur Spiritum esse adorādum. Sic verbum Dēi esse credimus hoc axioma, Purgatorium Papisticum esse merum somnium. Et tamen fatemur nos ea verba, eorumve verborum contextum in nullo aut Propheta, aut Apostolo legisse vnquam. Quid ergo? Nempe ea in Prophetis & Apostolis legimus de peccatorum remissione; quæ aut oportet esse falsissima, quod est blasphemum, aut necesse est inferre id consequens.

XXIII. Hoc igitur sensu Scripturam asserimus esse perfectam: & Papistas accusamus grauissime, quod nobis cōtradicentes, eam ipsam Scripturam faciant imperfectam. Ridemus etiam nouam sophisticen eorum, qui cum ne latum quidem pilum ab ea pertinacia recedant, tamen queruli clamitant sibi iniuriam fieri. Sed immerito. Primo enim, cum proprie contradictoriæ sint sententiæ, nostra & Papistarum: si nostra perfectionem tuetur Scripturæ: nonne aliam necesse est tueri eiusdem imperfectionem? Antecedens autem esse verum, non tantum nos testamur, sed etiam aduersarij non negant. Certe Stapletonus, in procemio libri 10. de Principijs, asserit nos hanc solius Scripturæ sufficientiam prædicare, extollere, atque perurgere. Secundo, non opus est coniecturis, cum disertam habeamus, aduersariorum assertionem. Iacobus Dauius Episcopus Ebroicensis hoc vsus est argumento in hac causa. Quicquid sufficienter continet alicuius scientiæ principia, debet posse probare omnes propositiones quæ ad eandem pertinent; contradicentesq; refutare. At id Scriptura non potest in Theologia. Ergo non continet sufficienter omnia principia doctrinæ necessaria ad Theologum & religionem. Quid? Gregorius de Valentia Analysis lib. 5. cap. 1. nonne diserte disputat, *Scripturam non esse sufficientem fidei regulam*? Viderint illi vtrum distinguant perfectionem à sufficientia; nos certe vtramque eodem sensu nominamus.

XXIV. Tannerus in disputatione Ratisbonensi id imperfectum dici asserit, cui aliqua perfectio conueniens & debita deest: non autem si quælibet perfectio, siue conueniens & debita, siue non conueniens & non debita desit. Et illustrat exemplo. Homo imperfectus & erit cui manus desit, aut pes, aut alia pars corporis & animæ, conueniens & debita: at non qui cornua non habeat, aut alas. Non esse autem perfectionem Scripturæ debitam, vt omnia omnino dogmata morum & fidei contineat: ergo, non esse propterea imperfectam. Sed hęc excusatio pendet ex totius quæstionis conclusione: cui nos præiudicium facere nec volumus nec debemus. Certe si verum est Scripturam esse Canonem, & normam, siue regulam fidei nostræ, hæc ei perfectio debetur, vt inde hauriantur omnia quæ credenda sunt: quod qui negant, detrahunt illi perfectionem debitam, ac proinde imperfectam efficiunt, quantum in eis est.

XXV. Iacobus Dauius duplicem esse dicit sufficientiam, siue (vt nos quidem loquimur) perfectionem: immediatam & mediatam. Illam, quæ ab eo quod sufficiens appellamus, exhibetur immediate, & per se: hanc, quæ mediate, hoc est, per ea media, quæ ipsum sibi substituit. Scripturam Sacram vero omnia continere præcipua, fundamentaliaque capita religionis Christianæ: minutiora vero continere vel immediate, vt ea nos per seipsam doceat vel mediate, indicatis medijs per quæ ea doceri queant; videlicet, institutis, & moribus, quæ Apostoli viua voce consignarunt Ecclesiæ. Itaque non sequi ex doctrina Papistica Scripturam esse insufficientem. Sed hæc sunt πλάσματα τῶν λόγων, & sic oportet eos qui noua inuehunt dogmata, nouas etiam vocib. notiones addere. Negamus autem sufficientiam illam mediatam, vnquam cuiquam in mentem venisse: quæ enim sufficere ad aliquid dicta sunt hactenus; ea intellecta sunt in se ipsis habere sufficientiam. Itaque literæ quæ nihil aliud quam fidem astruunt tabellario; illę profecto nunquam dictę sunt sufficientes exponendæ legationi. Testamentum, quo instituitur hæres, & alia præcipua capita voluntatis eius à quo conditur; sufficiens quidem dicitur ad indicandam eam voluntatem: sed si non exprimat quomodo educari liberos oporteat, tantumque eam curam alicui committat, id nunquam sufficiens dicetur ad eam educationem. Et hæc erant exempla Episcopi Ebroicensis. Simili ratione quantumuis nos amandet Scriptura ad Traditiones, tamen eam oportet fateri esse insufficientem ad Ecclesiam plene instituendā, si vera est Papistarum doctrina. Itaq; frustra verba declinant, cum crimen ipsum admittunt.

XXVI. Cæterum infinitus est eorum numerus, qui in hac controuersia versati sunt: omnes nominare sigillatim nihil est opus: præcipuos indicare satis. E Papistis: Stanislaus Hosius in Confessione Petricouiensi cap. 92. & in Confutatione Prolegomenon Brentij lib. 4. Ioannes Driedo tomi 1. lib. 4. cap. 5. Ioannes Roffensis initio confutationis assertionis Lutheranæ. Franciscus Cordubensis in Annotationibus Catholicis articulo 2. cap. 71. & seqq. Bartholomæus Carranza secunda controuersia. Melchior Canus libro tertio locorum Communium. Martinus Peresius prolixo volumine. Andradius defensionis Tridentinæ lib. 2. Ioann. Hayus li. 1. Disputation. Francisc. Sonnius Demonstrationum religionis Christianæ lib. 1. Alphonsus de Castro aduersus omnes hæreses lib. 1. cap. 5. Bellarminus Controuersiæ 1. lib. 4. Thomas Stapletonus de Principijs lib. 12. & in Relectione, controu. 5. Gregorius de Valentia in Analysi Fidei lib. 5. c. 3. Cæsar Baronius Annal. Ecclesiast. tom. 1. ad annum quinquagesimum tertium. Magnis etiam animis agitata quęstio est in colloquio Ratisbonensi. Gallice plurimi: sed præcipui Charronæus in 3. Veritate; Puteanus, & Bullengerus aduersus Plessæum. I. Dauius de traditionibus Apostolicis.

XXVII. Ex nostris. Martinus Chemnitius in Examine Concilj Tridentini parte 1. Antonius Sadeel tractatione Theologica de Verbo Dei scripto. Zacharias Vrsinus quæst. 4. de Scriptura in tractatibus Theologicis. Whitakerus quæst. 6. de Scriptura Sacra. Iunius, & Danæus, & Hunnius in examine 1. Controuersiæ Bellarmini. Ioannes Serranus in defensione pro vera Ecclesiæ Catholicæ autoritate. Sibrandus Lubbertus de Principijs libr. 7. Philippus Mornæus præfatione de Eucharistia. Ioann. Vrban. Hattemensis de Verbo Dei scripto & non scripto lib. 4. Iacobus Kimedontius libris duobus de Verbo Dei non scripto. Ioannes Serranus aduersus Hayum pro vera Ecclesiæ autoritate 1. quæst. p. 3. Andreas Riuetus Summæ controuersiarum tract. 1. q. 9.

CAP. II.

An è Scripturis salutem habeamus.

I. Catholici sic disputant: Quæcunque doctrina eiusmodi est, vt ex ea salutem habeamus, hæc continet omnia ad salutem necessaria. At Scriptura Sacra, est eiusmodi doctrina. Ergo Scriptura Sacra continet omnia ad salutem necessaria. Maior patet. Nam quæcunque ad aliquid necessaria sunt, ea si desint, non potest id perfici ad quod obtinendum necessaria sunt: vt si necesse sit hominem esse animal rationale, tum nullus erit homo, si nullum sit animal, si nulla sit ratio. Si pœnitentia ad salutem necessaria requiritur, aufer pœnitentiam, eadem opera abstuleris spem salutis: & est κοινὴ ἔννοια.

II. Minor probatur. Primo ex 5. c. Euāgelij secundum Ioan. ἐρευνᾶτε τὰς γραφὰς ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν. *Scrutamini Scripturas, quoniā vos putatis in iis vitam æternam habere.* Quib. verbis Christus causam docet, ob quam Iudæi Scripturas vel scrutarentur, vel, quod est verisimilius, scrutari deberent: nempe hanc, quod in ijs, id est per eas sperarent se vitam adepturos æternam. Vnde constat etiam ante Christum, Ecclesiæ hanc communem fuisse sententiam, & quidem à Christo non improbatam. Item ex eiusdē Euangelij 20. c. *Hæc scripta sunt, vt credatis Iesum esse Christum Filium Dei: & vt credentes vitam habeatis, per nomen eius.* Rursus ex. 3. post. ad Timoth. ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα οἶδας, τὰ δυνάμενά σε σοφίσαι εἰς σωτηρίαν διὰ πίστεως τῆς ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ. *A puero sacras literas nosti, quæ possunt te sapientem reddere ad salutem per fidem quæ est in Iesu Christo.* Denique ex Chrysostomo, homil. 53. edit. Græcę, in Ioannem. ἂν οὕτω θέλωμεν τὰς γραφὰς ἐρευνᾶν μετ᾽ ἀκριβείας καὶ μὴ ἁπλῶς δυνησόμεθα τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας ἐπιτυχεῖν. *Si sic velimus scrutari scripturas cum diligenti studio, & non vtcunque, assequi poterimus salutem nostram.* Et statim per partes ea significans quę ad salutem necessaria sunt indidē hauriri. ἂν διὰ παντὸς αὐταῖς ἐνδιατρίβωμεν, καὶ δογμάτων ὀρθότητα, καὶ βίον εἰσόμεθα ἠκριβωμένον. *Si penitus in eis versabimur & doctrinæ rectitudinem, & vitam exactè institutam erudiemur.*

III. Ad huius Syllogismi partes quid directe respondeant aduersarij, mihi quidem nondum occurrit. Sed recitatos è Scriptura locos varie vidi eludere conantes, vt capite capti angues reliquum corpus varie versant. Ad primum sic Puteanus. Primo valere aduersus eos, qui Scripturam non recipiant: non vero aduersus Papistas qui recipiunt. Imo, inquam, aduersus vtrosque: quia

promittitur salus in Scripturis: quod falsum esset, si non continerent omnia ad salutem necessaria. Exempli gratia, si non sit iis doctrina de numero personarum Trinitatis, earumque Consubstantialitate, vt contendunt aduersarii: sit autem verum, neminem seruari qui non credat in Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, vnum verum Deum: tum necesse erit, ex Scripturis non constare salutem? At hic locus euincit, ex Scripturarum meditatione constare salutem: ergo necesse est ex earundem meditatione constare Trinitatis dogma: Et sic per singulos articulos discurrendo, refutari Papistas asserentes imperfectionem Scripturæ. Præterea si non valet aduersus eos qui Scripturam non recipiunt, ergo inutiliter dictum est ad Iudæos, nam hi sane Scripturas recipiebant. At hoc quid aliud est, quam in Christum insurgere? Denique hæc exceptio, impingit in ipsius loci diserta verba. Nam quicunque putant se in Scripturis habere vitam æternam, ii proculdubio easdem admittunt: at eos ipsos Christus iubet scrutari Scripturas: ergo iis ipsis, qui Scripturas admittunt, hoc mandatum Christus dedit. Quare omnino inepte Puteanus negauit hunc locum iis obiiciendum, qui Scripturas admittunt.

IV. Secundo idem Puteanus excipit, aliter haberi sermonem cum Pharisæis, Iudæis ue pertinacibus, aliter cum Christianis: neque vnquam Christum amandasse Apostolos, aut fideles ad scrutandas Scripturas: sed assuefecisse, vt fidem adhiberent verbo suo, eorumque quos sibi substituturus erat, videlicet Pastorum Ecclesiæ. Sed hæc exceptio priorem destruit: quia fatetur hæc verba dicta ad Pharisæos, & Iudæos; hoc est ad eos qui admittebant Scripturas. Deinde dissimilitudinis caussa nulla profertur hac quidem in re: nec etsi variæ sunt Iudæorum & Christianorum personæ, quicquam obstat, quominus ad vtrosque pertineat eadem doctrina: quod in aliis capitibus infinitis probare licet: & hoc ipsum nonne veteres Catholici patres produxerunt ad omnes Christianos? *Vtinam* (clamabat Origenes homil. 2. in Esaiam) *omnes faceremus illud quod scriptum est, Scrutamini Scripturas.* Quãuis quid hoc ad rem? Non enim ea vis est argumenti nostri: sed quod vita æterna habeatur ex Scripturis. Quid autem ineptius dici potuit, quam non ablegatos fuisse fideles ad legendas Scripturas? Æque dixisset, non pertinere ad Christianos illud, *Deum tuum adorabis & illi soli seruies*: quod nunquam nisi Satanæ Christum obiecisse legimus.

V. Tertia Puteani exceptio: verbum *Scrutamini*, non esse imperantis, quid sit faciendum: sed indicantis, quid Pharisæi solerent: Non esse igitur mandatum: alias sequi, neminem esse Christianum, qui literas nesciret: imo qui non posset exacte Scripturas scrutari: quia legere, nec intelligere, negligere est. Respondeo, varias esse hac de re sententias. Quosdam enim sic intelligere, vt Pharisæorum morem simpliciter significari putent: in quibus est, & quidem, vt opinor, primus Cyrillus Alexandrinus: cuius sententiam, cum alii nonnulli probant, tum vir magnus Theodorus Beza in annotationibus in hunc locum. Alios vero censere Christum Iudæos ablegare ad Scripturas, vt videant in iis locos quibus illi testimonium exhibetur: Et hanc esse maioris interpretum numeri sententiam: qua de re egimus satis lib. 6. c. 10. Sed hoc quid ad rem? aut quid ad robur argumenti, quod (vt iterum dicam) non etuitur ex his verbis, *Scrutamini Scripturas*: sed ex sequentibus, quæ docet salutem in iis haberi.

VI. Quarta exceptio: nominatas esse à Christo Scripturas, non ad omnia suæ doctrinæ capita confirmanda, sed vnum duntaxat, de sua persona, suoq; Mediatoris officio. At hoc est prorsus extra oleas: non enim interest, quorsum, aut in quem finem Scripturæ tum sint à Christo nominatæ: sed attendendum quid sit de Scripturis dictum. Quicquid enim illud sit, hoc tamen semper constat ex his verbis, haberi vitam in Scripturis; quæ tota vis est argumenti. Deinde, etsi hoc loco citantur testes Scripturæ tantum personæ, aut officii, tamen aliis plurimis, certum est citari ad alia plurima fidei Christianæ dogmata confirmanda: hodie etiam ad omnia: nec citari, nisi ex hoc firmo principio in iis vitam haberi.

VII. Postremo Puteanus excipit, Christum non potuisse loqui nisi de Scripturis Veteris Testamenti: quod nos quidem fatemur, tum quia nondũ exstarent Scripturæ Noui Testamenti: tum quia hic sermo erat ad Iudæos. At si in Veteri Testamento continetur vita: & Vetus Testamentum est Scriptura Sancta, siue pars Scripturæ: tum negari nullo modo potest contineri vitam in Scriptura Sancta: nam quod continetur in parte totius, quis sanæ mentis neget esse in toto? Ad hæc, eæ Veteris Testamenti vitam habebant, non quia erant Vetus Testamentum: sed quia erant Scripturæ Sanctæ, hoc est, Verbum Dei: proinde producendum priuilegium ad reliquas omnes Scripturas, quæ æque sunt Scripturæ Sanctæ, ac illæ, quæ pertinebant ad Vetus Testamentum; id est, ad nouas, quod nemo, opinor, neget Christianus. Ergo (inquit Puteanus) nobis scrutanda esset duntaxat Scriptura Veteris Testamenti: atque ita fieret nouum inutile. Itane? Quasi vero, quod de vno affirmatur, necesse statim sit de altero negari? Neget ergo, si audeat Puteanus, in Nouo Testamento haberi vitam: quia hoc ipsum eodem loco affirmatur de Veteri. Sed consequentia est ineptissima, nec micam habet sanæ mentis.

VIII. Ad secundum locum ex vigesimo Ioannis, Bellarminus tripliciter respondet. Primo: Ioannem tantum loqui de miraculis Christi: ac dicere se scripsisse tantum aliqua miracula, non omnia, quia illa sufficiebant ad persuadendum mundo, Chrstum esse filium Dei. Sed vident omnes, duas esse partes eius contextus: priorem in his verbis: *Multa etiam alia signa edidit Iesus in discipulorum suorum conspectu, quæ non sunt scripta in hoc libro.* Et de hac nulla est controuersia, quin sit de miraculis intelligenda, quæ non sunt omnia scripto mandata: imo vero ne traditione quidem nõ scripta ad nos vsque peruenire potuerunt. Sed alteram partem, in his verbis, *Hæc autem scripta sunt*, nihil obstat quominus generaliter intelligamus, de iis omnibus, quæ Ioannes in Euangelio suo exposuit, non tantũ signa, sed multo magis doctrinam, cui videtur potius attendisse: Et confirmatur hæc interpretatio ex sequentibus: nam sola miraculorum historia non sufficit ad fidem Christianam, aut ad vitam obtinendam.

IX. Consentiunt ẽt Patres. Cyrillus c. vlt. lib. 12. in Ioannem. *Non igitur omnia quæ Dominus fecit conscripta sunt: sed quæ scribentes, tam ad mores quam ad dogmata putarunt sufficere, vt recta fide, & operibus ac virtute rutilantes ad regnum cœlorum perueniamus.* Augustinus lib. 1. de Consensu Euangelist. *Quicquid Christus de suis factis & dictis nos legere voluit, hoc scribendum Apostolis, tanquam suis manibus imperauit.* Verba ipsa perspicue sonant Cyrillũ & Augustinum longius produxisse hunc locum, quam ad miracula & doctrinam etiam comprehendisse.

X. Sed hoc vt eludat Bellarminus, videamus. Eos patres ait de solis dictis & factis Christi loqui: & propterea hoc illos dicere voluisse: scripta esse sufficienter, non quidem omnia absolute; sed tantũ omnia dicta & facta Christi: præter quæ dicta & facta, multa sunt alia necessaria: alioquin omnes historiæ & documenta Testamenti Veteris, & ipsa Acta Apostolorum, & Epistolæ Petri & Pauli, Ioannis, Iacobi, & Iudæ superuacanea essent.

X. At Bellarminus non tam eludit, quam versute ludit, & illudit veteratorie. Primum, ex verbis Ioannis, ne nos quidem omnia absolute scripta esse contendebamus: nam hoc omnino scimus esse falsum: nec tamen non à Ioanne, sed ne à reliquis quidem, aut Euangelistis, aut Apostolis, siue singulis, siue omnibus, præstitum. Quid ergo? nimirum ea duntaxat, quæ sufficiunt, necessaria sunt ad salutem, continentia doctrinam & mores. Quare historiæ, siue veteris siue noui Testamenti, frustra nominantur: vtpote quæ non sint ad salutem necessariæ: etiamsi non superfluæ. Secundo, ne dicta quidem & facta Christi Patres omnia scripta fuisse docent: nam & hoc falsum est: addũ autem disertam limitationem, *quæ scribentes tam ad dogmata quam ad mores putarunt sufficere.* Tertio, esse aliquid ad salutem necessarium, præter dicta & facta Christi, negamus. Nam tota religio Christiana dogmatis continetur & moribus. Cyrillus autem habet, ea scripta esse, quæ sufficerent ad dogmata & mores: si hæc sufficiunt, ergo alia non sunt necessaria. Male tamen Bellarminus concludit, esse igitur superflua. Non est enim verum esse superflua quæcunque non sunt necessaria. Quis enim dicat, non posse consistere Christianam religionem, nisi sciamus admissum esse incestum à filiabus Loth? Et tamen non est hoc ipsum inutile: ergo ne superfluum quidem.

XII. Sed secundo Bellarminus respondet, Ioannem non loqui nisi de rebus à se scriptis: ergo si illa sufficiunt, superfluas fore alias omnes scripturas. Sed hæc consequentia, vt paulo ante, est ineptissima. Nam eiusdem rei plures testes conquiruntur, qui singuli vnum idemque testimonium perhibent, & tamen non sunt superflui.

XIII. Tertio, negat hæc verba, *Hæc autem scripta sunt*, & quæ sequuntur, significare signa sola sufficere ad salutem: sed illa ad hoc referri & ordinari, & esse vnum ex mediis requisitis ad nostram salutem; etiamsi solum non sufficiat. Enimuero, quis, inquam, dixit aliquando signa sufficere? Sed non recte verba Ioannis coarctantur ad signa, quæ, vt diximus, latius patent. Vnde non tantum Cyrillus dixit ea esse scripta, quæ sufficere videbantur ad dogmata & mores: (quæ autem sunt eiusmodi, quis neget ad salutem esse satis?) sed etiam Augustinus tract. 49. in Ioannem scripsit, *Sanctus Euangelista testatur multa Dominum Christum & dixisse & fecisse, quæ scripta nõ sunt. Electa sunt autem quæ scriberentur, quæ saluti credentium sufficere videbantur.* Non dixit ea ordinati ad salutem tanquam vnum ex mediis, vt vult Bellarminus: sed dixit sufficere saluti credentium. Quid si sufficiunt, non sunt ergo vnum aliquod ex mediis, sed non medium perfectum, quo qui bene vtatur, etiam solo, possit salutem adipisci.

Sed hanc Augustini adeo disertam sententiam Melchior Canus fœde peruertit c. vlt. lib. 3. locor. Theologicor. *Non vult Augustinus* (inquit) *dicta factaque Iesu, ab Euangelistis scripta, ad salutem fidelium, & doctrinam esse satis: Sed hoc vult non fuisse opus ad fidelium salutem, vt ex dictis factisque Iesu alia scriberentur, quam quæ scripta sunt: hæc enim scribere satis fuisse: reliqua ab Euangelistis, sine culpa prætermissa.* Præclare! si tanta esset huius hominis autoritas, quanta audacia. Nam hæc certe portentosa est, vereque Papistica. Augustinus diserte dixit ea sufficere saluti, saluti inquam fidelium, & hic suis præstigiis speret se nobis persuasurum, sufficere non saluti fidelium, sed tantũ scriptioni Euangelistarum? Quis ferat? Quasi nemo sciat, quid intersit inter salutem, & scriptionem.

XV. Charronæus aliam sibi rimam putauit inueniendam. Notat ergo Ioannem addere, *vt credatis Iesum esse Christum filium Dei*: qui quidem vnicus est è multis articulus. Etsi autem Euangelium Ioannis sufficiat ad id credendum, tamen non sufficere ad omnia credenda. Sed contra est autoritas Cyrillii & Augustini; qui multo latius hæc verba producunt, nempe ad omnia dicta & facta Christi, quæ sufficiant ad dogmata & mores: vnde facile quiuis iudicat, ea verba, *vt credatis Iesum esse Christum filium Dei*, posita esse, non tanquã articulum vnum è multis, sed tanquam summam Euangelii, ad quam reliqui omnes referantur articuli: quomodo 1. c. ad Romanos Euangelium vocatur *Euangelium de filio Dei*: Et Ioann. 17. *hæc est vita æterna, vt te esse illum solum verum Deum cognoscant, & quem misisti Iesum Christum.* Quomodo etiam Paulus 2. c. 1. ad Cor. negauit se quicquam scire nisi Iesum Christum, eumque crucifixum. Id autem ita esse, duplici argumento euincitur. Primo, quia in eo ipso Euangelio multa alia docentur præter hunc vnicum articulum: secundo, quia additur, *vt credentes habeatis vitam*: vbi & illud credere complectitur omnes articulos, & haberi vita non potest, si vnum duntaxat articulũ credas. Ergo hic etiam locus probat Scripturæ perfectionem.

XVI. Ad tertium locum ex posteriore ad Timotheum tres omnino exceptiones comperi. Prima est Hayi, Bulengeri, atque aliorum, Apostoli sententiam esse de scriptis Veteris Testamenti intelligendam. Quid tum vero, inquam? Eone minus de Scriptura? Imo certa est consequentia, Si vetus Testamentum potest nos sapientes efficere. Est a. Vetus Testamentũ Scriptura sacra: ergo Scriptura sacra potest nos sapientes reddere. Nam si omnino verũ esset, Scripturam Sacram non posse: tum necessario falsum esset, V. Testam. posse. At, inquit Hayus, si id quicquam ad rem faceret, concludendum esset, nihil in Marci & Lucæ scriptis ad salutem reperiri necessarium, quod in Prophetarum & Apostolorum libris perspicue non reperiatur. Ego vero nego consequentiam: satis enim est si reperiatur: etsi non perspicue.

XVII. Altera exceptio est Bulengeri Σοφίσαι significat instruere, vt vertit Hieronymus, potius quam sapientem reddere. Ridicule: cum enim deducatur ἀπὸ τοῦ σοφοῦ, necesse est inde habere significatum. Glossariũ vetus σοφίζω, *sapientiam præsto.* Phauorinus σοφίζομαι ὑπό τινος, αὐτὶ τοῦ σοφὸς γίνομαι. Sane vero significat etiam instruere: sed hanc necesse est esse secundariam significationem: quia nemo potest sapiens effici quin instruatur: ac proinde ex consequenti intelligitur antecedens: quo magis illi sunt ridiculi sophistę, qui ex antecedente consequens excludunt.

XVIII. Cæterum Syrus Interpres vertit: דמשכחין דנהכמונך Boderianus interpretatus est, *Quæ possunt efficere te sapientem.* Tremellius, *possunt sapientem te reddere ad salutem.* Quinetiã Caietanus ad hunc locũ ostendit, instruere, in Latina versione, positũ esse, *pro sapientiã docere.* Erasmus σοφίσαι, *i. e.*

erudire, sapientem reddere. Psalm. 19. quod Hebraice est מחכימת פתי in participio eius verbi quo Syrus Interpres vsus est, Septuaginta reddiderunt σοφίζουσα ἄπειρα, eodem verbo quod Paulus vsurpauit. Latinus autem interpres vertit, *Sapientiā præstans paruulis.* Similiter Psalm. 119. מאיבי תחכמני Græce ὑπὲρ τοὺς ἐχθρούς μου σοφίσας με; *Super inimicos meos prudentē me fecisti.* Ps. 105. וזקניו יחכמו: Græce, καὶ τοὺς πρεσβυτέρους αὐτοῦ σοφίσει, Latine, *& senes eius prudentiam docerent.* Siracidæ 47. ἐσοφίσθη ἐν νεότητι αὐτοῦ; *eruditus est in iuuentute sua.* Denique Salmero disput. 4. in post. ad Timoth. id est, explicans hunc ipsum locum, *Instruere ad salutem: siue vt verbum Græcum habet σοφίσαι, id est, sapientem reddere, vel erudire, vt legit Ambrosius.* Nihil igitur obstat, quominus hic etiam locus probet Scripturæ perfectionem: totumque adeo nostrum argumentum sit firmum.

XIX. Tertia exceptio recens est Nicolai Gautieri, in fraudibus Sedanensibus art. 5. Paulum dicere literas sacras posse sapientem reddere Timotheum: non absolute; sed cum additione modificationeque: nimirum tum, cum adduntur fidei quæ est in Christo Iesu. Quid hoc est autem? nisi non sufficere, nisi quantum exponuntur, & intelliguntur per fidem Ecclesiæ: id est, per verbum Euangelii non scriptum: cum certum sit, tum fidem Christianam constitisse non in Euangelico verbo scripto: sed in non scripto: testibus libris posterioribus?

XX. Respondeo, facilimum nodum esse. Apostolum addidisse fidem, quoniam Scripturæ, aut non creditæ, aut non relatæ ad Christum, neminem seruant. Itaque cum leguntur, oportet aut inutiles esse ad salutem; aut ita legi vt adhibeatur fides illa, quæ intuetur Christum Mediatorem. Ast hic Apostata fidem interpretatur incircumscripte: quæ sibi omnia permittat persuadere, etiam quæ ad Scripturam nihil attinent: vt non seruauerit quenquam fides in Christū, quem Scriptura docet: nisi etiam crediderit adorandas imagines, quod ille nusquam tradit. At nobis longe aliud persuasum. Nam fidem nominati vel obiectiue, doctrinam fidei: vel formaliter, habitum animi credentis in Christum. Hoc autem loco, nō priorem. Nempe, quoniam absurda esset φλυαρία: quandoquidem Sacræ literæ sint fides in Christum obiectiue; id est, doctrina fidei. Itaque ridicula esset παιδαγωγία; Sacræ literæ possunt sapientem reddere per sacras literas. Ergo, posteriorem. Hæc autem refertur ad ipsas Scripturas, nimirum vt hæ saluum faciant, dum iis creditur per habitum illum, qui reipsa differt ab illis. Itaque Carthusianus exposuit, *per fidem, id est, mediante & cooperante fide*: nam cooperatio ad habitum pertinet, non ad obiectum.

CAP. III.

An Scriptura Christianum perfectum reddat.

I. QVæcunque doctrina hominem Christianum perfectū reddit, ea continet omnia necessaria ad fidem & mores. At doctrina scripta in libris Canonicis hominem Christianum perfectum reddit. Ergo ea continet omnia necessaria ad fidem & mores. Ad probationem minoris locus est illustrissimus 3. cap. post. ad Timoth. πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ ἵνα ἄρτιος ᾖ ὁ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρτισμένος. *Tota Scriptura diuinitus est inspirata, & vtilis ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad institutionem, quæ est in iustitia: vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum perfecte instructus.*

II. Hic vero strenue pugnant aduersarii, imo obstinate potius; vafre sophisticeque λεπτολογοῦνται. Prima exceptio. Πᾶσα γραφή, non totam, sed omnem scripturam significat. Hoc autem quid sit, si quis expectat, explicat in hunc modum. Bellarminus, *Cum dicit omnis Scriptura, non solum toti corpori Scripturarum, sed etiam singulis libris tribuit eam laudem.* Hayus. *Si in vnam Scripturæ partem conuenit optime Apostoli sententia, verbi gratia, in Epistolam ad Philemonem, ergo hoc Apostoli testimonium breuissimæ huic Epistolæ, omnium rerum ad salutem necessariarum cognitionem asserit. Cur ergo inanem sumimus operam in cæteris Scripturæ libris reuoluendis?* Stapletonus, *Paulus non de tota, sed de omni Scriptura: id est, de omni parte Scripturæ loquitur, quod sit vtilis: Quod si vero exinde sequitur, etiam ad omnia illam sufficere: sequetur quoque quamlibet Scripturæ partem ad omnia sufficere.*

III. Respondeo: primum, si πᾶσα non totam, sed omnem significaret, eo fortius futurum argumentum nostrum: nam si partes singulæ sufficerent: (quod sane de quibusdam dici potest non immerito, vt, exempli gratia, de toto Nouo Testamento) tum multo magis omnes. Nec esset consequens illud Hayi absurdum, quod iam iterum atque iterum κρακυσμῷ instar repetitum audiuimus, si vna pars sufficiat, ergo reliquas frustra legi: quia instructionis varii sunt gradus, vt alia sit plena, alia vberior, & amplior: adeo vt etiamsi nullum sit in Epistola ad Philemonem dogma, quod non aliunde habeatur & quidem vberius; tamen eam non sine fructu & seruat & legit Ecclesia. Ergo superesset illud tantum Stapletoni.

IV. Itaque secundo, dico totam potius Scripturam significari, quam omnem: quo sensu sæpissime in Scriptura τὸ πᾶν sumi solet ἀντὶ τοῦ ὅλου. Exempla infinita. In Veteri Testamento, Geneseos 7. ובל-ביתך καὶ πᾶς ὁ οἶκός σου, *& omnis domus tua.* Et 13. בל-הארץ πᾶσαν τὴν γῆν, *omnem terram.* Psal. 33. בל-צבאם πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν, *omnis virtus eorum.* Et. 45. כל-כבודה πᾶσα ἡ δόξα, *omnis gloria.* In Nouo Testamento Matth. πᾶσα Ἰουδαία, *omnis Iudæa:* sexto. ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ, *in omni gloria sua:* decimo tertio, πας ὁ ὄχλος, *omnis turba.* Marci 1. πᾶσα ἡ Ἰουδαία χώρα, *omnis Iudæa regio.* Luc. 1. πᾶν τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, *omnis multitudo populi*, Paulus etiam ipse, vt ne ab eo prorsus aliena phrasis videatur, ad Rom. 33. πᾶς ὁ κόσμος, *omnis mundus.* Atque hoc sæpissime vetus Interpres Latinus animaduertit, qui בל Hebraicum, Græcum πᾶν, expressit totum. Geneseos 31. בכל כחי ἐν πάσῃ ἰσχύϊ μου, *totis viribus meis.* Et 47. בכל הארץ πάσῃ τῇ γῇ, *in toto orbe.* Matthæi 8. πᾶσα ἡ πόλις, *tota ciuitas,* Poster. ad Cor. 1. πάσης παρακλήσεως, *totius consolationis.* Ad Ephes. 4. & Philippenses 2. πᾶν τὸ σῶμα, *totum corpus.* Ad Hebr. 2. διὰ παντὸς τοῦ ζῆν, *per totam vitam.* Non est igitur Scripturæ insolens phrasis.

V. Esse autem hoc loco ita sumendum τὸ πᾶν triplici argumento euincitur: primo, quia Scriptura Sacra nunquam distributa est, vt genus in varias species, sed vt totum in varias partes: vt quilibet liber sit tanquam membrum integri corporis. At Latine, omne, potius genus significat, comprehendens species: vel certe speciem comprehendentem indiuidua: totum vero corpus compositum è membris. Nec aliud iudicium de Græca voce. Sed tamen fateor permutari. Quid tum autem? Nam sensus est semper distinguendus.

VI. Secundo, quia eadem phrasis eodem sensu legitur apud Patres, Athanasius in Synopsi. πᾶσα γραφὴ ἡμῶν χριστιανῶν θεόπνευστος ἐστι; qui locus eō magis notatu dignus est, quia ex Paulo κατὰ λέξιν mutuatus. Et vertit quidem Musculus, *Omnis nostra, qui Christiani sumus, Scriptura diuinitus inspirata est*; sed intelligi totam, sequentia ostendunt: τὸν ἀόριστον, ἀλλὰ μᾶλλον ὡρισμένα καὶ κεκανονισμένα ἔχει τὰ βιβλία. *Libros habet non infinitos, sed finitos; ac certo Canone comprehensos:* nam ita totum corpus distribuitur in particulas. Basilius præfatione in Psalmos, his itidē mutuatis vocibus, Πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος, καὶ ὠφέλιμος. Διὰ τοῦτο συγγραφεῖσα τῷ πνεύματος, ἵν' ὥσπερ ἐν κοινῷ τῶν ψυχῶν ἰατρείῳ πάντες ἄνθρωποι τὸ ἴδιον τοῦ οἰκείου πάθους ἔκαστος ἐκλεγώμεθα. *Tota Scriptura diuinitus inspirata, & vtilis, ob id à Spiritu Sancto composita est, vt tanquam in communi officina, omnes homines sigillatim eligant propriarum perturbationum medicinam.* Vbi quis non videt, Scripturam comparari officinæ? Sed & nemo ausit asserere è singulis Scripturæ partibus omnia colligi animæ medicamenta. Cyrillus Catech. 5. *Fidem in disciplina & annuntiatione acquirito ac retineto, μόνῳ τῷ διὰ τῆς ἐκκλησίας νῦν σοι παραδεδομένῳ, τῷ ἐκ πάσης γραφῆς ἀκριβωμένῳ, quam solam tibi nunc tradit Ecclesia, ex vniuersa Scriptura firmatam.* Et paulo post; Symbolum fidei complecti dicit ἐκ πάσης γραφῆς τὰ κεφαλαιώδεις συλλεχθέντα, *præcipua collecta ex vniuersa scriptura.*

VII. Tertio, quia, quæ Paulus tribuit πάσῃ τῇ γραφῇ, ea non conueniunt singulis eius partibus. Itaque Basilius præfatione in Psalmos explicans quomodo è Scripturis hauriri possint omnia, ἀλλὰ μὲν οὖν προφῆται παιδεύουσι, καὶ ἄλλα ἱστορεῖται, καὶ ὀνόματα ἕτερα, καὶ ἄλλα τινὰ εἴδη τῆς παραινετικῆς φιλοσοφίας. *Alia proinde nos ipsi Prophetæ erudiunt, historici perdocent alia, alia item instruit lex: denique alia commonitionis illa prouerbialis forma.*

VIII. Sed contra tamen Bellarminus, *Nulla,* inquit, *pars Scripturæ breuior est Epistola secunda Ioannis: & tamen in ea videmus prædicari Christum esse verum Dei filium, quod est dogma fidei: item videmus prædicari, vt diligamus alter vtrum, quæ est doctrina morum: præterea videmus aperte in ea scribi, esse Antichristos eos, qui dicunt Christū non venisse in carne, quod pertinet ad hæreticos refellendos: postremo videmus reprehendi eos, qui dicunt hæreticis Aue, quod ad correctionem morum pertinet.*

IX. At ego miror, virum inter suos magnum, adeo se ridiculum præbere, adeoque loqui inconsiderate. Primum, quomodo ille mihi partes suo arbitrio intelligit? Aut quo me argumento refutabit, si singulas partes intelligi velim, singula capita? aut saltem, si non patitur diuelli, ea quæ vno spiritu composita sunt, quo iure saltem singulos Psalmos reciciet?

X. Secundo, quo iure sibi ille delectum permisit vnius partis? Aut quo artificio consequentiam nectet, ab hac secunda Ioannis, ad reliquas omnes partes, vt si hæc contineat omnia capita, etiam aliæ? Aut quis neget alias dari posse in alteram partem? Exempli gratia: Ipsius Ioannis tertia duo saltem habet quatuor illis capitibus, laudem Gai ex charitate, & interpretationem Diotrephis. Epistola ad Philemonem, vehementer hortatur ad charitatem: sed nihil præterea. Ergo hæ saltem duæ particulæ eximerentur.

XI. Tertio, cur contextum distrahit sibi cohærentem? Paulus enim Scripturam dixit, non tantum esse vtilem ad doctrinam, sed addit etiam, vt vir Dei sit ἄρτιος, & ἐξηρτισμένος. Glossarium ἄρτιος *perfectus, integer.* Etymologicum magnum. Ἄρτιος σημαίνει τὸν ὑγιῆ καὶ πεπληρωμένον. *Significat eum qui est sanus & plenus.* Phauorinus: ἄρτιον, τὸ ὁλόκληρον, τέλειον, καὶ ὑγιές. *Integrum suis partibus, perfectum, & sanum.* Sensus est igitur Apostoli: ex Scripturis effici hominem Dei omnibus rebus instructum vt nihil ei desit. At hoc fieri nō potest, nisi sciat, non tantum docere, redarguere, corrigere, instruere: sed etiam singula illa perfecte. Hoc autem è singulis Scripturæ particulis haberi nequit. Docebit secunda Ioannis, Christum esse verum Dei filium: at non docebit resurrexisse: non docebit, natū è Virgine: nō docebit Spiritū esse Deū. Docebit charitatē, at nō castitatē. Reprehēdet eos qui negant Christū venisse in carnē: at nos eos qui liberū arbitriū adstruunt cū Pelagio. Sic alia plurima.

XII. Supersunt eiusdem duo argumenta: prius ex eo, quod cum hæc ad Timotheum scriberetur Epistola, nondum exstabat Apocalypsis: nondū Euangelium Ioannis: forte etiam aliquid deerat ex corpore Scripturarum. Alterum, quia Paulus ex hoc vniuersali principio volebat concludere in particulari, Scripturam Testamenti Veteris, quia diuinitus inspirata erat, vtilem fuisse ad docendum, arguendum, & reliqua.

XIII. Respondeo ad prius, non sequi, si non omnes exstabant particulæ Scripturæ, ideo de singulis loquutum esse Paulum, non de toto corpore. Nihil enim obstat, quominus loquutus sit de omnibus iis, quæ tum exstabant in quibus iam tota doctrina continebatur & fidei & morum: quam subsequutæ partes non reddiderunt auctiorem. Neque enim aut Euangelium Ioannis, aut Apocalypsis (nam eas duas partes solas, nisi forte addas tres eiusdem Epistolas, tum nondum extitisse verisimile est) vlla habent dogmata, quæ non aliunde abunde constet: etsi disertius forte his libris quædam sunt explicata; vt in Euangelio Christi Deitas: in Apocalypsi aduentus Antichristi, & si quæ alia adferri possunt exempla.

XIV. Ad alterum: primo non esse idem partem aliquam Scripturæ, & quamlibet. Itaque non sequi, ex eo quod voluerit concludere de Veteri Testamento, voluisse etiam id quod dixit, intelligi de singulis quibusque particulis: nam & nos concedimus esse aliquam Scripturæ partem, quæ ad ea omnia nominata ab Apostolo, sit vtilis: sed idem negamus de qualibet, vt ita diximus. Secundo negamus sequi, si de parte dixerit, ideo non dixisse de toto. Imo contra: argumentum firmum esse à parte ad totum. Nam quia, quæ sunt in parte, eadem sunt in toto: profecta si vna particula Scripturæ est perfecta, & sufficiens ad omnia: non potest tota ipsa Scriptura esse deficiens. Nec potest in tota domo non esse idem thesaurus, qui est in vno cubiculo, atque ita expediuimus primam aduersariorum exceptionem.

XV. Secunda exceptio eiusdem est Bellarmini. Nunquam, inquit, illud vtilis, significabit sufficiens est. Nam qui dicit cibum vtilem ad nutriendum hominem, dicit quidem cibum ad hoc esse institutum vt nutriat, sed non dicit sufficere solum cibum; nam si calor naturalis deficiat, aut aliquod instrumentum corporis ad nutritionem necessarium, cibus non nutriet. Nec aliter Andradius.

Qui

Qui dixerit vtilia esse sacra scripta ad perficiendos Euangelii ministros nequaquam illis omnia necessaria contineri, neque ex sola eorum lectione perfectionem illam haberi posse affirmarit.

XVI. Respondeo argumentum non niti vnica illa voce, sed toto sententiæ complexu: quo sic Scriptura dicitur vtilis, vt ea vtilitas diserte constituatur in omnibus, imo singulis partibus, quæ sunt Theologo necessariæ: & quidem ita vt perfectus Theologus efficiatur, non autem qualiscumque, aut initiatus duntaxat. Itaque Andradius fœde peruertit Pauli verba, & contorquet in alium sensum. Quis autem non videt longe aliud esse, si dicat aliquis, Organum Aristotelis vtile esse ad omnes Dialecticæ partes, vt perfectus fiat Dialecticus: quam si dixerit, vtilem esse Prophyrii Isagogē ad perficiendum Dialecticum? Certe vt hoc de Isagoge verum est, ita si quis de eadem diceret vtilem esse ad omnes Dialecticæ partes, vt fiat perfectus Dialecticus, omnino rideatur ab omnibus. Et in vniuersum, quæcunque aliquid vel minimum conferunt, ad aliquid vel inchoandum, vel promouendum, ea vtilia dici possunt ad idipsum perficiendum. Sed nihil potest vtile dici ad idipsum perficiendum per singulas partes, quod ipsum sit imperfectum.

XVII. Exemplum cibi valde est ineptum, fateor non sufficere cibum, si desit naturalis calor: fateor non sufficere Scripturam si desit vis Spiritus, si desit fides. Sed quorsum hæc? Nos enim disputamus de perfectione, imperfectioneue Scripturæ. Atqui defectus caloris, nullus est defectus cibi: neque vllus defectus Scripturæ, defectus Spiritus, & fidei. Itaque etiam hoc posito, non desinit esse perfectio Scripturæ: quomodo nec perfectio cibi. Enimuero apud Liuium Decad. 3. lib. 9. *Quem ceperant exules montem, herbidus aquosusque est: & quia pecori bonus alendo erat, hominum quoque carne & lacte vescentium abunde sufficiebat alimentis.* Nec tamen puto à monte illo sufficiebatur calor naturalis. Similis ratio Scripturæ. Nam abundantia Spiritus, similis est calori interno: articuli fidei, alimentis: Scriptura monti. Nostra autem quæstio nunc de alimentis, quibus administrandis Scripturam sufficere nos affirmamus, Papistæ negant: & nos vere, si vere Liuius montem illum testatus est sufficere alimentis.

XVIII. Tertia exceptio Cani, & Bulengeri: non excludi ab Apostolo, sed potius commendari Traditiones: hoc inde euincunt; quia paulo ante dixit, *Tu permane in iis quæ didicisti, & quæ tibi concredita sunt, sciens à quo didiceris.* Didicerat autem, inquiunt, Timotheus sacras literas, & præterea mysteria Euangelicæ doctrinæ concredita acceperat; edoctus à Paulo viua voce, magis quam scripto.

XIX. At nos regerimus, Timotheum edoctum fuisse viua voce Pauli, doctrinam Euangelicam eandem, quæ iam tum continebatur in Scripturis sanctis, non autem aliam. Itaque si Traditionum nomine intelligant Canus & Bulengerus, eam docendi rationem, quæ fiat per viuam vocem, concedimus facile totum argumentum, vtpote quod nihil deroget perfectioni Scripturæ sed eandem potius confirmet. Sin autem per Traditiones alia quadam intelligant dogmata nusquam scripta, nusquam lecta, negatur consequentia.

XX. Quarta exceptio est apud Bellarminum prima: Scripturam sufficienter instruere & perficere hominem Dei, quia multa expresse continet; & quæ non continet, ostendit vnde sint petenda. Ita Bellarminus, qui statim, qua si hoc ipsum nimium esset, reuocat prodigam istam liberalitatem, negans eā ipsam perfectionem à Paulo Scripturæ tribui: hoc est, non tantum non doceri Scripturam perfectam esse hoc sensu, vt ipsa omnia doceat quæ requiruntur ad perfectum Theologum: sed ne hoc quidem sensu, vt multa continens reliqua vnde petantur indicet. En Iesuitarum ingenium!

XXI. Respondeo; non potuisse quicquam dici magis ridicule. Primum enim ea loquendi ratio nunc demum nata est inter Papistas, ante eos nunquam audita; vt ab aliquo sufficienter ac plene doceri dicamur, qui tamen non ipse omnia me aut docat, aut etiam docere queat; sed tantum indicet alium magistrum à quo hauriam si libet: Imo vero alium sic indicare, nihil aliud esse potest, quam eum qui indicat non posse sufficienter docere: nam hæc ipsa causa est, cur alio abeundum sit. Quare si Scriptura non ipsa omnia doceret mysteria pietatis; si minimam particulam reuelatæ veritatis proponeret, & ad Ecclesiam amandaret, tum nemo satis sanus diceret ab ea sufficienter erudiri Christianos. Contra potius. Lex amandabat ad Christum: quia pædagogus erat, teste Paulo ad Galat. 3. & tamen ad Hebræos 7. οὐδὲν ἐτελείωσεν: nihil ad perfectionem deduxit.

XXII. Secundo, Patres longe aliter sentiunt. Theodoretus ad illud *Ad docendum: Quæ ignoramus, ex ea discimus.* Ex ea, inquit, non autem aliunde. Primasius. *De ipsa lege docetur ignorans, arguitur insolens, corripitur errans, eruditur ad iustitiam qui modum seruare non nouit.* Nota, de ipsa lege docetur. Disertior Chrysostom. εἴ τι μαθεῖν, εἴ τι ἀγνοῆσαι χρὴ ἐκεῖθεν εἰσόμεθα· εἰ ἐλέγξαι τὰ ψευδῆ, καὶ τοῦτο ἐκεῖθεν. *Si quid discere, si quid ignorare oporteat, inde discemus: si confutare falsa, & hoc etiam inde.* Et post ἀντ' ἐμοῦ, φησι, τὰς γραφὰς ἔχεις· εἴ τι βούλει μαθεῖν, ἐκεῖθεν δυνήσῃ; *Pro me,* (inquit) *Scripturas habes si quid velis discere, inde poteris* Theophylactus. *Ad docendum, prodest, inquit, quia nos instruit quid sit perdiscendum. Nihil enim est, quod nequeat Scripturis dissolui.* Et post, *Si necesse est, inquit, vt aliquid vel corrigatur vel instruatur, hoc est, ad iustitiam reddi continentem & sobrium, & ea quæ iusta sunt exequi: ex sacris literis id omne suppeditabitur.* Ergo sic Patres existimarunt omnia doceri à Scriptura, vt ab eadem suggerantur. Quin etiam notanda sunt Chrysostomi verba, qui censet Pauli mentem hanc esse, vt sui loco Timotheo præceptorem indicaret. Nam id significat eum præceptorem, qui Timotheum ita doceret, vt ipse Paulus solebat. At non solebat ex parte tantum instituere, sed plene: oportet ergo idem de Scriptura statuere.

XXIII. Absolui verborum Pauli interpretationes varias: nunc supersunt rara quædam, nec facile alibi obuia argumentationum sophismata Andradii Iesuitæ & Puteani. *Putasne* (inquit Andradius, libet enim ipsa verba describere, *sacras literas, quas Paulus tanti fecit, Ecclesiæ Christi vim & dignitatem demonstrare? Si quantum insit in Ecclesia maiestatis, ponderis & autoritatis, ex sacris literis non satis liquet, quomodo hominem Dei perfectum, & ad docendum omni ex parte absolutum reddunt? Si liquet, ex iisdem profecto accipiet Doctor Euangelicus tantis Spiritus S. præsidiis Ecclesiam Christi muniri, vt nullis errorum monstris patere, nulla ignorationum caligine tegi, nullis turbulentis atque corruptis opinionibus infici possit: quomodo vero traditionum autoritatem imminuent sacræ literæ, quæ tradentis Ecclesiæ dignitatem vsque adeo amplificant.* O inauditum acumen! Ita enim libet in Andradium exclamare, vsurpatis ipsius in Chemnitium vocibus. Siue doceat Scriptura Ecclesiæ maiestatem, siue non doceat: concluditur esse imperfecta, & præter eam traditiones necessariæ. Quo me vertam? Quid negem? Quid concedam? sed bene est: Cornutum video, non demonstrationis argumentum, quod sperabam à Theologo; sed Iesuiticæ illusionis sophisma, quod à sophista solet expectari.

XXIV. Cōsideremus retexendo. Siue ecclesiæ autoritatē Scriptura cōmendet, siue nō cōmendet, vtroq; modo euincitur esse imperfecta. Cur ergo, si nō cōmendet? nempe, quia hoc ipsū saltē deerit. At hic nulla difficultas. Nā hoc certe nomine nihil deesse potest Scripturæ; à quo tam serio scimus ecclesiam cōmendari. *Dic Ecclesiæ: & si Ecclesiam non audiuerit, esto tibi tanquam Ethnicus. Ecclesia est columna, & firmamentum veritatis.* Et alia non pauca, quibus immodice abutuntur Papistæ, vt sunt miri Scripturarum corruptores.

XXV. Sed altera pars quid habet vitiū? Si ex Scriptura liquet Ecclesiæ autoritas: ergo inde cōstat Ecclesiā nullis errorū monstris patere, nulla ignorationū caligine tegi, nullis turbulentis, atq; corruptis opinionibus infici posse. Atqui, inquam, negatur hęc cōsequentia: nec n. necesse est, si magna sit Ecclesiæ autoritas, ideo transferri subito ab his terris in cœlos: vbi reuera erit immaculata: nullisq; erroribus, nullis tenebris, nullis opinionib. obnoxia.

XXVI. Et tamen idipsū si cōstaret è Scripturis, nihilominus nō cōcluditur hęc nostra quæstio de imperfectione Scripturę. Imo, inquit, quomodo traditionū autoritatem imminuent sacrę literę, quę tradentis ecclesię dignitatem amplificant? Imo, inquā, de traditionū autoritate seruata, imminutaue, quid attinet nunc loqui? An quia nulla eis dignitas esse potest, si sua Scripturæ perfectio asseratur? At nos contra: tū vere, serioq; cōmendari traditionū autoritatē dicimus, si scriptura easdem contineat: quia inde cōstabit esse θεοπνεύστους propterea quod πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος. Nulla a. tanta autoritas quanta reuelationū diuinarū. At non potest eas omnes continere Scriptura, nisi sit perfecta.

XXVII. Puteanus, vir, si quisquam alius, confidentissimus sui, perspicuā demonstrationem pollicetur, ad cuius solutionem magno fastu omnes vndique Ministros prouocat. Ea sic se habet. Si certum est multos libros Canonicos scriptos esse post mortem Pauli: & rursus certum est, eos libros esse verbum Dei: Certum est ergo, Paulum morientem multum Ecclesiæ traditionis reliquisse, hoc est, Verbi Dei non scripti. Quod si adhuc certum est, nunquam venisse Paulo in mentem, vt obstaret quominus ii libri pro Verbo Dei agnoscerentur, annon est etiam certum nunquam ei in mentem venisse, vt præiudicaret traditioni.

XXVIII. Respondeo, plus hic esse fastus quā neruorū. Est n. cōsequentia falsa: nam præter libros Ioannis, omnes erant scriptæ N. Test. partes, tum temporis, cum hanc secundam ad Timotheum Paulus absoluebat: at in illis scriptis Ioannis nullum est dogma fidei, nullum de moribus præceptum, quod non constet ex aliis Scripturæ partibus, & quidem perspicue. Quare, etsi moriens Paulus Ioannis libros scribendos relinquebat, tamen nullum relinquebat Traditionem non scriptā, quę arguere posset Scripturam alicuius imperfectionis. Adde, nullam esse cōsequentiam à libris Ioannis ad Traditiones Ecclesiasticas. Nam libri Ioannis inter has nullo modo numerari possunt, magis quam reliquæ Scripturæ.

CAP. IV.

An Scriptura sit Doctrina perfecta conuertens animas.

I. QVæcunque doctrina perfecta est conuertens animas, ea cōntinet omnia necessaria ad fidem & mores. At Scriptura sacra est perfecta conuertens animas. Ergo Scriptura sacra continet omnia necessaria ad fidem & mores. Maior patet, quia animæ conuersio ad Deum consistere perfecte non potest, nisi omnibus cognitis, ad vtramque partem, cum fidei, tum morum, necessariis. Minor autem probatur ex verbis Prophetæ, Psalm, 19. *Lex Dei perfecta conuertens animam.*

II. Ioannes Hayus primo contendit non perfectam, sed immaculatam à Propheta dici legem: sic enim Hieronymum vertisse: vt nihil possit vllus mortalium in Dei lege perfectionis desiderare: quia sit irreprehensibilis, vt ait Euthymius. Secundo, intelligi etiam singulas partes legis. Annon enim, inquit, hæc Dei lex, *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium*, est perfecta? Si est imperfecta, quis eam perficiet? Atqui Dei omnia opera perfecta sunt. Erit ergo hæc lex perfecta. Tertio, non est hic locus tantum intelligendus de lege scripta: quasi Dei lex nō possit sine scripto cōsistere. Atqui lex fuit data Adamo πρὸ τοῦ πτώματος: & tamen ante Mosē scriptæ legis nulla fuit mentio.

III. Contra, ad primum. Propheta vsus est voce תמימה, quæ proprie significat eam perfectionem, cui nihil deest. Id primum Etymologia docet, tum exempla. Deducitur enim à תמם, quod est perficere, consummare, absoluere. Psal. 64. תמנו חפש מחפש. *Sensus est,* inquit Pagninus in Thesauro, *Scrutabuntur iniquitates donec perficiant eas, vt non possit homo cogitare, & scrutari amplius, quā ipsi scrutati sunt.* Iosue 10. יום תמים dies vocatur integer, siue perfectus, nimirum constans omnibus suis partibus. Hieronymus vertit, *spatium vnius diei*: Septuaginta εἰς τέλος ἡμέρας μιᾶς: *in finem diei vnius.* Chaldæus Paraphrastes כיום שלים, quasi die integro. Leuitici 23. שבע שבתות תמימות Vulgatus Interpres, *Septem hebdomadas plenas*: Vatablus, *Septem Sabbatha, quæ integra sint.* Septuaginta ἑπτὰ ἑβδομάδας ὁλοκλήρους, *septem hebdomadas integras.* Chaldæus שבע שבוען שלמן Ex his manifestum est, referri hanc vocē ad eam integritatem, quæ constat ex omnibus partibus.

IV. Fit tamen etiam aliquando, vt eam integritatem designet, quæ est virtus, & per immaculatum reddi possit, in quo nihil est vitii. Sed ea significatio est secundaria. Vnde tamen factum, vt Septuaginta reddiderint hoc loco ἄμωμος, quod etiam Euthymius exposuit: Item Hieronymus, immaculatā: At non tantum Paraphrastes Chaldæus reddidit שלימתה, sed etiam Pagninus, & Arias Montanus, Perfectam: Et Genebrardus annotauit *Immaculata perfecta proprie. Docens non tantum facienda, verum & credenda, colenda & reliqua.* Lorinus. *Hebræa vox significat integram, perfectam absolutam, cui nihil desit.* Frustra igitur Hayus effugium quærebat in voce.

V. Ad secundum: cum ita sit, perfectio illa intelligenda, vt diximus: ergo vnum illud præceptum, etsi perfectum est, quatenus est immaculatum, tamen dici non potest perfectum ad conuertendam animam: quia ad id ipsum aliæ sunt multæ partes necessariæ; quas hoc præceptum non continet. Ad illud autem, *Quis perficiet?* Respondeo, Deum iam perfecisse, cum huic præcepto totam addidit Scripturam. Esse a. omnia Dei opera perfecta, non est quod quisquam neget: sed esse omnes operum particulas perfectas, id est,

tantum

tantum continentes, quantum continetur in toto, nemo ſanus aſſerat. Itaque hic locus intelligendus eſt, non de ſingulis præceptis, ſed de tota lege.

VI. In tertio calumniatur Ieſuita. Nos enim nunquam ſomniauimus legem Dei non poſſe conſiſtere abſque ſcripto: ſed hoc tantum contendimus ſcriptam legem (id eſt, verbum Dei ſcriptis mandatum) eſſe perfectam, & continentem omnia ad ſalutem neceſſaria. Nam ita ſolet legis nomen vſurpari pro toto corpore Scripturæ ſacræ: quod ſciunt omnes. Eſt autem hic Pſalmus ſcriptus longe poſt Moſen: proinde non ita legem nominabat, vt naturalem, ſiue non ſcriptam intelligeret. Vt omittam hanc naturalem, non tantis eſſe vitibus, vt ei tribui poſſit animæ conuerſio: & quidem vt eo ſenſu ſit perfecta, & integra. Proinde Euthymius. *Sufficeret* (inquit) *ad præſtandam nobis cognitionem de Deo ipſa lex naturæ, quæ magnitudinem, pulcritudinem, & ordinem rerũ quæ creatæ ſunt, omnes homines docuit: verũ hoc Deo ſatis non fuit: ſed ſcriptam et legem nobis tradidit, per quã de diuina, prouidentia ac ſapientia et doceremur.* Genebrardus ipſe teſtatur aliquos, per legem intelligere totam Scripturam ſacram; non eam partem quæ eſt de agendis, cauendis, vel etiam credendis.

CAP. V.

An id quod Apoſtoli prædicauerunt, ſcriptum ſit.

I. SI idipſum quod Apoſtoli prædicauerunt, ſcriptum eſt, ergo quicquid ad religionem Chriſtianam eſt neceſſarium, id ſcriptum eſt. At prius verum, ergo & poſterius. Propoſitio patet: quia Apoſtoli non imperfecte prædicarunt Euangelium: alias vel neſciuiſſent, vel noluiſſent, quod vtrumque eſt abſurdum. Quin Paulus teſtatur, ſe nihil ſubtraxiſſe vtilium; Act. 20. quominus annunciaret & doceret cum publice, tum per domos. Et quis dubitet alios ſimiliter teſtari potuiſſe,

II. Antecedens probatur ex 26. c. Actorum, vbi ſic Paulus loquitur. *Perſtiti in hunc vſque diem teſtificans tum paruis tum magnis: nec quicquam dicens extra ea quæ Prophetæ ac Moſes futura prædixerunt.* Teſtatur his verbis Paulus ſe non diſceſſiſſe à Scripturis Veteris Teſtamenti. Si enim nihil dixit extra eas, tum neceſſe eſt, quæcunque dixit eſſe intra eas, hoc eſt contineri in iiſdem: quod nos volumus. Atque inde ſequitur; ne hodie quidem quicquam eſſe ad fidem moreſue neceſſarium, ſiue mauis conducens, quod non habeamus in Scripturis: ideoque non eſſe neceſſarias traditiones non ſcriptas: atque adeo, quod Papiſtæ, omnino ferre non poſſunt, Scripturas eſſe hoc ſenſu perfectas.

III. Non cedunt tam manifeſtis verbis Andradius lib. 2. Defenſionis Trident. Stapletonus Defenſionis lib. 3. c. 15. ſect. 4. Charronæus Veritate 3. in annot. ad caput 4. Imo varie reſpondent ad Apoſtoli locum: modo voculas captantes: modo circumſtantias vrgentes: modo argutiolas anquirentes: denique nihil non ſatagentes. Et ante omnia noſtrum argumentum obruunt incommodis. Primo, ſequi ergo Euangeliſtarum & Apoſtolorum libros eſſe ſuperuacaneos: Secundo, ergo nec Paulum nec alios Apoſtolos, ex Euangelio, aut de verbis & doctrina Chriſti quicquam prædicaſſe, aut de iis quæ continentur in Epiſtolis Apoſtolicis. Negari enim nõ poſſe quatuor Euangelia, totamque adeo noui Teſtamenti Scripturam, aliquid eſſe extra Prophetas & Moſem: niſi forte quis pertinax contendere velit, vetus Teſtamentum idem numero eſſe cum quatuor Euangeliis.

IV. At hæc incommoda nullo negotio depelluntur. Ad primum, dico aliam eſſe quæſtionem, an omnia dogmata contineantur in Veteri Teſtamento: aliam vero, an ſuperflui ſint libri Noui Teſtamenti. Non eſſe autem conſequens ſi prior illa ſit affirmatiue vera: vt poſterior negari non poſſit. An enim quia docuit omnia Paulus, ſiue viua voce, ſiue ſcriptis, ideo aliquis legitime concludet, ſuperuacaneos fuiſſe Petri labores? An ſtulte factum, vt quatuor autores nobis totidem fere verbis, certe eodem verborum momento, Eucharistiæ inſtitutionem deſcripſerint? Quatuor rurſus Chriſti mortem in cruce, & à mortuis reſurrectionem? Minime vero. Itaque hic primus conatus eſt inutilis.

V. In ſecundo ridicula conſequentia. Quid enim? nihil-ne illi ſcripſerunt eorum, quæ viua voce prædicabant? Nam hoc quidem neceſſe eſt; ſi illa conſequentia non eſt ſophiſtica. Imo hoc potius verum eſt: Apoſtolos eadem ſcripſiſſe, quæ prædicaſſe: quare ſi nihil prædicarunt, quam quod habuerunt ex Moſe & Prophetis: Ergo ne ſcripſerunt quidem. Ratio autem eſt adhuc abſurdior. Non eſt enim verum alterutrum eſſe concedendum, nimirum vel totum nouum Teſtamentum eſſe aliquid extra vetus Teſtamentum: vel Nouum Teſtamentum eſſe numero vnum idemque cum veteri. Nam ne prædicatio quidem Pauli erat vna eademque numero cum ſcriptis Moſis, & Prophetarum: & tamen ipſe teſtatur ſe nihil prædicaſſe extra Moſem & Prophetas. Non poteſt eſſe vnum idemque numero Euangelium Matthæi Græce ſcriptum, cum eiuſdem Matthæi Euangelio Latine ſcripto: & tamen vt Euangelium Latine ſcriptum, vere ſit Euangelium Matthæi, neceſſe eſt, vt nihil habeat extra illud, quod eſt Græce ſcriptũ: Denique norunt omnes vnam eandemque doctrinam, poſſe varie tradi & prædicari. Quod ſi varie, ergo neceſſe eſt prædicationes non eſſe omnes vnam numero, alioqui non eſſent variæ.

VI. Rurſus, non recte probari maiorem ab hoc loco indicat Stapletonus. Quod enim Paulus de ſe vno dixit, non eſſe trahendum ad alios omnes. Non ſequi autem, ſi Paulus quicquid docuit ſumpſit ex Prophetis & Moſe, ergo & cæteros. Ratio eſt, quia etſi vnum Chriſtum omnes Apoſtoli prædicabant, tamen certum eſt non eodem omnes modo prædicaſſe: ſed paulo aliter Iudæis, aliter gentib. Sic Paulus legalium ceſſationem reliquis acrius vrgebat, vtpote gentium Apoſtolus.

VII. Imo, inquam, reſpondeat ingenue, an putet idem Euangelium à Paulo prædicatum, & à cæteris Apoſtolis: vt videamus tandem aliquando quid monſtri alant Papiſtæ. Nam ſi idem quo ore conſequentiam Sophiſtæ negabunt à Paulo ad reliquos? Aut ſi pergunt negare: videant iam omnes aliud ab illis aſſeri Euangelium Pauli: aliud reliquorum: quod ſcelus, quæ flammæ ſatis pient? Ratio autem eſt abſurda: quia aliud eſt de ipſo Euangelio loqui, aliud de ratione prædicandi Euangelii. Concedo alios Apoſtolos, aliis vehementius, vel ſedatius: eloquentius, vel ſimplicius, prolixius vel breuius prædicaſſe: ſed vnum tamen idemque Euangelium. At hoc quid ad rem? Nam & ipſe Paulus teſtatur etiam ſeipſum varie prædicaſſe, vt plures lucrifaceret; apud Iudæos vt Iudæum, apud eos qui erant ſine lege quaſi eſſet ſine lege, hoc eſt apud gentiles vt gentilem: prioris ad Cor. 9. Et tamen hoc Actorum loco de toto ſuæ prædicationis cursu loquitur: *Perſtiti*, inquit, *in hunc diem.* Et ſane ſi hæc Iudæorum à Gentibus diſtinctio infert, Paulum quidem Iudæis prædicantem continuiſſe ſe intra Moſen & Prophetas, at non ita apud gentes: quid de Epiſtola dicemus ad Romanos, quam Hieronymus in præfatione lib. 6. in Eſaiam, teſtatur omnem pene de veteri ſtructam eſſe inſtrumento? Nam inde perſpicuum fit etiam cum gentiles doceret, eoſdem ſibi doceudi carceres propoſuiſſe.

VIII. Sed nunc, quomodo Pauli verba Papiſtæ intelligant audiamus: homines enim tam exactos, tam religioſos, veriſimile eſt operæpretium aliquod facturos. Primum ergo, illud extra contendunt idem eſſe ac contra: dixiſſeque Paulum ſe nihil docuiſſe, quod non optime conueniret cum Moſe & Prophetis: non vero nihil vltra. Secundo non dixiſſe extra ea quæ Moſes & Prophetæ ſcripſerunt: ſed extra ea quæ futura prædixerunt: itaque ſi illud extra, vrgetur, Pauli prædicationes ad prædictiones Propheticas & Moſaicas de Chriſto reſtringentur; quod falſum eſt. Tertio, non loqui de tota doctrina Euangelica, ſed tantum de articulo paſſionis, & reſurrectionis Chriſti: vt patet ex ſequentibus. *Extra ea quæ Prophetæ ac Moſes futura prædixerunt: nempe Chriſtum eſſe paſſurum, ac primum ex reſurrectione mortuorum, lucem annunciaturum huic populo & gentibus.* De his ergo doctrinæ capitibus Paulum teſtari ſe nihil docuiſſe extra ea quæ prædicta erant. At tum Paulus, tum Apoſtoli multa alia prædicarunt, præter ea capita.

IX. Sed reſpondeo ad primum: negari quidem non poſſe Paulum nihil omnino docuiſſe contrarium Moſi & Prophetis: ſed nullam tamen vnquam Grammaticæ rationem ferre poſſe, vt extra nihil ſit aliud quam contra. Enim vero quæ hæc tanta Papiſtarum tyrannis, vt etiam vocabula, quorum vſus pendet à vulgo, ſui tantum iuris faciant, vt pro arbitrio vertant, inuertant; ? Saltem darent aliquod exemplum, quo ſe probarent non ſuo commodo ſolutiones confingere; audaciaque ſola niti, non vero ratione pugnare. Sed ex ipſo loco facile refellitur commentum. Nam quia de futuris ſermo eſt, ſatis apparet Apoſtoli hanc mentem eſſe, vt ſignificet ſe ea tum prædicare tanquam impleta, quæ à Prophetis olim prædicta fuerant euentura. At hoc intelligi nullo modo poteſt; ſi extra ſumatur ſimpliciter pro contra: multis enim paraſangis diſtant, nihil prædicare contra Prophetas, & prædicare impleta, quæ Prophetæ futura dixerant: poſſunt ſane plurimi id præſtare, quibus tamen hoc tribui non poteſt.

X. Sic ergo potius locum exponamus, vt quia duo nominari poſſunt rerum genera, quæ non eſſent contraria Moſi & Prophetis, vnum quod contineretur in eorum ſcriptis, aiterum quod aliunde aſſumeretur, Paulum ſe intra primum genus continuiſſe dicamus: conſentiente Cardinali Caietano. *Eſt ſenſus* (inquit in eum locum) *ego teſtificor ea quæ Prophetæ prædixerunt*: Et paucis interpoſitis verbis, *Affirmat enim Paulus quod ipſe teſtificatur, & prædicat regnum Dei, regnuum Meſſiæ, & ea quæ ſunt regni cœlorum, quæ Moyſes & Prophetæ prædixerunt futura.* Conſentiente etiam Syro interprete, qui verba Pauli expreſſit iſtis, *Nihil extra Moſen & Prophetas dicens, ſed ea quæ ipſi dixerunt quod futura eſſent.* Nam horum ſenſus eſt, prædicata fuiſſe à Paulo, non aliena quædam, quæ tamen non diſentirent; ſed ea ipſa quæ erant prædicta: ac proinde multo contractius loquutum eſſe Paulum, quam ſi dixiſſet ſe nihil contra Prophetas prædicaſſe.

XI. In ſecundo manifeſta eſt principii petitio: nam cum nos aſſeramus prædicationem Pauli ex hoc loco contineri intra prædictiones Moſaicas & Propheticas: iſte ſimpliciter falſum aſſerit: atque id pro ratione obiicit. Si quid autẽ ille diſcriminis imaginatur inter ea, quæ Moſes ac Prophetæ prædixerunt, eaque quæ illi ſcripſerunt, ille viderit otioſe: certe nos alias aut Moſis & Prophetarum Prophetias agnoſcimus quam ſcriptas.

XII. In tertio primum contradictio eſt cum primo. Nam ſi de his tantũ capitibus intelligenda ſunt illa Pauli verba; quid opus erat adeo audacter illud *extra*, mutare in *contra*? Nam ſane, hæc capita conſtat, imo fatentur aduerſarii, eſſe non tantum non contra, ſed etiam intra Moſis & Prophetarum ſcriptas Prophetias. Secundo mendacium eſt, refutatu facillimum ex præcedentibus. Sic enim ſe habet contextus ſeries, vt poſt enarratam viſionem, qua conuerſus fuerat, cum Damaſcum proficiſceretur, addat, *Non fui rebellis cœleſti viſioni: ſed iis qui ſunt Damaſci primum, & Hieroſolymis, & per omnem regionem Iudæa, deinde & Gentibus, annunciaui vt reſipiſcerent, & conuerterent ſe ad Deum, opera facientes digna iis qui reſipuiſſent. Horum cauſſa Iudæi me in templo comprehenſum tentarunt interficere: ſed auxilium à Deo nactus perſtiti in hunc vſque diem teſtificans, tum paruis tum magnis, nec quicquam dicens extra ea quæ Prophetæ & Moſes futura prædixerunt.* Rationem igitur Paulus reddebat totius ſuæ prædicationis, cum apud Damaſcenos, ac Iudæos, tum apud Gentes, quos hortabatur ad pœnitentiam vtraque propoſita religionis parte, nempe fide & operibus: nam opera diſerte nominantur: fides autem ſatis intelligitur ex conuerſione ad Deum. In ea autem prædicatione ſe perſtitiſſe teſtatur: quare illa de Moſe & Prophetis, ad eandem ſunt prædicationem referenda. Adde ſcopum Pauli, qui, teſte Andradio, obiectum ſibi à Iudæis crimẽ diluebat, nimirum, quod contraria doceret Moſi & Prophetis. At hoc nunquam purgaſſet, ſi de aliqua tantum prædicationis ſuæ parte loquutus eſſet: nam alia ſupererat integra, & Iudæis ſufficiens. Itaque ne quicquam aduerſariis concederet; neceſſe fuit totam comprehendi. Recitantur autem illa capita, vel exempli gratia, vel tanquam præcipua: non vero vt omnia. Itaque ex hoc loco ſolide concluditur perfectio Scripturarum.

XIII. Addo Irenæi & Nicephori teſtimonia. Irenæus lib. 3. c. 1. *Non per alios diſpoſitionem ſalutis noſtræ cognouimus, quã per eos, per quos Euangeliũ peruenit ad nos, quod quidẽ tunc præconiauerũt, poſtea vero per Dei voluntatẽ in Scripturis nobis tradiderunt, fundamentũ & columnã fidei noſtræ futurũ.* Quo loco ita annotauit Franciſ. Feuardentius Monachus. *Docet Apoſtolos ſanctiſſimi Euangelii primos buccinatores non niſi Spir. S. virtutibus ac donis inſtructos illud cõſtanter prædicaſſe: deinde ad futurã poſterorũ memoriã illud ipſum ſcriptis mandaſſe.* Habemus ergo Euangeliũ ꝓ prius viua voce prædicatũ fuit ab Apoſtolis, poſtea fuiſſe ab iiſdẽ ſcriptũ, & quidẽ teſte Feuardentio illud ipſum. Quare ſi viua voce prædicata ſunt omnia ad ſalutẽ neceſſaria: neceſſe eſt eadẽ omnia fuiſſe ſcripta: aut non illud ipſum Euangeliũ fuiſſe ſcriptis mandatum.

XIV. Bel-

XIV. Bellarminus dupliciter nodũ secat. Primo, breuius, postea fusius. Primo igitur Irenæum negat dicere nihil aliud Apostolos prædicauisse, quam ꝙ scripserunt: sed solum scripsisse Euangelium, ꝙ antea prædicauerunt. Imo (inquam) hæc non sunt diuersa, sed potius prius illud concluditur ex posteriori. Nã quia Euangelium est tota doctrina salutis, quemadmodũ cum dixit Apostolis prædicatum Euangelium, intelligimus non partem duntaxat Euangelii, sed totum: similiter cum dixit ab iisdem idem scriptum, necesse est intelligi totum, aut inepte balbutientem Irænæum inducere.

XV. Secundo ergo Bellarminus, *etiamsi*, (inquit) *diceret Irenæus Apostolos omnia scripsisse quæ prædicauerunt, nihil diceret aduersus sententiam nostrã* Monstrum, (inquam) audaciæ! Nam alterutrum inde sequeretur, vel non omnia fuisse prædicata ad salutem necessaria; ꝙ est absurdum; vel nihil differre vniuersales propositiones à particularibus, vt omnia, & non omnia vnum idemque significent.

XVI. Sed attendamus acumen Iesuiticum. Duplex genus est eorum quę necessaria sunt in religione Christiana: vnum est eorum, quæ sunt simpliciter omnibus necessaria ad salutem: alterum eorum, quæ non sunt ita necessaria vt sine eorum notitia, fide & professione homo saluari non possit. Illa fuisse omnibus prædicata omnia: hæc vero non omnia omnibus: sed quædam omnibus: quædam solis Prælatis, Episcopis, Presbyteris. Illa igitur fuisse ab Apostolis scripta, quæ erant simpliciter necessaria, & quæ omnibus ipsi palã promulgauerant: non a. absolute omnia: atq; ita Irenæus intelligendus.

XVII. At primum, hæc omnia quorsum? Sunt enim extra oleas, nihilque ad Irenæum. Enimuero Irenæus necessaria ne nominauit quidem; sed Euangelium: quia voce significatur tota doctrina religionis Christianæ, & necessaria toti Ecclesiæ: non singulis dico fidelibus, sed toti Ecclesiæ, in qua quis contineri nescit, Prælatos, Episcopos, Presbyteros? Itaque, vel illa sua non simpliciter necessaria, Bellarminus fateri debet non pertinere ad Euangelium; vel si pertinent, hac Irenæi sententia comprehendi.

XVIII. Secundo, hæc rursus eo redeunt, vt ex vniuersali propositione fiat particularis; & omnia significent non omnia: quod qui audet, quid porro relinquat inausum.

XIX. Tertio, etiam ea quæ non vult Bellarminus esse omnibus necessaria: sed tantum prælatis, nempe de regendis Ecclesiis, de Sacramentis administrandis, de refellendis hæreticis, leguntur in scriptis Apostolicis: vnde cõcludimus, vel præconiasse etiam ista omnibus Apostolos, vel sibi proposuisse, vt ne ea tantum scriberent, quæ omnibus præconiabant, sed etiam quę paucis: vtrumque contra Bellarminum.

XX. Quarto, Irenæus habet, *quod quidem tunc præconiauerunt*: non autem omnibus præconiauerunt. Vnde sic arguo: Euangelium, ꝙ Apostoli præconiauerunt, est scriptum. At id ꝙ seorsim Episcopis tradiderunt, est Euangelium ꝙ Apostoli præconiauerunt. Ergo, id ꝙ Episcopis seorsim tradiderunt, etiam scripserunt Apostoli. Maior certa est, ex contextu verbisque Irenæi. Minor negari non potest: primo, quia alias negandum erit illa Prælatis necessaria pertinere ad Euangelium, ac tum nos ea libenter ad Alcoranum Mahometicum relegabimus: vel illud docere Prælatos, non esse præconiare: ꝙ verborum aucupium, quis non rideat? Deinde, ipso facto probatur: nam & regendæ Ecclesiæ præcepta, & forma Sacramentorum administrandorum, & refutatio hæreticorum, traduntur in Scriptura: ac propterea pertinent ad Euangelium, ex vi ipsius argumentationis Bellarminianæ.

XXI. Quinto, Bellarminus peruertit quæstionem: nam cum loquatur Irenæus de Apostolorum prædicatione, ille eius loco substituit singulorum scientiam, siue cognitionem. At hæc ita sunt diuersa, vt etiam si non sit necesse singulos Christianos omnia scire, tamen necesse fuerit Apostolos omnia prædicare. Quare, cum Scripturam Irenæus comparet non cum scientia singulorum, vt dicat, ea scripta quæ omnes scire erat necesse: sed cum prædicatione Apostolorum, asserens ea esse scripta, quæ prædicata: hic a. sensus multo latius pateat, quam prior, quis non videt sophistice aliud pro alio substitui: ꝙ fieri non solet, nisi à malæ fidei disputatoribus?

XXII. Sexto, hæc si tam vera distinctio esset, quam vult Bellarminus, tamen causam Papisticam nihil iuuaret. Traditiones enim quas illi obtrudunt cuiusmodi sunt pleræque omnes, vt omnibus proponantur, non sint autem propriæ prælatis: quales sunt, exempli gratia, vsus aquæ benedictæ, ieiunia quadragesimæ sextæque feriæ & sabbathi, signaculum crucis, adoratio imaginum, inuocatio sanctorum Purgatorii ἐμπεμπτισμὸς, Transsubstantiatio, cõmunio sub vnica specie, & reliqua, non tam magno, quam infinito numero. Quare hæc ex mente Bellarmini oportuerit constare ex Scriptura, ꝙ tamen illi fatentur non posse: aut non omnibus prædicari, sed in angulis mussitari, paucisque initiatis in aurem tradi, ꝙ illi non faciunt: aut certe negari ad salutem nõ esse necessaria, ideoque facile posse exulare ab Ecclesia, nullo animarum dispendio, ꝙ vtinam eligant tandem aliquando ii, qui nimium diu his nugis addicti, abducti fuerunt paulatim à sinceritate Euangelii.

XXIII. Sed Puteanus alia sibi putauit aggrediundũ via. Is igitur asserit, primo, Irenæum loqui duntaxat de quatuor Euangeliis, eaque sola vocare columnam & fundamentum fidei nostræ: fore igitur omnes reliquos libros Scripturæ reiiciendos: si inde concludimus omnia in iis scripta esse. Secundo, etiamsi loqueretur de toto Bibliorum corpore, idq; solum vocaret columnã & fundamentum fidei, esse tamen potius credendũ Paulo, qui Ecclesiam vocauit columnam & fundamentum veritatis.

XXIV. Respondeo ad primũ, & consequentiam esse falsam, vt alias sæpe obseruauimus: & antecedens non esse verũ. Nã neq; reliqui libri essent aut reiiciendi, aut cõtemnendi etiãsi quatuor Euangelia perfecte cõtinerent totã salutis doctrinam. Neq; Irenæus loquitur duntaxat de quatuor Euangeliis: ꝙ satis patet ex textus circumstantiis. Nam primo cũ dicit, *Non per alios dispositionem salutis nostræ cognouimus, quã per eos per quos Euangeliũ peruenit ad nos* si Euangeliũ sumatur duntaxat pro quatuor Euangelistis, sequeretur, nos nõ habuisse salutis nostræ dispositionem per Paulum, Petrum, reliquos: sed tantum per Matthæum, Marcum, Lucam & Ioannem: ꝙ quis ferat? Deinde sequentia idem confirmant, vbi indutos dicit superuenientis Spiritus Sancti virtute, & de omnibus adimpletos, exiisse in fines terræ, omnes pariter & singulos habentes Euangelium Dei. Proinde Feuardentius annotauit loqui de Apostolis primis Euangelii buccinatoribus.

XXV. Ad secundum: loci non sunt contrarii, nam primo, nihil obstat quominus & Scriptura & Ecclesia suo quæq; ordine dicatur fundamentum nostræ fidei: nempe Scriptura præcipue, Ecclesia subordinate: Scriptura αὐθεντικῶς; Ecclesia λειτουργικῶς: nimirum, quia Ecclesia fidem haurit à Scriptura: & eandem singulis tradit fidelib. Deinde nõnihil interesse videtur inter vtrũq; locum. Paulus n. Ecclesiam dixit esse columnam veritatis, nõ fidei nostrę: Irenæus a. Scripturam appellauit columnam fidei nostræ, nõ a. veritatis: quare quantũ distat singulorum fidelium fides ab ipsa veritate, tantũ Irenæus differt à Paulo. Scriptura est ipsa veritas, at nõn Ecclesia: Veritate autem fides nititur: itaque etiam Scriptura. Sed fides non nititur Ecclesia, etsi veritatem discat ab Ecclesia. Et sane non potest Ecclesia quæ nihil aliud est quam omnes fideles, esse columna suæ fidei: sed potest esse columna veritatis, nempe eo sensu, quem Theodoretus exhibet. *Domum Dei* (inquit) *& Ecclesiam appellauit, cœtum eorum qui crediderunt: eos dixit columnam & firmamentum veritatis: supra petram enim fundati stabiles, & immobiles permanent, & rebus ipsis prædicant dogmatum veritatem.*

XXVI. Nicephorus hæc habet, lib. 2. hist. c. 34. *Quæ præsens oratione sua dilucide docuerat* (Paulum significat) *eadẽ per compendiũ absens in memoriã reuocans epistolas dedit. Ita vero ea quoque, quæ secretioris mysterii, magisque abstrusa antea silentio præterierat, postea per sacra scripta sua, aut grandioris sapientiæ verbis accurate, & dilucide declarauit: aut saltem* (vt ita dicam) *parabolarũ more & specie, tanquam per ænigmata, adumbrauit: neque propter eos qui ad res diuinas audiendas idonei futuri erant, ea occultans: neque propter ineptos atque indignos, dilucide prorsus & aperte, ad contemptum euitandũ, exponens.* Hæc Nicephorus: vnde obscuro: primum ea Paulum scripto cõpendio in memoriam reuocasse, quæ præsens docuerat: scimus a. docuisse omnia: quare necesse est eum scriptis mandasse omnia, etsi compendiose: at in iis nihil est neq; prolixe neque per cõpendium, de adoratione imaginum, de inuocatione defunctorem, de communione diminuta, & similibus nugis, i. e. traditionibus nõ scriptis: ergo eas ille non docuerat viua voce. Secundum, non tantum cõmunia illa & facilia, sed etiam mystica & magis arcana, neque passim tradenda, cõtra quam paulo ante Bellarminus censebat, fuisse à Paulo scripta. Nam quid tum, si obscurius? si αἰνιγματωδεστέρως, dum saltem scripta?

XXVII. Hunc locum Andradius immenso verborum flumine obruit, potius quam explicat. Et primo Nicephori fidem vellicat: *vtinã* (inquit) *in veritate perquirenda tam diligens, & in sententiis ponderandis tam accuratus extitisset, vt illi repugnare nemo posset.* Vtinã, inquã, & ego, idque serio. Cur n. me huic voto sociũ addã? qui sciam multis locis Nicephorum esse cum historia nõ satis emunctę naris, tum in fidei doctrina nõ satis purũ & Catholicum? Sed is hoc loco si peccasset libentius: vt solebant qui imaginum religiosum vsum tuebantur. At si persona suspecta est, inquiramus ergo in ipsum testimonium: ꝙ si argumentis legitime impugnari possit, tum constabit esse reiiciendum. Sin minus, nõ debent alii errores obstare, quominus dictum hoc & pium & verum admittamus, imo amplexemur: reliqua per charitatem cõdonemus: iuxta illud, *Charitas operit multitudinem peccatorũ.* Nam si propter nonnullas opiniones incõmodas, omnia simpliciter reiicimus, omnem profecto omnibus antiquis fidem semel abrogabimus.

XXVIII. Secundo igitur Andradius ita arguit: Aut Paulus Christi gesta & doctrinã sermone nunquam vsurpauit: aut non omnia in cõpendium redegit, quę summa cõtentione docuerat. Deus bone! immanem blasphemiã! Hæccine vero monstra in orbe Christiano? hæc tolerari portenta? Non esse doctrinã Christi, eã quæ est in Scriptis Pauli? Non esse de factis Christi quicquã? Ita me omnes ament viri boni, vt videtur iste scripta Pauli putare Alcoranum Mahometi, aut Conformitates Francisci. Nã quid aliud dicam? Imo (inquam) Paulus Christi doctrinam & gesta sermone semper vsurpabat, qui se clamabat nihil scire, nisi Christum, atque eum crucifixum, 1. ad Cor. 2. Et 15. ad Rom. testabatur se ab Hierusalem per circuitum vsque ad Illyricum πεπληρωκέναι τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ. Euangelium Christi impleuisse, i. e. iuxta glossam interlinearem, plene prædicauisse. Sed & facta Christi in compendium contrahebat scribendo: etsi singula non annotaret in morem Iudicis: non n. necesse est in cõpendio singula & minutissima quæque cõprehendi: cum nõ omnia gesta Domini totidem articulos fidei conficiant.

XXIX. Tertio exclamat Andradius: Quid igitur nobis Petri diligentia contulit? quid Ioannis Epistolis debemus? quid cæteri Apostoli operæ preciũ fecerunt? Vnum Paulũ ita legendo conteramus, ita animo illum & oculis feramus, vt cæterorũ omniũ scripta, tanquã superuacanea explodamus, negligamus, abiiciamus? Satis cõmote, & Iesuitice. Sed eritne igitur iste perpetuus Papistarũ κοκκυσμὸς cui per singula pene argumenta ingeminato, respondere cogamur, ὅτι ἀδελφοὶ δύο διαλέγονται? Sane vero illi sibi spectra fingunt. Nec n. tam male inter Apostolos conuenit, vt non possit vnus laudari, quin cæteris derogetur. Illud viderint: nos non tam procaciter insanimus, vt Apostolos inter se cõmittamus: & falcem putemus in alienã messem misisse, si eadem aut omnes aut plures prædicarint, scripserintue. Quod si eadem in religione sæpius proponerentur inutiliter, quid agebat Ioannes apud Ephesios, quibus Paulus omne Dei consiliũ annunciaret: Act. 20. Quasi vero Apostoli nõ sint testes: & non soleant plures de eadem re testes audiri.

XXX. Sed quis tandem igitur sensus erit Nicephori? Nã hoc valde expecto: vt videam Iesuitarũ solertiam. Audiamus ergo Andradium. Quid est (inquit) in summam aliquid redigere? Omnia persequi, & nihil ꝙ ad rem pertineat, prætermittere: an potissima capita pertingere, & ex amplissimo cãpo lectiores flosculos delibare? Qua ratione Augustinus inquit, Scripturæ sacræ summam in diligendi præcepto contineri.

XXXI. Atqui (inquam) hoc in Augustino mihi nunquam lectum: sed duntaxat, omnium diuinarum Scripturarum plenitudinem, & finem esse dilectionem. In compendium antem illa reducuntur, quæ cum plenius tractari possint, paucis tamen explicantur, per singula (inquam) capita. Nam si quicquam omittitur omnino, id non compendium est, sed dispendium. Itaque si Trasnsubstantiatio, si Purgatorium, si diminuta communio, si εἰκονολατρεία, si preces pro defunctis, nullo loco comperiantur in Scriptis Pauli, aut eruantur, tum is profecto ea capita non contraxisse in compendium dicetur, sed omisisse. Nicephorus autem dicebat Paulum eadem quæ ore docuerat, scriptis mandasse compendiose. Itaq; hoc statuimus, potuisse quidem Paulũ fusius disputare de singulis religionis articulis, quam scripserit, sed non potuisse plures articulos numerare, quam quos scripto mandauit: & hunc esse Nicephori genuinum sensum.

CAP.

Cap. VI.

An Scripturæ nihil detrahendum, aut addendum ex ipsa Scriptura.

I. SI à Scriptura nihil detrahendum, eidemque nihil est addendum: ergo Scriptura omnia perfecte continet ad salutem necessaria. At verum antecedens, ergo & consequens. Consequentia per se patet: quia si aliquid sit necessarium ad salutem, quod non haberi queat ex Scripturis, tum aut salutem homines non adipiscentur, aut illud addendum erit ad ea quæ docentur in Scripturis. Antecedens autem probatur primo ex Scriptura, deinde ex Patribus.

II. Moses Deuteron. c. 4. *Et nunc Israel, audi præcepta & iudicia, quæ ego doceo vos vt faciatis ea & viuatis; veniatisque & possideatis terram illam, quam Iehoua Deus Patrum vestrorum dat vobis. Non addetis ad verbum quod præcipio vobis, neque auferetis ex eo, ad custodiendum mandata Iehouæ Dei vestri, quæ ego præcipio vobis.* Et rursus cap 12. non cōtentus semel monere, ob nimiam hominum incogitantiam. *Omne verbum quod ego præcipio vobis, id custodietis: ne addas ad illud, neque detrahas ab eo.* Hi loci, vt sunt disertissimi, ita magnam vim patiuntur ab aduersariis contra stimulum calcitrantibus suo more.

III. Martinus Peresius dilemmate nostram impugnat consequentiam: quia ex iis locis colligere velimus alterutrum: aut præter Doctrinam Deuteronomii, & præcedentium quatuor librorum, nihil tanquam verum & fide dignum debere recipi: aut nihil debere addi, etiam interpretationis & intelligentiæ gratia; quod non sit etiam diuinum. Vtrumque autem esse falsum probat. Primum quidem, quia explodendi ergo essent libri omnes qui post Mosen additi sunt ad Canonem. Secundum vero, quia sacrilegus fuisset Moses, qui multa addidit, vt ea quæ Deus præcipiebat, declararet: vt Exodi 12. cum Dominus tantum præcepisset, vt sumerent sanguinem, & ponerent super vtrumque postem, ille postea addit fasciculum myrrhæ, & aspersionem. Rursus 20.23. & 24. in sanctione Sabbathi addit pœnam corporalem, quam Deus non apponebat. Et cum Exod. 20. primum præceptum nudum sit: tamen Deuteron. 6. addidit interpretando, *Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies, ac per nomen illius iurabis.*

IV. Respondeo in vtroque membro fœde labi Peresium. Nam quod ad primum attinet, absit, vt vnquam nobis in mentem venerit, nihil esse aut verum aut fide dignum, præter Pentateuchum Mosis. Qui autem id fieri possit; cum sciamus multa esse & vera, & fide digna, quæ tamen nunquam aut fuerunt, aut futura sunt verbum Dei? Nimirum Philosophica multa; plurima historica, & similia? Et quis nos vnquam audiit reiicientes aut Iosue, aut Iudicum, aut Regum libros historicos: aut Esaiæ, Ieremiæ, reliquorumue Propheticos: aut Dauidis, & Salomonis διδακτικούς? Sed credimus tamen, imo scimus istis omnibus additum esse, faciendum Domino, ad ea quæ Moses & præceperat, & scripserat.

V. In altero membro, primum Peresii Theologiam miramur, quæ potest credere eas quas notat particulas non esse diuinas: hoc est dictatas à Spiritu Sancto. Nam quid tum, si non accepisset viua voce à Deo, dum acceperit per inspirationem secretam Spiritus? Quid si etiam accepit à viua Dei voce: etsi breuitatis caussa omissæ sint primo loco? Non enim plus est in eo incommodi; quam cum in Nouo Testamento nonnihil Lucas narrat, quod non est apud Matthæum, vel contra etiam in eodem facto. Nos sane, vna eademque reuerentia vtraque excipimus, & habemus pro vere diuinis.

VI. Secundo negamus nos vnquam asseruisse nihil addi debere ad Scripturas, etiam interpretationis gratia, quod non sit diuinum. Nam contra, viget apud nos quotidie Scripturarum interpretatio: non ea quidem θεόπνευστος: cum nullos eiusmodi iampridem interpretes Deus largiatur, qui αὐθεντικῶς, vt olim Prophetæ, & Apostoli fungantur eo munere: sed quam accuratissima esse potest, & haberi à fidelibus Verbi ministris. At dicimus valde ἀκύρως interpretationem appellari additionem: cum additio sensum inuehat, extraneum; vt cum ad illud *Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies* Papistæ addunt etiam Sanctos dulia colendos. Interpretatio autem, ex ipsis Scripturis sensum capit veritatis: vt si ex eo ipso loco concludam, non esse Sanctos dulia colendos: quia id cōtinetur in his verbis, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις: quantumlibet sophistice latriam à dulia non tam distinguant Papistæ, quam distrahant & auellant: cum verum sit latriam nihil aliud esse apud veros Theologos, quam religiosam duliam. Itaque si interpretatio nihil addit ad Scripturam, ergo ea, quum admittitur, non impingit in argumentum nostrum.

VII. Bellarminus dupliciter respondet: primo non agi de Verbo scripto, sed tradito viua voce: Et hoc probat, quia non dicitur, ad Verbum quod scripsi: sed ad verbum quod ego præcipio. Secundo veram expositionem horum locorum esse hanc, nimirum Deum velle integre & perfecte seruari mandata, vt ipse præcepit, & nullo modo ea deprauari falsa interpretatione: itaque nolle dicere, non seruabitis aliud, quam id, quod nunc præcipio, sed in hoc quod præcipio nihil mutabitis addendo, vel minuendo; sed integre facietis, vt iubeo, & non aliter. Hoc probat, quia alias peccassent Prophetæ & Apostoli, qui tam multa postea addiderunt.

VIII. Sed contra. Ad primum, certum est Mosen loqui de iis præceptis quæ erant iam scripta. Quia habita hæc concio est ad populum non integris duobus mensibus ante obitum Mosis. Et certum est omnia mandata, quæ Deus Mosi tradidit, esse scripta, siue tunc, siue postea interuallo illorum duorum mensium. Quare etiam si tum, cum hæc loquebatur Moses, non fuissent scripta, tamen frustranea exceptio esset. Quia enim vetatur addi aut detrahi præceptis, quæ viua voce tradidit Moses: ea autem sunt omnia scripta, sequitur præceptis scriptis nihil esse aut addendum, aut detrahendum. Argumentum autem à præcipiendi verbo sophisticum est: quia non minus pertinet ad scripta, quam ad viuam vocem: sic Paulus 1. ad Cor. 7. *præcipio non ego, sed Dominus*: & vndecimo: *Hoc autem præcipio*: & post. ad Thessal. 3. *quæcunque præcipimus vobis.* Quibus omnibus locis non de viua voce sermo est, sed de scriptis. Itaque non debuit Bellarminus opponere has voces Scribere & Præcipere.

IX. In secundo, existimo hanc mentem esse Bellarmini, vt dicat Deum prohibere ne quicquam addatur ad singula præcepta: non vero, ne ad omnia. At hoc falsum esse sic doceo. Primum, quia eodem verborum contextu, non tantum prohibetur additio, sed etiam detractio. Ergo si permittitur additio ad omnia, tantumque prohibetur ad singula: idem detractio permittetur ab omnibus, dum prohibeatur à singulis. Hoc est, vt agam clarius, si sensus est, cauendum, ne quis singula præcepta interpretando aliquid iis addat: at non item, ne quis ad omnia præcepta addat aliquod nouum: similiter eademque ratione sensus erit in altera parte: cauendum quidem ne singula præcepta interpretando detractione corrumpat: at non item, ne ex toto corpore aliquod præceptum detrahat. At hoc si est falsum, & absurdum; illud cuiusmodi tandem esse poterit? Nam similium similia sunt consequentia. Et hæc esse similia, quis neget, cum eodem verborum complexu contineantur.

X. Rursus idem probatur ex 1. c. libri Iosue: vbi leguntur hæc verba Domini ad Iosue, *Confortare igitur & esto robustus valde: vt custodias, & facias omnem legem, quam præcepit tibi Moyses seruus meus: nec declines ab ea vel ad dexteram, vel ad sinistram.* Nam ipse me Bellarminus admonuit, idem significari his verbis, non declines ad dexteram vel ad sinistram; & illis non addes neque auferes. Quare præcipitur Iosue, vt nihil addat ad legem, nihil auferat à lege Mosis. Lege (inquam) non per singula præcepta, sed tota. Vnde Louanienses Gallice reddiderunt, *Toute la Loy, que Moyse mon seruiteur t'a donnee.* Pagninus & Leo Iudæ, *vniuersam* dixerunt.

XI. De Prophetis & Apostolis, iam respondimus: nec erat necesse repetere; nisi Bellarminus instaret. Diximus ergo nihil Prophetas, nihil Apostolos addidisse sed interpretatos esse; inde putauit ille sibi ansam esse datam excusandarum Traditionum. Nam in lege Mosis (inquit) non continentur Prophetarum scripta: neque in lege & Prophetis Nouum Testamentum; nisi in vniuersali, & quodammodo in virtute: vt Deuteron. 18. *Prophetam suscitabit tibi Deus, illum audies.* Ibi continentur in genere, quicquid Christus fecit, & dixit: sed in particulari non continetur Christum debuisse prædicare Trinitatem, instituere Sacramenta, facere miracula. Sic etiam quia scriptū est tertio posterioris ad Thessalonicenses, *Tenete Traditiones*: idcirco Traditiones sunt quodammodo explicationes Verbi scripti.

XII. Sed hæc subtilitas frustra est. Nam Bellarminus longe allucinatur: Contineri sane libros Noui Testamenti in libris Veteris, aut libros Prophetarum in libris Mosis, nemo sanus dicat. Sed contineri doctrinam de fide & moribus, quam Prophetæ docuerunt in libris Mosis: & quam Apostoli, in Veteri Testamento, omnino ἀθεόλογος est qui negat: & quidem nō vt in semine, quod Traditionariorum σοφὸν φάρμακον: sed ita vt singula capita suis testimoniis aut disertis, aut certe necessariis confirmentur. Nam sane Trinitatis dogma negare nemo potest contineri in Veteri Testamento, nisi qui simul neget, vllam ibidem fieri mentionem Patris, & Filii & Spiritus Sancti. Quanquam non inficias eo, multo manifestius in Nouo quam in Veteri explicari, sed quid tū? Nō n. propterea nō cōtinentur in Veteri Sacramenta; quia noua non sunt dogmata sed tantū dogmatū appendices, & gratiæ signacula, nō erat necesse legi in Mose & Prophetis: tamē prædicta esse multi ex antiquis docuerunt: Ambrosius libro de iis qui mysteriis initiantur, & de Sacramentis: Cyprianus epist. 63. & alibi. Miracula rursus non ad articulorum fidei numerum pertinent, sed ad historiam: & tamen prædicta esse quis nescit cum ab Esaia tum ab aliis? Itaque etsi concedimus non contineri libros Noui Testamenti, in libris Veteris, quod omnino nemo postulet, nisi insanissimus: tamen affirmamus nullum esse vel fidei dogma, vel morum præceptum in Nouo, quod non sit in Veteri: obscurius quidem in Veteri, manifestius in Nouo: sed ob eam causam, Nouum esse Veteris interpretationem.

XIII. At Traditiones, esse quodammodo explicationes Verbi scripti: quam ridiculum? quam ineptum? quam Papisticum commentum est? Respondeant, quorum locorum? Exempli gratia: scio hanc esse Ecclesiæ Romanæ, si Deo placet, Catholicæ, Traditionem, multo fœdius peccare, Sacerdotem legitimum matrimonium contrahentem, quam concubinam fouentem, aut passim scortantem. Cuius loci è Scripturis, hæc interpretatio est? Respondebit Iesuitulus delicatulus, quo nulla sit virgo castula magis & pudentula: ita explicari locum illum: Tenete Traditiones. Itane? inquam. Tenete Traditiones, significat matrimonium longe maius esse in Sacerdote scelus, quam publicam scortationem. Næ iucundum hoc quidem est interpretationis genus; & facile. Sic opinor, Achab, cum diceret Naboth, *Da mihi vineam tuam, vt faciam mihi hortum oleorum*, 1. Reg. 21. Scripturam interpretabatur, in qua legimus, *Vir qui fecerit per superbiam, vt non obediat Sacerdoti, aut Iudici, morietur vir ille.* Deuteron. 17. Ita sane: non magis est ouum ouo simile. Sed hac Achabiticos interpretes Ecclesia non recipit. Catholici igitur negant Traditiones Scripturæ: quia earum sigillatim sensus in nullo est Scripturæ loco: sed omnino alienus. Itaque concludimus Bellarminum iunxisse gryphes equis; & comparasse dissimillima.

XIV. Renatus Benedictus in Panoplia, prælatos distinguit à populo: vt huic non illis facta sit prohibitio. Similiter Iesuitæ in Disputatione Ratisbonensi, populum separarunt à legitimo magistratu. At hæc distinctio, eo absurda est. Primo, quia nullo nititur verbo Dei, sed solo aduersariorum arbitrio, rimam quamlibet quærentium ad euadendum. Secundo, quia eodem contextu legimus: *id custodietis, & faciatis: ne addas ad illud, neque detrahas.* Quod si hæc non pertinent ad prælatos & magistratus: certe neque illa, de custodiendo & faciendo. At hoc est absurdū: nam æque Magistratus & Prælati tenebantur ad obseruationem Legis: Ergo & illud. Tertio, quia disertum Dei Verbum contradicit huic exceptioni. Nam Iosue 1. vt paulo ante vidimus, præcipitur ipsi Iosue, ne discedat ad dextram aut sinistram, id est (interperte Bellarmino) ne addat aut detrahat.

XV. Sonnius mauult locos non intelligi, nisi de Additione aut Subtractione, quæ sensum mandati, siue Verbi Dei cœlitus annunciati peruertat, aut quoquo modo corrumpat. Sed hæc interpretatio in idem recidit cum ea quam Bellarminus protulit, eodemque modo refellitur: vt & illa Ratisbonensium, interpretantium Additionem, non quamlibet, sed contrariam, siue repugnantem Verbo scripto. Hic tamen nonnihil est absurdius: quia inductio contrarii præcepti non solet, imo ne potest quidem Additio nominari: quia in Additione vtrumque manet: at contraria sese inuicem tollunt: Exempli gratia, cum præceptū sit, *Non habebis Deos alios coram me*: quicunq;

doce

doceat, So[illegible] Deo colere; is profecto non addet aliquid ad mandatū, sed omnino [illegible]atum euertet. Itaque dicimus Additionem intelligendam, cum aliquid insuper adiicitur, quod putet aliquid deesse Legi iam scriptæ.

XVI. Driedo & Hayus nihil addendum dicunt, tanquam à Deo dictum, aut à Mose scriptum. Addit ad Verbum Dei (inquit Driedo tom. 1. lib. 4. c. vltim.) qui dicit Deum, aut dixisse, aut præcepisse, quod neque dixit, neque præcepit. Hayus vero, Disputat. lib. 1. capite vigesimo primo: Prohibet Dominus, ne quicquam addatur libris Mosis, tanquam à Mose scriptum. Egregiam vero laudem; & spolia ampla: Vt ne liceat adulterinos fœtus Spiritui supponere: quasi non sit omnibus id auctoribus commune. Quis enim ferat Thomæ Aquinatis libros Augustino tribui? Scilicet isti optime se functos putant sua in Deum pietate, si adiiciant ad eius mandata quidlibet, dūmodo auctorem notent, puta aliquem ex Romanis Episcopis, aliquod Concilium. Denique Ecclesiam. Magnum profecto Christianę pietatis argumentum.

XVII. Sed iis locis Moses non loquitur de additione librorum scribendorum: sed rerum Deo faciendarum: vt custodiatis (inquit) & faciatis: ne addas neque detrahas. Sensus est, hæc præcepta exacte seruanda sunt, & facienda: neque iis quicquam addendum: vnde Latinus interpres sensum exprimens, magis quam verba. *Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino: ne addas quicquam, nec minuas* Non igitur ne addant libris nouos libros, aut nouas librorum partes: sed ne addant aliquid, vt fiat Domino, id est, vsurpetur in cultu diuino. Procopius in hunc locum. *Verba enim Domini cum plena & perfecta existant, nullum auctarium admittunt.* Ita rationem reddit huius prohibitionis. Est autem notanda ratio: perinde ac si argumentaretur in hunc modum. Quæcunque plena sunt & perfecta, ea nullum auctarium admittunt. At verba Dei plena sunt & perfecta: Ergo auctarium nullum admittunt. Plena autem & perfecta, quo sensu appellari possunt? An solum, quia nihil præterea loquutus est Dominus? Ridiculum. Sic enim dici possent perfecta cuiuslibet hominis verba, vel scripta: eademque ratione, nihil esset iis addendum. Quis autem pius facile credat non aliam ob causam nihil addendum ad libros Mosis, id est, ad Verbum Dei, quam ad libros Platonis; aut Aristotelis? Ergo superest, vt plena perfectaque intelligamus, quia continent omnia, quæ Ecclesiæ ad salutem necessaria sunt: & eis nihil addendum, eandem ob causam.

XVIII. Peresius: præceptum hoc (inquit) etiamsi vniuersale esset, tamen extendi non potest ad Noui Testamenti cultores; quibus lex & cultus Dei in cordium penetralibus scripta sunt; quos Christus Legislator per se & suos Apostolos voluit docere, atque in cultu suo instruere. Sed non debet nos mouere Peresij iudicium priuatum, cùm neminem habeat ne ex suis quidem ὁμογνώμονα. Quid autem hic locus proprium habet, vt non possit inde ad Christianos concludi: cum tamen Cyprianus epistola 74. ex simili loco non vereatur similiter concludere, nimirum ex Iosue primo, ea esse facienda quę scripta sunt, nec quicquam præterea? Videlicet multa oportet absurda comminisci, eos qui hoc semel apud se statuerunt, ne cedant veritati, quantumuis certæ, & exploratæ.

XIX. Transeo ad alios locos. Paulus prioris ad Corinth. cap. 4. *Vt discatis in nobis, supra id quod scriptum est, non sapere.* Certe si non oportet Christianos sapere supra id quod scriptum est, & oportet tamen scire omnia, ad fidem & mores, atque adeo ad salutem necessaria, tum vero concludendum est omnia ad fidem, ad mores, ad salutem necessaria esse scripta. Quis credat enim Paulum voluisse suos Corinthios non esse peritos rerum Christianarum?

XX. Respondet Bulengerus, respondebat etiam mihi Iacobus Gauticrus Iesuita, velle Apostolum ne Corinthij alij aduersus alios inflarentur, supra quod scriptum est: non autem vt ne quicquam scirent. Nimirum ex vitio Latinæ editionis, quæ locum ita reddidit, *vt in nobis discatis, ne supra quod scriptum est, vnus aduersum alterum infletur pro alio.* Cum tamen Græce ita habeatur, ἵνα ἐν ἡμῖν μάθητε τὸ μὴ ὑπὲρ ὃ γέγραπται φρονεῖν. ἵνα μὴ εἷς ὑπὲρ τοῦ ἑνὸς φυσιοῦσθε κατὰ τοῦ ἑτέρου, *vt in nobis discatis, supra id quod scriptum est non sapere, vt ne alius pro alio inflemini aduersus alium.* Duobus diserte distinctis: altero sapere, τὸ φρονεῖν, altero inflari φυσιοῦσθαι, quorum prius omissum est Latine: quod non debuit. Voluit enim Corinthios non inflari in contemptum sui quemque proximi; in gratiam alterius, hoc est alicuius Doctoris: & simul remedium indicauit, vt omnes ita se contineant intra Scripturas, vt præterea nihil scire velint. Nam quoties extra eos carceres spatiabuntur, tum ansa dabitur humanæ præsumptioni, vt alij aliis doctiores videantur, eoque discipulos sibi acquirant; vnde schismata.

XXI. At Hayus Caluinum profert, qui ad hæc verba, *Supra id quod scriptum est*, annotauit bifariam exponi posse, vel vt ad Pauli scripta, vel vt ad Scripturæ testimonia, quæ Paulus adduxit, referantur: vnde Hayus concludit, vel solis Pauli scriptis, vel solis iis, quæ Paulus produxit testimoniis, fidem esse adhibendam. Sed vbique se Hayus furore magis impelli, quam ratione duci ostendit: negatur enim consequentia: primum, quia diuersa sunt, sapere; quod Paulus scripsit, & fidem habere, quod Hayus substituit: secundo, quia nihil prohibet, quominus thesis vniuersalis applicetur secundum circunstantias: vt mens sit Caluini, Paulum illud vniuersale, non oportere sapere supra quam scriptum est, vsurpasse, vt siue suas Epistolas, siue testimonia quæ collegerat, doceret à Corinthijs habenda pro regula suæ conuersationis & fidei. Quanquam, vt fatear, alter sensus commodior est, magis late patens, doctrina etiam vberior: quod pace dictum sit, tanti viri, quantum omnes boni Caluinum agnoscunt: à quo tamen nullum est piaculum, si nonnunquam pij dissentiunt.

XXII. Sed longe illustrissimus locus est, cap. 1. Epist. ad Galatas. *Etiam si nos, aut Angelus è cœlo euangelizet præter id quod vobis euangelizauimus, anathema esto. Vt ante diximus, etiam nunc iterum dico: si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema esto.* De quo longa est disputatio: quo enim disertior est, & ad omne genus non scriptarum traditionum profligandum vehementior: eo magis aduersarii omnes eludendi artes inquirunt: quæ tamen ad duo capita reuocantur. Nam vel expendunt τὸ εὐαγγελισάμεθα, καὶ τὸ πάρεστι, vel τὸ παρ᾽ ὅ.

XXIII. Primum ergo asserunt, non loqui Paulum de solo verbo scripto, sed de omni verbo, siue scripto siue tradito. Non enim dixisse, si quis euangelizauerit præter id quod scripsimus; sed præter id quod euangelizauimus: nec, secundo loco, præter quam quod in sacræ Scripturæ libris scriptum est; sed præter quam quod accepistis. Imo potissimam doctrinam sine scripto traditam significat. Ratio est quia alibi se Euangelium testatur traditione & accepisse, & communicasse: 1. ad Corinth. 11. *Ego quod accepi à Domino, tradidi vobis.* ad Galat. 1. *Neque enim ab homine ego id accepi, neque edoctus sum, sed per reuelationem Iesu Christi.* Prioris ad Corinth. 15. *Notum vobis facio Euangelium quod prædicaui vobis, quod & accepistis, in quo & statis.*

XXIV. Sed primum meminisse debent se traditiones distinguere in Diuinas, Apostolicas, & Ecclesiasticas: ex quibus Ecclesiasticas esse, quæ neque ad Deum, neque ad Apostolos autores referri queant: sed ad Ecclesiam; Ecclesiæve prælatos, varia variis temporibus approbantes & instituentes: cogitare etiam apud se ex hoc loco saltem has reiiciendas esse constare. Dixit enim Paulus nihil recipiendum præter id, non quod euangelizabitur vobis, quod accipietis: sed quod euangelizauimus, quod accepistis. At Ecclesiasticas neque Paulus euangelizauerat; alioqui referri possent ad eum autorem, & essent Apostolicæ, contra hypothesin: neque Galatæ acceperant, quia deinceps varijs seculis institutæ sunt, & quidem vt plurimum ab ijs, quos Galatæ nunquam audiuerunt, puta Romanis Episcopis. Quare, si non omnes omnino Traditiones non scriptæ, saltem earum hoc genus, omnino damnatur, & quidem sub anathematis pœna: exempli gratia, ciborum delectus, votum continentiæ; vel potius non continentiæ, sed cœlibatus; ieiunium quadragesimę, veneratio reliquiarum; & alia non facile vno spiritu numeranda.

XXV. Secundo; solutio prorsus est inutilis: nam præcedentibus argumentis probauimus quęcunque Paulus euangelizauit, ea esse scripta: quod si verum est; constat res argumenti. Nam si nihil admittendum, præter quam quod euangelizauit Paulus; & nihil euangelizauit Paulus prętcr quam quod scriptum est: quis non videt legitimè confici: nihil admittendum præter quam quod scriptum est? Itaque frustra voces, vrgent euangelizandi, & accipiendi. Quanquam has omnes sciunt non intelligi de sola viua voce. Nam & euangelizare nihil aliud est, quam Euangelium tradere: traditur autem scripto, testibus Matthæo, Marco, Luca; ac Ioanne: & accipitur etiam quod scripto traditur; teste Paulo, post. ad Thessalonic. 2. *quas edocti estis siue per sermonem, siue per Epistolam.* Nam hoc quidem loco idem est edoceri, & accipere.

XXVI. Tertio: Veteres hūc ipsū locū de Scripturis interpretati sunt. Chrysostom. in eū ipsum: ὁ μὲν οὖν Ἀβραὰμ ἀξιούμενος πέμψαι τὸν Λάζαρον ἔλεγεν. ἔχουσι Μωσέα καὶ τοὺς προφήτας. ἐὰν μὴ ἐκείνων ἀκούσωσιν. οὐδὲ νεκρῶν ἀνισταμένων ἀκούσωσι. ταῦτα δὲ αὐτὸν εἰσάγει λέγοντα ὁ Χριστὸς, δεικνὺς ὅτι καὶ νεκρῶν ἐγειρομένων ἀξιοπιστοτέρας εἶναι βούλεται τὰς γραφάς· ὁ δὲ Παῦλος, ὅταν δὲ Παῦλον εἴπω τὸν Χριστὸν πάλιν λέγω, αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ κινῶν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν καὶ ἀγγέλων ἐξ οὐρανοῦ καταβαινόντων αὐτὰς προτίθησι· καὶ μάλα εἰκότως· οἱ γὰρ ἄγγελοι, κἂν μεγάλοι, ἀλλὰ δοῦλοι καὶ λειτουργοὶ τυγχάνουσιν ὄντες· αἱ δὲ γραφαὶ πᾶσαι, οὐ παρὰ δούλων, ἀλλὰ παρὰ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ δεσπότου γραφεῖσαι ἐπέμφθησαν. *Abraham quidem rogatus, vt mitteret Lazarum, dixit, Habent Mosem & Prophetas: si eos non audiunt, ne mortuos quidem resurgentes audient. Hæc eum loquentem Christus inducit, ostendens se velle Scripturis maiorem fidem adhiberi, quam mortuis resurgentibus. At Paulus (& Paulum cum dico, rursus Christum dico, hic enim eius animum mouebat) etiam Angelis è cœlo descendentibus eas præfert: & merito quidem. Etenim Angeli, quantumuis magni, serui sunt tamen & ministri, at Scripturæ omnes, non à seruis, sed ab ipso omnium Domino Deo scriptæ missæ sunt.* Hic Chrysostomus manifestissime pro Euangelio Scripturam substituit.

XXVII. Alij Patres in eundem sensum. Basilius in moralibus summa septuagesima secunda, capite primo, vt probet ab auditoribus examinanda esse quæ audiunt à doctoribus, ad Scripturam hunc ipsum locum citat. Augustinus lib. 3. contra literas Petiliani, cap. 6. *Si quis, siue de Christo, siue de eius Ecclesia, siue de quacunque alia re, quæ pertinet ad fidem vitamque nostram, non dicam si nos, sed quod Paulus adiecit, si Angelus de cœlo vobis annunciauerit, præterquam quod in Scripturis legalibus & Euangelicis accepistis, anathema sit,* Vbi obiter notandum illud verbum accipere dici de rebus, quæ non habentur ex viua voce. Athanasius in fragmento de Incarnatione Verbi, quod citatur à Cyrillo lib. 1. de fide ad Reginas. εἰ δέ τις παρὰ ταῦτα ἐκ τῶν θείων γραφῶν διδάσκει, ἕτερον λέγων τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἕτερον τὸν ἐκ Μαρίας ἄνθρωπον, *si quis præter hæc quæ sunt ex Scriptura docet alium esse Filium Dei, & alium hominem ex Maria,* τοῦτον ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, πειθομένη τῷ Ἀποστόλῳ λέγοντι, εἴ τις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ᾽ ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω; *hūc anathematizat Catholica Ecclesia, obsequuta Apostolo dicenti, si quis vobis euangelizat præter id quod accepistis, erit anathema.* Ergo his autoribus perinde est, siue Euangelium dicas, siue Scripturam: videlicet, quia non dubitabant totum Euangelium esse scriptum.

XXVIII. Sed ad Basilium & Augustinum Bellarminus respondet, eos non ex professo exponere hunc locum; sed probare, non licere quicquam asserere contrarium Scripturis. At Bellarminus primo peruertit ordinem disputationis suæ; cuius cum, duas partes fecerit, priorem, in qua disputet vtrum Euangelium intelligendum sit scriptum, an non scriptum, posteriorē, in qua anquirat an *præter* sit *contra*: hic tamen, id est, in priore nodum putat soluendum ex posteriore, nondum demonstrata. Magnum vitium: vt incertum probetur per incertius; prius per posterius. Audiat ergo tam nobis nunc licere negare, eos Patres tantum loqui de iis quæ sunt contraria Scripturæ; quam ille sibi permittit supponere pro vero.

XXIX. Secundo: fateor Basilium & Augustinum, ex professo locum Pauli non interpretari; tantumque obiter citare: sed quid Chrysostomo fiet? Nam ille certe ex professo interpretatur, & ad populum: & tamen is, etiam disertius cæteris, hunc locum pertinere contendit ad Scripturæ commendationem: & quidem tanto magnificentius, quam in Euangelio locus ille de Lazaro; quanto Angeli, de cœlo ad nos venientes, præstant mortuis resurgentibus.

XXX. Tertio, perinde est siue ex professo explicent, siue ex occasione citent. Non debet enim Scriptura quacunque occasione detorqueri à genuino sensu. Imo quodammodo fœdius est, citando detorquere: quia indicium est, nos tum Scripturis abuti ad arbitrium: & tanquam regulam Lesbiam pro nostro commodo huc illuc detorquere. Hoc vero cum semper est verum: tum maxime in disputatione: quantum enim illud crimen est, vt qui aliorum mendacia refutare profitetur, ipse se ita gerat, vt falsarius appellari

possit? Inutiliter ergo Basilius & Augustinus, & Athanasius disputassent. Et respondissent Basilio auditores, non obligari se ad Scripturam; quamdiu traditiones superessent; Augustino Donatistæ, se non debere in inquirendo Christo, inquirenda Ecclesia coerceri intra Scripturæ limites. Denique Athanasium irrisissent Arriani ita argumentantem: Quicunque docent præter ea quæ sunt in Scripturis, sunt anathematizandi: At vos docetis præter ea quæ sunt ex Scripturis: Ergo anathematizandi. Profecto si monitores habuissent Iesuitas, negassent maiorem: & negassent probari ex hoc loco Pauli. Gratulemur ergo illis Ecclesiæ temporibus, quæ Iesuitarum cunabula tot seculis præuerterunt.

XXXI. Imo vero, inquit Bellarminus, illi recte argumentabantur: Exspecto acumen. Quomodo igitur? Quia ex vniuersalis negatione recte ducitur argumentum ad negationem particularis: itaque cum Paulus loquatur in genere de prædicatione Apostolica, possumus inde recte probare non licere aliquid afferre contra scriptam prædicationem Apostolorum. Rursus ergo, inquam, nihil agit Bellarminus, nisi supponat, quod nondum probauit, *præter* esse pro *contra*. Alias vident omnes non legitime in hunc modum concludi. Nihil docendum est præter doctrinam traditam tum viua voce, tum scriptis; Ergo nihil docendum est præter doctrinam scriptis traditam. Non enim eadem ratio est duorum syllogismorum: Quicquid est contrarium doctrinæ Apostolorum, est reiiciendum. At quicquid est contrarium Scripturæ, est contrarium doctrinæ Apostolorum: Ergo quicquid est contrarium Scripturæ, est reiiciendum. Et, quicquid est præter doctrinam Apostolorum, est reiiciendum: At quicquid est præter Scripturam, est præter doctrinam Apostolorum: Ergo quicquid est præter Scripturam, est reiiciendum. Nam prioris syllogismi partes omnes facile concedunt, tum Catholici tum Papistæ. At in secundo, etsi nihil reprehendant Catholici, tamen minorem Papistæ negabunt necessario, quia duplicem faciunt doctrinam Apostolorum, vnam scriptam, alteram non scriptam. Simile Sophisma: si non est animal, non est rationale: Ergo si non est asinus, non est rationale. Nam æque animal generale est homini & bruto; vt prædicatio Apostolica, ex mente Bellarmini, scriptæ & non scriptæ prædicationi. Nimirum acutissimi sunt Iesuitæ.

XXXII. Venio ad alteram solutionem: quæ non noua dogmata prohiberi asserit, sed contraria: & illud παρὰ esse positum pro ἀντὶ. Argumenta hæc habet Bellarminus. Primum, quia Apostolus ipse multa alia postea docuit: & post hanc Epistolam Ioannes scripsit Apocalypsin, Euangeliumque suum. Secundum; quia Apostolus agit contra eos, qui docebant seruanda esse legalia, cum ipse docuisset non esse seruanda: igitur cum dicit præter, intelligit contra. Tertium; quia alio loco Apostolus eo sensu vtitur eadem voce: ad Romanos vltimo. *Obseruate eos qui dissensiones & offendicula præter doctrinam quam accepistis, faciunt*: quo loco Erasmus vertit *contra*. Quartum, quia sic Patres exponunt. Ambrosius, *Si contra*. Hieronymus, *Si aliter*. Chrysostomus, Oecumenius, Theophylactus, dicunt, Apostolum non dixisse, si contraria, sed præter quam quod, vt indicaret, non solum eos anathematizari, qui aperte contraria toti doctrinæ docent, sed etiam eos, qui quomodocunque, siue aperte, siue oblique, quidlibet labefactant ex doctrina tradita. Basilius summa moralium 72. docet ex hoc loco haberi eos reiiciendos, qui aliena, eos recipiendos, qui consona Scripturis tradunt. Augustinus contra Faustum lib. 17. cap. 3. exponit, contra: & tract. in Ioann. 98. opponit plus quam & præter quam.

XXXIII. Respondeo; primum, quæcunque sunt contra, esse etiam præter: sed non omnia quæ sunt præter, esse etiam contra. Itaque Paulum esse vsum voce latius patente: quod ex sensu Papistico non minus esset ineptum, quam si quis vt diceret asinos non esse rationales, negaret animalia esse rationalia: quam infantiam qui tribuat Spiritui Sancto, vix eum credam esse pium. Certe Tertullianus illud *præter* Apostoli; interpretatur *vltra* & *citra*. Libro de præscript. cap. 8. *Hoc prius credidimus, non esse quod vltra credere debeamus*. Et cap. 14. *Nihil vltra scire, omnia scire est*. At cap. 29. *Etsi angelus de cœlo aliter euangelizauerit citra quam nos, anathema sit*. Vbi mihi quidem τὸ *aliter* superfluum videtur: etsi non magni intersit.

XXXIV. Secundo, hanc solutionem contradicere præcedenti assero. Nam si Euangelium intelligendum est de doctrina, tam scriptis, quam viua voce tradita: tum aut fatendum erit, Paulum non omnia docuisse, ne quidem viua voce, quod est blasphemum: aut si omnia docuit, ergo non tantum nihil esse contrarium inducendum: sed ne quidem quicquam præter. Quare non potest Bellarminus vtramque solutionem simul amplecti: sed alteri necessario renunciare debet. Illique sibi melius consuluerunt, qui alterutram elegerunt.

XXXV. Argumenta autem sic soluo: Primum rursus euertit priorem solutionem: quia supponit Euangelium nominari pro Scriptura: imo non pro Scriptura tota, sed pro eius particula, nempe Epistola ad Galatas. At nos intelligimus totum Euangelium à Paulo Galatis prædicatum viua voce, postea scriptis mandatum, cum ab ipso tum ab alijs. Itaque negamus consequentiam: id est, post hoc Galatis prædicatum Euangelium, aut Paulum, aut Ioannem vlla proposuisse noua dogmata, præter ea quæ Euangelij nomine Apostolus intelligit.

XXXVI. Ad secundum respondeo, etsi is sit scopus Apostoli, agere contra eos qui contrariam doctrinam docebant, ei doctrinæ quam ipse docuerat: tamen non propterea esse vocem *præter* ita restringendam, vt nihil significet nisi contra. Quia enim omnia quæ sunt contra; sunt etiam præter, vt diximus, recte ab vniuersali concluditur particulare, hoc modo. Quæcunque sunt præter Euangelium Pauli, ea sunt reiicienda: at quæcunque sunt contra Euangelium Pauli, ea sunt præter Euangelium Pauli: Ergo, quæcunque sunt contra Euangelium Pauli, ea sunt reiicienda. Proinde quemadmodum si quis probet nullum hominem carere sensu; quia nullum animal careat sensu, non propterea dicendum est animalis nomen in eo argumento nihil aliud significare præter hominem: similiter ridiculus est Bellarminus, contendens apud Paulum, τὸ *præter*, significare tantum contra. Addo Paulum, postea in progressu disputationis probaturum ea dogmata esse suis contraria: vt inde cuilibet conclusionem permittat; quam offert κοινὴ ἔννοια, non posse simul contraria esse vera: sed hic præscribere huic disputationi, hoc axiomate multo faciliori, nempe nihil esse admittendum, quod non fuisset euangelizatum: quia facilius erat Galatis dignoscere quæ Apostolus docuerat, ab iis quæ minime docuerat. Quod frequentissimum est apud veteres argumenti genus, negantes quicquam recipiendum præter id, quod ab initio traditum sit.

XXXVII. In tertio non sequitur: primo, si παρὰ in Epistola ad Romanos significet contra, ideo etiam in Epistola ad Galatas: quia ex particularibus non concluditur legitime. Secundo: nihil necesse fuit, etiam in Epistola ad Romanos, mutare præter in contra: quoties enim nihil est absurdi, frustra disceditur à genuina significatione, & præstabat interpretationem mutuari ab ipso Apostolo, videlicet ex tertio cap. posterioris ad Thessalonicenses, vbi præcepit eum vitari qui incederet ἀτάκτως, καὶ μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν ἣν παρέλαβε παρ᾽ ἡμῶν, *inordinate. & non secundum traditionem quam accepit à nobis*: vbi inordinate incedentes, qui alij esse possunt quam quos nominauit ad Romanos, offendicula facientes? At hos interpretatur, qui non viuerent secundum traditionem, quam ab eo acceperant. Ergo τὸ παρὰ, intelligendum est per τὸ μὴ κατὰ; quod multo latius patet, quam contra. Quid tum igitur, si Erasmus vertit contra? Nam ille certe nullam legem nobis ponit, vt non sentire possimus aliter.

XXXVIII. In quarto, respondeo sigillatim ad Patres. Ambrosius in commentariis in Epistolam ad Galatas legitur in hunc modum, *Tam firmũ atque verum Euangelium, quod eis prædicauerat, asserit, vt etiam seipsos, id est Apostolos, si immutati forte aliter prædicarint, non audiri doceret, quorum vtiq; fama, quod essent Apostoli Christi, peragrauerat omnem locũ. Aut si forte Diabolus angelum Dei se fingens, vt facile possit audiri, de cœlis appareret contra hæc prædicans, sciretur esse contrarium & abominatio haberetur. Si ergo Apostolos Christi, quorum tam præclara opinio in signis & prodigiis erat faciendis, & Angelum de cœlo, quem possit spiritalis ratio commendare, aliter docentes, quam ab Apostolo Paulo edocti erant, anathematizari præcipit, quanto magis quos nullum testimonium ad seducendum potest commendare?* Hæc Ambrosius, bis vsus vocabulo *aliter*, quod curtacuit, & dissimulauit Bellarminus? semel duntaxat voce *contra*. Id certe à nobis est, qui, præter, dicimus patere latius quam, contra: vt quicquid contra sit etiam præter. Hoc omnino Ambrosius voluit, indicans vtrumque ea voce comprehendi, nimirum & aliter & contra. Eadem ratio est in Hieronymo, qui contra nusquam vsurpauit, sed aliter. At Bellarminus disputat non de aliter, sed de contra. Aliter autem qui docet, non tantum is est qui contraria, sed etiam in genere qui non eadem, sed diuersa.

XXXIX. Chrysostomum, Oecumenium, Theophylactum, miror à Bellarmino nominatos: certe scio non intellectos: ideoque falso productos. Chrysostomus quidem sic habet. οὐκ εἶπεν ἐὰν ἐναντία καταγγέλλωσιν, ἢ ἀνατρέπωσι τὸ πᾶν, ἀλλὰ κἂν μικρόν τι εὐαγγελίζωνται παρ᾽ ὃ εὐηγγελισάμεθα, κἂν τὸ τυχὸν παρακινήσωσι. *Non dixit, si contraria annunciauerint, aut totum subuerterint: sed si vel minimum euangelizauerint, præter id quod euangelizauimus: vel quidlibet commouerint*. Oecumenius, εἴ τι παραποιῆσαι τι ἐν τῷ εὐαγγελίῳ βουληθῇ. *si quid adulterare voluerit in Euangelio*. At neutrius horum verba id sonant, quod Bellarminus contendit. Chrysostomus testatur Paulum non dixisse contraria. Bellarminus vero dixisse contra. Nonne hæc sunt ἀντιφατικά? Nam quod pro contrariis supposuit contraria toti doctrinæ, id vero non habet à Chrysostomo, sed habet à propria audacia: qua plurimum Iesuitæ magis confidunt quam sinceritate. Illud autem labefactare, Græce est παρακινεῖ, quod non tantum contrariis conuenit, sed etiam iis quæ sunt aliena: sicut & τὸ παραποιῆσαι Oecumenij, quo significatur adulteratio, cum quid supponitur pro alio, vt fit in traditionibus non scriptis.

XL. Theophylactus autem multo disertior est. *Neque enim*, inquit, *si contraria solum prædicauerint, intulit: sed si euangelizauerint præter id quod ipsi euangelizauimus: hoc est, si plusculum quippiam ipsi adiecerint*. Non potuit certius distinguere inter contraria & ea quæ sunt præter: ne quidem si Caluinista fuisset: quando Iesuitæ hoc nomine Catholicorum partes odiosas reddere voluerunt. Testatur Paulum non dixisse, si euangelizent contraria. At Papistæ contendunt dixisse: nec aliter patiuntur intelligi τὸ παρά: quia se saluos non sperant, si suus Pauli verbis redditur sensus. Quid illud, *si plusculum quippiam adiiciant*? Potuitne aliquis nostrum luculentioribus verbis exprimere quid de hoc loco sentiat? Nisi forte iam etiam eo audaciæ deueniant Traditionarij, vt etiam plusculum illud, nolint nisi contrarium intelligi. Quod vt faciant: videant prius ne cœcam illam obedientiam suo ordini quarto modo, siue quarto voto propriam reddant: sed communicent omnibus omnino hominibus, nouo artificio transformatis in pecora. Aliter enim φεῦδα τὰ πάντα, Illi viderint.

XLI. Basilij locum paulo ante indicauimus; vt doceremus hunc Pauli locum de Scriptura intelligendum. Mirum ergo, si Bellarmino contra nos suam commodet operam. Quid ergo ille? Docet ex hoc loco haberi eos recipiendos, qui consona Scripturis tradunt: eos reiiciendos qui aliena. Intelligo: sed Bellarminus in eo est, vt doceat Paulo, *præter* idem esse, quod *contra*. Hoccine dicit Basilius? Minime vero. Nam quemadmodum vt aliquid sit Scripturis σύμφωνον, non satis est vt eis non repugnet, quod sequenti libro docebimus; sic nulla ratio patitur τὰ ἀλλότρια restringi ad sola contraria. Norunt enim omnes τὸ ἀλλότριον id dici, quod est aliunde. Lucæ 16. εἰ ἐν τῷ ἀλλοτρίῳ, *si in alieno fideles non fuistis*: Rom. 14. *Quis tu es, qui iudicas* ἀλλότριον *alienum*? & infinita eiusmodi. Aliena sunt igitur quæcunque non sunt ex Scriptura sancta, quemadmodum à Iudæis alienus erat, quicunque non ex semine Abrahæ.

XLII. Augustini prior locus ita habet, *Nos non propterea dicimus non credendum Manichæo, quia dictis factisque Christi non interfuit, & longe post natus est: sed quia de Christo, contra Christi discipulos loquitur, & contra Euangelium, quod illorum autoritate firmatum est. Habemus enim Apostoli vocem, qui in Spiritu Sancto tales venturos esse cernebat: vnde fidelibus dicebat, Si quis vobis euangelizauerit, præterquam quod accepistis, anathema sit*. Exponit, inquit Bellarminus, *præter* per *contra*. Itane? At ego ab ipso Bellarmino solutionem commodato accipio: & dico Augustinum non interpretari ex professo hunc locum, sed ex eo tantum probare non licere quicquam admitti contrarium Scripturis. Et recte probat; quia quicquid est contra Euangelium, est etiam præter. Non igitur explicat Augustinus verba Pauli: sed applicat contra Manichæum: quare Bellarminum nihil iuuat.

XLIII. Alter locus est huiusmodi: *Non ait plus quam accepistis, sed præter quod*

quod accepistis. Nam si illud diceret, sibi ipse præiudicaret, qui cupiebat venire ad Thessalonicenses, vt suppleret quæ illorum fidei defuerunt. Sed qui supplet, quod minus erat, addit, non quod inerat, tollit. Qui autem prætergreditur regulam fidei, non accedit in via, sed recedit de via. Atqui hoc loco non dixit Augustinus præter esse contra; imo phrasin constanter retinuit. Deinde, vident omnes expositionem esse satis coactam, Augustino particularem; & solitariam, id est, destitutam reliquorum Patrum consensu. Tertio Augustinus sic exponens hunc locum, non Euangelium comparat traditionibus, sed auditorũ varios profectus considerat, qui non omnia simul & semel capiunt, sed pedetẽtim promouent; egentque noua, repetitaque in dies instructione, non tamen quæ noua nunquamque audita suggerat; sed quæ iam olim prædicata inculcet. Vnde fit, vt singulis fidelibus addi possint quæ deerant fidei eorum: at non quæ desunt Euangelio. Ideoque alteram duntaxat partem huius loci Augustinus exponit. Duo enim Paulus dixit, & præterquam quod euangelizauimus, & præterquam quod accepistis. Atque hoc quidem præter Pauli mentem; & quasi abutens verbi *accepistis* amphibolia: Nam & accipere is dicitur, cui aliquid aliquis tradit, hoc est, proponit discendum: & is etiam qui id quod traditum est, re vera discit, suumque discendo facit. Qui autem partem tantum discunt, ij hoc secundo sensu totum non accipiunt: itaque cum reliqua pars eis suggeritur, tum ii accipiunt præterquam prius acceperant. Sed hic sensus nihil ad rhombum. Nos enim in hoc argumento, non quid singuli fideles exceperint; sed quid Apostoli tradiderint; consideramus: tradidisse autem omnem doctrinam, manifestius est, quam vt negari possit.

XLIV. Superest alius locus ex 22. cap. Apocalypsis. *Enimuero contestor omni audienti verba Prophetiæ libri huius, si quis adiecerit ad hæc, imponet ei Deus plagas scriptas in libro isto. Et si quis abstulerit aliquid ex verbis libri Prophetiæ huius, auferet Deus partem eius è libro vitæ.* Respondent Sonnius & Bellarminus, loqui Ioannem duntaxat de Apocalypsi, cui nihil velit addi, quasi tunc reuelatum Ioanni, aut in illo libro descriptum ab eodem.

XLV. At nos regerimus: primum ex hoc saltem loco intelligi illud addere & detrahere, non tantum prohibere contraria, vt in Mose aduersarij contendebant, sed etiam auctarium cuiuscunque generis sit, hoc est, siue cõtrarium, siue non contrarium, sed tantum præter ea quæ erant Ioanni reuelata. Secundo, nihil augustius aduersarij tribuunt huic libro Canonico, quã cuilibet etiam non Canonico: Nam huic nihil vnquam licet addere, tanquã scriptum ab autore, aut demere tanquam non scriptum. Vnde fit, vt detestẽtur omnes viri boni expurgatorum iniustam audaciam, qui sibi autoritatem arrogarunt quidlibet pro arbitrio addendi, & eradendi ex omni genere librorum. Tertio, nullum hoc ius esse proprium huic Apocalypseos libro, sed generale omnibus Canonicis. Quare etsi intelligenda hæc verba essent, tanquam dicta de eo libro tantum: tamen probarent etiam generalem propositionem. Propterea Andreas Cæsariensis in hunc locum ita commentatur. φοβερὰ δὲ ἡ κατὰ τῶν παραχαρακτῶν τῶν θείων γραφῶν κατάρα. *Horrenda imprecatio aduersus corruptores diuinarum Scripturarum.* Et paulo post; διαμαρτύρεται ἡμῖν τοῖς ἀκούουσι, μήτε προσθεῖναί τι, μήτ' ἀφελεῖν, ἀλλὰ τὰ γραφικὰ ἰδιώματα, τῶν ἀττικῶν συντάξεων, καὶ τῶν διαλεκτικῶν συλλογισμῶν ἡγεῖσθαι ἀξιοπιστότερα καὶ σεμνότερα. *Contestatur nobis audientibus, vt ne quid addamus, aut detrahamus, sed Scripturarum idiomata, multo magis fide digna cẽseamus, & maioris momenti Attica orationis structura, syllogismisque Dialecticis.* Generaliter ergo locum Andreas intellexit: sed & Aretas similiter iisdẽ mutuatis verbis. Quinetiam his Ioannis verbis Tertullianus tanquam vniuersali axiomate impugnauit Hermogenem. Denique in Concilio Foroiuliensi Paulinus sic loquutus est in Apocalypsi, *Ioannes Apostolus sub vnius libri appellatione, de tota vtriusque testamenti serie contestatus est dicens, Si quis, inquit, apposuerit ad hæc, apponet Deus omnes plagas scriptas in libro hoc. Et si quis diminuerit de verbis libri Prophetiæ huius, auferet Deus partem illius de libro vitæ, & de ciuitate sancta.*

Cap. VII.

Ex Patribus, nihil detrahendum addendumve Scripturæ.

I. PRobauimus ex Scriptura, capite præcedenti nihil esse addendum Scripturæ, aut ex ea detrahendum. Hoc ipsum nunc probandum est, ex antiquorum Catholicorum consensu. Primus Irenæus esto lib. 4. cap. 63. *Agnitio vera est Apostolorum doctrina, & antiquus Ecclesiæ status in vniuerso mundo, & character corporis Christi secundum successiones Episcoporum, quibus illi eam quæ in vnoquoque loco est Ecclesiam tradiderunt, quæ peruenit vsque ad nos custodita sine fictione scripturarum tractatione plenißima, neque additamentum neque ablationem recipiens, & lectio sine falsatione, & secundum Scripturas expositio legitima, & diligens, & sine periculo, & sine blasphemia.*

II. Locus est verborum constructione perturbata satis difficilis. Si cui satisfacit Feuardentij restitutio, (nam ante eũ omnino erat corruptissimus) sensus erit. Veram veritatis agnitionem, quam capite præcedenti præstari dixit à Spiritu Sancto, esse Apostolorum doctrinam, & antiquum Ecclesiæ statum in vniuerso mundo: quæ agnitio peruenit ad posteros custodita Scripturarum tractatione, cui nihil sit addendum, nihil etiam detrahendum: esse etiam lectionem sine falsatione, & Scripturarum expositionem.

III. Vtcunque sit tamen, & quantacunque in construendis verbis difficultas, hæc notanda sunt. Primum agnitionem veritatis constitui in doctrina antiqua; id est, quæ Ecclesias olim constituit iam ab ipso Apostolorum tempore: Excludi igitur recentiores traditiones. & post Apostolorum tempora natas. Secundo, eam veritatis agnitionem, siue mauis Apostolorum doctrinam appellari, & antiquum Ecclesię statum, & characterem corporis Christi, id est notam Ecclesiæ interprete Feuardentio: quod tamen Papistæ omnes constantissimè negant: qua de re alias. Tertio, eandem conseruatam esse in Ecclesia, tractatione Scripturarum, non vero additione traditionum. Quarto, eam traditionem Scripturæ, id est, traditionem per Scripturam, esse plenissimam: ac neque additamentum neque detractionem recipere: quo significatur ita in Scripturis tractatas esse res fidei, vt ea tractatio sit plenissima, atque adeo omnibus numeris absolutissima, cui sine scelere tam nihil addi potest, quam nihil eximi.

IV. Feuardentius annotatione addita locum corrupit. *Docet* (inquit) *agnitionem veritatis, & Scripturarum sinceram germanamque interpretationẽ, à veteri Ecclesiæ statu & ordine petendam esse.* Sed hoc Monachi somnium est: non mens Irenæi: atque adeo nulla verborum constructione confici potest; quantumlibet, & quomodolibet inuertantur: adeo vt prolixiore refutatione non egeat, quam simplici comparatione cum textu.

V. Tertullianus contra Hermogenem c.22. *An autem de aliqua subiacente materia facta sint omnia, nusquam adhuc legi. Scriptum esse doceat Hermogenis officina. Si non est scriptum, timeat væ illud adiicientibus, aut detrahentibus destinatum.* Bellarminus, Ratisbonenses, atque alij contendunt intelligendũ de dogmatis contrariis: nimirum, Hermogenem, qui addebat ad Scripturam dogma contrarium; & repugnans ipsi Scripturæ, incidere in illam maledictionem. Sed primo, nego Hermogenem voluisse addere hoc dogma ad Scripturam: imo voluit addere ad fidem: voluit, vt id Ecclesia crederet, præter ea quæ ex Scriptura didicerat. Secundo, intelligendum Tertullianum de dogmatis contrariis fateor; si modo, vt solet thesis de hypothesi: sin autem vt ex vniuersali propositione fiat particularis: quis non videt ineptiam? Nam illud *doceat scriptum*: & *si non est scriptum*, quomodo interpretamur? aut quomodo inflectimus, vt significet, dogma Hermogenis esse contrarium? Enimuero cõtrarium fuisse, ego non eo inficias: sed his verbis significari esse contrarium, id vero est, quod audacissime sibi aduersarij sumunt. Nihil enim significant aliud, quam hoc Hermogenis dogma, quodcunque tandem illud sit, non legi in Scriptura: ob eamque solam causam, etsi nulla alia subesset, reiiciendum.

VI. Puteanus, omnium audacissimus, ne quid durius dicam, sic inducit Tertullianum disserentem: Tu à Catholica fide discessisti; & credis melius Scripturam intelligere, quam Ecclesiam, imo Ecclesiæ contrariam esse Scripturam: doce igitur idem Scripturam docere quod tu dicis: quod cum faciã, asseram omnes locos à te citatos male explicari. Hanc audaciam quibus argumentis retundam vix inuenio. Sunt enim sæpe quædam adeo impudentia, vt quid iis agas nescias. At Tertullianus nũquam obiecit Hermogeni, quod pro certo sumit Puteanus, eum sibi arrogare Scripturarum scientiam maiorem, quam Ecclesię. Non dixit se asserturum omnes locos producendos male explicari; nam id intolerabilis esset pertinaciæ argumentum, quæ locos nondum examinatos, imo nondum auditos, aut visos, ex solo opinionis cõcepto prçiudicio polliceretur messituram. Quid autem facilius est quam cuilibet autori de suo orationem commodare. Sed ne illud quidem de non adiiciendo profert tanquam ad hominem, vt aiunt, sed ex seipso argumentatur: illud de subiacenti materia, nusquam scriptum legi, ideoq; reiiciendum, hac syllogismi forma: Nullum dogma non scriptum, est admittendum. At Hermogenis dogma est non scriptum: Ergo non admittendum. Vbi nemo non videt aut maiorem esse vniuersalem, aut Tertullianum nugas agere.

VIII. Apollinaris apud Eusebium hist. Ecclesiast. lib. 5. c. 15. editionis Christophorsonianæ, testatur se hæsitasse an aliquid scriberet; οὐκ ἀπορίᾳ τοῦ δύνασθαι ἐλέγχειν μὲν τὸ ψεῦδος, παραμαρτυρεῖσθαι δὲ τῇ ἀληθείᾳ, δεδιὼς δὲ καὶ ἐξευλαβούμενος, μή πῃ δόξω τισὶν ἐπισυγγράφειν ἢ ἐπιδιατάσσεσθαι τῷ τῆς τοῦ εὐαγγελίου καινῆς διαθήκης λόγῳ· ᾧ μήτε προσθεῖναι, μήτ' ἀφελεῖν δυνατὸν τῷ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον αὐτὸ πολιτεύεσθαι προῃρημένῳ. *Non tam quod dubitarem falsa errorũ commenta posse conuincere, & firmis testimoniis veritatem confirmare: quam quod & metuerem, & sedulo præcauerem, ne Euangelico Noui Testamenti verbo (cui neque apponere, neque detrahere quicquam licet ei, qui secundum ipsum Euangelium vitam degere instituit) scribendo vel componendo viderer adiicere.*

VIII. Bellarminus primum loci fidem vellicat, negans in omnibus codicibus reperiri: secundo contendit non esse dictum de Euangelico verbo scripto: tertio intelligit additionem dogmatis contrarij: quia ibidem Montanus accusatur, quod non seruauerit doctrinam, quam Ecclesia ex traditione, & successione Episcoporum ab Apostolis acceperat.

IX. Ego vero comperi hæc verba non haberi apud Rufinum: hominem in vertendis libris sibi nimium arrogantem, indeque pro arbitrio multa addentem, multa rescindentẽ: sed haberi in Græco exemplari, & editione Christophorsoni; quanquam hîc τὸ ἐπισυγγράφειν & ἐπιδιατάσσεσθαι liberius verterit *meo quasi marte aliquid vel addere vel statuere.* Porro ea ipsa verba inferunt non aliquid viua voce traditum; sed scriptis mandatum: est enim ἐπισυγγράφειν, iis quæ iam scripta sunt aliquid superaddere: & ἐπιδιατάσσεσθαι, non vt putauit Christophorsonus, ab ea significatione, qua τὸ διατάσσεσθαι simplex est statuere: sed ea qua τὸ συντάσσεσθαι est librum componere. Tertiam exceptionem iampridem scimus tam esse friuolam, quam Iesuitis familiarem. Egregiam vero Apollinaris rationem. Nihil debet assui contrarium Scripturæ: ergo ego debui non scribere. Quasi vero ille nesciret, se nihil scripturum contrarium. At Montanus accusatur, quod non seruauerit traditionem: & docuerit παρὰ τὸ κατὰ τὴν παράδοσιν, καὶ κατὰ τὴν διαδοχὴν ἄνωθεν τῆς ἐκκλησίας ἔθος. Quid tum? Nam & τὸ παρὰ non significat contra? Et si Montanus contra docebat, tamen Apollinaris de se ipso securus erat: & traditio illa erat doctrinæ scriptæ, quæ in Ecclesia docebatur; eratque ab initio, non per singula secula recens nata.

X. Cyprianus epist. 74. quæ est ad Pompeium. *Vnde est ista traditio? vtrumne de Dominica, & Euangelica autoritate descendens, an de Apostolorũ mandatis, atque Epistolis veniens? Ea enim facienda esse quæ scripta sunt, Deus testatur: & ponit ad Iesum Naue dicens, Non recedet liber legis huius ex ore tuo, sed meditaberis in eo die ac nocte, vt obserues facere omnia quæ scripta sunt in eo.* Argumentum à traditione repellit, hac obiectione: quod omnis traditio, in Ecclesia seruanda, constare debet ex Scriptura: citato testimonio ex libro Iosue.

XI. Respondent omnes, hæc Cyprianum scripsisse, cum errorem suum tueri vellet, de repetendo hæreticorum baptismo. Imo hanc Epistolam refelli ab Augustino lib. 5. de Baptismo contra Donatistas. Ego autem concedo hæc esse vera. Sed quid inde concludunt? Aduertendum enim est, Cyprianũ à nemine vnquam accusatum vllius erroris circa Scripturas: aut Traditiones: sed duntaxat circa Baptisma hæreticorum. Imo ipsum Augustinum, cum hanc refutat Epistolam, hunc tamen locum non modo non refutasse, sed etiam approbasse; laudando Cyprianum admonentem ad fontem esse recurrendum, id est, ad traditionem Apostolicam, videlicet quæ constaret ex Scriptura. Itaque non est ab altero illo capite, quod erroneum esse constat, in istud inuidia deriuanda. In summa, peccabat, fateor, Cyprianus; sed in assumptione: at non in propositione maiore. Sic enim erat argumentum concipiẽdum: Nullum dogma non scriptum admittendum; at ratum esse Baptismum

hæreticorũ est dogma nõ scriptum: Ergo non admittẽdum. Similiter vt olim Sabellius, Quicũq; tres Deos asserunt, sunt detestãdi: at qui Trinitatẽ docẽt, tres Deos asserunt: Ergo detestandi. Hoc nemo neget argumentum esse prorsus hæreticum: & tamen nemo serio Catholicus maiorem ausit negare.

XII. Secundo ergo respondent: etsi Cyprianus vnam illam traditionem de Baptismo reiiciebat, quia contra Scripturas esse putabat, tamen non propterea reiici volebat alias, quæ etsi in Scripturis non sunt, tamẽ cum Scriptura non pugnant. Ineptiebat ergo Cyprianus, inquam. Nã quæ contraria sunt Scripturæ, quis merito quærat, vt ostendantur scripta? Nisi forte nouum genus Dialecticæ didicisset, quæ argueret ex non vniuersalibus. Deinde nego vllum esse dogma fidei, quod Cyprianum admisisse constet ex sola traditionis non scriptæ autoritate. Nam quæ hic Pamelius exempla collegit, in baptismo celebrando, abrenunciatio, interrogatio symboli, exorcismus, ea non dogmata sunt, sed ritus, de quibus alias.

XIII. Basilius homilia de fide. εἰ πιστὸς ὁ κύριος ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις αὐτοῦ, πισταὶ δὲ πᾶσαι αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ ἐστηριγμέναι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, πεποιημέναι ἐν ἀληθείᾳ καὶ εὐθύτητι, φανερὰ ἔκπτωσις πίστεως, καὶ ὑπερηφανίας κατηγορία, ἢ ἀθετεῖν τι τῶν γεγραμμένων, ἢ ἐπεισάγειν τῶν μὴ γεγραμμένων, τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰρηκότος, τὰ ἐμὰ πρόβατα τῆς ἐμῆς φωνῆς ἀκούει, καὶ πρὸ τούτου δὲ εἰρηκότος, ὅτι οὐκ οἴδασι τῶν ἀλλοτρίων τὴν φωνήν· καὶ τοῦ Ἀποστόλου ἐν ὑποδείγματι ἀνθρωπίνῳ σφοδρότερον ἀπαγορεύοντος τὸ προσθεῖναι ἢ ἀφελεῖν τι ἐν ταῖς θεοπνεύστοις γραφαῖς. *Si fidelis est Dominus in omnibus sermonibus suis, fidelia etiam omnia mandata eius, fundata in seculum seculorũ, facta in veritate & rectitudine, manifesta est à fide defectio, & superbiæ indicium, aliquid vel eorum quæ scripta sunt, infirmare; vel quæ non scripta sunt, inferre: cum Dominus noster Iesus Christus dicat, Oues meæ vocem meam audiunt: & paulo ante: Non norunt vocem alienorum: Apostolus etiam commotius interdicat quicquam addere, aut detrahere Scripturis diuinis.* Quid disertius? quid luculentius? quid manifestius ad nostri confirmationem argumenti? Nam & prohibet quicquam inferri, quod non scriptum sit? & locũ illum ex Epistola ad Galatas interpretatur de Scripturis. Et hanc additionem, asserit esse manifestam defectionem à fide, non minus quam detractionem. Certè ne Caluinus quidem poterat vehementius tonare in Traditionarios. Atque adeo huius loci autoritate freti deinceps facile possumus asserere omnes traditiones non scriptas esse non tantum præter, sed etiam contra Scripturas: alias non inducerent defectionem à fide.

XIV. Et tamen sophisticantur aduersarij: adeo nunquam sepia sui obliuiscitur atramenti. Respondent ergo dupliciter. Prima responsio; Basilium loqui de iis qui addunt ad Scripturæ dogmata, aliqua alia contraria, & aliena, Scripturisque repugnantia. Et probant, quia eadem homilia dicat se contra hæreticos disputantem sæpe vsum sermonibus non scriptis, tamen cum Scripturis consentientibus, & Apostolum quoque non solum è Scripturis, sed etiam ex Philosophis testimonia accepisse.

XV. Ergone vnquam nihil erit tam firmum, tam perspicuum, quod Papistæ suis exceptionibus non violent? suis sophismatis non obscurent? Auerruncet hanc terris pestẽ Deus. Saltem si aliquo vocabulo nominasset, aliquo signo indicasset Basilius dogmata aut contraria, aut repugnantia! At is nihil sonauit nisi iam quæ scripta sunt, iam quæ non scripta sunt: Iam additiones, iam detractiones: & adhuc sperent Iesuitæ, se fucum facturos? Optime, si omnes ex iis essent quos Poeta dixit λημῶν τοὺς κολοκύνθας. Nam quandiu videbunt aliqui per τι τῶν γεγραμμένων significari vel minimum apicem Scripturæ; concludent etiam per τι τῶν μὴ γεγραμμένων omnia indicari quæ non sunt scripta: non tantum ea quæ sunt contraria.

XVI. Alterum autem locum non satis pensiculate Bellarminus obiicit: quod vt omnes videant, describam integrum. ἕως μὲν οὖν ἀγωνίζεσθαι πρὸς τὰς ἑκάστοτε ἐπανισταμένας καὶ κατὰ καιρὸν αἱρέσεις ἐχρῆν, ἑπόμενος τοῖς προειληφόσιν, ἀκόλουθον ἡγούμην τῇ διαφορᾷ τῆς ἐπισπειρομένης ὑπὸ τοῦ διαβόλου ἀσεβείας, ταῖς ἀντιτύποις φωναῖς κωλύειν, ἢ καὶ ἀνατρέπειν τὰς ἐπιγενομένας βλασφημίας, καὶ ἄλλοτε ἄλλαις, ὡς ἂν ἡ χρεία τῶν νοσούντων κατηνάγκαζε· καὶ αὐταῖς πολλάκις ἀγράφοις μὲν, ὅμως δ' οὐκ ἀπεξενωμέναις τῆς κατὰ τὴν γραφὴν εὐσεβοῦς διανοίας, ὥσπερ οὖν καὶ ὁ Ἀπόστολος πολλάκις πεποίηκεν, Ἑλληνικοῖς ῥήμασι χρήσασθαι μὴ παραιτούμενος πρὸς τὸν ἴδιον σκοπόν. νῦν δὲ πρὸς τὸν κοινὸν ἡμῶν τε καὶ ὑμῶν σκοπὸν ἁρμόζον ἐλογισάμην ἐν ἁπλότητι τῆς ὑγιαινούσης πίστεως τὸ ἐπίταγμα τῆς ὑμετέρας ἐν Χριστῷ ἀγάπης πληρῶσαι, εἰπὼν ἃ ἐδιδάχθην παρὰ τῆς θεοπνεύστου γραφῆς· φειδόμενος μὲν καὶ τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων ἐκείνων ἃ λέξεσι μὲν αὐταῖς οὐκ εὑρίσκεται τῇ θείᾳ γραφῇ, διάνοιαν γε μὴν ἐκείνην τὴν ἐγκειμένην τῇ γραφῇ διασώζει· ὅσα δὲ πρὸς τῷ ξένον τῆς λέξεως, ἔτι καὶ τὸν νοῦν ξένον ἡμῖν ἐπεισάγει, καὶ ἃ οὐκ ἔστιν ὑπὸ τῶν ἁγίων κηρυσσόμενα εὑρεῖν, ταῦτα ὡς ξένα καὶ ἀλλότρια τῆς εὐσεβοῦς πίστεως παντελῶς παραιτούμενος. *Quamdiu oportuit me oppugnare eas hæreses quæ hoc tempore insurgunt in nos, sequutus eos qui præcesserunt censebam non esse alienum, ab impietatis quã occulte Diabolus seminat, discrepãtia, blasphemias inuectas cõpescere, & euertere vocib. cũ aliàs alijs vt corruptorum se morbus habebat, tum sæpe et iis quæ nõ erãt quidẽ scriptæ, nec alienæ tamẽ à pio sensu, qui est secundum Scripturã: vt prout ipse fecit Apostolus, non abstinens à vocibus Græcorũ vtilibus suo proposito. Nunc aũt accommodans me ad institutum & vestrũ & meũ, ita decreui, in simplicitate fidei, mandatũ vestræ in Christo charitatis implere, vt ea dicã, quæ à diuina Scriptura sum doctus, abstinens ẽt ab iis nominibus & vocabulis, quæ nõ continentur in Scriptura diuina, etsi sensum retineant illũ qui inest Scripturæ, At quæcunq; præterquam quod voce ipsa noua sunt, ẽt sensum alienum inducunt, & non inueniuntur prædicata à sanctis, hæc ego prorsus vitabo, tanquã peregrina, alienaq; à pia fide.* Hęc sunt Basilij.

XVII. In iis ille primo refutationem hæreseon distinguit, à traditione fidei. In illa se testatur libenter exspatiatum, etiam Apostoli exemplo, colligẽdo, extra Scripturam, quæcunq; vtilia videbantur. At in tradenda fide, cõminere se ipsum intra Scripturas; vt ea tantũ doceret, quæ inde didicerat. Quorum illud nemo potest improbare: hoc vero obnixe tuentur Catholici. Quæcunque enim quocunq; modo vtilia sunt stabiliendæ veritati, iis omnes bona conscientia possunt vti: sed ipsa veritas aliunde non potest peti, quã è Scriptura. Ex his duobus hoc certe non possunt pro se Papistæ proferre: illud autem quomodo? Nam ea verba, quæ significant verba non scripta, non significant tamen traditiones non scriptas. Nam hæ sunt vel diuinæ, vel Apostolicæ, vel Ecclesiasticæ. At Basilio verba non scripta, comprehendunt illa etiam, quæ mutuo sumuntur ab Ethnicis autoribus.

XVIII. In tradenda veritate ita sibi imperaturum pollicetur, vt ne quidem vocibus alienis vtatur à Scriptura. Atq; earum duo constituit genera: vnum earum, quarum sonum quidem in Scripturis non inuenias; sed tamẽ sensum: nempe quæ retinent τὴν διάνοιαν ἐκείνην τὴν ἐγκειμένην τῇ γραφῇ, sententiã ipsis insitam Scripturis: alterum earum quarum neque sonus est in Scripturis, & sensus ab iis abhorret. Et quidem non tantum hoc se pollicetur serio vitaturum, sed ẽt illo non vsurum. Atque ita omnino nullum locum reliquit traditionibus non scriptis: ne quidem, quod omnino minimum est, quoad sonum verborum. Nos certe plus concedimus, qui, dum sensus retineatur Scripturarum, verba relinquimus arbitrio tum traditionis, tum etiam doctorum. Atque adeo pene superstitiosulum Basilium dicerem: qui, quum vixerit post Nicænum Concilium, potuit scire τὸ ὁμοούσιον non esse ex Scriptura quoad sonum: quinetiam ipse τὴν τριάδα nominauit, & τὰ ἰδιώματα; quæ opinor non habuit à scriptis Apostolorum. Sed est tamen verum, hoc loco Basilium in traditione fidei, nullum locum reliquisse non scriptis traditionibus: contra quam Bellarminus putabat.

XX. Secunda aduersariorum responsio, de iis ait Basilium loqui, qui non contenti vocibus scriptis, ex proprio capite inueniunt alias. Sane vero, inquam: sed an de iis solum? hic enim nodus est argumenti. Nam si eos solos Basilius damnat, ergo solos hæresiarchas, non etiam eos, qui ab eis decepti prolabuntur in hæresin, quam non inuenerunt ex proprio capite. Sed id, inquit, superbiæ signum est certissimum. Optimè! sed an solum? Imo vero etiam illi superbi sunt, qui aliunde acceptas sententias non scriptas tuentur: Cæterum τὶ τῶν μὴ γεγραμμένων generaliter comprehendit omnia, tum voces; tum maxime res ipsas. Itaq; nihil aliud quam ludit Bellarminus.

XX. Costerus Apologia 2. contra Gomarum, hunc eundem locum tractat prolixius: & obseruat, primo diuersum Basilij stylum, qui disputans cum hæreticis, non solis vtebatur Scripturis, sed etiam non scriptis traditionibus, quæ cum sacris literis non pugnarent: vnde concludit, eum fateri traditiones aliquas esse non scriptas, quibus magis hæretici conuincendi sint; quam Scripturis. At quando agit cum piis Christianis, vti consueuit sacris literis ad eos informandos. Secundo, Basilium repudiare ea, quæ nouum sensum adferunt, & apud Sanctos viros nusquam in vsu fuerunt: Eius autem generis esse, de non inuocandis Sanctis, de reliquiis abiiciendis, de Romano Pontifice Antichristo. Tertio, Basilium dicere, fidem esse, non eorum quæ scripta sunt; sed quæ dicta sunt, assentientem approbationem; vnde elicit non solis Scripturis fidem concludi, sed complecti etiam dicta Dei verba. Quarto, infidelitatis à Basilio constitui argumentum, & signum superbiæ eorum, quæ scripta sunt, aliquid velle reiicere, aut eorum quæ non scripta inducere? Non vero quæ extra Scripturam sunt tradita retinere. Esse autem hæreticorum introducere noua: Catholicorum retinere antiqua. Quinto, Basilium testari ab Apostolo interdictum, ne quid eorum, quæ in diuinis libris habentur, dematur, aut quod abest, addatur: Non esse igitur resecandam Sapientiam Salomonis, Ecclesiasticum, & similes libros. Non condemnari autem eos, qui duplicem Scripturam, prout ab Apostolis tradita est, nullo adiecto, dẽpto, vel mutato, integram retinent, vnam in chartis exaratam, alteram in corde Ecclesiæ à Spiritu Sancto inscriptam. Sexto; Basilium ratum habuisse, vt omnem à Dominica doctrina alienam, & vocem & sententiam fugeret: Papistas autem docere Verbum Dei scriptum, Verbo Dei non scripto conforme: & verbũ nõ scriptũ, cum scripto per omnia conuenire. Hæc Costerus.

XX. Respondeo ad primum, vsum esse Basilium traditionibus: at nõ quę non scripta dogmata significarent; sed tantum scriptorum dogmatum explicationem & confirmationem; vt iam dixi. Sed his ipsis traditionibus, id est, non scriptis vocibus, magis refutandos hæreticos, quam Scripturis, Basilius profecto non dixit: Costerus finxit Iesuitice. Ille contra factitauit, aduersus Arianos: aduersus Eunomium: reliqui Patres etiam. Porro videant hinc Papistæ, quantum discesserint à Patribus. Nam illi saltem cum apud pios Christianos agerent de fide, disputabant ex Scripturis; fatente id Costero. At Papistici doctores, non tantum sibi nullum præsidium agnoscunt esse in Scripturis, quoties aduersus eos negotium est, quos in hæreticis recensent: sed ne suis quidem quicquam inculcant præter non scriptas traditiones: aut certe has maxime. Et quidem haud aliter illis opus est: cum contendant ea quæ in Scripturis continentur, efficere omnino minimam partem veritatis reuelatæ.

XXII. Ad secundum: Ea nouum sensum adferre, quæ suum non habent ex Scriptura, sed ex sola traditione non scripta? qualia sunt, omnia quæ apud Papistas docentur de Purgatorio, de Missa, de Indulgentijs, de Cœlibatu, de Meritis, & similia infinita. Itaque reiicienda esse ex hac disertissima Basilij regula. Neque illa sane vnquam apud viros sanctos in vsu fuerunt omnia. Quę autem nos docemus, de non inuocandis Sanctis, de Reliquiis, de Romano Antichristo, nihil veremur, ne quis demonstret inducere sensum nouum, alienumve à Scriptura. Quanquam horum tractandorum capitum alius locus esse debet, aliud tempus.

XXIII. Ad tertium, dico hæc esse Basilij verba; quæ non recte Latina facta sunt ab Interprete quo vsus est Costerus, Πίστις μὲν οὖν ἐστι συγκατάθεσις ἀδιάκριτος τῶν ἀκουσθέντων ἐν πληροφορίᾳ τῆς ἀληθείας, τῶν κηρυχθέντων Θεοῦ χάριτι. Costerus in hunc modum recitat, *Est igitur fides, eorum, quæ dicta sunt, assentiens approbatio sine vlla hæsitatione, cum summa animi persuasione de eorum veritate quæ Dei munere sunt prædicata.* Ego sic potius, *Fides igitur est indubitata persuasio eorum quæ audiuntur cum veritatis plenissima certitudine, prædicata per Dei gratiam.* Costeri verba τὴν πληροφορίαν referunt ad τὴν συγκατάθεσιν, at ego, seruato constructionis ordine, ad τῶν ἀκουσθέντων, vt non quælibet audita pertinere ad fidem significentur: sed ea tantum, quæ indubitato constat à Deo esse. Quo posito necesse est funditus ruere Traditiones non scriptas, quæ sibi illam πληροφορίαν vindicare non possunt, vt suo loco notabimus. Cæterum misere sophisticatur Costerus, cum ea vrget quæ dicta sunt, vt traditiones commendet. Nam primo, ἀκουσθέντα Basilius dixit, non λεχθέντα. Secundo, addidit ἐν πληροφορίᾳ, quæ Scripturis sacris est peculiaris: vt τὰ ἀκουσθέντα, siue etiam τὰ λεχθέντα (vt hoc demus) ἐν πληροφορίᾳ produci nullo modo queant ad non scriptas traditiones.

XXIV. In tertio; miserum est, atque adeo ridiculũ sophisma, qualia pleraque omnia Iesuitarum esse solent: Basilius loquitur de iis qui inducunt aliquid noui: ergo non de iis qui vetera retinent. Portentum! quasi non æque peccent, qui retinent ea, quæ nunquam inducenda fuerant, ac qui inducunt ea quæ non sunt retinenda. Rursus, quasi non constet, Papistas, tanquam pro aris & focis, pugnare pro iis traditionibus, quæ cum ab initio non fuerint institutæ, procedentibus sęculis exortæ sunt; etiam post ætatem Basilii: ac proinde

inde nouæ aliquando fuerunt, quantumlibet annis nunc numeratis Veteres appellentur: Imo semper nouæ, nunquam veteres, si comparentur cum Scripturis; vt fieri necesse est. Quasi non constet Papistas Veteres constitutiones, dicis tantum causa nominare, vt nos recentissimis subiiciant. Sic enim si quæratur vter grauius peccet Sacerdos, coniugatusne, an scortator, laudabũt mihi ad rauim vsque Veteres traditiones: nimirum, vt suo recentissimo axiomati, nec aliunde quã è medio lupanari nato, fucum inducant, Βάλλ' ἐς κόρακας.

XXIV. In quinto, cum memini Patribus olim Montanistas obiecisse, quod Spiritus propheticas reiicerent; non miror hodie Papistas Catholicis indignari, quod Apocryphis Canonem purgent: mirarer potius, si ferrent patienter. Interea nouerint, non Catholicos quicquam demere de sacris libris: sed se inducere non sacra, itaque peccare in regulam à Basilio latam. Duplicem Scripturam, absit vt negent Catholici: vnam in sacris libris, alteram in corde Ecclesiæ, id est, fidelium. Sed vtriusq; oportere dicunt idem esse subiectum, eadem capita: vt exempli gratia, quoniam scriptum est in libris sacris, fide iustificari hominem absque operibus, idem ipsum Spiritus Sanctus scribit in cordibus fidelium. Ac proinde infideles oportet esse Papistas, qui id, quãtum uis scriptum sciant in libris, tamen inscribi non patiuntur suis cordibus. At huius secundæ Scripturę prętextu, traditiones nusquam scriptas, neque in libris sacris, neque in cordibus fidelium, sed tantum obtrusas à superstitiosissimis Papistis, commendare, nihil aliud Catholici iudicant, quam fidem abnegare.

XXV. In sexto, primum, illam alienam à Dominica doctrina & vocem & sententiam, Basilius significauit his verbis ἐπεισάγειν τι τῶν μὴ γεγραμμένων, vt traditiones non scriptas confoderet. Secundo illud est falsissimum, Verbũ non scriptum Papisticum, cum Scripto diuino consentire.

XXVI. Rursus Basilium audiamus in asceticis regula 80. Τί ἴδιον πίστεως; Ἀδιάκριτος πληροφορία τῆς ἀληθείας τῶν θεοπνεύστων ῥημάτων, οὐδενὶ λογισμῷ οὔτε ὑπὸ φυσικῆς ἀνάγκης ἐπισπωμένη, οὔτε πρὸς εὐσέβειαν ἐσχηματισμένη διασαλευομένη. Τί ἴδιον πιστοῦ; τὸ ἐν τοιαύτῃ πληροφορίᾳ συνδιατίθεσθαι τῇ δυνάμει τῶν εἰρημένων, καὶ μηδὲν τολμᾶν ἀθετεῖν ἢ ἐπιδιατάσσεσθαι. εἰ γὰρ πᾶν ὃ οὐκ ἐκ πίστεως ἁμαρτία ἐστίν, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος, ἡ δὲ πίστις ἐξ ἀκοῆς, ἡ δὲ ἀκοὴ διὰ ῥήματος Θεοῦ, πᾶν τὸ ἐκτὸς τῆς θεοπνεύστου γραφῆς οὐκ ἐκ πίστεως ὄν, ἁμαρτία ἐστίν. *Quid proprium fidei? Plena certaq; persuasio de veritate verborum Dei, quæ nulla ratiocinatione, siue ex naturali ducta necessitate, siue simulatè ad pietatem confirmata, concutiatur. Quid est proprium fidelis? In hac certa persuasione consentire sententiæ eorum quæ dicuntur: neq; quicquam audere vel irritum facere, vel insuper addere. Nam si quicquid ex fide non est, peccatum est, teste Apostolo: fides autem est ex auditu: auditus per verbum Dei: quicquid est extra diuinitus inspiratam Scripturã, cum non sit de fide, peccatum est:* Audientne tandem aliquando Traditionarij? Dicebat paulo ante Basilius eos à fide deficere, qui inducerent aliquid non scriptum. hic nũc fidelium hanc proprietatẽ designat, vt neq; auferant quicquam, neq; addant Scripturis: addit quicquid extra Scripturam, esse peccatũ. Audientne igitur? an iusto Dei iudicio inter eos erunt cõputandi, qui oculos habẽt, & aures, vt neq; videãt, neq; audiant, instar imaginũ quas adorant.

XXVII. Iesuitæ in Colloquio Ratisbonensi opponunt Cornarij versionem in hæc verba, *Si enim, quod nõ ex fide est, peccatum est, vt vel Apostolus ait, fides autem ex auditu est, auditus autem per verbum Dei, omne quod extra diuinitus inspiratam Scripturam, non ex fide est, peccatum est.* Sed ego Cornario Basilium corrumpenti, oppono Basilium ipsum per se loquentem. Nam, Πᾶν τὸ ἐκτὸς τῆς θεοπνεύστου γραφῆς, οὐκ ἐκ πίστεως ὂν ἁμαρτία ἐστίν. Id sonat, quod ego Latine expressi, non quod Cornarius. Nempe Basilius qui ex Apostolo adstruxerat, quicquid non est ex fide, esse peccatum: deinde, fidem esse ex auditu, & auditum per verbum Dei: tandem applicans ad institutum suum, ita colligit. Ergo quicquid est extra Scripturam, id non est ex fide: vt hoc postremo concludat, ergo esse peccatum. Hunc Soritem Cornarius corrumpit.

XXVIII. Puteanus, facete ex his videri ait posse Basilium Hugonotum, nisi attendantur quæ alibi idem dixerit. Et argumentatur contra. Si Basilius credidit, quicquid statuitur extra Scripturam esse peccatum: multas autem statuit monachorum regulas: Ergo necesse est, eum credidisse, vel eas regulas esse in Scriptura, quod falsum est: vel esse peccata, quod est absurdum: non credidit igitur quicquid extra Scripturam statuitur, esse peccatum.

XXIX. Respondeo, nos nulla alia alibi à Basilio dicta videre, quibus ista retractauerit: itaque libenter credimus Hugonotum fuisse, id est, ex eorum numero, qui contra Traditionarios Scripturæ perfectionem asserunt, vindicantq; ab eorum blasphemijs. Argumentum aũt eo est audacius absurdum, quod pugnet contra diserta verba. Nam etsi luculenter asserat Basilius peccatum esse, quicquid est ἐκτὸς τῆς θεοπνεύστου γραφῆς, extra Scripturam Sacrã: tamen iste concludit, id Basilium non credere. Sic sophistæ sperant se persuasuros meridie solem non lucere. Porro nullam Basilius suis monachis regulã tradidit, quam non confirmet frequentibus Scripturæ locis: quod ex Asceticis videre licet. Nondũ. n. monachatus erat, quod postea fuit, traditionũ humanarum cloaca: Monachi ve id genus hominum, quod cõsectaretur genus aliquod religionis Christianæ, perfectius, quam id quod in Scripturis traditur, sed erant homines pij, qui totam suam perfectionem quærentes intra libros sacros, ah hominum cœtibus segregabant se, vt & eos libros diligentius meditarentur, & quæ in iis docebantur opere complerent exactius. Sed Puteanus audito Monachatus nomine, statim suos sibi monachos repræsentauit. At isti nihil ad suem Parmenonis. Imo ad suem plus ęquo: ad veteres monachos, οὔτ' ὄναρ οὔθ' ὕπαρ.

XXX. Chrysostomus in Genesin hom. 3. *Non credere his, quæ diuina Scriptura continentur, sed alia quadam ex propria sententia inferre, opinor plurimum periculi secum aduehere his qui talia audent.* Homil. in Ioan. 58. cum ostium interpretatus esset Scripturam; ostium (inquam) illud, per quod qui non intrat in caulam ouium, eum Christus Ioan. 10. furem esse dicit & latronem: ita infert Chrysostomus, διὰ τούτου καὶ τοὺς ποιμένας, καὶ τοὺς οὐ ποιμένας εἰσόμεθα ἅπαντας. τί δέ ἐστιν εἰς τὴν αὐλήν; πρὸς τὰ πρόβατα, καὶ τὴν ἐκείνων ἐπιμέλειαν, ὁ γὰρ μὴ ταῖς γραφαῖς χρώμενος, ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν, τουτέστιν ἑτέραν ἑαυτῷ καὶ μὴ νενομισμένην τέμνων ὁδόν, οὗτος κλέπτης ἐστίν, *Per hãc & pastores agnoscemus, & eos qui non sunt. Quid est autem in caulam? Ad oues, & earum curam. Qui enim Scripturis non vtitur, sed ascendit aliunde, hoc est, aliam sibi & legibus non sancitam viam instituit, is fur est.*

XXXI. Ambrosius de Paradiso c. 12. *Discimus nihil vel cautionis gratia iungere nos debere mandato. Si quid enim vel addas, vel detrahas, preuaricatio quædam videtur esse mandati.* Et paulo post, *Docet igitur nos præsentis series lectionis, neq; detrahere aliquid diuinis debere mandatis, neque addere. Nam si Ioannes hoc indicauit de suis scriptis, Si quis apposuerit (inquit) ad hæc, adiiciet in illum plagas quæ scriptæ sunt in libro isto: & qui dempserit de verbis his Prophetiæ huius, delebit Deus partem illius de libro vitæ: quanto nihil diuinis mandatis est detrahendum?*

XXXII. Respondet Puteanus, primo, Traditionem esse ex mandato Apostolorum, ideoq; & Dei: Secundo, id mandatum de quo Ambrosius agit, non fuisse scriptum. At prima responsio dupliciter intelligi potest; vel in genere Deum mandasse, vt recipiantur in Ecclesia Traditiones non scriptæ: vel in specie, singulas traditiones esse ab Apostolis, id est, à Deo institutas. Illud, primo, est extra Ambrosij sententiam, qui agit de vno aliquo certo & indiuiduo mandato: adeo vt eius mentem sic debeamus accipere, nihil addendum esse iis rebus quas Deus sigillatim & ipso facto mandauit. Deinde est falsum: nullo enim vel Dei, vel Apostolorũ mandato constat recipiendas esse in Ecclesia traditiones dogmatum, præter eas quæ scriptæ sunt. Posterius, contradicit statui quæstionis, ex quo constat, non tantum diuinas, & Apostolicas, id est, quas Deus instituit, sed etiam Ecclesiasticas, quas Deus non instituit, traditiones admitti à Papistis. Secunda responsio non est solidior. Nulla enim pars Verbi Dei primo fuit scripta: sed postquã primo fuit tradita viua voce, tandem scriptis mandata est: quæ diuersitas ad modum tradendi pertinet, de quo sæpe testati sumus nos non contendere: non autem ad ipsam rem, id est, ad dogmata quæ traduntur. Quod autem ei mandato nihil fuit addendum, id inde euenit quod erat mandatum Dei, non autem quod esset non scriptum. Itaque Ambrosius latius produxit axioma, ad omnia Dei mandata: & illustrauit Ioannis testimonio.

XXXIII. Hieronymus in Micheæ c. 1. *Ecclesia Christi, quæ habitat bene, & in toto orbe Ecclesias possidens, Spiritus vnitate coniuncta est, & habet vrbes legis, Prophetarum, Euangelij Apostolorum, non est egressa de finibus suis, id est, de Scripturis Sanctis, sed cœptam retinet possessionem.* Hic Iesuitę in Colloquio Ratisbonensi dixerunt, Ecclesiam non egredi de finibus Sacræ Scripturæ, quando traditionibus non scriptis vtitur: & addunt causam, quia Ecclesiam ipsam, vt veritatis columnam, eiusq; traditiones & præcepta, ipsa quoque Scriptura commendet.

XXXIV. At contra. Si non egreditur de Scripturis: ergo continet se intra Scripturas, si continet se intra Scripturas, ergo docet ea tantum quæ sunt scripta: quare non docet traditiones non scriptas. Et notandum non dixisse Hieronymum extra fines præscriptos à Scripturis: sed extra fines, id est, Scripturas: vt ipsos fines interpretetur esse ipsas Scripturas: quanquam etiam illud si dixisset, satis aduersaretur traditionariis, nam traditiones admittere, omnino est nullis finibus aut Ecclesiam, aut doctrinam circumscribere: infinitæ enim sunt traditiones, quia & pro varijs Ecclesiis variantur, & quotidie nouæ nascuntur. Ad argumentum autem, Scriptura commendat Ecclesiam vt veritatis columnam, & eius traditiones & præcepta: Ergo cum aliquid docetur ab Ecclesia non scriptum, ea non egreditur extra Scripturas. Respondeo, negatur antecedens, si traditiones & præcepta intelligantur de non scriptis: quod si aliter, negatur consequentia.

XXXV. Puteanus, primo, τὸ κοκκυσμὸν repetit, præter esse contra: quia paulo post Hieronymus de hæreticis loquitur, & contrariis dogmatis: secundo, factus audacior, hic locus (inquit) valde confirmat autoritatem Ecclesię: quo asseritur Ecclesiam errare non posse: & quamuis Scripturam non citet, tamen credendum esse eam nullo modo egredi è Scripturis. At de κοκκυσμοῦ primum alias egimus, eumq; explosimus. Hic autem longe ineptior est, quia vox, extra, apud Hieronymum nulla est: sed tantum non est egressa de finib. suis, id est, Scripturis. Itaque absurde Puteanus lusit in versione Gallica. Non legitime autem concluditur per hæc verba, Ecclesiam non egredi de Scripturis, significari tantũ eam non docere dogmata contraria Scripturis; quia hæretici qui egrediuntur è Scripturis, siue, vt loquitur Hieronymus, habitant in vicinia Scripturarum, docent contra Scripturas. Nam consequentia nihil habet necessitatis. Postremo, quo iure nobis sua Puteanus mendacia offert, pro Hieronymi verbis? Nec enim Hieronymus dixit aut errare non posse Ecclesiam, aut credendum non egredi è Scripturis, etiam si Scripturas non citet. Imo ne inferri quidem hæc possunt, πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Contra potius: nam illud non egreditur, est pro, non debet egredi.

XXXVI. Idem in Psal. 86. etsi non sunt Hieronymi, illi in Psalmos commentarij: quanquam ei tribuantur à Ruperto: sed tamen quicunq; sit ille tãdem autor, non enim malus, in hæc Prophetæ verba, *Dominus narrabit in Scriptura populorũ, & principum horum qui fuerunt in ea:* ita commentatur, *Nõ dixit, qui sunt in ea: sed qui fuerunt in ea, Dominus narrabit. Et quomodo narrabit? Non verbo, sed Scriptura. In cuius Scriptura? In populorum: non sufficit in populorum: sed etiam principum dicit. Et quorum principum? Qui sunt in ea, Non dixit hoc, sed qui fuerunt in ea. Videte ergo, quomodo Scriptura Sancta sacramentis plena est. Legimus Apostolum Paulum, legimus Petrum: & legimus illum dicentẽ, An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus? Et quod Paulus loquitur, loquitur Christus. Qui enim vos recipit, me recipit. Dominus ergo noster atq; Saluator, narrat nobis, & loquitur in scripturis principum suorum. Dominus narrabit in scripturis populorum, in Scripturis Sanctis: quæ Scriptura populis omnibus legitur, hoc est: vt omnes intelligãt.* Et paulo post. *Et principum, hoc est, Apostolorum, & Euangelistarum, horũ qui fuerunt in est. Videte quid dicat. Qui fuerunt, non qui sunt: vt exceptis Apostolis, quodcunq; aliud postea dicitur, abscindatur, non habeat postea autoritatẽ. Quanuis ergo sanctus sit aliquis post Apostolos: quamuis disertus sit, non habet autoritatem: quoniam Dominus narrat in Scriptura populorum, & principum qui fuerunt in ea.* Locus & luculentior, & vehementior, quam vt post recitationem, admonitione multa indigeat. Aduersarii vero varie respondent. Bellarminus, Hieronymum reiicere ea, quę sunt aliena à doctrina Apostolica, id est, contraria, & repugnantia scripturis. Iesuitæ Ratisbonenses & Puteanus, solum dicere, scripta eorum qui post Apostolos vixerunt, non habere autoritatem omnino Canonicam, vt habet Sacra Scriptura.

XXXVII. Sed quis non deprehendit desperatam Sophistarum pertinaciam? Imo incredibilem arrogantiam, quæ solo verbo putet se omnia debellaturam? Profecto, his viris nihil pensi est, quid dicant, dum loquantur, suaque ἐνθυμήματα totidem putant ex tripode oracula: quæ expedi minime, adorati debeant maxime. At nos lolio non vescimur. Itaq; hæc ridemus σοφὰ φάρμακα, ad autoris verba redimus, præ quorũ pondere, ista profecto qua-

 uis plu-

uis pluma leuiora sunt. Primo, dixit Dominum loqui in scripturis principũ, qui fuerunt, non autem qui sunt in Ecclesia. Notemus igitur Deum non loqui in scriptis eorũ, qui post Apostolos exstiterunt in Ecclesia, ne principum quidem. Certè, si non loquitur, ne in eis quidem est Verbum Dei. At initio, cum cõtrouersiæ statum inquireremus, aduersarij nobis verbum Dei distribuebant in scriptum, & non scriptum: vt Traditiones honestarent hoc verbi Dei titulo: quod omnes iã vident esse contra mentẽ huius loci, Secundo, notãda sunt hæc verba, *Dominus narrabit: quomodo narrabit? Non verbo, sed Scriptura.* Negant .n. Deum loquuturum post Apostolos, verbo, siue viua voce, sed tantum Scriptura. Quî possunt certius explodi Traditiones non scriptæ, quæ solo verbo, id est, viua voce traduntur? Tertio, *quodcunq; aliud postea dicetur, abscindatur, non habeat autoritatem.* Nõ dixit, quodcunq; contra dicetur; sed quodcũq; aliud. Nõ est aũt necesse, vt quicquid est aliud, sit cõtrariũ.

XXXVIII. Atq; ex his apparet totam vim huius loci esse ab aduersarijs dissimulatam. Enimuero non negem reiici omnia contraria, quod dixit Bellarminus, aut nullum scriptum intrudi in Canonem debere, quod Iesuitæ, quod Puteanus maluerunt: sed hoc tantum voluisse horum autorem Commentariorum, ipsa per se verba abunde negant. Ad hæc, vicissim destruunt se hæ duæ responsiones. Nam si contraria reiiciuntur, ergo non tantum vetantur recipi in Canonem. Et si loquutus autor est de non recipiendis in Canonẽ; ergo non tantum de contrarijs reiiciendis: quia nec ea tantum excludenda sunt à Canone, quæ sunt Scripturis contraria: nec quæ sunt contraria, sufficit reiici à Canone: nam insuper execrationi esse debent. Sunt autem multa, quę neque execramur, neque habemus in Canone.

XXXIX. August. de bono viduitatis c.1. *Quid amplius te doceam, quam id quod apud Apostolum legimus? Sancta enim Scriptura nostræ doctrinæ regulam figit, ne audeamus sapere plus quam oportet sapere: sed sapiamus: vt ipse ait, ad tẽperantiã, sicut vnicuiq; Deus partitus est mensurã fidei. Nõ sit ergo mihi aliud te docere, nisi verba tibi Doctoris exponere, & de iis quod Dominus dederit, disputare.*

XL. Bellarminus negat Augustinũ loqui de omni dogmate, sed tantum de professione viduitatis, quod quale bonum esset, satis exposuerat Apostolus: & ideo dicit Augustinus, satis sibi esse si exponat verba Apostoli. Imo (inquã) non hoc tantum dicit: sed insuper rationẽ reddit, quare id sufficiat. Et hæc ratio generalis est, quia Scriptura doctrinæ regulam figit. Quare inepte Bellarminus explicat hypothesin, cum nos potius thesin vrgeamus. At hanc thesin rursus Bellarminus asserit esse contra eos, qui proprio iudicio fingunt nouas doctrinas, non consonas Scripturis. Et hoc etiam ineptius. Nam quæ hæc esset Augustiniani iudicij laus, ita argumentantis: Non oportet proprio iudicio fingere nouas doctrinas: Ergo nihil aliud est agendum, quam exponenda verba Apostoli? Sic isti vt ne corruptores deprehendantur fidei Christianæ, malunt ridendos propinare omnes ẽt maximi nominis veteres doctores. Deinde, vnde illud, *proprio iudicio* assuitur? Nam id Augustinus neq; dixit, neq; indicauit. Imo, sapere plus quã oportet: non tantum de ijs dicitur qui sibi ipsis freti, suoq; ingenio quidlibet excogitant, sed ẽt aliunde conquirunt, quæ non oportet, mutuanturq; à primis autoribus. Addo, agere Augustinum de bono viduitatis, in quo capite, si ita Papistæ coercentur, vt prȩter Scripturã nihil dicant, nihil proponãt, ad ἀφωνίαν fere reducantur: nã iis profecto hac parte, vt plurimis alijs, id quod è Paulo habent, minimũ est: adeo (inquam) minimũ, vt vix agnoscatur in tanta traditionũ multitudine.

XLI. Idem rursus de peccatorum meritis & remissione lib.2. c.36. *Vbi de re obscurissima disputatur, non adiuuantibus diuinarum Scripturarum certis clarisq; documentis, cohibere se debet humana præsumptio, nihil faciens in partem alteram declinando.* Bellarminus negat loqui de Traditionibus, sed de quæstionibus obscurissimis. Quasi nullas Papistæ Traditiones agnoscerent in rebus obscurissimis: puta, vtrum Spiritus si amor Patris & Filii: vtrum sit aliquod in Trinitate speculum: & similibus multis. At traditiones (inquit) totius Ecclesiæ, & omnium veterum consensu firmantur: At primum (inquã) hoc falsum est: vt patet ex singularum inquisitione: nam exempli gratia, Sanctos omnia nosse, ipse Augustinus non credidit. Secundo, nihil ad rem: testimonia enim, etiam infinita, non efficiunt rem ex obscura perspicuam, sed duntaxat certã ex incerta. Exempli gratia, Trinitatis mysterio nullũ est certius; quia ex Scripturæ certis testimonijs constat: sed nullum est obscurius, id est, remotius à captu ingenii humani. At Augustinus non dixit, in rebus incertis; sed in obscurissimis. Quare etsi Traditiones essent testatissimæ, possent tamen esse obscurissimæ: ac proinde in iis cohibere se debet humana præsumptio, vt ne loqui audeat, si taceat Scriptura.

XLII. Cyrillus libro de Trinitate & persona Christi, nuper edito à Ioanne Wegelino, Πάντα τὰ παραδεδομένα ἡμῖν διά τε νόμου καὶ προφητῶν καὶ ἀποστόλων δεχόμεθα καὶ γινώσκομεν, καὶ ὁμολογοῦμεν. οὐδὲν περαιτέρω τούτων ἐπιζητοῦντες. Ἀμήχανον γὰρ παρὰ τὰ θειωδῶς ὑπὸ τῶν θείων λογίων τῆς τε παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης ἡμῖν εἰρημένα εἰπεῖν τι περὶ Θεοῦ, ἢ ὅλως ἐννοῆσαι, *Omnia quæ per legem & Prophetas, & Apostolos nobis tradita sunt, recipimus, & agnoscimus, & confitemur: neq; vltra hæc aliud aliquid inquirimus: Fieri enim non potest, vt præter illa quæ diuinitus à diuinis oraculis quum Veteris, tum Noui Testamenti, nobis exposita sunt, de Deo aliquid dicamus, aut omnino cogitemus.*

XLIII. Theodoretus in Leuiticum q.9. *Docemur non debere nos extinguere Spiritum, sed accendere gratiam quam accepimus, extraneumq; nihil ad Scripturam inuehere, contentosque doctrina Sancti Spiritus, abominari hæreses, quarum fautores nonnulli verbis diuinis fabulas addiderunt, alij suas commentationes impias sententiæ Scripturæ prætulerunt.* Hoc loco Ratisbonenses disputatores taxari dixerunt hæreticos, qui aliena dogmata ex suo cerebro conficta Scripturis addunt. Quod quis neget? Sed ea pars est duntaxat eius sermonis. Non enim id solum Theodoretus agit: sed insuper Catholicos admonet, vt nihil addant extraneum ad Scripturam. Nam quorsum illa, *Docet nos nihil inuehere?* Aut quis omnino mentis compos exponat, docet hæreticos? Nisi forte adeo insanisse dicamus Theodoretum, vt se inter hæreticos numeraret. Hoc Iesuitæ strenue dissimularunt.

XLIV. Theophilus Alexandr. 2. Paschali: *Dæmonici spiritus est instinctus, sophismata humanarum mentium sequi. & aliquid extra Scripturarũ autoritatem putare diuinũ.* Bellarminus respondet Theophilum loqui de libris Apocryphis, qui pro diuinis à quibusdam supponebantur. Quid hic dicam? Bellarminumne nunquam hunc locum vidisse oculis: an de industria calumnias consectantem, quod vitilitigatores faciunt? Nam certe merum mendacium dixit. Loquitur enim Theophilus de Origene, quem certum est enumerasse Canonem Scripturarum sincere, nullis additis Apocryphis: sed plus æquo detulisse Philosophorum argutiis, vt eas suis tractatibus insereret. His Theophilus autoritatem omnem amputat, hoc axiomate, nihil putandum esse diuinum, extra Scripturarum autoritatem. Aureum, ita me Deus amet, axioma, eoque sanctius, & minus Papisticum.

XLV. Prosper de Vocatione gentium: quod opus est in tom. 2. operum Ambrosij, l.2.c.3. *Scripturis non loquentibus, quis loquetur?* O prosperam ætatem Prosperi! quæ nondũ Papistas, nondũ Iesuitas viderat! Nobis sane non fit integrum sic interrogare. Prodirent .n. illi statim; minimam veritatis particulã clamitãtes in Scripturis cõtineri: Sed ad Prosperũ quid illi? In Colloquio Ratisbonensi, agere dixerunt de certa quadã quæstione, quæ nec ex Scriptura, neq; ex traditione certo constaret. Quid igitur (inquã) ob eam particularem quæstionẽ, putantne fas esse, ex vniuersali thesi, hypothesin facere? Est hæc quidẽ perpetua aduersariorũ sophistice. Sed quã affatim irridebunt docti & pij: qui hunc locum cõparabunt cum Augustini loco de peccatorum meritis & remissione, paulo prius recitato: vt sciant, hoc ipsum longe patere latius, quam quæstionem de varia donorum Dei distributione.

XLVI. Damascen. lib.1. de Orthodoxa fide c.1. Πάντα τὰ παραδεδομένα ἡμῖν διά τε νόμου καὶ προφητῶν καὶ ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν δεχόμεθα, καὶ γινώσκομεν καὶ σέβομεν, οὐδὲν περαιτέρω τούτων ἐπιζητοῦντες. *Cuncta quæ tradita sunt nobis, per legem, & Prophetas, & Apostolos, & Euangelistas, suscipimus, agnoscimus, veneramur, nihil vlterius perquirentes.*

XLVII. Anastasius Antiochenus lib.8. Anagogicæ contemplationis in Hexameron, *Quod quæ silentio præteriit Scriptura diuina non sint scrutanda, est perspicuum. Omnia enim quæ faciunt ad nostram vtilitatem dispensauit, & administrauit Spiritus Sanctus.*

XLVIII. Rupertus Abbas Tuitiensis in librũ Regum comment. lib. 3. c. 12. *Quicquid est de Verbo Dei, quicquid sciri vel prædicari oportet, de incarnatione de vera diuinitate, & humanitate Filii Dei, duobus ita cõtinetur Testamẽtis, vt extra hæc nihil sit quod annunciari debeat aut credi. Totum in his comprehenditur cœleste oraculum, quod tam firmiter scire debemus, vt extra hæc audire, neque hominem nobis liceat, neque Angelum.*

CAP. VIII.

An omnia confirmanda è Scripturis.

I. SI quæcunque in Ecclesia docentur, è Scripturis confirmanda sunt: Ergo Scripturæ sunt perfectæ ad omnem salutis doctrinam sufficientes. Probatur antecedens plurimis Patrum testimonijs. Nã consequentiam vt probemus, nihil opinor est necesse. Origenes in Matthæum tract. 25. *Debemus ergo ad testimoniũ verborũ quæ proferimus in doctrina, proferre sensũ Scripturæ, quasi confirmantẽ quẽ exponimus sensum.* Idẽ in Epist. ad Rom. c.3. *Post hæc vero, vt ei* (Paulo) *moris est, de Scripturis Sanctis vult affirmare quod dixerat: simul & doctoribus Ecclesiæ præbens exemplũ, vt ea quæ loquuntur ad populum non propriis præsumpta sententiis, sed diuinis munita testimoniis proferant. Si enim ipse tantus ac talis Apostolus authoritatẽ dictorum suorum sufficere posse nõ credit, nisi doceat in lege & Prophetis scripta esse quæ dicit: quanto magis nos minimi, hoc obseruare debemus, vt non nostras cum docemus, sed Spiritus Sancti sententias proferamus?*

II. Respondent aduersarij, ad priorẽ quidẽ locum Puteanus, tũ cum nulla est generalis, siue Ecclesiæ declaratio, sensus nostros absq; Scripturã fidem non facere: sensus autem intelligi cuiusq; priuati. At posteriore, Iesuitæ Ratisbonenses, moneri doctores, vt ne priuatas opiniones, sed diuinis nixas testimoniis, & ipsius Spiritus Sancti sententias proferant: non excludi autem Conciliorum & Ecclesiæ decreta.

III. Enimuero, quis hoc iuris Puteano concessit, vt quælibet assuat autoribus pro arbitrio, quo suã perficiat sententiam, ac tũ de tribunali tanquã nouus prætor pronunciet ita esse? Nã Origenis, neq; scopus, neq; verba hãc limitationẽ inferunt. Loquitur .n. vniuersaliter, pronuncians debere proferri sensum Scripturæ, tanquã genus aliquod iuramenti, quo nostri sensus, .i. ea quæ proferimus ad docendã Ecclesiã confirmẽtur. Hinc iam si excipiũtur ea quæ cõstant ex Ecclesiæ decreto, quid aliud quam mentitus arguitur Origenes? Illud aũt de sensu priuato, quam ineptum est κερσφυγετὸν? Dixit .n. Origenes, sensus nostros: at priuatos de suo Puteanus induxit. Et quis dubitat intelligi eorũ qui docent? Vult ergo ẽt Orthodoxos & Catholicos doctores, quoties aliquid proferunt in Ecclesia, toties proferre Scripturam. Atq;, id ipsum magis patet ex secundo loco, vbi ipsius Pauli exemplo nititur, vt facile intelligant omnes proprios sensus opponi, iis qui desumuntur ex Scriptura.

IV. Ratisbonenses autem recte dixerunt moneri doctos, ne priuatas sententias, sed diuinis nixas testimoniis proferant, nisi forte diuina illa testimonia latius proferant, vt solent Verbum Dei, Traditionibus vendicare: quæ tamen facile sermonis series ostendit ad Scripturam esse coarctanda. Itaq; habemus, quod quærimus. Nam si in vniuersum præcipitur, vt ea quæ proferũtur ad populũ, muniantur iis testimoniis, quis locus relinquitur soli traditioni? Non reiici autem Conciliorum & Ecclesiæ decreta, fateor recte admonitum, etsi intempestiue. Nam quis asserebat? Sed meminerint Iesuitæ, ex ea Origenis admonitione recte concludi, ea ipsa decreta non esse proferenda ad populum, nisi confirmata testimoniis Scripturæ. Quod cum sit, non ea sane reiiciuntur, sed legitimus indicatur modus, quomodo recipi possint & debeant. Sed isti tam sinceri sunt Theologi, vt quicquid in laudem profertur Scripturæ, vertant in Ecclesiæ ignominiam: Imo tam sunt tyranni, vt nisi, quę vendicant tanquam Ecclesiæ decreta, obtrudantq; quo iure, quaue iniuria, excipiantur obuiis vlnis absque vllo examine vllove æqui & iniqui discrimine, statim clamitent actum esse de Ecclesia, eiusque autoritatem pessundari. Quid iis agas? nisi mentem preceris saniorem?

V. Clementis Alexandr. Strom. 7. aurea verba hæc sunt, οὐ γὰρ ἁπλῶς ἀποφαινομένοις ἀνθρώποις προσέχομεν, οἷς καὶ ἀνταποφαίνεσθαι ἐπ' ἴσης ἔξεστιν. εἰ δ' οὐκ ἀρκεῖ μόνον ἁπλῶς εἰπεῖν τὸ δόξαν, ἀλλὰ πιστώσασθαι δεῖ τὸ λεχθέν, οὐ τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἀναμένομεν μαρτυρίαν, ἀλλὰ τῇ τοῦ Κυρίου φωνῇ πιστούμεθα τὸ ζητούμενον, ἣ πασῶν ἀποδείξεων ἐχεγγυωτέρα, μᾶλλον δὲ ἡ μόνη ἀπόδειξις οὖσα τυγχάνει. *Non est æquũ nos attendere simpliciter hominibus asserentibus: aduersus quos & nobis ex æquo licet assertione vti. Quod si non sufficit tantum proloqui id quod ita videtur, quin potius necesse est fidẽ astruere eorum quæ dicuntur, ne expectemus testimoniũ ab hominibus, sed confirmemus id quod in quæstionem venit, Verbo Domini, quæ omnium demonstrationum certissima est: imo vero sola est demonstratio.*

VI. Hunc mihi locũ obiicienti respondebat Gauterius Iesuita, τὴν τοῦ Κυρίου φωνὴν, non esse duntaxat Scripturam, sed maxime Ecclesiæ traditionem.

Itaque

Itaque hunc locum esse communem, tum enim etiam confirmari quæq; Voce Dei, cum confirmantur ex Traditione Ecclesiæ. Sed quid prodest λεπτολογεῖν, & misere syllabas aucupari? Nam totus contextus, tum præcedentium, tum sequentiũ clamat loqui Clementem non nisi de Scripturis, quas adeo nõ semel auditerum, sed nominat sæpius. Hinc sunt ista in præcedentibus, πότερον γὰρ ἀναιροῦσιν, ἢ συγκατατίθενται εἶναι ἀπόδειξιν; οἶμαι πάντας ἂν ὁμολογήσειν αὐτοὺς, πλὴν τοὺς καὶ τὰς αἰσθήσεις ἀναιροῦντας· ἀποδείξεως δ' οὔσης, ἀνάγκη συγκαταβαίνειν εἰς τὰς ζητήσεις, καὶ δι' αὐτῶν τῶν γραφῶν ἐκμανθάνειν ἀποδεικτικῶς· ὅπως μὲν ἀπεσφάλησαν αἱ αἱρέσεις, ὅπως δὲ ἐν μόνῃ τῇ ἀληθείᾳ καὶ τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ, ἥ τε ἀκριβεστάτη γνῶσις, καὶ ἡ τῷ ὄντι ἀρίστη αἵρεσις. *Vtrum*, inquit, *prorsus omnem tollunt, an fatentur aliquam esse demonstrationem? Concessuros opinor omnes esse, iis exceptis qui etiam sensus auferunt. Iam si est aliqua demonstratio, necessario deueniendum est ad inquisitiones, atq; ex ipsis Scripturis demonstratiue discendum, tum allucinatas esse hæreses; tum esse in sola veritate, & antiqua Ecclesia exactissimã cognitionem, reueraq; optimam hæresin.* Sermo erat ad eos, qui Christianis obiicebant varias de religione sententias, indeque hæreses, vt docerent, nihil apud eos esse certum ratumque, respondet Clemens, quandoquidem negari non possit, esse aliquam dubias res demonstrandi viam, non esse id priuilegium denegandum fidei Christianæ. Esse autem certissimam hanc viam, vt ex Scripturis sententias diiudicemus. Imo vero, vt sciamus excludi ex hoc demonstrationis gradu Traditionem, hanc ipsam viam esse docet cognoscendi vtrum in antiqua Ecclesia, vera sit cognitio, quibus verbis, quis non videt, significari Ecclesiæ autoritatem in dubium venire, quoties nascuntur hæreses, adeo vt confugiendum sit ad Scripturas? Subiicit autem paucis interpositis, οἱ πονεῖν ἕτοιμοι ἐπὶ τοῖς καλλίστοις οὐ πρότερον ἀποστήσονται ζητοῦντες τὴν ἀλήθειαν, πρὶν ἂν τὴν ἀπόδειξιν ἀπ' αὐτῶν λάβωσι τῶν γραφῶν, *Qui libenter rebus optimis laborem impendunt, non prius absistunt ab inuestiganda veritate quam ab ipsis Scripturis demonstrationem sint assequuti.* Subsistunt igitur in medio cursu Papistæ, qui cum ad Traditiones ventum est, subsistunt. Quis miretur eos τῆς ἀληθείας ἁμαρτάνειν;

VII. Illa præcedebant: hæc sequuntur, Καθ' ἣν ἐπιστήμην οἱ μὲν ἀπογευσάμενοι μόνον τῶν γραφῶν πιστοί· οἱ δὲ καὶ προσωτέρω χωρήσαντες ἀκριβεῖς γνώμονες τῆς ἀληθείας ὑπάρχουσιν, οἱ γνωστικοί, *Iuxta quam scientiam* (eam nempe quam dixerat, quæ ex Scripturis fidem facit) *ij quidem qui duntaxat degustarunt Scripturas, fideles sunt, qui autem penetrarunt altius, ij veritatis exactam habent notitiam, nempe Gnostici.* Atque hunc locum pessime tractat Gentianus Heruetus in annotationibus, vt & multa non satis bene vertit. Nam illud προσωτέρω χωρήσαντες, interpretatur, *qui vltra ipsas processerunt Scripturas*, quasi Clemens significet, esse aliquẽ scientiæ gradum altiorem ipsis Scripturis. Pessime. Nam ille distinguit duos gradus eorum qui in Scripturis versantur. Priores vocat πιστοὺς fideles, posteriores γνωστικοὺς, cognitione præditos. Illos describit esse, qui tantum degustarunt Scripturas, hoc est, primorib. quasi labris attigerunt, adeo vt illis adhuc multa sint non cognita. Hos vero qui in iisdem diligentius versati, penetrarunt altius in earum intelligentiam. Atq; vt sciamus non tantum πιστὸν sed etiam τὸν γνωστικὸν in Scripturis detineri, non autem Scripturas esse quasi gradum quendam primum Gnostico substratum, quo nixus pergat vlterius, vt qui ab elementis pergunt ad integras scientias, is ipse Gnosticus his verbis, eodem libro describitur, Ὁ Γνωστικὸς ἄρα ἡμῖν μόνος ἐν αὐταῖς καταγηράσας ταῖς γραφαῖς τὴν Ἀποστολικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν σώζων ὀρθοτομίαν τῶν δογμάτων, κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ὀρθότατα βιοῖ, τὰς ἀποδείξεις, ὡς ἂν ἐπιζητήσῃ ἀνευρίσκειν ἀναπεμπόμενος ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἀπὸ τοῦ νόμου καὶ προφητῶν. *Nobis igitur solus Gnosticus, cum consenuerit in ipsis Scripturis, conseruans Apostolicam & Ecclesiasticam dogmatum dispensandorum rationem, exactissime iuxta Euangelium viuit, demõstrationes, quotiescunq; inquisierit, inuenit à lege & Prophetis, quo relegatus est à Domino.* Sic enim interpretari malo illud ἀναπεμπόμενος ὑπὸ τοῦ Κυρίου, quam cum Herueto, *vt qui emittatur à Deo.* Nam quid hoc significare potest, quod ad rem faciat? Eidem tamẽ assentior legenti ἀνευρίσκει, alioquin hiante sententia, sed illud ὡς ἂν ἐπιζητήσῃ, non recte mea sententia reddit, *vt quærit.* Interea, mens est Clementis perspicua, illum ipsium Gnosticum καταγηράσαι ταῖς γραφαῖς insenescere Scripturis, secundum eas viuere, ab iis demonstrationes petere. Itaq; vere dixi, per illud προσωτέρω χωρήσαντες, non intelligi aliquã Gnostici scientiam augustiorem Scripturis, sed penitiorem aliquam exactioremq; earundem notitiam, quam sit τῶν πιστῶν. Et huc omnia redeunt, vt contra Iesuitarum Sophisticen, manifestum fiat, per τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου Clementem nihil aliud intellexisse, quam Scripturam.

VIII. Basilius in Ethicis definit. 26. Δεῖ πᾶν ῥῆμα ἢ πρᾶγμα πιστοῦσθαι τῇ μαρτυρίᾳ τῆς θεοπνεύστου γραφῆς εἰς πληροφορίαν μὲν τῶν ἀγαθῶν, ἐντροπὴν δὲ τῶν πονηρῶν, *Oportet quicquid fit aut dicitur, cõfirmari testimonio diuinæ Scripturæ, cum ad plenam bonorum certamq; persuasionem, tum ad malorum confusionem.* Non potuit disertius Omnia, inquit, quæ fiunt, quæq; dicuntur. Nimirum, quæ ad fidẽ, quæ ad mores spectãt. Estne aliquid præterea quod pertinet ad Ecclesiæ doctrinam? Nullus ergo locus superest Traditionib. non scriptis, nullus imperfectioni Scripturæ. Similis locus Cyrilli Hierosolymitani Catechef. 12. illuminatorũ, μὴ ταῖς ἐμαῖς εὑρεσιλογίαις πρόσεχε· δυνατὸν γὰρ ἴσως κατασοφισθῆναι. ἀλλ' ἐὰν μὴ περὶ παντὸς περὶ ἑκάστου πράγματος δέξῃ μαρτυρίαν, μὴ πίστευε τοῖς λεγομένοις, ἐὰν μὴ καὶ περὶ τῆς παρθένου, καὶ τοῦ τόπου, καὶ τοῦ χρόνου, καὶ τοῦ τρόπου μάθῃς ἐκ τῶν θείων γραφῶν, μὴ παραδέξῃ παρὰ ἀνθρώπου μαρτυρίαν, *Ne meis commentis attendito, posses enim forte decipi, imo nisi de singulis rebus accepto testimonio, ne dictis fidem habeto, nisi (inquam) de virgine, de loco, de tempore, de modo, è Scripturis didiceris, ne admittito hominis testimonium.*

IX. Puteanus agnoscit vere loquutum esse Basilium. Quid ergo (inquam) causæ est quominus nostrum argumentum sit verum? Nã aliud profecto nihil voluit. Imo, inquit, non sequitur reiiciendam esse Traditionẽ, siue autoritatem Ecclesiæ. Enimuero, expectabam vt negaret etiam sequi, non mutuis vulnerib. fratres Thebanos occidisse. Nam cur non hoc æque, ac nõ reiiciendam esse Ecclesiæ autoritatẽ? Æque enim vtrumq; ex Basilio nos quidem cõcludebamus. Nisi forte nullam aliam esse velit autoritatem Ecclesiæ, quam Traditiones excogitare, hoc est, vt verum loquart quod ille olim λεπτολογεῖν, καὶ περὶ κάπνου στενολεσχεῖν. At nos contra censemus, tum veram stabiliri autoritatem Ecclesiç, cum Scripturis sua cõstat perfectio omnib. numeris plena. Reiici autem hoc testimonio Traditiones, omnes vident, qui sciunt, quæcunq; è Scripturis autoritatem habent, vt habent sine dubio, quæcunq; earum testimonio confirmantur, ea non posse dici traditiones non scriptas.

X. Epiphan. hæresi 65. quæ est Pauli Samosateni, ἡμεῖς ἑκάστου ζητήματος εὕρεσιν οὐκ ἀπὸ ἰδίων λογισμῶν δυνάμεθα λέγειν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν γραφῶν ἀκολουθίας· *Nos vniuscuiusq; quæstionis solutionẽ, non ex propriis ratiocinationib. dicere possumus, sed ex Scripturarum consequentia.* Ratisbonenses Jesuitę respõdebant, taxari ibi proprie ratiocinationis figmenta à Scriptura aliena. Recte (inquam) si aliena intelligas, extranea; quod si tantum cõtraria, id vero omnino alienum ab Epiphanij mente, qui cum probare vellet, ὅτι ὁ ἐνυπόστατος Θεὸς λόγος, ἐκ πατρὸς φύσει γεγεννημένος ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως, Deum verbum re vera subsistentem ex Patris natura esse natum absq; initio, & tempore, ex illo loco, *Ante Luciferum genui te*, quærẽtem inducit hæreticum, vnde probetur Luciferum, imo Angelos creatos esse ante cœlum & terram. Volens igitur huic satisfacere quæstioni, his, quæ citauimus, verbis προοιμιάζει. Itaque certum est Christianorum morem significare, qui adeo abhorrebant à figmẽtis alienis à Scriptura, vt quæcunq; in controuersiam caderent, ea solui debere agnoscerent ἀπὸ τῆς τῶν γραφῶν ἀκολουθίας. At Jesuita vafer; alteram duntaxat partem assumit, eamq; suo commodo atq; arbitrio luxatam, vt reliquam dissimulet, in qua nodus est & vis argumenti.

XI. Chrysost. homil. in Psal. 95. *Non oportet quicquam dicere sine testibus, solaq; animi cogitatione. Nam si quid dicitur absq; Scriptura, auditorum cogitatio claudicat, nunc annuens, nunc hæsitans, & interdũ sermonẽ, vt friuolum auersans, interdum vt probabilem recipiens, verum vbi è Scriptura diuinæ vocis prodiit testimonium, & loquentis sermonem, & audientis animum confirmat.* Bellarmin. & Puteanus, sensum esse dicunt, si quid dicatur ex propria inuentione, non ita facile persuaderi, ac si Scripturæ testimonio confirmari posset. Insulsissimum effugium. Nã primo non iuuat eorum causam. Quia enim Papistæ latiorem & vberiorem asserunt Traditionum autoritatem, quã Scripturæ, ergo oporteret facilius ea quæ dicuntur è Traditione cõfirmari, quam ex Scriptura, maxime, cum ipsam Scripturam non aliunde suam quoad nos autoritatẽ habere pertinaciter contendant. Secundo, Chrysost. docere vult, nihil dicendum sine testibus, solaq; animi cogitatione, assumit autem pro argumento ad id probãdum, generale axioma, videl. claudicare auditorum cogitationem, si quid absq; Scriptura dicitur. Ex legib. ergo bene argumentandi, necesse est propositionem esse vniuersalẽ. Sed nescio quod sit hoc hominum genus misere importunorum, qui nunquam volunt propositionem maiorem latius patere assumptione. Tertio, quid illud est, non ita facile persuaderi? Nam id quidem apud Chrysostomum non legas: Ergo hic etiam, vt alias, sibi isti censores eam arrogant autoritatem, vt quidlibet suo commodo adiiciant. Sed quo iudicio? Nam illud facile persuaderi vel intelligunt, ita vt suadeatur, etsi non μετὰ πληροφορίας, & cum certa persuasione, firmaq; vel vt ad summum gradum certitudinis perueniatur, omnisq; incertitudo excludatur. At prius Chrysost. concedit, cum fatetur aliquando recipi id quod dicitur tanquam probabile, sed innuit non sufficere in Ecclesia, nec suis functum esse partib. Doctorem, si sic incertos auditores relinquat, & tantum, vt ita dicam, ἐπιπολαίως persuasos, itaq; hoc non satisfacit. At supponit falsum posterius, quia Chrysostomus diserte asserit, quandiu non profertur Scriptura, omnino nihil esse firmi, sed auditores titubare.

XII. Hieronym. in Psal. 89. *Dicat mihi aliquis: Da mihi exemplum de Scripturis, vbi Iudæa sola insula dicta sit. Omne quod loquimur, debemus affirmare de Scripturis Sanctis, in ore enim duorum & trium testium stabit omne verbum. Non habet tantam autoritatem sermo dicentis, quantum Domini præceptum.* En tibi diserta verba argumenti nostri.

XIII. Puteanus negat Hieronymum voluisse vniuersaliter asserere de nullis rebus omnino nobis loquendum, quas non possimus Scripturarum testimoniis astruere. Ridiculum, inquam, quis enim omnium aliquando ita somniasset? Conuenit ergo, quibusdam omnino terminis coercenda esse infinita Hieronymi verba. Sed quibus-nam? Hoc opus, hic labor est. Nos dicimus eos terminos esse religionẽ, id est, fidem & mores, vt sensus sit, Christiano, maxime autem Doctori, nihil in medium proferendum, quod non confirmet ex Scripturis. Puteanus vero id pati non magis potest, quã latrones legum autoritatem. Et negat id esse Hieronymo propositum: Esse autẽ ex eius proposito hæc verba intrpretanda. Porro hoc tãtum Hieronymũ quærere, verum-ne sit in Scriptura Judæam vocari insulam, atq; hoc probandum esse ex Scriptura, vt sensus sit, quicunq; dixerit aliquid in Scriptura cõtineri, id eum ex Scriptura probare debere. Nos igitur vim inferre huic loco, ex hypothesi thesin inferentes. Et tamen si concederetur Hieronymum dicere omnia esse è Scripturis probanda, nihilominus non posse aliter intelligi quam de singulis, ac quidem tum cum suum aliquid proponunt, nec ab Ecclesia receptum.

XIV. Egregium acumen! quale nimirum Papisticum esse solet, multa mouens, vt nihil promoueat. Esse ex proposito verba interpretanda, quo sensu dictum est? Nam si significat non latius esse producenda, quam patet id particulare caput, de quo agitur, falsum est, est ridiculum, est absurdum, deniq; est papisticum. Sciunt enim omnes, quibus non est iudicium misere corruptum, thesin omnem quæ assumitur in argumentum, multo latius patere, quam hypothesin, alias nullam esse conclusionem, sed ἑτεροπαθῆ τὴν ἀδολεσχίαν καὶ φλυαρίαν. Sin vero intelliguntur ita, vt ex hypothesi genus sit inuestigandũ, idq; eligendum non alienum, assentimur & nos, nec consultius quicquam videmus, quam vt dicamus Hieronymum interpretandæ Scripturæ regulam proponere. Inciderat enim in explicationem huius versus qui primus est Psal. 96. *Dominus regnauit, exsultet terra, lætentur insulæ multæ*, exponebatq; insulas multas Iudæam, & totum mundum. Atq; inibi alium obiicientem fingebat, debere probari ex Scripturis Judæam appellari insulam, ipsam etiam solam, non autem, debere probari, Judæam in Scripturis appellari insulam, vt Puteanus fingit, suum magis sectans commodum, quam veritatem amans. Quare totus sermo est de interpretãda Scriptura. Porro interpretationem Scripturæ rem esse religiosam nemo potest negare. Quia tamen nonnullis paulo durior videri poterat conditio, quæ non simpliciter probari volebat, sed probari ex Scripturis, ideo ratio statim subiungitur, *Omne quod loquimur debemus affirmare ex Scripturis Sanctis*, axiomate longe latius patente, quam ipsa interpretatione. Itaque non nos huic loc loco vim inferimus, sed ille totum fœde inuertit. Et sane, quid nos necesse erat inferre, cum ipsa autoris verba multo sint luculentiora omnibus aliis.

XV. Illud postremum, etiam si Hieronym. diceret omnia esse probanda è Scripturis, tamen non posse intelligi nisi de singulis, cum aliqui proprie suum proponunt, primo dicitur absque vllo argumento, tantum quia sic videtur hæresi Papisticæ commodum, in qua vt plurimum, est pro ratione

voluntas. Secundo seipsum sua absurditate euertit. Faciamus enim ita loquutum: Quicunque aliquid proponit proprie suum, & nondum ab Ecclesia receptum, is id probare debet ex Scripturis. Atqui, inquam, si nondum est receptum ab Ecclesia, est ergo aliquid nouum. Et vbi est grauissima illa Pauli protestatio contra aliter euangelizantes etiam Angelos? Vnde illud antiquorũ præscribi aduersus hæreticos ex nouitate? Rursus, quod quis proprie suum profert, quis exspectet vt probet è Scripturis? Nam hæ certe nõ seruiunt quorumlibet adinuentionibus, sed tantum veritati. Et regula est notissima non aliunde inferendum, sed ex ipsis Scripturis sensum esse veritatis capiendum. Itaque nihil aliud autor diceret, quam, si quis quid proferat, quod è Scripturis probari non potest, id ille debet è Scripturis probare. Μαίνετ' ἐπεί τις σωφρονῶν τλαίη τάδ' αὖ.

XVI. In Matth. cap. 23. *Hoc, quia de Scripturis non habet autoritatem, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.* Hinc constat, quicquid proponitur alienum à Scriptura, hoc est, quod nequeat ex ea confirmari, siue quod non desumatur ab ea, ex æquo licere vel probare vel improbare, id est, nullam credendi necessitatem secum ferre, etiamsi alias non sit impium, itaque posse quemlibet pro arbitrio suscipere, vel contemnere.

XVII. Puteanus & Jesuitæ Ratisbonenses respondent, loqui eo loco Hieronymum solum de particulari illa quæstione, an Zacharias Barachiæ filius, fuerit pater Joannis Baptistæ. Importune. Imo, thesin applicat hypothesi, vt supra: nam illud, *quia de Scripturis non habet autoritatem*, argumentum est, quo reliquum probatur, scilicet, *hoc eadem facilitate contemnitur, qua probatur.* Et sic in formam debet redigi. Quicquid de Scripturis non habet autoritatem, eadem facilitate cõtemnitur, qua probatur. At hoc, id est, Zachariam patrem Baptistæ, occisum esse inter altare & templum, non habet autoritatem de Scripturis. Ergo eadem facilitate contemnitur, qua probatur. Quis non miretur nouum illud genus Dialecticæ, si maior non latius pateat, quam minor? Nam disputatio esset nugatoria, si enim non omnia reiicienda quæ præter Scripturam, ergo ne hoc quidem, ideo reiiciendum, quia præter Scripturam. Nam si ideo, ergo oporteret eam causam esse sufficientem ad aliquid reiiciendum. Quod falsum, si non omnia talia reiicienda. Denique conclusio esset ex omnibus particularibus.

XVIII. In Aggæi cap. 1. *Quæ absq; autoritate & testimonio Scripturarum, quasi traditione Apostolica sponte reperiunt atq; confingunt, percutit gladius Dei,* id est abscinditur, & autoritate diuina præcipitur reiiciendum. Duplex est aduersariorum solutio. Bellarminus, Ratisbonenses, Puteanus, alij dicunt Hieronymum agere solum contra illos, qui confingunt aliquid, & tamen videri volunt esse traditionem Apostolicam. Ita sane, inquam, quemadmodum Papistæ subinde faciunt, qui, si agamus de Iconolatria, de Jeiunio quadragesimæ, de Cœlibatu, statim clamant traditionem esse Apostolicam. Quid tum enim, si non à se confingunt, sed ab aliis excipiunt? Nam omnino figmenta oportet alicunde originem habere. Sed dissimulant totam vim huius testimonij, in verbis, *absq; autoritate & testimonio Scripturarum*, quæ indicant, hæreticorum esse, aliquid inuenire extra Scripturas, ideoq; reiiciendos. Nam alias inepta esset loquutio, quæ hæretici reperiunt, atq; confingunt absq; autoritate & testimonio Scripturarum, reiicienda sunt. Quasi vero, inquam, aut aliquid hæretici sponte confingere dici possint ex autoritate & testimonio Scripturarum, aut aliquid illi omnino confingere queant, non reiiciendum. Itaq; ne riducule videatur loquutus esse Hieronymus, *absq; autoritate & testimonio Scripturarum*, ita intelligendum est, vt vim habeat argumenti, & significet, quæcunq; proferuntur confirmanda esse ex Scriptura, alioquin numeranda inter hæreticorum figmenta?

XIX. Puteanus reliquis, subtilior ne an audacior? Interpretatur discernens autoritatem à testimonio Scripturarum, vt autoritatem esse dicat Ecclesiæ, & sensus sit, ideo reiicienda hæreticorum figmenta, quia destituuntur non tantum testimonio Scripturæ, sed etiam autoritate Ecclesiæ. Quasi dixisset; *Quæ absque autoritate Ecclesiæ, & testimonio Scripturarum sponte reperiunt, atq; confingunt.* Portentosum commentum. Nam quis tam hospes in lingua Latina, tam ignarus Grammaticæ constructionis, qui nesciat vtrumque referri ad Scripturam, vt ea figmenta destituantur & autoritate Scripturæ, & testimonio Scripturæ? Duobus enim verbis eadem res est expressa, quorum altero contentus erat Hieronymus in proxime superiori loco, cum eo diceret esse contemnenda, quæ de Scripturis autoritatem non habent. Nec aliter sensit Andradius, non infimus in ordine Jesuitarum, cum eos taxari dixit, qui *Sacrarum literarum fide & autoritate* neglecta, conficta nescio quæ deliramenta obtruderent.

XX. Cyrillus Alexandrinus ad Euoptium, statim initio. *Oportebat ipsum vtpote in sacris exercitatum Scripturis, siquidem mens eius erat, de diuinuis mysteriis nobiscum miscere sermones, de solis Sacris literis nobiscum commentari, narrationemq;, vt sacra decet, contexere.* Theodoretum intelligit, magnum illum magni in Ecclesiasticis doctorib. nominis, quibus si non licet è Scripturis egredi, quantominus reliquis? Hunc tamen Cyrillus volebat disputantem argumentari, non tantum ex Scripturis, sed etiam ex iis solis. Et quidem ne id esse dicas tanquam ad hominem, ratio non prætermittitur, *vt sacra decet*, quę tria verba significant, indecorum esse cum de sacris disputatur, non argumentari ex Solis Scripturis.

XXI. Augustinus contra Maximinum lib. 3. ca. 14. *Sed nunc nec ego Nicenum, nec tu debes Ariminense tanquam præiudicaturus proferre Concilium. Neque ego huius autoritate, neq; tu illius detineris. Scripturarum autoritatibus, non quorumcunq; propriis, sed vtrisq; communibus testibus, res cum re, causa cum causa, ratio cum ratione concertet.* Optime! Magni erant nominis Concilia duo. Nicenum, & Ariminense, illud apud Catholicos, hoc vero apud Arianos, eorumq; fautores, & cum in certamen deueniebatur, opponebatur vicissim vtrumq; vtrisq; à Catholicis Nicenum, ab Arianis Ariminense. Augustinus non vult ita fieri, vult agi Scripturarum autoritatibus, reddita ratione, quod illa quidem Concilia essent eiusmodi, vt alternatim reiicerentur. Nam Ariani negabant apud se valere Nicenum, Catholici vero Ariminense anathemate feriebant: at Scripturæ erant vtrisq; communes, id est, iis se tam Catholici quam Ariani agnoscebant debere omnem reuerentiam, nullaq; ad eas exceptione vti posse. Et quidem ita volebat è Scripturis agi, vt non tantum res ipsæ, de quib. erat contentio, sed etiam rerum causæ, rationesque, id est, argumenta ipsa singula è Scripturis pondus sumerent.

XXII. Respondent, Andradius, Puteanus, Ratisbonenses, reliqui, ita loquutum esse Augustinum per concessionem, quomodo solebat Cicero multa, vt aduersarium iugularet, illi artificiose tribuere. At hoc merum est figmentum eorum hominum, qui nihil habent pensi, dum quid misere balbutiant, non quidem vt dicant aliquid, sed vt omnib. persuadeant se nescire tacere, imo vero erubescere, si vel tantillum veritati concedant. Bis miseri, qui neque pugnare possunt, neq; vinci patiuntur. At primo, non ita solent concessiones suas Rhetores exprimere, vt negent debere aliter agere. Augustinus autem, non tantum ait se concedere aduersario, vt seponatur autoritas Concilij Niceni, sed conceptis verbis negat, se id debere in medium proferre. Secundo, non tantum se negat vti debere autoritate eius Concilij, sed ne aduersarium quidem Ariminensis. Quid igitur? an placet, tantum per concessionem ab Augustino remotam Ariminensis conciliabuli autoritatem? Minime vero, neq; ille vnquam se ea consensisset vrgeri, erat enim hæreticum, quantumlibet Oecumenicum. Itaque clarum est Augustinum, non esse loquutum per Rhetoricam concessionem.

XXIII. Bellarminus causas nobis horum verborum promit, primam, vt Augustinus expeditius ageret: secundam, quia in iis quæstionibus, quæ tum erant disputandæ, exstabant Scripturæ clarissima testimonia, quæ sine dubio anteponenda sunt omnibus Conciliorum testimoniis. Atqui vtraque hæc causa partim falsa est, partim Bellarmino inutilis. Prior falsa est, quia non tam solet compendium quæri, quam soliditas in refutandis aduersariis fidei. Quid enim promoueris si refutaris duntaxat per transennam? Deinde manifestum est Augustinum, non expedite, sed accurate & solide Maximini errorem ϖεὶ τῦ ὁμοουσίου refutare, non vna clausula, sed longa oratione, quæ poterat omnia colligere. Est tamen etiam inutilis, quia sequeretur eos in disputationib. de religione ambages quærere, qui à Scripturis diuertunt ad Traditiones, quod egregie factitant Papistæ. Posterior falsa, quia Augustinum ostendit iniustam legem præscribentem aduersario, nempe non generalem, sed particularem, atq; vt vno verbo dicam, papisticam, quasi ita tum liberet Augustino ex Scripturis disputare, quia id sibi esset vtile, alias disputaturo ex traditione, si videret è re sua esse. Indignum facinus tanto viro, tam candido. Est inutilis, quia si verum est, tum cum de re aliqua exstant clarissima Scripturæ testimonia, tum ea præponenda esse omnib. Conciliis, verum autem etiam in iis quæ perspicue posita sunt in Scripturis comprehendi omnia fidem & mores continentia, tum certe nullum erit caput, in quo non præferenda sint Scripturæ testimonia, omnib. Conciliis, imo vero disertius, quod disputandum non sit ex Scripturis, relegatis in aliud tempus Conciliis, omnibusq; traditionibus. Quanquam velim Papistas sibi consentire. Nam in proximo libro, illi τὸ ὁμοούσιον nobis obiicient, inter ea capita, quæ ex Scripturis probari non possunt, sed ex sola traditione habentur: Cum tamen hic Bellarminus fateatur de eo extare clarissima Scripturæ testimonia, & præferenda omnibus Conciliis. Ipsi viderint, τὰ ἄλλα γὰρ οὔ μοι μέλει.

XXIV. Theodoretus Dialogo 1. cap. 6. Orthodoxum ita inducit, quasi protestantem ad Eranistem: μή μοι λογισμοὺς καὶ συλλογισμοὺς ἀνθρωπίνους προσενέγκῃς. ἐγὼ γὰρ μόνῃ πείθομαι τῇ θείᾳ γραφῇ. *Caue mihi disceptationes humanas syllogismosq; protuleris. Ego enim in sola Scriptura acquiesco.* Auersabatur ergo in disputationib. de fide, cuiusmodi hæc erat illi præ manibus, quomodo inuisibilis videri potuisset, quęcunq; nõ probabantur ex Scriptura. Quid nos aliud? Ratisbonenses respondent, humanæ rationis figmenta, non autem traditiones, & præcepta Ecclesiæ nõ scripta taxari. Sed non attendunt versipelles duas esse loci partes, priorem qua sibi præcauet aduersus τοὺς λογισμοὺς καὶ συλλογισμοὺς ἀνθρωπίνους & hæc sane esto aduersus ea figmenta. Sed altera quid fiet, in qua soli se Scripturę fidem habere, aut si mauis, sola Scriptura persuaderi διαῤῥήδην βοᾷ: Nam ad hanc illi muti sunt, vt pisces. Videlicet Gorgonis aspectu in lapidem mutari: Ego mallem illis cor esse carneum.

XXV. Cyrilli Hierosolymitani locus est, πολλῶν αἰτιῶν ἄξιος ἄλλων, Illuminatorum Catechesi 4. ταύτην ἔχε τὴν σφραγῖδα ἐν τῇ διανοίᾳ σου πάντοτε. ἥτις νῦν μὲν κατὰ ἀνακεφαλαίωσιν ἀκροθιγῶς εἴρηται, εἰ δὲ παράσχοι ὁ κύριος μετὰ τῆς τῶν γραφῶν ἀποδείξεως κατὰ δύναμιν ῥηθήσεται. δεῖ γὰρ περὶ τῶν θείων καὶ ἁγίων τῆς πίστεως μυστηρίων μηδὲ τὸ τυχὸν ἄνευ τῶν θείων παραδίδοσθαι γραφῶν. μηδὲ ἁπλῶς πιθανότησι καὶ λόγων κατασκευαῖς παραφέρεσθαι. μηδὲ ἐμοὶ τῷ ταῦτα λέγοντι ἁπλῶς πιστεύσῃς, ἐὰν τὴν ἀπόδειξιν τῶν καταγγελλομένων ἀπὸ τῶν θείων μὴ λάβῃς γραφῶν. ἡ σωτηρία γὰρ αὕτη τῆς πίστεως ἡμῶν, οὐκ ἐξ εὑρεσιλογίας ἀλλ' ἐξ ἀποδείξεως τῶν θείων ἐστὶ γραφῶν. *Hoc semper in mente signaculum retineto,* (sanam intelligit de Trinitate fidem) *quod tibi iam nunc per summa capita leuiter propositum est: deinceps autem si Dominus concesserit, exponetur pro viribus, cum demonstratione ex Scriptura. Oportet enim ne minimum quidem aliquid tradere de Sanctis & diuinis fidei mysteriis absq; diuinis Scripturis, neque moueri probabilibus sermonum compositionibus. Ac ne mihi quidem hæc dicenti fidem adhibeto, nisi accepta eorum quæ ponuntur demonstratione, è Sacris petita Scripturis. Hæc est enim ratio conseruandæ nostræ fidei, quæ ducitur non ex ingenioso acumine, sed ex demonstratione diuinarum Scripturarum.*

XXVI. Puteanus contra hunc locum multa molitur. Primo, negat Cyrillum vniuersaliter loqui de singulis rebus, quę pertinent ad fidem, sed duntaxat de præcipuis mysteriis. At hoc euidenter falsum. Nam phrasis Græca μηδὲ τὸ τυχὸν, significat ne minimum quidem ac leuissimum, ne fortuitum quidem aliquid. Eamque Godrecius non satis bene expressit, per *temere quicquam.* Iam si ne minimum quidem, quid excipiet? aut cur tantum præcipua includet mysteria?

XXVII. Secundo, negat loqui Cyrillum in persona Ecclesiæ, aut ei nolle fidem haberi nisi quantum Scripturam citarit. Ridiculum. Quis enim audiit vnquam Ecclesiam aliquid docentem in propria persona? Et nõ potius Episcopos in Ecclesia? Ad hæc, nonne sermo est vniuersalis? Non licet, inquit, vel minimum aliquid proponi. Certe non potuit magis: non enim personas considerandas proponit, distinguendas-ve relinquit, vt his quidem liceat, illis minime, quæ Papistarum est προσωποληψία fidem ex personis metientium: sed res ipsas ponderandas obiicit, vt axioma sit omnino καθολικὸν nullique personarum exceptioni obnoxium. Imo (inquit Puteanus) hæc verba, *ne mihi fidem adhibeto*, ostendunt eum loqui saltem de quolibet priuato, & autoritate priuata cuiusque Episcopi, aut Concionatoris, quæ non potest æquari autoritati vniuersæ Ecclesiæ. O cæcam mendacij importunitatem. Primum enim nullus est inter Papistas tam miser Jesuitulus, qui nolit sibi licere testimonium à traditione petere, & quidem tam certum & irrefutabile, quam à Scriptura. Quod si instes, negabit ilico se hac lege teneri, vt

nihil loquatur nisi ex Scriptura. Et non citius audieris ab eo nominatam vel Ecclesiam, vel Traditionem, siue in suggestu ad populum, siue in disputatione, quam eum videas in pedes arrectum, triumphum canere, noua ἐλληστεύοντα noua parta victoria. Deinde, quis vnquam audiit Episcoporum in docendo priuatam esse autoritatem? Et quidem Cyrillus, erat Archiepiscopus, æque cum Romano, etsi ordine posterior.

XXVIII. Rursus aduerte Puteani sophisticen; Distinguit, nec tamen respondet. Neque enim indicat, quid probet vel improbet. Loquitur Cyrillus, inquit, de quolibet priuato, & autoritate priuata cuiuslibet Episcopi. Concedamus, si ita videtur. Sed placet-ne Papistis, vt nemo priuatus, siue etiã nemo Episcopus, aut Concionator, quicquam proferat in medium, de rebus religiosis, puta de Purgatorio, de Imaginibus, de Inuocatione Sanctorum, de numero Sacramentorum, de Aqua benedicta, de Crucis adoratione, de reliquis magnis Papimanicis mysteriis, nisi fultum demonstratione è Scripturis? Hoc exspecto, hoc, inquam, exspecto, vt audiam, hoc queror à Puteano non definitum. Nam si non placet, ergo inutilis Puteani solutio, semper enim damnatur à Cyrillo docendi ratio, quæ apud Papistas inualuit, quamque nos impugnamus, populum docendi ex sola Ecclesiæ traditione. Sin placeat, quis non videt, quantum ipsi sibi infortunium parent? Si tamen infortunium esset, à mendacio ad veritatem resilire, sed infortunium tamen, quandoquidem suas ipsi fortunas omnes non in veritate, sed in mendatio collocarunt.

XXIX. Deniq; nego ex iis verbis, *ne mihi fidem adhibeto*, cogi in arctum præcedentia, sed indicari potius præcedentis enunciationis vniuersalis applicationem, siue descendi à thesi ad hypothesin, hoc pacto: Ne minimum quidem mysterium tradendum est absq; demonstratione petita è Scripturis, ergo ne mihi quidem ipsi, mihi, inquam, Episcopo, imo vero Archiepiscopo, fidem adhibere vllus debet, loquenti sine Scripturis.

XXX. Sed vt ratione, non sola audacia Puteanus disputare videatur, ex 5. Catechesi nonnihil excerpit, quo sperat se persuasurum Cyrillo cordi fuisse Traditionum non Scriptarum patrocinium. *Hanc igitur*, inquit, *esse mentem suam, ipse satis indicat catechesi sequente, his verbis, fidem vero si didiceris, & promissionem possidebis, & obserua illam à sola Ecclesia tibi nunc traditam, & ex omniis Scriptura munitam, Cum enim non omnes possint Scripturas legere & alios quidem inscitia, alios vero occupatio quædã impedit à cognitione, ne ob inscitiam animam perdas, in paucis versib. vniuersam fidei doctrinam comprehendimus. Et post. Videte itaq; fratres, vt seruetis traditiones, quas nunc accepistis, & in latitudine cordis eas describite. His enim verbis Cyrillus testatur, & non esse necesse singulis vt norint Scripturam, & Scripturam non ita sufficere, vt non debeant singuli ab Ecclesia, & quidem sola petere, tum Scripturæ interpretationem, tum suam fidem.*

XXXI. At ego eam esse Cyrilli mentem, quam Puteanus indicauit, nego ex vllis eius verbis constare. Primum enim hęc ipsa catecheseos quintæ verba fœdissime corrupta sunt, adulterato sensu. *Testatur*, (inquit Puteanus) *non esse singulis necesse, vt norint, vel sciant Scripturam.* At hoc mendacium est, tantum enim dixit Cyrillus, non posse ab omnibus legi. Est autem aliud legere, aliud scire Scripturam, & ἀναλφάβητοι quidem nulli possunt legere, sed multi possunt scire Scripturam, cum alias, tum maxime à Pastorib. edocti. Et hoc Cyrillus voluit, cum dixit, quia non possint omnes legere, ideo paucis verbis fidem fuisse comprehensam. Rursus, *testatur* (inquit Puteanus) *Scripturam non ita sufficere, vt non debeat ab Ecclesia, & quidem sola peti Scripturæ interpretatio ac fides.* Iterum mendacium, non enim dixit, quia non sufficiat, sed quia non possit legi. Non sequitur autem, si Scripturam nõ possint omnes legere, ergo esse non sufficientem. Rursus illud de sola Ecclesia, impostura est. Grece: πίστιν δὲ ἐν μαθήσει καὶ ἐπαγγελίᾳ κτῆσαι, καὶ τήρησον μόνην τὴν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας νυνί σοι παραδιδομένην. *Fidem vero in disciplina & promissione posside & custodi eam solam quæ ab Ecclesia tibi nunc traditur.* En tibi religionem! Fidem solam traditam ab Ecclesia seruandam, Cyrillus voluit. Grodecius, & post hunc Puteanus maluit, fidem à sola Ecclesia traditam, quasi nihil intersit, & non possit eadem fides & ab Ecclesia tradi & à Scriptura. Sua igitur Cyrillo somnia Puteanus imposuit.

XXXII. Et tamen, quod secundo loco notari volo, ita est stupidus, vt ne sic quidem interpellato Cyrillo concludat, quod proposuit. Quid enim? An si negaret Cyrillus necesse esse omnes nosse Scripturam, ideo sequitur Catechesi 4. eum loqui, aut de præcipuis tantum mysteriis, aut de quolibet priuato? Nullo modo, Nec magis, si diceret Scripturam non ita sufficere, vt non deberet ab Ecclesia peti interpretatio Scripturæ & fides. Nam etiamsi nobis certum sit Scripturam esse sufficientem, tamen hæc fieri debere omnino credimus.

Cap. IX.

An omnes hæreses refutentur è Scripturis.

I. Si omnes hæreses refutari & debent & possunt ex Scriptura: Ergo illa est ad salutis doctrinam perfecta & sufficiens. At prius verum: Ergo & posterius. Ratio consequentiæ inde petitur, quia si omne mendacium diruitur, tum necesse est omnem cõstitui veritatem. Etsi distinctæ sunt partes diruendi mendacij & constituendæ veritatis, possitque aliquando sic dirui mendacium refutando, vt non constituatur veritas, tamen non potest omne mendacium dirui, nisi constituatur omnis veritas, & quæcunque aliter refutationes instituentur, erunt particulares, hoc est, diruent aliquod duntaxat mendacium. Exempli gratia, poterunt Nestoriani refelli, vt tamen non explicetur vniuersa doctrina de vnione hypostatica, sed non refutabitur Eutyches. Poterit Sabellius funditus Trinitatem tollens refutari: at Arius negans τὸ ὁμοούσιον remanebit intactus. Poterit os obstrui Manichæo liberum arbitrium neganti: at non Pelagio eidem nimium concedenti. Qui vero doctrinam veram totam exposuerit in iis articulis, is eadem opera, omnes illos refutarit hæreticos.

II. Quin ipsa Scripturæ natura huc nos ducit. Nam cum dupliciter hæreses dicantur refutari, vel sigillatim omnib. iis recensitis & expositis, vel vniuersaliter positis quibusdam axiomatis, siue regulis, quæ postea singulis prout vsus venerit, applicentur. Scriptura sane priori modo, aut nullas, aut certe paucas hæreses refutat, vt Nicolaitarum, vt Phigelli, & si qui sunt alij. Restat ergo vt altero modo refutare dicatur. Nempe ex illa communi notione, Rectum esse index sui & obliqui. At hoc modo, ne cogitari quidem potest, quomodo omnes hæreses omnino refutentur à Scriptura, nisi ipsa contineat omnia capita veræ doctrinæ, quæ singularum hæreseon errorib. opponi queant. Itaq; consequentia est perspicua.

III. Antecedens probatur. Paulus 2. c. ad Rom. Γινώσκεις τὸ θέλημα, καὶ δοκιμάζεις τὰ διαφέροντα, κατηχούμενος ἐκ τοῦ νόμου. Hæc verba dupliciter solent verti. Nam τὰ διαφέροντα, quidam interpretantur, vtiliora, eximia, pręstantiora, vt Syrus interpres, & vulgatus Latinus. Alij vero discrepantia, siue contraria, vt vir doctissimus Theodorus Beza. Et sane vtroq; sensu apud Gręcos ea vox vsurpatur. Sed Bezæ interpretatio videtur plenior. *Et nosti eius voluntatem & exploras quæ discrepant, institutus ex lege*, vt sensus sit, eum qui diligenti institutione & Catechesi eruditus sit in lege Dei, non tantum nosse voluntatem Dei, sed etiam explorare quæcunq; repugnant. Quæ verba argumentum confirmant nostrum, & illustrant quod dixi de hæreseon refutatione. Nam illud explorare, nihil aliud significat, quam singula quæ proponuntur examinare, comparando ad ea quæ sunt in lege.

IV. Quanquam non est, quod vehementer de vocibus contendamus. Nam & illa vulgata versio non est à nobis aliena. Sensus enim est eum, qui eruditus sit in lege, sic nosse Dei voluntatem, vt possit explorare vtiliora, siue iudicare de vtiliorib. nimirum, quæ sint fugienda tanquam deteriora, aut sequenda tanquam vtiliora. Dominicus à Soto annotauit, *Probas vtiliora, explicatio est agnitæ voluntatis Dei, quia scilicet, nosti per legem, non solum bonum & malum, sed bonum & melius.* Porro non possunt vtiliora eligi, nisi probata, neque deteriora vitari, nisi refutata.

V. Tertullianus de resurrectione Carnis cap. 3. *Aufer hæreticis, quæ cum Ethnicis sapiunt, vt de Scripturis solis quæstiones suas sistant*, Latinus legit instruant) *& stare non poterunt. Communes enim sensus simplicitas ipsa commendat, & compassio sententiarum, & familiaritas opinionum.* Magnum loci pondus est, magnum argumenti nostri firmamentum. Hæreticos stare non posse, si ex solis Scripturis disputatio instituatur. Quid nos poteramus disertius? Respondent dupliciter.

VI. Puteanus concedit Scripturas bene intellectas, sufficere aduersus hæreticos, quasi nos supponeremus male intelligendas, peruertendas, corrumpendas, & ad hominum placita misere distrahendas. Absit hoc vero à nobis, vtinam etiam abesset à Papistis. Sed exponit bene intelligi Scripturas ab Ecclesia iuxta Traditionem. At quid hic opus erat? Non enim quæstio est, à quo Scriptura intelligatur, sed vtrum bene intellecta sufficiat, hoc si habemus, habemus quod quærimus hoc nostro argumento. Deinde, existimatne solam Ecclesiam legitime intelligere Scripturas? Omnes igitur doctores, imo non omnes simul, sed singuli, quid patiuntur? Sin omnes intelligunt, aut certe etiam si non omnes, saltem plures, saltem aliqui, saltem pauci, non potest non importuna esse limitatio. Ego vero assero, Scripturam legitime intellectam, non tantum ab Ecclesia, sed etiam à muliercula, sufficere aduersus hæreticos.

VII. Præterea illud, iuxta Traditionem, quid est, aut quorsum additum? Rursus enim importune ingeritur sermo, de ratione intelligendæ Scripturæ, quam necesse est in hac controuersia supponi bene intellectam. Et quid tum, si non ex traditione, sed ex reuelatione bene intelligatur, vt à Paulo? an ideo minus futura est efficax? Denique intelligere Scripturam, nihil aliud esse potest, quam sensum, quem intra se, vt ita dicam, scripta verba continent, nosse, non autem alienum intrudere, vndecunque acceptum. Quacunque ergo ratione eum sensum simus adepti, siue reuelatione, siue meditatione, siue institutione, tamen si bene intellecta Scriptura sufficit ad confutandos omnes hęreticos, tum oportet ipsam per se sufficere.

VIII. Iesuitæ Ratisbonenses dicunt Tertullianum agere contra eos, qui humana ratiocinatione inducti, negabant cum Epicureis, aliisque Ethnicis, resurrectionem, & de his aliisq; similibus, qui ea quæ credenda sunt, humana solum ratione conuellere nituntur, ita loqui. Sane vero, inquam. Sed quid tum? An propterea non loquutus generaliter est? Egregios Aristotelis discipulos, qui semper thesin metiuntur ex hypothesi. At nos vrgemus diserta verba, hæreticos, si cogantur ex Scripturis quæstiones instruere, non posse stare. Et notamus additam rationem, quia sensus Scripturæ indicantur, ex simplicitate, quam ego facilitatem, siue perspicuitatem interpretor, atque ex compassione sententiarum, familiaritateque sensuum, quæ illa ipsa est pura puta Analogia, quam nos docemus esse optimam rationem & interpretandę Scripturę, & disputandi ex Scriptura.

IX. Origenes in Matth. tract. 23. *Cum Dominus ad interrogationem Sadducæorum esse resurrectionem audire nolentibus, demonstrasset legis exemplo (sicut dixit Matthæus) silentium Sadducæis imposuit Iesus, volens ostendere, quoniam amaram & nociuam mendacij vocem obmutescere fecit claritas veritatis. Sicut ergo Saluator verbo doctrinæ suæ silentium imposuit Sadducæis, & falsum dogma quod apud illos veritas putabatur, conuicit fiducialiter: Sic facient & Christi imitatores, exemplis Scripturarum, quibus oportet secundum sanam doctrinam omnem vocem obmutescere Pharaonis.* Admodum perspicue. Nam quemadmodum Sadducæos Christus compescuit opposita autoritate Scripturarum, ita vult Origenes omnes Christianos opponere Scripturas aduersariis veritatis. Nec diffitentur Ratisbonenses id faciendum. Quid igitur vltra contendimus? aut cur non idipsum opere pręstamus? Si sunt Catholici, si sunt Christiani Papistę, cur nobis sæpius opponunt Traditionem, quam Scripturas? Imo potius, cur contendunt non posse per Scripturas hæreses refutari? Nam id proximo libro eos asserentes audiemus. Sed dant-ne ergo manus Ratisbonenses: Imo non sequitur (inquiunt) omnia scripta esse, aut Ecclesiæ autoritatem repudiandam. Inepte. Nam de repudianda autoritate Ecclesiæ, quis disputat? Aut quis negat esse aliquam, etiam concessa Scripturarum perfectione? Sequi autem, scripta esse, non simpliciter omnia, sed omnia ad doctrinam salutis necessaria, nos iam confirmauimus.

X. Chrysostomus in Ioannem homil. 58. Εἰκότως δὲ θύραν τὰς γραφὰς ἐκάλεσεν. αὗται γὰρ ἡμᾶς προσάγουσι τῷ θεῷ καὶ τὴν θεογνωσίαν ἀνοίγουσιν. αὗται τὰ πρόβατα ποιοῦσιν. αὗται φυλάττουσι, καὶ τοὺς λύκους οὐκ ἀφιᾶσιν εἰσελθεῖν. καθάπερ γάρ τις θύρα ἀσφαλὴς οὕτως ἀποκλείει τοῖς αἱρετικοῖς τὴν εἴσοδον. *Merito ostium Scripturas appellauit. Ipsæ enim nos ducunt ad Deum, eique cognitionem aperiunt. Ipsæ oues & faciunt, & custodiunt, nec lupos intrare permittunt, instar enim ostij tutissimi, hæreticis præcludunt introitum.* Perspicua mens est. Certe, si per Scripturas arcentur hæretici, non est quod nego-

negemus ex iisdem refutari. Puteanus satis frigide respondet, non dici Scripturam vnicum ostium, quod ad nos nihil nunc pertinet. Non enim ex hoc loco omnia simul probare contendimus, sed hoc saltē, Scripturas esse ostium, quo hæretici arceantur, & quidem, non quidam, sed omnes, hoc enim per se infert metaphora sumpta à re pastoritia. Nec enim aliquos tantum, sed omnes lupos arcet caulæ ostium.

XI. Opere imperfecto in Matth. homil. 49. *Tum cum videritis abominationem desolationis stantem in loco sancto, id est cum videritis hæresin impiam, quæ est exercitus Antichristi, stantem in locis Sanctis Ecclesiæ, in illo tempore qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes, id est, qui sunt in Christianitate, conferant se ad Scripturas.* Et post. *Quare iubet in hoc tempore omnes Christianos conferre se ad Scripturas? Quia tempore hoc, ex quo obtinuit hæresis illas Ecclesias, nulla probatio potest esse veræ Christianitatis, neq; refugium potest esse Christianorum aliud, volentium cognoscere fidei veritatem, nisi Scripturæ diuinæ.* Et paucis interpositis. *Nunc nullo modo cognoscitur volentib. cognoscere quæ sit vera Ecclesia Christi, nisi tantummodo per Scripturas.* Rursus. *Qui ergo vult cognoscere, quæ sit vera Ecclesia Christi, vnde cognoscat, nisi tantummodo per Scripturas? Sciens ergo Dominus tantam confusionē rerum in nouissimis diebus esse futuram, ideo mandat vt Christiani qui sunt in Christianitate, volentes firmitatem accipere fidei veræ, ad nullam rem fugiant nisi ad Scripturas.* Eximius, disertissimusq; locus, in quo multum varieq; se torquent aduersarij.

XII. Andradius, & Bellarminus, itemque Jesuitæ Ratisbonenses negant hoc opus imperfectum esse Chrysostomi. Alicuius Ariani potius, qui homil. 48. homoousianos numeret inter hæreticos, & quadragesima nona tota, prolixe aduersus eos declamitet. Solere autem Arianos ad Scripturas prouocare Catholicos. Ergo vero fateor Erasmum primum censuisse hoc opus non esse Chrysostomi, & habuisse sui iudicij causas, quas nolim impugnare. Esse autem Ariani hominis, non est ausus definire, tantum suspicatus est, & addit, nisi quis malit ab Ariani corruptum. Sed id vtcunq; sit, nostra non interest. Primum enim, non is solus est, qui pro nobis hac in re testimonium dicat, sed cum ante, tum post eum plurimi, omnino Catholici. Secundo, non sunt reiicienda, quæcunq; dicunt hæretici, sed sobrie expendenda, ac ne rigidissimi quidem austerissimiq; censores Jesuitæ. Nam hoc hominum genere, vix vllum noui adeo sui confidens, adeoq; insolenter censorium. Ne quidem igitur rigidissimi Jesuitæ ausint omnia repudiare, quæ in eius operis reperiuntur homiliis. Quinetiam ad stabiliendas Traditiones, nonne & Origenem citant, & Tertullianum Papistæ? Tertio Ariani à Catholicis nunquam in hoc capite discreparunt, vtrum sint ad Scripturam reuocandæ omnes de religione quæstiones, quidam duntaxat aliquādo vrgebant τὸ ὀρθὸν singulorum verborum, & importune flagitabant, vt totidem literis, syllabisq; τὸ ὁμοούσιον legeretur scriptum. Quod recte Catholici non admittebant. Porro illi audacissime fecerunt, qui (vt notant Bellarminus & Ratisbonenses) in editione recentiori operum Chrysostomi, totum hunc locum eraserunt. Indicio certissimo, quid à Papistarum cōscientia exspectare debeamus, & ad Indicibus expurgatoriis. Nam etsi continuerunt se adhuc Indices, quos habemus è Belgio, & Hispania, intra marginales annotationes, & indices ad opera veterum, tamen vel ex hoc loco conicere licet, maius aliquid moliri bonos illos viros, quod profiteri pudeat, & iuuet clanculum perficere. Portentosum inceptum, in hac tanta librorum copia, literatorumque virorum.

XIII. Sed Puteanus inflatis buccis grande nescio quid intonat, dedignatus reliquorum exceptionem ab autoris persona, magnum aliquid seque dignum Sophisma volutans animo. Audiamus. Ergo primum notat hæc, dici ventura, tum cum diminutissimus, atq; obscurissimus futurus est status Ecclesiæ, non esse igitur ordinarium sufficiensq; florentissimo eiusdem statui. Secundo, id maximum futurum signum maledictionis à Deo, vt nulla sit præter Scripturam lucerna, non esse igitur aut solam, aut maximam à Deo benedictionem. Tertio, id ipsum fore maximum signum aduenientis Antichristi, quod nullum sit Ecclesiæ nisi ad Scripturas perfugium, non esse igitur notam reformādæ Ecclesiæ. Quarto, spectare totum eius Patris sermonem ad Ecclesiæ cognitionem, vt ex ea cognoscatur & vera Scriptura, & verus Scripturæ sensus, & vera fides, non igitur iis prodesse, qui omnes abducunt ab Ecclesia, eamque denigrare conantur occasione Scripturæ.

XIV. Sed hæc tanto conatu, tam seuere efflata, ridicula sunt sophismata, imo etiam mendacia. Nam primo, etsi multa de aduētu loquatur Antichristi, tamen comprehendit etiam præcedentia Ecclesiæ tempora, iisq; hanc ipsam doctrinam applicat, atq; adeo omnes hæreses nominat, eam ob causam appellans exercitum Antichristi, quia ei omnes aliquo modo militant. Et sane verba hæc, *In tempore hoc, ex quo obtinuit hæresis illas Ecclesias*, quo referri possunt, nisi ad eius autoris ætatem? Quid reliqua? *Antea multis modis ostendebatur, quæ esset Ecclesia Christi, nunc autem nullo modo nisi per Scripturas: Quia omnia quæ sunt proprie Christi in veritate, habent & hæreses illæ in Schismate: Episcopos, Scripturas, Ecclesias, ordines clericorum, baptismum, Eucharistiam, ipsum Christum.* Hæc, inquam, quis credat de Antichristi temporib. diuinata, & non potius de præsentib. obseruata? Vt plurima eiusdem generis omittam. Quāquam, si non mentiretur Puteanus, esseteq; verum autorem loqui tantum de temporib. Antichristi, tum sane hodie cum Antichristus non tantum venit, sed etiam reuelatus est, in eam nos deuenissemus necessitatem, vt Scripturis solis hæreses propulsaremus.

XV. Secundo, quod nam hoc genus est consequentiæ? Hoc dicitur de tēpore Antichristi: Ergo non est ordinarium sufficiensque florentissimo Ecclesiæ statui. Nisi forte Scripturam, itidem vt pharmaca, nolit in vsu esse nisi in morbis. At nos scimus Scripturæ vsum esse Christianis perpetuum, proinde ordinarium, nec aduersus omnes hæreses valere, ob aliam causam, nisi quia etiam tunc, vt prius omnem veritatem docent. Quid enim? Annon erit tum cum Antichristus veniet, omnis retinenda sana doctrina? An vero potius aliquatenus ab ea discedendum? Imo nunquam magis fides integra & retinenda & propugnanda, proinde Paulus ad Thessalonicenses non putauit aliter muniendos fideles aduersus Antichristi fraudes, quam his verbis κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, *tenete traditiones quas accepistis.* Erunt ergo tum temporis sufficientes: at si tum, ergo semper. Multo nos melius aduersus Traditiones. Nam si tum temporis ex sola Scriptura agnoscitur Ecclesia, ergo non ex traditionibus. Quare tum certum est Traditiones fore insufficientes. Erunt igitur incertæ, nam id certum est, quod semper suam vim retinet. Si in certæ, ergo ne alias quidem sufficientes, quia in doctrina fidei, nihil esse potest sufficiens, quod non sit certum. Rursus, si tum non valent Traditiones, Ergo non quia aliquid ordinarium; quia non retinent semper suum in Ecclesia vsum, vt extraordinarij fuerunt Apostoli: quia cum ab initio fuerint, nunquā deinceps vlli exstiterunt. Extraordinarij prophetæ, quia etsi frequentissimi fuerint à Mose ad Malachiam, tamen à Malachia ad Christum nulli apparuerunt.

XVI. Tertio, falsum est, ab autore perfugium ad solas Scripturas censeri maledictionem à Deo: proponitur enim tanquam remedium validissimum maledictionem à aduersus omnes eas confusiones, quæ appellari merito queant maledictio à Deo. Quemadmodum cum Petrus sermonem propheticum appellat lucernam in tenebris lucentem, nō dicebat esse tenebras, sed præsens aduersus tenebras remedium. Agnoscit igitur autor potius reliqua, quib. olim cum nullæ sunt hæreses, adiuuari possunt homines ad Ecclesiam cognoscendam, esse non perpetuo certas notas, & nunquam fallentes, sed aliquando tantum vtiles. Scripturam vero non tantum aliquando vtilem, sed etiam semper necessariam, & quidem tum maxime, cum irruunt hæreses.

XVII. Quarto falsum est perfugium ad solas Scripturas, poni pro signo aduentus Antichristi. Et hoc quidem prorsus de suo Puteanus & somniauit, & addidit, absque vlla verisimilitudine, vlla vel appparente causa, tantum quia sic libuit puluerem magnum excitare. Rursus igitur dico proponi potius, pro præsentissimo remedio contra hæreses, contra Antichristum, itaque recte à nobis censeri, non quidem notam (nam hoc nimis ἀκύρως dicitur) sed certe normam reformandæ Ecclesiæ, quando certum sit, etiam tum, cum omnia sunt in religione turbatissima, è Scripturis certissime agnosci veram Ecclesiam.

XVIII. Quinto, falsum est eius autoris id propositum esse, vt ex Ecclesiæ cognitione cognoscatur, & vera Scriptura, & vera fides. Nam illud quidem de Scriptura manifestam implicat contradictionem, si enim confugiendum ad Scripturas, vt cognoscatur Ecclesia, quomodo per Ecclesiam cognoscetur Scriptura? Nam id prius esse oportet cognitum, per quod aliquid aliud cognoscitur: itaq; si vtrumque esset verum, Scriptura simul esset & notior & obscurior Ecclesia, ὅπερ ἐστὶν ἀδύνατον. Fides autē à Scriptura certius discitur, quam ab Ecclesia, imo non cognoscitur ex Scripturis Ecclesia, nisi quatenus ab iis fides docetur, vt iam non tantum Scripturas, sed etiam ex Scripturis fidem, prius cognitam esse oporteat, quam Ecclesiam. Propterea diligenter autor Christinitatem copulauit & fidem., *Nulla*, inquit, *probatio esse potest veræ Christianitatis, neque refugium vllum volentium cognoscere fidei veritatem præter Scripturas.* Quia nimirum vera Christianitas, non est aliud quam vera fides, propterea vtramque peti docet, non nisi à Scripturis. Quare nihil Puteanus legitime potuit excipere aduersus hunc tam disertum locum.

XIX. Sed rursus argutatur. Si Chrysostomus obseruat, tunc eo maiorem futurum confusionem, quod nullum aliunde futurum sit lumen, quam à Scriptura: Ergo si Scriptura seorsim sumatur, cum solo priuato, non autem Ecclesiæ iudicio, ea obscura est, perplexa, turbulenta, variis iisque noxiis expositionibus opposita. Respondeo tum antecedens vitiose proponi, non enim ex perfugio ad Scripturam nasci Chrysostomus dixit illam confusionem, sed docuit aduersus eam confusionem nullum esse remedium nisi in Scriptura. Tum consequentiam esse inanem. Nam si Scriptura difficillima, obscura, perplexa, turbulenta, & quæcunque aduersus eam irati Papistæ debacchantur, tum omnino in ea nullum esset remedium aduersus hæreses, & Antichristi tyrannidem. Quanquam Illud de iudicio priuato, cur additum est? Nam & nos illud improbamus, neq; educitur è Chrysostomi verbis.

XX. Augustinus in Epist. Ioan. tractat. 2. *Contra insidiosos errores, Deus voluit ponere firmamentum in Scripturis, contra quas nullus audet loqui, qui quoquo modo se vult videri Christianum.* Quanquam pij Patris pia verba, mendacij accusabunt nostri Papistæ, qui se & Christianos & Catholicos videri volunt, & tamen contra Scripturas loquuntur quicquid splendida bilis suggerit, & obscuram, & imperfectam, & insufficientem, & nasum cereum, & turbulentam, & quid non? Sed ille bonus Pater, non poterat diuinare, ita degeneraturos Christianos, vt quibuslibet sui temporis hæreticis fierent deteriores.

XXI. Andradius hunc locum ita sophistice eludere conatur, vt dicat primo, tot ac tantis esse Scripturæ testimoniis Ecclesiæ dignitatem munitam, & corroboratam, vt Traditionum causa hinc possit Augustini testimonio mirifice defendi, eaq; dici maximum habere in Scripturis firmamentum, quæ Ecclesiæ sunt iudicio firmata. Sensus est, nam verba sunt paulo σκοτεινότερα, positum esse in Scripturis firmamentum contra errores, quia in Scripturis valde commendatur auctoritas Ecclesiæ.

XXII. Sed hoc sophisma adeo est præter Augustini mentem, vt ipsum eius auctorem Andradium non mediocriter puduerit. Quando enim secundam adhibet respōsionem, id se dicit facere, ne ab Augustini mente & disputatione discedat. Et sane subiecto statim exemplo Augustinus docet, quomodo firmamentum illud intellex erit. *Cum se palpandum præbuisset*, inquit, *non illi suffecit, nisi de Scripturis confirmaret cor credentium. Prospiciebat enim nos futuros. In quo palpemus, nos non habemus, sed quod legamus habemus. Si enim propterea illi crediderunt, quia tenuerunt & palpauerunt, nos quid facimus? Iam Christus ascendit in cœlum, non est venturus nisi in fine, vt iudicet de viuis & mortuis. Vnde crediturí sumus, nisi vnde & ipsos palpantes voluit confirmari? Aperuit enim illis Scripturas.* Ex his patet ita firmamentum dici, esse positum in Scripturis, vt inde credamus. Credamus autem, quomodo? Nempe quomodo Apostoli, cum illis Scripturæ aperiebantur. At id nullomodo significat, commendatam esse Ecclesiæ auctoritatem ad quam illi abirent docendi, sed, significat intra ipsas Scripturas, illis indicata singula mysteria fidei. Firmamentum igitur contra errores positum esse in Scripturis, significat Augustino, singulorum fidei mysteriorum ita expositam esse veritatem in Scripturis, vt inde solidissime hæreses refutari possint.

XXIII. Secundo igitur ait Andradius, valde esse præter rem, quæ de particularib. quibusdam mysteriis dicuntur, omnib. passim accōmodare. Nempe hæc illa est profundissima Jesuitarum Dialectica, quæ ex hypothesi, nunquam ascendat ad Thesin, imo quæ nullā adeo generalib. verbis conceptam Thesin offendat, quam non eneruet ex præsenti, quæ tractatur hypothesi. Et non aduertunt stolidi, toties se huc cogi, vt vix vllus iam sit articulus fidei, ad cuius demonstrationem, non fateantur Scripturas sufficere.

XXIV. Ambrosius, quisquis est, siue magnus ille Mediolanensis Episcopus, siue alius aliquis auctor commentariorum in Apoc. c. 4. *Sed quaerendum*

dum nobis est, cum sedes Ecclesiam significet, cur in circuitu sedis, hæc sedilia disposita esse dicantur. Nimirum, quia quisquis paterfamilias, qui domum suam tutam à latronibus, & inimicis esse desiderat, hanc aut muro, aut sepe, aut pariete circundat. Similiter Ecclesia, & contra hæreticos, & contra Paganos, qui fidem Christi in ea deiicere volunt, Veteris Testamenti libris munitur. Iustus Orgelitanus, explicatione in Canticum Canticorum. *Capite nobis vulpes, conuincite hæreticos, eorumq; versutias Sanctarum Scripturarum concludite testimoniis.*

CAP. X.

Testimonia Patrum de Perfectione Scripturæ.

I. PRæter has rationes, supersunt Catholicorum Doctorum testimonia plurima, quæ Scripturarum perfectionem, ita prædicant, ingeminantque, vt facile sit coniicere, vix quicquam fuisse primis sæculis magis persuasum Christianis omnibus, aut frequentius in ore. Quo magis nostra veniunt deploranda tempora, cum iis, qui maxime sibi Christianorum, Catholicorumq; nomen venditant, nihil tam solenne est, tamq; vulgatum, quam Scripturas calumniari. Quod cum alias, tum hinc apparet luculentissime, quod nihil sit iam olim tam diserte, tam explicate dictum in Scripturæ commendationem, quod non isti vel dente canino rodant, vel Sophistico artificio eneruent, vel deniq; impostore stylo peruertant.

II. Dionysius ille quisquis est, cui Areopagitæ cognomen vulgo, in Epistola ad Titum. Καὶ δρόσῳ καὶ ὕδατι τὰ θεῖα καὶ νοητὰ λόγια, καὶ γάλακτι, καὶ οἴνῳ καὶ μέλιτι παρεικάζεται, διὰ τὴν ζωογόνον αὐτῶν ὡς ἐν ὕδατι δύναμιν, καὶ αὐξητικὴν ὡς ἐν γάλακτι, καὶ ἀναζωτικὴν ὡς ἐν οἴνῳ, καὶ καθαρτικὴν ἅμα καὶ φρουρητικὴν ὡς ἐν μέλιτι. ταῦτα γὰρ ἡ θεία σοφία δωρεῖται τοῖς προσιοῦσιν ἀφθόνων αὐτοῖς καὶ ἀνεκλείπτων εὐωχιῶν ἐπίρροιαν χορηγοῦσα, καὶ ὑπερβλύζουσα. τοῦτο δὴ τὸ ἀληθῶς εὐωχεῖν καὶ διὰ ταῦτα ζωοποιὸς ἅμα, καὶ κουροτρόφος, καὶ ἀνανεωτική, καὶ τελεσιουργὸς ὑμνεῖται. *Et rori, & aquæ, & lacti, & vino, & melli diuina spiritaliaq; oracula comparantur, propter eam quam habent vim procreandi, vt aqua, augendi, vt lac, recreandi, vt vinum, purgandiq;, simul ac conseruandi, vt mel. Hæc enim diuina sapientia largitur accedentibus, lautarum illis nunquamq; deficientiũ epularum abundantiam suppeditans, imo profundens. Atq; hoc vere est epulari. Propterea laudatur, quod & generandorum, & nutriendorum infantium partes agat, insuper etiam renouet ac perficiat.* Hæc ille, κομψοῤῥήμων suo more, nihil enim solet loqui non per ampullas, & sesquipedalia verba, sed tamen accõmodate ad nostram quæstionem. Nam τὰ λόγια oracula perpetuo appellat Scripturas, adeo vt vix aliter vnquam reddantur à Perionio. Has igitur Scripturas dixit vtiles ad omnes partes incipiendæ, promouendę, perficiendæq; pietatis, deinde earum epulas ἀφθόνους καὶ ἀνεκλείπτους non tantum opiparas, largasque, vt in infinita copia, sed etiam nunquam deficientes, tertio eas epulas non tantum χορηγεῖν suppeditare, sed etiam ὑπερβλύζειν; quasi exundanti amne profundere, & quasi ista adhuc parua essent, deniq; τὸ τελεσιουργὸν additum. Quod si fideles Scriptura perficit, ipsam esse perfectam, ausitne iam aliquis negare?

III. Irenæus lib.2.cap.47. *Credere hæc talia debemus Deo, qui & nos fecit, rectissime scientes, quia Scripturæ quidem perfectæ sunt, quippe à verbo Dei & Spiritu eius dictæ.* Hæc ille, & Feuardentius annotat, Sacra scripta omnib. numeris perfecta esse, quod nos & volumus & vrgemus, dolemus autem Papistas ferre non posse. Quod autem de obscuritate Feuardentius subnectit, nihil nunc attinet examinare, cum pertineat ad aliam controuersiam suo loco tractandam.

IV. Idem lib.4.cap.66. *Dicemus aduersus omnes hæreticos, & primo quidem aduersus eos qui sunt à Marcione, & aduersus eos qui sunt similes illis, ab altero Deo dicentes esse Prophetas, legite diligentius id quod ab Apostolis est Euangelium nobis datum, & legite diligentius Prophetas, & inuenietis vniuersam actionem, & omnem Doctrinam, & omnem Passionem Domini nostri prædicatam in ipsis.* Consideratissime. Quid enim iam in Euangelio quærimus, quod sit extra Christi acta, Doctrinam, Passionem?

V. Iesuitæ in Ratisbonensi colloquio dupliciter posse hunc locum eludi putauerunt. Primo, per criticam restitutionem, legendum enim potius prędictam, quam prædicatam. Voluit enim Irenæus demonstrare, quomodo omnia quæ Prophetæ de Christo prædixerunt, Christus impleuerit, vt sensus sit, si Euangeliũ legamus attentius, similiter & Prophetas, videbimus omnia, quę in eo scripta sunt de Christo, prædicta fuisse à Prophetis. Secundo, etiam si seruetur lectio vulgata quæ *prædicata* habet, nullo modo intelligi posse, quod omnis Christi actio & Doctrina sit descripta in Prophetis & Euangelio, hoc enim apertere pugnare Scripturæ, Joan. vlt.

VI. Sed instamus: eam lectionis varietatem à Feuardentio margini adscriptam, haud esse magni momenti: Videri quidem prędictam paulo aptius vocabulum instituto Irenæi, vt in sequenti capite. *Vnde poterant prædicere Prophetæ regis aduentum, & eam libertatem quæ ab eo dabatur.* Sed eodem sensus redit: nam id prædicitur quod antequam euenit, dicitur. Atq; adeo Irenæus ipse seq. cap. non tantum annunciandi verbum tribuit Prophetis, sed etiã prędicandi. *Hoc enim ipsum prædicabatur*, inquit, *quoniam nouitas veniet*, & quæ sequuntur. Quod si ergo vniuersam actionem, & Doctrinam Christi Prophetæ prædixerunt, necesse est vt fateamur etiam dixisse: nam si non dixerunt, ne prædixerunt quidem. Præterea non tantum prædicta dixit Irenæus, sed dixit, quod in primis obseruandum fuit, ex lectione Prophetarum, & Euangeliorum inueniri prædicta esse. At si non vtrinq; omnia continentur, hoc est tum in Prophetis, tum in Euangeliis, fieri non potest, vt ex eorum lectione vllus percipiat prædicta. Quare necesse est Irenæum sensisse vniuersam actionem Christi, omnemq; eius Doctrinam contineri in scriptis, tum Prophetarum, tum Apostolorum, & quidem seorsim, videlicet omnem in Prophetarum, & rursus omnem in Apostolorum scriptis.

VII. Quod attinet ad Ioan. testimonium, nego id esse Irenæo contrarium. Ioannes enim loquitur de indiuiduis Christi actibus, puta, singulis mortuis suscitatis, singulis ægris sanatis, & similib. quorum sigillatim scimus enumerationẽ non contineri aut in Prophetis, aut in Euangeliis. Irenæus vero actiones omnes nominat τὰ καθ' ὅλου, hoc est, omne genus actionum, &, vt in scholis loqui mos est, nõ singulas generum, sed singularum genera, vt suscitare mortuos, infirmos sanare, cęcis visum, surdis auditum restituere, & similia. Atq; id facile constat, cuiuis ipsam tum eius capitis tum sequentis seriem consideranti.

VIII. Tertullian. aduersus Hermogen. cap. 22: *Adoro Scripturæ plenitudinẽm, quæ mihi & factorem manifestat & facta.* Quid est plenitudo? nisi eius rei perfectio, quæ omnia continet sua? Ratisbonenses Iesuitæ respondent, Tertullianum, agere de vno tantum fidei articulo, nempe quod Deus omnia ex nihilo, non ex præiacente materia condiderit, quod cum expresse in Sacris scripturis habeatur, dicit se adorare plenitudinem Scripturæ, quoad hunc articulum. Addunt non agere de tota Scriptura, sed de loco solum vnico Scripturæ, videlicet, *In principio fecit Deus cœlum & terram.*

IX. Vt sunt sui semper similes Sophistæ. Enimuero quis neget agere tum tẽporis, eoq; loci Tertullianum de vnico articulo? Et illo quidem, de creatione ex nihilo? Nam totus contextus id facile arguit. Sed est tamen vsus argumento generali à plenitudine Scripturæ, quod accommodari queat omnib. aliis Doctrinæ partibus. Nimirum, sic oportebat eum, qui à Scripturis nollet discedere, in ea quæstione & explicanda, & definienda, generaliter præfari de eius perfectione. Nam si illam cõstaret esse imperfectam, insufficientem, mutilam, mancam, deniq; minimam reuelatæ veritatis particulam, quid obstitisset, quominus confidentissimus Hermogenes exciperet, adferre se mysteria quædam noua, nec antea scripta? Vt ergo hoc effugium præcluderetur, apposite laudatur eius Scripturæ plenitudo. Quid? nonne ridiculum esset, plenitudinem nominare, vnius duntaxat mẽbri aut particulæ habita ratione? Quid? ego plenum hominẽ dicam, vbi sunt crura integra, etiam si, vt solet post magnam in prælio stragem, desint brachia, forte etiam caput? Ego plenam Dialecticam admirer, in Isagoge Porphyrij, quæ non imperite tractat quinque voces.

X. Sed illud egregie falsum est, non totam Scripturam, sed vnicum eius versiculum designari. Contrarium enim apparet ex textu, quem Iesuitæ confidentiores quam prudentiores audent testem citare. Nam cum dixisset Tertullianus, se adorare plenitudinem Scripturæ, statim addit, *An autem de aliqua subiacenti materia facta sint omnia, nusquam adhuc legi.* O dignos homines, qui totam bibant Anticyram, si *nusquam* interpretari possint de primo duntaxat Geneseos versiculo! Sed vident omnes, quib. non est cerebrum σελωνιακὸν, hanc esse Tertulliani mentẽ, quam dixi, vt nominata Scripturæ plenitudine, sibi aditum faciat ad argumentum quo Hermogenem voluit vrgere, nempe quod eius sententia non legeretur in Scriptura, veluti argumentaretur in hunc modum: Quæcunque non leguntur in Scriptura, ea non sunt docenda. At hoc Hermogenis non legitur in Scriptura. Ergo non est docendum. Negaret Hermogenes bonus hoc nomine Papista, maiorem. Sed eam Tertullianus ἀνθυποφορᾷ muniit, cum plenitudinem dixit adorare, significans omnia ad fidem docenda plene contineri in Scriptura.

XI. Constantin. ille Magnus apud Theodoret. hist. Ecclesiast. lib.1.c.6. & apud Gelasium Cyzicenum de actis Synodi Nicenæ lib.2.ca.7. dicebat acerbum fore, inter se, Christianos contendere ἄλλως τε δὲ καὶ περὶ θείων διαλεγομένους πραγμάτων, καὶ τοῦ παναγίου πνεύματος τὴν διδασκαλίαν ἀναγραπτον ἔχοντας. Εὐαγγελικαὶ γὰρ βίβλοι, καὶ ἀποστολικαὶ καὶ τῶν παλαιῶν προφητῶν τὰ θεσπίσματα, σαφῶς ἡμᾶς ἃ χρὴ περὶ τοῦ θείου φρονεῖν ἐκπαιδεύουσι. *Cum alias, tum vero de reb. diuinis disputantes, atq; doctrinam sanctissimi Spiritus literis commendatam habentes. Libri enim Euangelici, & Apostolici, quinetiam veterum Prophetarum oracula, nos euidenter docent, ea quæ oportet credere de Deo.* Locus in multis, notatu dignissimus, cum propter Constantinum Imperio sane magnum, sed pietate longe maximum, cuius tot celebrantur labores in cõpescendis Ecclesiarum discidiis, quæ composito Satan mouere videbatur, vt Ecclesiæ libertatem tunc primum nascentem suffocaret, tum propter Synodum Nicenã exercitum illum Christi non tam numero insignem, quam sinceritate fidei munitum, cuius consessu primo, longam, disertam, piam orationem Imperator pronunciauit, in qua tum alia, tum hoc vehementi zelo Patrib. pro commonitorio proposuit. Senserunt aduersarij tantæ auctoritatis, tantum pondus, itaque nihil non moliuntur, vt declinare possint.

XII. Bellarminus primum impetum in ipsam facit Constantini personam, fuisse enim Constantinum, magnum quidem Imperatorẽ, sed non magnum Ecclesiæ Doctorẽ, præsertim secundum nouorum hæreticorum (quæ Iesuitæ est modestia) opinionem, & antiquorum Arianorum, nondum eo tempore baptizatum, ac proinde non omnium religionis arcanorum peritum.

XIII. At si nos quicquam auderemus eiusmodi, cum nobis Richeomus, Cotonus, reliqui, obiiciunt imagines ab eodem constitutas, si, inquam, exciperemus, non fuisse magnum Ecclesiæ Doctorem, quæ nos tellus exciperet? quæ lauri protegerent aduersus fulmina Iesuitica? Sed respondeo Constantinum fuisse non tantum magnum Imperatorem, sed etiam valde Christianum, istoque magis quam illo nomine celebrem. Mysteria autem fidei, non illi tantum sciunt, qui sunt magni Doctores, sed illi etiam qui sunt vere Christiani. Sic plurimi de rebus religiosis scripserunt solide, qui nullo Ecclesiastico gradu fungebantur, nedum magnorum in Ecclesia Doctorum: Iustinus, Arnobius, Lactantius, Minutius, Athenagoras, Boethius, atque alij magno numero, & vt Imperatorem Imperatori, comparem, Leonis Imperatoris homilias nuper Græce publicauit & Latine Gretserus Iesuita. Ac ne præiudiciis agam, legant studiosi hanc ipsam totam orationem, & facile deprehendent, non fuisse tum temporis imperitum Imperatorem mysteriorum fidei etiam altiorum.

XIV. Cæterum nondum fuisse baptizatum, sed post in extremo vitæ actũ constat, ex testimonio, non nouorum hęreticorum, aut veterum Arianorum, sed multorum olim vere Catholicorũ, quantumuis contra noui historiarum interpolatores contendant, inque iis maxime Cæsar ille Baronius, cui in historia texenda, iste videtur vnicus esse propositus scopus, vt quæcunque fabulæ faciunt ad Papismi commodum, eas suo nomine confirmet. Huius in hoc quidem negotio imposturas, alius aliquando nobis Deo propitio detegendi dabitur locus. Sed nunc, quid tum, si nondum erat baptizatus? Etsi hoc non debuit argumento Bellarminus vti, quod falsum omnino credit. Sed quid tum? *Ergo* (inquit) *non nouerat arcana religionis.* Itane? & sic solent Papistæ suis Catechumenis, omnino omnia fidei mysteria occultare? At non sic olim boni Pattres, quorum infinitæ extant ad id Christianorum genus, Catechumenos (inquam) homiliæ, infiniti tractatus, in quibus nullum est fidei dogma, quod non accurate explicetur. Atque adeo Arnobius libros suos fertur scripsisse, antequam illum Ecclesia vel in Catechumenorum ordinem vellet admittere. Ambrosius nondum baptizatus, electus

ctus est in Episcopum: Augustinus scripsit contra Academicos, & de Beata vita, & de Ordine, & Soliloquia, & de Immortalitate animæ, & de Disciplina, quæstionibus vtique non paruis. Quid quod ipse Constantinus in hac Concione, multa perstringit reconditiora fidei mysteria? Ergo negatur consequentia. Et quidem velim obseruari, quanto spatio distent Catecheses Papisticæ ab antiquis. Nam hi suos Catechumenos docebant non pendere nisi à Scriptura: an enim putamus Constantinum in tanto cœtu, id temere effutisse, quod à nullo Doctore audiuerat. Sed & Hierosolymitanum antistitem antea audiuimus suis φωτιζομένοις (Latini competentes appellabant à petendo Baptismo) iniungentem, vt ne sibi quidem ipsi crederent, loquenti absque Scripturarum testimonio. At apud Papistas nullum est hominum genus, quod magis pendere iubeatur à Traditionibus, quod magis arceatur à Scriptura, quam eorum qui tradunt se instruendos. Dignos scilicet patribus filios. O illi vtinam serio erubescant, qui vident non minus similem esse noctem dici, quam eius magni regis, quem nuper in suas partes seduxerunt, instructionem, Constantini Magni item regis instructioni. Nimirum necesse fuit, aliter edoceri eum qui ab Ethnicismo ad Christianismum transferebatur, & eum, qui à Christianismo ad Papismum rapiebatur.

XV. Canus lib.3. locorum Theologicorum cap. postr. negat Nicenos Patres omnia quæ Constantinus dixerat, fuisse amplexos. Vnde igitur habuit (inquam) dissensisse? Nam si nullus vnquam aut historicus, aut alius testatus est, tum profecto, id Canum diuinare necesse fuit. Et eius coniecturis, aliquis credat? At Theodoretus contrarium diserte testatur. τῆς συνόδου τὸ πλεῖστον τοῖς λεγομένοις ἐπείθετο: *maxima pars Synodi dictis assensit*. Sed hoc Canus ita eludit, vt dicat assensisse Patres Constantino hortanti, vt posita discordia quæstiones explicarentur, & confiterentur omnes Apostolicorum dogmatum vnitatem. O pertinaciam! Vult ergo hoc saltem de Scriptura displicuisse. At ego duplici argumento contra defendo. Primo, quia Theodoretus dixit maximam partem assensisse τοῖς λεγομένοις, iis quæ à Constantino erant dicta, non autem partim probasse, partim non admisisse. Ergo significantur omnia placuisse, inter quæ & hoc de Scriptura. Secundo, quis credat Theodoretum Catholicum, ex tota oratione hanc duntaxat partem selegisse, quam αὐτολεξεὶ recitaret, quæ tamen non esset orthodoxa? Nam reliquam orationem cogit in summam, & κατ' ἀνακεφαλαίωσιν, suisque verbis exponit, imo indicat potius, quam exponit: hanc vero particulam totidem verbis transcripsit, quod sciunt, omnes fieri solere in locis maxime illustribus, notatuque dignissimis.

XVI. Andradus nostram exagitat imprudentiam, qui non excogitemus, tantum Arianis, qui Seleuciæ Isauriæ conuenerant Constantini istam orationem olim arrisisse, vt eam ad Nicenam fidem euertendam, tanquam machinam compararint. Sed obiectum imprudentiæ crimen, ab homine Papista, imo vero Iesuita, qui nisi quod ipsi facit, nihil rectum putat, facile dissimulamus, ad rem ipsam respondemus, non esse aut nouum aut mirum, si aduersus veritatem, ipsius veritatis arma vsurpare conentur hæretici, nec esse illa eam ob causam à Catholicis abiicienda. Itaque nulla ratio patitur, vt hanc Constantini orationem pro falsa habeamus, quia olim ea abusi sint Ariani. Nam ne à Scriptura quidem impias manus abstinuerunt.

XVII. Bellarminus iterum obseruat, Theodoretum, qui lib.1.cap.7. recitabat hanc Constantini orationem, eundem ipsum cap.8. referre, prolatas fuisse vtrinque Scripturas, & cum ex iis non conuincerentur Ariani, eo quod easdem Scripturas aliter exponerent quam Catholici, damnatos eos fuisse ex sermonibus non scriptis, pie tamen intellectis. Sed hæc Bellarmini sunt mendacio. Nusquam enim Theodoretus dixit Arianos non potuisse conuinci è Scripturis. Non dixit damnatos fuisse è sermonibus non scriptis, sed contra potius ἐξ ἐγγράφων λέξεων, ex scriptis vocibus pie intellectis, qua de re agendum erit libro proximo: nam hunc ipsum locum nobis iterum opponent aduersarij.

XVIII. Atque hæc fuerunt hactenus duntaxat præludia, & quasi præiudicia quædam, quibus imminueretur loci dignitas, quam tamen frustra exagitarunt. Deinceps vertunt se alio, & ipsam sententiam, quo iure quave iniuria crinibus prehensam à nobis ad se pertrahere conantur. Primo Bulengerus ad Plessæi præfationem articulo decimo quinto. *Bonum* (inquit) *Consilium, quum verba Scripturæ sunt perspicua.* Ridiculum, inquam: nam Constantinus id ipsum asserit, quod iste reuocare videtur in dubium, videlicet, esse perspicua Scripturæ verba. Σαφῶς, inquit, ἐκπαιδεύουσι: *euidenter docent*, interprete Christophorsono *manifeste erudiunt*, interprete Lango apud Nicephorum, lib.8.cap.16. *plane instruunt*, interprete Camerario, vt testatur Canus. Quare hæc ridicula Bulengeri exceptio, nihil est aliud quam plena confessio.

XIX. Bellarminus, Andradius, Canus, Puteanus, contendunt his Constantini verbis non reiici Traditiones Quod quis credat? siquidem verum est. Traditionibus cum perfectione Scripturæ tam bene conuenire quam luci cum tenebris, quam affirmationi, & negationi. Sed id tamen conantur variis argumentis persuadere. Canus ita interpretatur: *Cum Scripturæ ipsæ, & Ecclesiæ ministerium, & Traditionum auctoritatem non obscure commendent, profecto sensu numinis plane nos instruunt, docent enim sensum numinis siue scripto, seu verbo traditum, iuxta esse tenendum.*

XX. Sed hæc, præter audaciam, nihil habent ponderis. Neque enim quisquam dictus est aliquando plane & perspicue aliquid docere, qui tantum indicauit locos, vnde id possit haberi, alias ipse Canus, qui duntaxat locos communes enumerauit, in quibus vera refellendi vniuersos Christianæ religionis hostes, confirmandique sacra dogmata, ratio & vsus exacte ostenditur (sic enim magnifice pollicetur libri titulus) Canus, inquam, hoc exantlato labore, dicendus esset totam Theologiam perspicue docuisse. Imo vero, quia lib.11. eos indicat & laudat auctores, è quibus historia commode peti potest, hoc ipso tam facile conatu, historiam vniuersam euidenter docuisse comperietur. Quæ si sunt absurda, non potest esse non ridicula hæc interpretatio.

XXI. Sed refutatur etiam ex contextu. Primum enim Constantinus acerbas dicebat esse Christianorum contentiones, cum haberent τοῦ παναγίου πνεύματος τὴν διδασκαλίαν ἀνάγραπτον, Spiritus Sancti doctrinam scriptis mandatam. At hæc verba hunc sensum efficiunt, earum rerum, de quibus contentio esse potest inter Christianos, dogmata, è quibus doctrinam constare necesse est, scripta esse. Quis autem credat vnum idemque esse doctrinam ipsam, & Doctorum indicem? Imo interrogo Cani conscientiam, si ea reliqua est vlla, vtrum διδασκαλίαν ἀνάγραπτον Latine significare possit Traditiones non scriptas. Secundo, Constantinus concludebat in hæc verba: ἐκ τῶν θεοπνεύστων λόγων λάβωμεν τῶν ζητουμένων τὴν λύσιν: quæ Christophorsonus sic interpretabatur, *Literarum diuinitus inspiratarum testimoniis res in quæstionem adductas dissoluamus.* Vnde apparet ita sensisse Constantinum, vt earum ipsarum rerum, quæ in quæstionem venerant, solutio depromeretur ex ipsis Scripturis. Atqui quantumlibet Ecclesiam commendet Scriptura, tamen aliud est, cum quæstiones soluuntur ab ea, aliud cum soluuntur ab Ecclesia. Exempli gratia, si quæratur vtrum pueri baptizati sint ab Apostolis ipso facto, (nunc enim de iure nihil interrogo) vel vtrum mulierib. tradita sit Eucharistia ab iisdem, respõdebit mihi Ecclesia (sic enim volunt Papistæ) vtrumque esse factum, & eam Ecclesiam mihi commendari à Scriptura, sed tamen ipsi Papistæ negabunt mihi has quæstiones solui à Scriptura, & recte, si (inquam) de facto interrogemus. Denique ne multis morer, tu ipse, Cane, nam te cur non testem citem aduersus te ipsum? Tu ipse (inquam) definisti multa pertinere ad Christianorum doctrinam & fidem, quæ neque aperte, neq; obscure in sacris literis continentur. Itaq; hæc interpretatio est inepta.

XXII. Bellarminus paulo aliter, eorum omnium dogmatum, quæ ad naturam Dei pertinent, extare in Scripturis testimonia, & posse nos circa ea dogmata plene & plane instrui ex Scripturis, si eas recte intelligamus, verum tamen sensum Scripturarum pendere ex Traditione Ecclesiæ non scripta. Mirum vero tantum Iesuitam, tam leui sophismate delectatum. At quem illi audiit aliquando negantem Scripturas esse recte intelligendas? Sed aut nugatur, cum intelligentiam nominat Scripturarum, aut necesse est fateatur, ipsam intelligentiam esse scriptam. Est enim aliud nihil, quam assequutio sensus verborum propositorum, qui sensus tum dicitur scriptus, cum scripta sunt verba, quibus significatur. Ac proinde, si ex Scriptura bene intellecta, plene & plane possumus instrui, tum sane oportet omnem sensum, id est, totam doctrinam, quæ necessaria est ad plenam planamque instructionem, contineri in Scriptura. Rursus ergo, vt paulo ante Bulengerus, ita nunc Bellarminus id omne concedit, quod nos ex Constantini testimonio probatum volumus.

XXIII. Sic igitur infeliciter interpretati sunt. An vero sanius argumentabuntur? Audiamus. Canus igitur sic, *Concitatæ & ineruditæ concionis esset, statim in proœmio verba dicentis retundere, eius præsertim qui bona fide loqueretur. An mox cieri turbas æquum esset, & id impudenter anteuertere, quod erat in Concilio magna vi & contentione transigendum? Illud enim Ariani præscripserant, sese in fidei quæstione præter Scripturas nihil omnino recepturos.* Hæc Cani verba sunt, admodum obscura, sed mentem spero me diuinando consequutum. Sensus est igitur, hanc quæstionem fuisse paulo post agitandam in Concilio inter Catholicos & Arianos, Sitne omnino nihil admittendum præter Scripturam: Itaque non debuisse Constantinum statim initio præripere definitionem sua oratione. Improbitatem vide! Bellarminus se non putabat esse iniuriosum in Cõstantinum, cum ei detraheret cognitionem mysteriorum fidei, iste nunc nos credit, pene dixerim, maiestatis, reos, si de oratoria laude nonnihil detrahitur. Sic vident Sophistæ festucam in oculo proximi, in suo trabem non sentiunt.

XXIV. Sed Canus supponit falsum. Nunquam enim is status fuit quæstionis inter Catholicos & Arianos, imo Catholici facile consentiebant, non nisi ex Scripturis causam esse iudicandam. Atque adeo Alexander Alexandrinus, literis suis ad omnes Episcopos scriptis, Arium, Ariique socios accusat hoc nomine, quod præter Scripturam suos errores commenti essent: ποῖα δὲ παρὰ τὰς γραφὰς ἐφευρόντες λαλοῦσιν ἐστὶ ταῦτα· οὐκ ἀεὶ ὁ Θεὸς πατὴρ ἦν, ἀλλ' ἦν ὅτε ὁ Θεὸς πατὴρ οὐκ ἦν. *Quæ autem illi præter Scripturas inuenta loquuntur hæc sunt: Non semper Deus Pater fuit, sed tempus aliquando fuit, quando Deus Pater non fuit*, & reliqua quæ statim subnectuntur addita compendiosa è Scripturis refutatione, cui hæc subiiciuntur; ὧν τε λέγοντες καὶ ἀναπτύσσοντες τὰς θείας γραφὰς πολλάκις ἐνετρέψαμεν αὐτούς; *hæc suggerentes, & diuinas Scripturas explicantes, eos sæpenumero conuicimus.* Adeo iam ante congressum in Concilio Catholici erant certi, se Scripturarum testimoniis superaturos. Cur ergo recusassent conditionem, si eam Ariani obtulissent? Ita ne verisimiliter quidem Canus est commentatus. Fateor Arianos præterea voluisse ipsissima vocabula totidem syllabis legi in Scriptura, idque Catholicos negare esse necessarium. Sed primo id illis in mentem videtur venisse post Concilium, occasione τοῦ ὁμοουσίου, quam vocem suis errorib. contrariam, hoc prætextu acriter insectabantur, quod non legeretur. Deinde Constantinus de ea quæstione nihil in concione definiuit, loquebatnr enim non de vocabulis, sed de rebus ipsis, sunt enim concepta verba ἅπερ χρὴ περὶ τοῦ Θείου φρονεῖν, quæ oporteat sentire, non vero quib. vocibus vti oporteat loquentes de Deo. Est enim, τὸ φρονεῖν, τῶν ἐν τῷ νῷ ὧν σημεῖα τὰ ἐν τῇ φωνῇ.

XXV. Andradius, ratione pugnat, deinde testimonio Gregorij Cæsariensis. Primo igitur, non de vniuersa modo Scriptura, sed de vna quauis vnius parte dici posse, plane instruere nos numinis integerrimum atque diuinum sensum, cum nulla sit in qua non excellens aliqua atque perspicua diuinæ voluntatis atque mysteriorum ratio resideat. Sed sensum numinis ambigue dictum, à nesci oquo hunc locum vertente, Græca melius exprimunt ἅπερ χρὴ περὶ τοῦ Θείου φρονεῖν, id est, interprete Cassiodoro, *quid de sacra lege sapiamus:* Christophorsono autem, *quid de diuino numine sentiendum sit*, & Lango apud Nicephorum, *quæ de Deo & dicere & sentire oporteat.* Quod cum ita sit, merito negamus de singulis Scripturæ particulis id intelligi posse, quod Constantinus pronunciauit. Primum, quia possunt eiusmodi Scripturæ loci obseruari, qui obscuriores sint, quam vt adhuc intelligantur, in Prophetis, in Apocalypsi, in reliquis, qui si sunt obscuri, certe non σαφῶς ἐκπαιδεύουσι. Secundo, quam multæ sunt partes Scripturæ continentes humanarum rerum duntaxat historiam, quam nemo possit nisi valde ἀκύρως & vocabulis importune abutens, appellare diuinæ voluntatis ac mysteriorum rationem? Tertio phrasis ipsa, ἃ χρὴ φρονεῖν, nullo modo intelligi potest de particulis aliquot doctrinæ siue mysteriorum, sed generaliter sonat omnia, quæ scienda sunt, vt Actor.11. ἃ ὁ Θεὸς ἐκαθάρισε; *quæ Deus purgauit*, id est, omnia quæ Deus purgauit, & vigesimo sexto, *vt designarem te ministrum ac testem.* ὧν τε εἶδες, ὧν τε ὀφθήσομαί σοι, *tum eorum quæ vidisti, tum eorum in quibus apparebo tibi.* Quibus exemplis addi possunt infinita. Quarto, quid ille Andradij sensus profuisset Constantino? Nam is persuadere volebat,

non

non esse Christianis Episcopis dissentiendum in rebus fidei. Id autem quomodo probasset, si addidisset singulos è Scriptura locos aliquid nos docere de sensu numinis? Annon potius vident omnes inde illi fuisse ducendum argumentum, quod omnia quæ in controuersiam venire poterant, iam erant definita in Scriptura? Nam certe si quæ alia manebant non definita, non poterat Scriptura, siue illam ὅλως consideres, siue κατὰ μέρος, impedire, quominus reuocarentur in dubium.

XXVI. Nunc profligata ratione, examinemus testimonium. Contendit igitur Andradius, Constantini mentem ex iis literis petendam esse, quas Gregorius Presbyter Cæsareæ Cappadociæ apud Metaphrasten, ad Theophilum scripsit, de Niceni Concilij, Constantiniq; rebus gestis, in quib. hæc Constantini oratio multo vberius continetur, & Conciliorum dignitas mirum in modum extollitur, demonstraturq; ex quib. fontibus eorum decreta sint potissimum haurienda. Subiicit autem locum *ex iis literis in hæc verba. Agedum, Patres, omni studio & diligentia efficiamus, vt per Propheticas prædictiones, & Apostolicas Traditiones sit exæquatio & comprehensio veritatis, extra turpe & indecorum fratrum odium, & inanem doctrinam. Graue enim fuerit, si multiplicis deorum cultus impietate dissoluta, & nobis subiectis hostibus, & bellis sedatis ciuilibus, non ensibus nos inuicem fideles, sed dogmatibus feriamus, & Euangelicam doctrinam, quæ est simplex & non artificiosa, & vim habet non in verbis, sed in factis, doctrinæ disceptatione, & verborum varietate conemur euertere. Deo ergo & Patri, & vnigenito Filio Patris, & viuifico Spiritui, eorum, quæ nunc à nobis exquiruntur, permittentes reuelationem, persequamur inquisitionem, præstabimus enim vt nos quoq; prompto & alacri animo adsimus, & simus participes certaminis & laboris, vsq; ad finem reuelationis eorum quæ vera sunt. Credimus enim fore, vt nos inspiret aduentus Domini Spiritus, per quem erit firma ac stabilis nostra fides, omni hæretica opinione vacua, & expers malæ de Deo sententiæ.* Hæc Grægorius ille: ex quibus Andradius duo capita selegit specialiter consideranda. Primum, Conciliorum dignitati tantum ab Imperatore tribui, vt eorum placita ac definitiones numinis sempiterni oracula audeat appellare. Secundum, Traditionum vim cum Prophetarum oraculis eundem copulasse? vt veritatis ducem, neque à sacris literis diuellendam. Ex quib. concludit, non esse quod ad Traditiones labefactandas, Constantini augustissimum nomen & pietatem opponamus. Hæc Andradius, magnis animis, vt Jesuitæ solent, confidentissimum hominum genus.

XXVII. Respondeo, primum multo certius Constantini mentem disci ex ipsius Constantini verbis, quam ex alterius, nescio cuius, ad placitum ficta paraphrasi. Esse autem, quæ recitauimus Imperatoris verba, non tantum ex Theodoreto apparet, qui cum reliquæ orationis summā suis verbis collegisset, hanc perorationis particulam αὐτολεξεὶ recitauit, sed etiam consensu aliorum, Cassiodori, & Nicephori, maxime autem ex Gelasio Cyziceno, qui orationem descripsit integram, vnde mutuatus est Alphonsus Pisanus Jesuita, transtulitque in suum de Nicæno Concilio librum secundum. Quis autem non plus deferat Prototypo, quam Apographo? Quis Gregorium illum, quicunque tandem sit, melius credet expressisse sensa Constantini, quam ipsum Constantinum?

XXVIII. Secundo, nego quicquam esse in ea paraphrasi, quod argumenti nostri vim eneruet vel tantillum. Vocat, inquit, Cōciliorum definitiones, Spiritus oracula. Imo non vocat, inquam, tantum pronunciat se sperare eorum quæ exquirebantur reuelationem à Deo. At sciunt omnes duplex esse genus reuelationis, alterum immediatum, quale erat olim Prophetarum & Apostolorum, qui à solo Dei Spiritu agebantur, alterum mediatum, quum studiis alicuius ita benedicit Deus, vt veritatem, quæ vel se, vel etiam alios latebat, assequatur. Prioris generis Reuelationes, oracula solent appellari, posterioris non item. Loqui autem Gregorium de posteriori, satis patet ex ipso contextu, in quo & vult Inquisitionem Patres persequi, & certamen ac labores nominat, quæ certe priori generi cōuenire non possunt. Quanquam quid hoc totum de Conciliorum dignitate & auctoritate, ad rem pertinet? Nam etsi verum est magnam illam esse, nihilominus verum est, Scripturam plane docere, quæ de Deo sentienda sunt.

XXIX. Ad Traditiones autem quod attinet, dico à Gregorio nominari Apostolicas Traditiones, pro Apostolicis libris. Est enim Traditio cōmune nomen scriptis rebus, & non scriptis, proinde generalitas illa determinanda est ex circumstantiis. Non potest autem negari hæc Gregorij, *per Propheticas prædictiones, & Apostolicas Traditiones esse pro his* Constantini Εὐαγγελικαὶ βίβλοι, καὶ Ἀποστολικαὶ, καὶ τὰ παλαιῶν Προφητῶν θεσπίσματα. Itaque si, quod nemo neget, Propheticæ Reuelationes sint, τῶν Προφητῶν θεσπίσματα, sine dubio Apostolicæ Traditiones erunt pro libris Euangelicis, & Apostolicis, non autem pro Traditionibus non scriptis, vt putabat Andradius. Et denique nemo quicquam protulit, quominus Constantinus testimonium dixeritpro Catholicis in hac quæstione.

XXX. Accedat ad Constantinum Athanasius, magnus Episcopus & Doctor Ecclesiæ ad magnum Imperatorem. Is exhortatione ad Monachos, si modo illius id opus est; *Cura in Canonicis ponenda est salubriter monumentis. Non quod Apocrypha debeamus præsertim ignorata damnare, sed quod ad scientiam Dei, digestam Canonis seriem putemus posse sufficere.* Audin' scientiam Dei? cognoscisne idem esse, quod apud Constantinum, ἃ χρὴ περὶ τοῦ Θείου φρονεῖν? Putabat ergo hic auctor libros Canonicos ad eam scientiam sufficere. Propterea que in illis Monachos volebat exerceri. O infœlicem hodiernorum Monachorum sortem! quibus nullus est monitor Athanasius, itaque non possunt non bonas horas perdere in Traditionibus non scriptis. Nam illæ cum omnibus Papistis proponantur, his tamen singulariter pascendis seruiunt.

XXXI. Sed longe illustrissimus locus est initio orationis contra Gentes, quem vt declinent, quid non commenti sunt Papistæ? Semper audaces qui ne ἐπ' αὐτοφώρῳ quidem deprehensi erubescere norint. Sed ipsum prius Athanasium audiamus. Αὐτάρκεις μὲν γάρ εἰσιν αἱ ἅγιαι καὶ θεόπνευστοι γραφαὶ, πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἀπαγγελίαν. Breuissimus, sed illustrissimus locus, & vere ἀπόφθεγμα, aureis describendum characterib. *Sufficiunt Sanctæ, diuinitusq; inspiratæ Scripturæ, ad veritatis annunciationem.*

XXXII. Sufficiunt, dixi, quia sic Glossarium vetus τὴν αὐτάρκειαν sufficientiam reddidit. Non videtur tamen satis augustum Latinis in præsto esse vocabulum, quod suo pondere Græcum referat. Nam τὸ αὐταρκὲς ipsa sui cōpositione indicat intelligendum id esse, quod per se sufficiens est, ne mihi posthac Papistæ obiiciant Scripturam sufficere, quia monstrat Ecclesiam, commendatq; Traditionem. Nam id si est sufficere, etsi non est quidem, sed tamen si est, saltem non est per se sufficere.

XXXIII. Iuuat autem ex bonis auctoribus eius verbi vim obseruare. Vetus est Stoicorum Sententia, αὐτάρκης ἡ ἀρετὴ πρὸς εὐδαιμονίαν. Eam sententiam nonnulli reddunt, *in quo virtus sit, ei nihil deesse, ad bene beateque viuendum.* Alij, *Se ipsa contentam esse virtutem ad beate viuendum.* Neutri male. Sed Seneca, ipse Stoicus, multo augustius Epist. 85. *Virtus ad explendam beatam vitam sola satis efficax. Sed &* τὴν αὐτάρκειαν ab Aristotele nominatam Ethnicor. ad Nicomach. lib. 1. cap. 7. Perionius vertit, *eam abundantiam rerum, quæ se ipsa contenta est.* Lambinus, *copiam quæ per se ipsam homini satis est, & copiam per se ipsam abunde bonis cumulatam.* In annotationibus autem in eum locum, num. 36. *Pluribus*, inquit, *verbis hæc vox* αὐτάρκεια, *cui nulla respondet Latina, fuit declaranda. Est autem* αὐτάρκης, *is qui suis bonis contentus, satisque copiose instructus est, quiq; nullus externas opes desiderat.* Hæc Lambinus. Noster Athanasius in libro de Decretis Synodi Nicænæ; cum dixisset, αὐταρκοῦς ὄντος τοῦ Θεοῦ τὰ πάντα αὐτουργεῖν. Petrus Nahnius vertit, *Quum Deus sufficiat per se ad omnia creanda.* Tatianus contra Græcos, cum diceret τὴν αὐτάρκειαν ἀσκεῖν, Interpres quisquis fuerit, expressit, per *animi tranquillitatem nihil extra se suamq; sortem desiderantis.* His omnib. longe antiquior Herodotus lib. 1. ὡς καὶ ἀνθρώπου σῶμα ἓν οὐδὲν αὔταρκές ἐστι, τὸ μὲν γὰρ ἔχει, ἄλλου δὲ ἐνδεές ἐστι. *Hominis corpus vnum nullum est perfectum; sed hoc quidem habet, illo autem caret.* Ergo hoc autore illud est αὔταρκες, de quo dici non potest, quod vnum aliquid non habeat. Polyb. lib. 3. εἰ μέν τις ὑπολήψεται πρὸς πάσας περιστάσεις αὐτάρκης ὑπάρχειν. Casaubonus vertit, *Si quis putauerit satis sibi in se vno esse præsidij aduersus omnes casus.* Theophylact. in Joan. 18. copulauit, τὸ αὐταρκὲς εἶναι & nullo indigere, ἐνταῦθα δηλοῖ, καὶ τῆς παρ' ἡμῖν βασιλείας τὸ ἐνδεές· ὅτι ἐν ὑπηρέταις ἔχει τὴν ἰσχὺν, ἡ δὲ ἄνω αὐτάρκης ἐστὶ, μηδενὸς δεομένη. *Hic ostendit nostratis regni defectum, cuius sit, in ministris robur, at cœleste per se sufficiens, nullius indigum.*

XXXIV. Hoc igitur vocabulo tam diserto, tam efficaci, tam augusto, cum sit vsus Athanasius, facile apparet hanc ei mentem fuisse, vt diceret, Scripturam ipsam per se & solam perfecte sufficere, ad docendam veritatem. Cui succenturiatus addi debet Vincent. Lyrinensis initio commonitorij, αὐτάρκειαν Scripturarum suis verbis sic exprimens, *Perfectus est Scripturarum Canon; sibiq; ad omnia satis superq; sufficit.* Ita ille cap. 2. sed & rursus quadragesimo primo. *Canon solus sibi ad vniuersa sufficit.* Et ne quis nostro Athanasio hunc locum temere excidisse suspicetur, idem in Epist. ad Serapionem, de Spiritu S. quod non sit creatura. Nemo, inquit, interroget, sed solum ex sacris literis discito. αὐτάρκη γὰρ τὰ ἐν αὐταῖς κείμενα περὶ τούτου παραδείγματα. *Sufficiunt enim per se quæ in eis sunt monumenta ad hanc rem.*

XXXV. Bellarminus, Athanasium negat dixisse, Scripturam sufficere ad omnem veritatis instructionem, sed tantum ad veritatis indicationem. Et Puteanus hoc ἕρμαιον ambabus vlnis lætus excipiens, indicationem explicat nihil aliud esse, quam cum res aliqua ex parte significatur tanquam è longinquo, crassa mineruа, atq; in genere tantum. Volunt igitur Athanasium dicere, non quidem plenam haberi posse demonstrationem, atq; intelligentiam è Scripturis, sed saltem aliquo modo. Verum hoc effugio nihil illiberalius. Nam indicationis vocabulum, Nannij est interpretis, non Athanasij autoris, qui Græce ἀπαγγελίαν nominauit. Hęc autem in veteri glossario est, *Nunciatio, Renunciatio*, vt τὸ ἀπαγγέλλειν nunciare, apud Phauorinum τὸ μηνύειν, τὸ διηγεῖσθαι. Vsurpatur autem pro prædicatione Euangelica, Matth. 12. Actor. 16. ad Hebr. 2. 1. Joan. 1. & alias, vbi à Latino interprete exprimitur per nunciare, & annuntiare, à Syro autem per verbum כרז, quod est proclamare, promulgare, adeo vt τὸ κηρύσσειν, eadem voce reddatur, vt 10. ad Rom. Quis autem dicat Euangelij prædicationem esse nudam, & aridam, atq; etiam αἴνιγμα τινὰ indicationem?

XXXVI. Aliquo modo autem haberi veritatis siue demonstrationem, siue indicationem è Scripturis, nunquam dixit Athanasius, alias quam ridicule dixisset, eas esse sufficientes αὐτάρκεις? Puteanus igitur suo more, id est Papistico, id sibi finxit audacter. Apud Athanasium hoc legas paulo post locum à nobis recitatum, esse præter Scripturas sanctas, alios etiam sanctorum libros, οἷς ἐάν τις ἐντύχοι, εἴσεται μὲν πῶς τὴν τῶν γραφῶν ἑρμηνείαν; *quos si quis euoluat, intelliget aliquo modo Scripturarum mentem.* Quare, si illud *aliquo modo*, Puteano imperfectionem significat, vt vere significat, tum ea non erit in veritatis indicatione ex Scripturis, sed in Scripturarum interpretatione ex Patribus, id est iuxta Papistarum idioma, in traditionib. non scriptis. Seruet ergo Puteanus, seruent Papistæ, illud πως *aliquo modo* suis deliciis, suo Verbo non scripto: nobis ne sint molesti adorantibus, τὴν τῶν γραφῶν αὐτάρκειαν, plenitudinem Scripturæ, ex Tertulliano.

XXXVII. Bulengerus, sed & cum eo Puteanus, ita legi locum dicunt, *Sufficiunt autem per se tum diuinitus inspiratæ Scripturæ ad veritatis indicationem, tum plurimi de eadem re libri à sanctissimis magistris conscripti.* Voluisse itaq; Athanasium ostendere duo esse media ambo sufficientia ad agnoscendam veritatem, nempe Scripturam & libros Patrum. Non aceri igitur traditiones. Enimuero si quid delirēt interpretes, plectine oportet veritatem? Nam hæc sophistice nititur solo Latinæ versionis peccato: Græca enim aliud sonant. Adscribo locum integrum, αὐτάρκεις μὲν γάρ εἰσιν αἱ ἅγιαι καὶ θεόπνευστοι γραφαὶ, πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἀπαγγελίαν. εἰσὶ δὲ καὶ πολλοὶ τῶν μακαρίων ἡμῶν διδασκάλων εἰς ταῦτα συνταχθέντες λόγοι. οἷς ἐάν τις ἐντύχοι, εἴσεται μὲν πῶς τὴν τῶν γραφῶν ἑρμηνείαν. Quæ verba Latine ita reddo, ex iam demonstratis. *Scripturæ ad explendum veritatis præconium solæ satis sunt efficaces. Sunt vero etiam multi sanctorum magistrorum libri, in quos si quis incurrat, assequetur quodammodo Scripturarum interpretationem.* Quis iam non per se videt, non id esse Athanasio propositum, vt duo media sufficientia designet, siue vt Bulengerus mauult, doceat sufficere partim Scripturam, partim libros Patrum, sed vt sufficientiam totam vindicet Scripturæ seorsim & per se, libros autem Patrum tanquam non inutile medium, ad eas Scripturas intelligendas? Itaq; merum erat mendacium illud Puteani, in quod incidit etiam Bellarminus, cum ita loquitur, *Athanasius ibidem addit Scripturas quidem sufficere ad indicationem veritatis, tamen non sine explicatione sanctorum Patrum.* Et quis (malum) hos nobis Theologos dedit tam non religiosos?

XXXVIII. Ratisbonenses Athanasium loqui malunt de sufficientia Scripturæ ad fidem faciendam, & ideo sufficientem esse ad indicationem veri-

ritatis, quia ex parte sui nulla alia indigeant probatione. Adeo patum sibi constant, ὁ τῷ ψεύδους ὑπερμαχοῦσι. Nam paulo ante Bellarminus & Puteanus volebant indicationem, aliquid esse adeo exile, & tenue, vt vix procul & è longinquo ac quasi per tenebras monstraretur veritas. Hic vero intelligit summam autoritatem probandi demonstrandiq; veritatem. Illi viderint, quomodo suas res componant. Sed ἀπαγγελίας nomen latius patet, quam probationis, etsi non est quod curiosius inquiramus: nam probari certe veritas non potest, nisi doceatur, ergo si Scriptura per se sufficiens ad veritatem probandam, profecto oportet etiam non esse imperfectam ad eandem docendam: nam quicunq; probat, & docet. Deinde contextus satis patefacit mentem autoris, qui se profitetur ad Macarium scribere, vt nonnulla illi exponeret pro viribus pertinentia ad fidem, δυνάμενος μὲν, inquit, καὶ ἀπὸ τῶν θείων λογίων ταῦτα εὑρεῖν, φιλοκάλως δὲ ὅμως καὶ παρ' ἑτέρων ἀκούειν; qui etsi poterat ea ipsa inuenire ex sacris oraculis, audiebat tamen libenter ab aliis, atque rationem reddens, quare dixit potuisse illa ipsum inuenire, hęc subiunxit de sufficiētia.

XXXIX. Hæc leuiora fuerunt hactenus, quasi tentamenta. Nunc suam illam comicam ἑλέπολιν Bellarminus adhibet, qua nullum locum non sibi expugnatu facilem Papistę promittūt, illam scilicet machinam, quæ adeo caute nouit thesin ex hypothesi contrahere. *Loquitur Athanasius*, inquit, *non de omnibus dogmatibus, sed solum de duobus, quæ sunt argumenta duorum librorum ad Macarium, videlicet quod idola non sunt Dij, & quod Christus sit verus Deus, & similiter homo, quæ duo habent in Scripturis expressa testimonia.* En tibi illum vero, qui legiones difflat spiritu, quasi ventus folia, aut panicula tectoria.

XL. Sed fallit Bellarminus. Primum enim, non id legitimum est, aut integrum eorum librorum argumentum, quia multo plura in iis tractantur præter ea duo capita. In priore, de origine τῆς κακίας καὶ τῶν εἰδώλων, de eorum excusatione qui per imagines dicunt cognosci Deum, & eorum qui negant se colere lapides & ligna: Patrem Christi esse verum Deum, hominis animam esse rationalem & immortalem. In posteriore, nunquam Christus probatur esse homo, sed causa incarnationis inquiritur, differitur multis de morte & resurrectione, tum ad Christianos, tum aduersus Judæos & Gentes. In vtroq; autem libro, ea ipsa capita admonentur plenius & certius disci ex Scriptura quā ex traditione. Non erant igitur duo tantum dogmata, vt volebat Bellarminus, sed longe plura, & quidem è præcipuis.

XLI. Secundo, ne ad illa quidem omnia quæ sic tractantur capita, coarctanda est hæc sententie, sed generaliter sumenda τῆς ἀληθείας ἀπαγγελίας, pro vniuerso veritatis præconio, vt solet hypothesis ex Thesi confirmari. Pollicetur enim se Athanasius, ὀλίγα τῆς κατὰ Χριστὸν πίστεως expositurum Macario, qui quamuis ea posset è Scripturis sibi comparare, tamen ab aliis studiose solebat audire, ac tum statim nostrum hoc subnectitur ἀπόφθεγμα, ac si diceret, quia Scripturæ sufficiunt ad explendum veritatis præconium, ideo potuisse Macarium, inde illa petere. Atq; ita ventosus ille Bellarmini conatus abiit in ventos, nosterque permanet Athanasius, magnifice prædicans eam ipsam Scripturarum perfectionem, quam Catholici adorant, Papistæ blasphemiis impetunt.

XLII. Chrysostomus homil. 9. in post. ad Timot. εἴ τι μαθεῖν, εἴ τι ἀγνοῆσαι χρὴ ἐκεῖθεν εἰσόμεθα. εἰ ἐλέγξαι τὰ ψευδῆ, καὶ τοῦτο ἐκεῖθεν, εἰ ἐπανορθωθῆναι, καὶ σωφρονισθῆναι, πρὸς παράκλησιν πρὸς παραμυθίαν εἴ τι λείπει καὶ χρὴ προστεθῆναι. Hæc sic reddita legas ab incerto interprete. *Si quid vel discere, vel ignorare opus sit, illinc addiscemus, si arguere falsitatem, inde hauriemus, si corrigi, si castigari, ad exhortationem, ad solatium, si quid desit, & oporteat adipisci, ex ea nihilominus discimus.*

XLIII. Bulengerus negat Chrysostomum dixisse omnia doceri à Scriptura: Quem ego quidem nunc credo repente factum Arianum. Ariani enim quicquid non totidem literis & syllabis pictum videbant, negabāt esse in Scripturis, eaq; importunitate negotium facessebant Catholicis. Sic iste, nouo nunc œstro percitus, obfirmat se, vt quia horum verborum, *Omnia docentur à Scriptura*, nō potuit puerorum in morem numeratis singulis elementorum characteribus, totidem syllabas componere in eo textu quem recitauimus, ideo audacter neget legi apud Chrysostomum. Ita nobis res tandem futura est cum pueris, aut saltem repuerascentibus, qui constantes viros nacti esse credebamus, quibuscum de veritate sobrie disceptaremus. Patientur cordati omnes, nos ab hoc puerili nugamento prouocare ad τὴν διάνοιαν, vt ex hoc probemus omnia doceri à Scriptura. Nam si inde haurienda sunt & quæ discenda, & quæ ignoranda, quid sit reliqui? nisi forte nobis tertium aliquod genus excudunt Papistæ.

XLIV. Ratisbonenses respondent, omnia ex Scriptura disci, aut immediate, aut mediante Ecclesiæ autoritate, quam ipsa nobis Scriptura commendat. Ita sane, inquam, omnia discuntur à Scriptura, vel immediate, cum ipsa per se legitur, & attenditur diligenter, vel mediate per Ecclesiam, id est, cum οἱ ἀναλφάβητοι, vel alij, qui Scripturæ libros ipsos legere non valent, ea tamen quæ scripta sunt, docentur, suggerente illis Ecclesia, vel doctorib. in Ecclesia constitutis. Atq; hoc prorsus est quod volumus, & vnde perfectionem probamus Scripturæ. Nam alioquin, quemadmodum nemo se à patre Logicam didicisse gloriabitur, qui à patre missus sit ad Parisiensem Academiam, sic omnino ridiculus sit, quicunq; ἐκεῖθεν, hoc est, è Scripturis contendat omnia disci, non aliam ob causam, nisi quia Ecclesia (quam Scripturæ laudant) omnia doceat, quæ tamen neq; habet, neq; habere potest è Scriptura.

XLV. Idem homil. 9. in Epist. ad Coloss. Μηδὲ περιμένῃς ἕτερον διδάσκαλον· ἔχεις τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. οὐδεὶς σε διδάσκει ὡς ἐκεῖνα. *Ne alium expectato doctorem ac magistrum, habes Dei eloquia, nullus te docet sicut illa.* Si nullus alius doctor exspectandus, ergo necesse est omnia doceri à Scriptura, alias aut ignoranda essent, quæ non docet Scriptura, aut eundum ad alium magistrum, vt ab eo disceremus, quæ ab illa non docentur. Intelligi autem à Chrysostomo per τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, Scripturas ex sequentib. patet. Nam statim singulos hortatur ad comparanda Biblia, & quidem intenta voce, quem locum expendemus libro decimo.

XLVI. Idem rursus homil. 58. in Joan. vbi contendit per ostium intelligendas esse Scripturas. καθάπερ γὰρ τις θύρα ἀσφαλὴς, οὕτως ἀποκλείει τοῖς αἱρετικοῖς τὴν εἴσοδον, ἐν ἀσφαλείᾳ καθιστῶσα ἡμᾶς περὶ ὧν βουλόμεθα πάντων. *Tanquam ostium munitissimum hæreticos ingressu arcent, nosque omnino certos faciunt, de omnibus rebus, quascunq; volumus.* Quid excipi potest quæso, si omnia, quæ scire volumus, nobis certa reddunt Scripturæ?

XLVII. Augustini nobilissimus locus est c. 9. lib. 2. de doctrina Christiana. *In iis quæ aperte in Scripturis posita sunt, inueniuntur illa omnia, quæ continent fidem, moresq; viuendi, spem scilicet atq; charitatem.* Quibus vicina sunt hæc Odilonis Abbatis Cluniacens. Collation. lib. 1. c. 1. *Omnis ratio, qua vel Deum, vel nos cognoscimus, diuinis libris continetur.* Torquent hæc Augustini verba mirum in modum Traditionarios, quib. qualibet cruce molestiores, Scripturæ laudes à perfectione. Tam certe torquent, inquam, quam recreant Catholicos, quib. quolibet melle & fauo dulciora sunt eloquia Domini. Sed vicissim ea illi mirum in modum torquent.

XLVIII. Bellarminus, loqui ait Augustinum de illis dogmatibus, quæ necessaria sunt omnib. simpliciter, qualia sunt quæ habentur in Symbolo Apostolico, & Decalogo. Atq; hoc ipsum Andradius explicat prolixius, & distinctius, constitutis duob. mysteriorum generib. vt alia eiusmodi sint, quorum notio sit omnib. ad iustitiam salutemq; comparandam in primis necessaria, vt Christi mors, passio, resurrectio, quas Apostoli omnib. passim inculcarunt. Alia vero, quamuis ad fidem pertineant, sintque valde necessaria, ignorari tamen à multis possunt. Ergo illa priora cum Augustino fatentur Bellarminus & Andradius, in apertis Scripturę locis fere contineri: at non item posteriora.

XLIX. Hic vero multa consideranda occurrunt. Excutiamus singula. Primo, obseruemus, aduersariis veritatis inter se non bene cōuenire: Cum enim hi fateantur mysteria omnib. necessaria contineri in Scripturis, tamen proximo libro audiemus inter Traditiones non scriptas, queq; non possint constare è Scripturis, enumerari, non tantum Baptismum infantium; Baptismum non iterandum, perpetuam Mariæ virginitatem, descensum Christi ad inferos, Trāssubstantiationem, sed etiam omnia Sacrosanctæ Trinitatis mysteria, τὸ ὁμοούσιον; Patris innascibilitatem, Spiritus processionem, eiusque adorationem: Christi in vnica persona duas naturas, & alia. Respondeant categorice, sunt-ne illa omnib. ad salutem scitu necessaria, an non sunt? Ne negent, sed revereantur Athanasium, cuius Symbolum cantillant quotidie in suis Missarum solenniis: Nam hic hæc Trinitatis mysteria, aut omnia aut saltem plurima enumerans, ita præfatur: ὅστις βούλεται σωθῆναι, πρὸ πάντων χρὴ κρατεῖν τὴν καθολικὴν πίστιν, ἣν εἰ μή τις ὑγιῆ καὶ ἀμώμητον τηρήσῃ, ἄνευ δισταγμοῦ εἰς τὸν αἰῶνα ἀπολεῖται. *Quisquis seruari vult, ante omnia illum oportet retinere Catholicam fidem, quam si non seruant singuli sanam & incorruptam, sine dubio in æternum peribit.* Et postea, ἀναγκαῖον ἐστι πρὸς αἰώνιον σωτηρίαν, ὅπως καὶ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔτι ὀρθῶς πιστεύσῃ. *Necesse est ad æternam salutem, & vt incarnationem Domini nostri Iesu Christi insuper recte credat.* Hæc vero si non negant, quid causæ dicunt, quominus vel hic mentiantur Bellarminus & Andradius, omnia necessaria concedentes in Scripturis contineri, vel illic alij, hæc capita negantes haberi ex iisdem?

L. Secundo, si quæcunq; necessa sunt ad salutem, continentur in Scripturis, non continentur autem non scriptæ Traditiones: Ergo vi consequentis fateri debent Papistæ suas Traditiones non scriptas non esse ad salutem scitu necessarias. Videlicet, non tantum ieiunia sextæ & septimæ feriæ, & quadragesimæ, obseruationem Festorum, vsum aquæ lustralis, sonitum campanarum, & similes plurimas nugas, sed ne quidem ista maiora, Transsubstantiationem, Purgatorium, Intercessionem, Inuocationemq; Sanctorum, Venerationem imaginum. Nam hæc atq; alia numerantur in non scriptis Traditionibus. Quid igitur aures omnibus obtundunt hisce inculcandis? Imo cur harum rerum ignorantiam flammis expiant? Itane humanitatis est Christianæ, Catholicæ etiam charitatis, homines viuos lentis flāmis vstulare, eorum dogmatum occasione, quæ ad salutem non sunt scitu necessaria? O Nerones! O Busirides! O si quid illis immanius nominari potest!

LI. Tertio, non satisfacit hæc quantumlibet accurata distinctio, Augustini verbis. Esto enim, sint alia dogmata simpliciter necessaria, alia minime, & de his non sit loquutus Augustinus. Quid igitur de illis dicemus? Concedunt-ne Papistæ omnia contineri in Scriptura? Imo, non est ausus Andradius, sed delicatule, labiisque semihiulcis, fere contineri, tandem vix vi coactus, visus est confiteri. O tenellulam! O delicatulam Jesuitarum conscientiam! Quasi cum sponsula mollicula vno digitulo, vixque summulis labellis delibat fabas. Tam solicitule Jesuituli verentur, cauentque ne imperfectioni Scripturarum, vel oblique præiudicium faciant. At quam rotunde, contra quam constanter, quam mascule Augustinus? Omnia inueniuntur, inquit, in Scripturis. Ignoscite Jesuitæ, si offendit aures vestras molliculas, delicatulas, nutritus in Ecclesia Catholica, non corruptus in aula Papistica. Sed enim, quid hoc, quæso, scopuli est, à quo non minus sibi cauent, quam nautę à Caphareis rupibus? Distinguunt, coercent, & tamen cum ad verba ventum est Augustini, tum titubant, tum tremunt, turbantur, atque horrent, & pro *omnia posita sunt*, nobis illud occinunt languidulum, *fere continentur.*

LII. Quarto: hoccine est ferendum, aut etiam dissimulandum in homine Theologo crimen, fallacis ne dicam audaciæ, an audacis falsitatis, quod pro Augustini verbis, alia mihi substituuntur? Nam cum ille omnia dixerit quæ continent fidem & mores, Andradius mihi suggerit ea quorum notio est omnibus necessaria ad iustitiam & salutem comparandam. Ita pro rebus ipsis omnibus, personas substituit omnes, deinde pro fide & moribus, iustitiam & salutem consequendam. O furcifer! At hæc longe abeunt ab Augustino. Tu me vis varios personarum gradus considerare, ille me totum detinet in reb. ipsis. Et nihil ista distare arbitraris? Tu mihi fidem proponis, iste mihi media obiicit ad eum finem tendentia, & speras me ita deceptum iri?

LIII. Quinto, nominauit Augustinus fidem & mores. Quo igitur hanc adeo solicitam distinctionem referri dicemus, ad fidemne, an ad mores? Si ad fidem, sensus erit, quædam esse dogmata omnibus necessario credendr, quædam non, vnde sequetur, non esse omnium Christianorum vnam fidem, quod tamen asseritur, 4. ad Ephesios, & mentiretur Paulus, cum testatur datos esse à Deo Pastores & Doctores, vt omnes euadamus in vnitatem fidei. Sin ad mores, vt sane verum est, non omnibus omnia præcepta competere, quod de dogmatis fidei asseri nequit, ergo inter non scripta nulla erunt fidei dogmata, sed tantum morum præcepta, quod sane nunquam Papistæ sunt concessuri: Sed & ridiculus esset Augustinus, qui æque mores ac fidem generaliter nominauit.

LIV. Et tamen obiiciunt nobis eundem Augustinum libr. 2. de peccator. meritis & remissione cap. vltim. *Credo etiam hinc diuinorum eloquiorum clarissima autoritas esset, si homo illud sine dispendio promissæ salutis ignorare non posset.* Sed hic locus non distinguit, vt Jesuitæ, dogmata in necessaria omnibus,

bus, & necessaria non omnibus, sed simpliciter in necessaria; & non necessaria ab que vlla personarum distinctione. Agit enim de propagatione animæ siu potius peccati in animam, cuius rationem ille se fatetur ignorare, & addit non esse scitu necessariam, non tantum sibi, sed ne quidem omnino cuiquam. Iam nos libere profitemur, ea, quæ nostra scire nihil interest, non esse quærenda in Scripturis, sed necessariorum aliam esse rationem. Et quidem his iisdem verbis Augustinus satis perspicue testatur se nobiscum sentire. Nunquam enim ille adeo confidenter dixisset, si hoc caput necessarium esset ad salutem, fore de eo in Scripturis clarissima testimonia, nisi omnino sibi persuasisset generale hoc axioma verum esse: De omnibus necessariis ad salutem, extare in Scripturis clarissima testimonia, alioquin ridicula esset consequentia.

LV. Gautierus mecum olim contendens, asserebat, modificandam esse sententiam: ipsumque Augustinum modificationem docuisse, loquentem de iis quæ aperte posita sunt in Scripturis. Nimirum hoc volebat; Augustinum non simpliciter omnia dixisse reperiri in Scripturis, sed tantum ex omnibus quæ continent fidem & mores, ea quæ sunt perspicua. Alioquin, inquiebat, sequeretur totam Scripturam esse perspicuam. Sed breuiter respondeo, quod omnes satis vident; Augustinum non distinguere dogmata in obscura & perspicua, sed locos Scripturæ in obscuros & perspicuos, & asserere in perspicuis siue apertis contineri omnia dogmata fidei & morum. Itaque Jesuitam pueriliter mutare terminos. Quomodo autem necesse esset fateri totam Scripturam esse perspicuam? Nam primum ipse locus contrarium statuit. Nam qui dicit in iis quæ perspicue posita sunt, satis innuit esse quędam, non perspicue posita. Deinde, quid obstat, quo minus eadem fidei dogmata alicubi obscurius dicantur, alicubi clarius? vt aduentus Christi obscurior est in Testamento Veteri, in Nouo autem nihil manifestius. Tertio, possunt etiam nonnulli esse loci, qui neque fidem, neque mores continent, sed historica quædam. Itaque nugabatur Gautierus, non disputabat.

LVI. Sed audiamus omnibus Jesuitis subtiliorem Puteanum, cui adeo non placuit superior Iesuitarum solutio, vt vix dignatus sit attingere, tanquam extremo digitulo. Porro ipse dupliciter soluit. Primo mentem esse Augustini, omnes locos qui in Scriptura continent fidem & mores, in iis esse rebus, quæ aperte positæ sunt. Distingui igitur ea quæ sunt in Scriptura; vt alia contineant ea quæ sunt de fide & moribus, alia loquantur de rebus aliis: Omnes autem locos prioris generis, esse inter eos qui aperte positi sunt. Secundo, omnia non significare vniuersa, sed tantum partem, vt *Prædicate omni creaturæ*, Marc. 16. *Omnes mirabantur*, Luc. 1. vt sit sensus, omnium eorum quæ pertinent ad fidem, maiorem partem essentialem, ipsaq; adeo principia vniuersalia, & fundamenta reperiri in locis aperte positis.

LVII. At hæc clarissimo loco obductæ nebulæ nullo negotio dissipantur. Respondeo itaque ad illud prius: Si verum est, non omnia quidem vniuersaliter quæ continent fidem & mores, sed omnes Scripturæ locos qui continent fidem & mores, esse in iis quæ aperte posita sunt: Ergo sequi nullos locos Scripturæ obscuros, quicquam continere, quod ad fidem moresque pertineat. At hoc est falsum, nemo enim potest negare multos esse locos non perspicuos, qui non minus ad fidem moresque pertinent, quam perspicui. Vrin Prophetis Veteris Testamenti quamplurimi de semine mulieris contituro caput serpentis, de semine Abrahæ in quo benedicendæ erant omnes gentes, de Silo, qui non venturus erat antequam defecisset sceptrum à Juda: aliaque sine numero, quibus αἰνιγματωδῶς significabatur Christi aduentus. Denique Papistæ alias obstinatissime contendunt Scripturam esse obscuram, atque indigere multa expositione. Itaque apud Augustinum, *omnia quæ continent*, non significat omnes locos Scripturæ, sed omnia dogmata, siue præcepta, quæ continent doctrinam fidei & morum.

LVIII. Ad secundum. Scimus quidem aliquando omnia, non sumenda pro cunctis indiuiduis, sed id fit tum, quando exceptiones sunt incertæ aut paucissimæ, & potius de facto: cum tamen ius ipsum æque ad omnes pertingat, vt cum dictum est *Prædicate omni creaturæ*. Nam Christus nullum hominem excipiebat, quominus ius esset Apostolis ei Euangelium annunciare, etsi de facto non annunciarint. Nam quod non Creaturæ omnes simpliciter intelliguntur, sed tantum homines, hoc pertinet ad expositionem vocis creaturæ, non ad restrictionem notæ vniuersalis. At tum cum certa est, cognitaque exceptio, nec tam de facto quam de iure, deque iis agitur rebus, quarum scimus non esse vnum ordinem inepte, imo imperite nota vniuersalis adderetur, vt si dicerem, omnia animalia esse rationalia. Quanto autem id magis absurdum esset, cum exceptio latius pateret, vt si dicam, omnes homines Latine loqui, cum tamen hodie pauculi sint duntaxat in scholis docti? At Papistæ contendunt, non tantum quædam excipi fidei morumve præcepta, sed etiam, minimam particulam veritatis esse scriptam. Adeo vt ex eorum mente, illa omnia quæ continent fidem & mores, transformanda essent in minimam particulam eorum quæ continent fidem & mores. Tam sunt in explicandis authoribus solertes Traditionarij?

LIX. Ergo his Augustini locus magnifice euincit perfectionem Scripturæ. Huic alterum comparo (si tamen eius est, sed nunc nihil hoc ad rem, nam plerique Papistæ ita censent) è sermon. 38. ad fratres in Eremo. *Legite sacram Scripturam, in qua quid tenendum, & quid fugiendum sit, plene inuenietis.*

LX. Idem in Joan. tract. 49. *Cum multa fecisset Dominus Iesus, non omnia scripta sunt, sicut idem ipse sanctus Euangelista testatur, multa Dominum Christum & dixisse & fecisse quæ scripta non sunt, electa sunt autem quæ scriberentur, quæ saluti credentium sufficere videbantur.*

LXI. Prima solutio est Joannis Hayi, Augustinum de miraculis Christi hanc sententiam scripsisse. Sed hoc est falsum. Scripsit quidem occasione captata è miraculis, sed dixit generalius, quam de miraculis. Nam ne omnia quidem miracula Christi, si scripta essent, sufficerent saluti fidelium, sunt enim dogmata in primis necessaria. Sed & Puteanus agnoscit Augustinum dixisse, ex omnibus quæ Dominus fecisset, & dixisset, ea esse selecta, quæ videbantur ad salutem sufficere.

LXII. Secunda solutio Puteani, Augustinum loqui duntaxat de dictis & factis Christi, non autem de dictis & factis Apostolorum. Ridicule. Nam primum si concederemus, alia Apostolos, alia Christum & dixisse & fecisse, tamen non sequeretur Augustinum non dicere facta & dicta Christi sufficere ad salutem, itaque solutio nulla esset. Negamus tamen alia dixisse Christum, alia Apostolos: nam de factis non est, quod simus solliciti. Itaque, abit in ventos; quod pro magno incommodo Puteanus obiiciebat; si sufficerent facta & dicta Christi; excludi ergo omnia scripta Apostolorum, præter quatuor Euangelistas. Nam ipsa reliqua Apostolorum scripta, tractant facta & dicta Christi; æque ac quatuor Euangelia, etsi non eodem modo.

LXIII. Tertia solutio eiusdem, detorqueri à nobis illud Augustini *sufficere*, in alienum sensum; esse enim mentem autoris de dictis & factis Christi sufficere, si ea sciamus ad salutem; quæ scripta sunt ab Euangelistis. Et probat, quia non loquatur Augustinus de generali sufficientia, sed vnius certi articuli, vt quando dicimus, sufficit quoad hoc caput vnum aliquid scire, non significamus nihil aliud sciri debere. Huius viri mens hæc est, nisi me eius fallit obscurus & intricatus stylus, sciri quidem ad salutem dicta & facta Christi, sed non sufficere tamen ad salutem, si ea sola sciantur: atque ea ipsa non omnia esse necessaria, sed quædā selecta esse, quæ cum sciemus, possimus gloriari, nos de factis & dictis Christi tantum scire, quantum sufficit ad salutem. Sed disertiora sunt Augustini verba, quam vt tam facili eludi possint, dixit enim totidem syllabis, *saluti credentium sufficere*, hoc est, vt loquitur Joannes, vt credentes habeant vitam æternam. Iam vero, quænam hæc sophistice esse potest, quæ occultis quibusdam diuerticulis eo tandem redit, vt id negetur, quod verba affirmant. Nam hoc totum Puteani artificium eo tendit denique, vt dicere videatur Augustinus, illa non sufficere ad salutem, sed tantum sufficere ea sciri, hoc est, non esse necesse, vt plura sciantur, etsi, quæ sic scientur, non sufficiant saluti. Porro neque facta & dicta Christi censeri possunt vnus articulus, neque vllus esse potest articulus vnus qui sufficiat ad salutem.

LXIV. Quarta solutio est Joannis Hayi. *Obseruanda est*, inquit, *etiam D. Augustini loquendi ratio. Non enim ait, quæ saluti credentium sufficiebant, sed sufficere videbantur. Constat siquidem ex Luca Actorum primo, Dominum multa doctiisse Apostolos ad fidem spectantia, quæ scripto non sunt tradita, multa quoque Spiritum sanctum docuisse Ecclesiam, quæ nusquam in Scripturis sacris leguntur.* Vult ergo Hayus Apostolis quidem ita visum esse, nimirum illa quæ scripta sunt, sufficere ad salutem, sed tamen non bene, re vera enim haud ita se habere: Et vno verbo Apostolos esse allucinatos. At hæc insignis esset Augustini in Apostolos iniuria, quibus Spiritum Christus erat pollicitus, à quo ducerentur in omnem veritatem. Sed non erat Augustinus Jesuita. Nos credimus illud, *videbantur*, esse pro *iudicata sunt, comperta sunt*, & si quid est simile, vt Actor. 15. *Visum est Spiritui sancto & nobis*, non incertam aliquam opinionem declarat, sed sanum, sobrium, certumque iudicium. A Christo post resurrectionem, aut à Spiritu sancto, Apostolos multa didicisse, quę non sunt scripta, nos negamus, & plenius refutabimus proximo libro.

LXV. Optatus contra Parmenianum lib. 5. *Vt quid pulsamus cœlum, cum habeamus hic in Euangelio testamentum? Quia hoc loco recte possunt terrena cœlestibus comparari. Tale est, quod quisis hominum habens numerosos filios. His quandiu pater præsens est, ipse imperat singulis, non est adhuc necessarium testamentum. Sic & Christus quandiu præsens in terris fuit, quamuis nec modo desit, pro tempore quicquid necessarium erat, Apostolis imperauit. Sed quomodo terrenus pater, cum se in confinio senserit mortis, timens ne post mortem suam rupta pace, litigent fratres, adhibitis testibus voluntatem suam de pectore morituro transfert in tabulas duraturas, & si fuerit inter fratres contentio nata, non itur ad tumulum, sed quæritur testamentum, & qui tumulo quiescit, tacitis de tabulis loquitur viuus. Is cuius est testamentum, in cœlo est; ergo voluntas eius, velut in testamento, sic in Euangelio inquiratur.* Similiter Augustinus exposit. 2. Psalm. 21. *Fratres sumus, quare litigamus? Non intestatus mortuus est pater noster, fecit testamentum, & sic mortuus est, mortuus est & resitir exit. Tamdiu contenditur de hæreditate mortuorum, quandiu testamentum prolatum fuerit in publicum, tacent omnes, vt tabulæ aperiantur, & recitentur. Iudex intentis audit, aduocati silent, præcones silentium faciunt, vniuersus populus suspensus est, vt legantur verba mortui non sentientis in monumento.* Notanda similitudo est. Nam in tabulis testamenti non tantum voluntas est testatoris, sed etiam tota voluntas, nec admittitur, non tantum, qui contra tabulas agit, sed etiam qui præter. Optatus ergo & Augustinus manifeste docent totam voluntatem Dei contineri in tabulis Scripturarum.

LXVI. Cyrillus Alexandrinus in Leuiticum lib. 5. *Ego, prout sensus mei capacitas habet, in hoc biduo puto duo testamenta posse intelligi, in quibus liceat omne verbum, quod ad Deum pertinet (hoc enim est sacrificium) requiri & discuti, atq; ex ipsis omnem rerum scientiam capi. Si quid autem superfuerit, quod non Scriptura diuina decernat; vllam aliam debere tertiam Scripturam ad autoritatem scientiæ suscipi, quæ hic dies tertia nominatur; sed igni tradamus quod superest, id est, Deo reseruemus.*

LXVII. Bellarminus & Ratisbonenses, primum de autore respondent. Dehinc de loco. Illas igitur in Leuiticum homilias negant esse Cyrilli, sed Origenis, vel nescio cuius alterius, qui passim literam destruit, vt mysticos sensus ex capite suo statuat, proinde homilias non esse magnæ autoritatis. At ego de autore non valde contendo. Sed Sixtum Senēsem, ita primū admonuisse, & concedo habere causas verisimiles. Siue autem Cyrillus sit autor, siue Origenes, tamē est antiquus. Et quidem Origenes, nunquā in hoc capite accusatus hæreseos. Imo meminisse debēt, à se illum ipsum nobis oppositi in Traditionib. asserendis: non merito id quidem, sed nunc de sola autoritate loquor, quam, an non iniquū est, Origenem tum magnā obtinere, cum pro Papistis, aut facit, aut facere videtur, cum vero nobis aperte fauet, tum de ponte deiici? Grauius illud est de allegoriis, mysticisque sensibus ex proprio capite excogitatis. Sed illud dupliciter intelligi potest, vel sic, vt taxetur Origenes, tanquam singulos locos, violentius torqueat, & allegorice applicet alienis sensibus, quo vitio illum impense laborare & agnoscunt & dolent omnes vere pij, & quidem hoc etiam loco sibi nimis indulsisse non grauate concedam. Nam illi duo dies, omnino non significant duo testamenta. Vel rursus, vt significetur idem non tantum locos detorquere à sensu literali, ad allegoricos, sed etiam ipsos allegoricos sibi ipsum fingere alienos à doctrina Christiana. Hoc si fecit isto loco, causam non dicimus, quominus anathema sit. Sed si quod attinet ad sensum per se seorsimque sumptum, nihil dixit, quod non alij plurimi, imo quod non Scriptura, non debet veraci testimonio

monio præiudicium facere, paulo liberior in allegorias excursus. Nam quotus quisque est Patrum, qui ab hac affectatione, purum se castumque seruauerit?

LXVIII. Nunc ergo de ipso agamus loco. Autorem homiliæ negat Bellarminus excludere verbum Dei non scriptum, sed solum tertiam Scripturam, id est, humanam Scripturam, quæ se pro diuina venditare velit. Imo magnam partem eius loci Bellarminus vafre dissimulat. Tria dicuntur, primum in libris vtriusque Testamenti omnia esse & inquirenda, & discutienda, quæ ad Deum pertinent. Secundum, ex iisdem omnem scientiam capi. Tertium, si quid sit, quod Scriptura non discernat, nullam superesse aliam Scripturam suscipiendam ad autoritatem scientiæ. Duo illa priora, cur non legisti Bellarmine? Nimirum, quia nolles à quoquam legi. Disertiora enim, quam vt negari, magis etiam perspicua, quam vt vllo fuco induci possint. Concludunt autem totam quæstionem. Nam si omnia quæ ad Deum pertinent, non tantum inquiri possunt è Scriptura, sed etiam discuti, atque adeo sciri, tum necesse est eandem esse perfectam, id est, continere omnia dogmata religionis, quæ nulla nouit, nisi ad Deum pertinentia. Tertium vero caput etiam misere corrupisti. Non enim Cyrillus dixit, Scripturam humanam, quæ se pro diuina venditet, esse excludendam, sed dixit, quod longe plus ponderis habet, præter Scripturam Veteris Nouique Testamenti, nullam tertiam esse, quæ suscipienda sit ad autoritatem scientiæ, hoc est, ex cuius autoritate nos confidamus aliquid αὐθεντικῶς scire posse. Quod vos Papistæ contra facitis, cum traditiones suscipitis æquo gradu cum Scripturis. Nam in Traditionibus, sunt scripta Pontificum, Decreta Conciliorum, & similia. Et vt sciamus quid sit in autoritatem scientiæ recipi, statim subiecit, ea quæ definiri non possunt ex Scriptura sacra, Deo reseruanda. Scilicet, quia is illa sciri à nobis noluerit, ac proinde ne inuestigari quidem voluit.

LXIX. Idem contra Iulianum lib. 7. *Sufficit diuina Scriptura ad faciendum eos qui in illa educati sunt sapientes, & probatissimos, & sufficientissimam habentes intelligentiam, indigemusque ad hoc prorsus nihil externis magistris.* Quid quærunt Papistæ magnificentius? Et tamen calcitrant Ratisbonenses, sensum esse, Scripturam his qui in ea simul cum Ecclesiæ obedientia educati sunt, sufficere ad sapientiam, nec ad hoc fideles indigere externis magistris, puta hæreticis, qui extra Ecclesiam versantur. En tibi nouas strophas, nouam sophisticen: nouam imposturam. Nam vnde illud de obedientia Ecclesiæ? Etsi hoc quidem neque friget neque calet. Nam etiam si concedamus ita meditandam Scripturam, vt ne simus rebelles Ecclesiæ, tamen certum erit ex ipsis Scripturis homines reddi sapientissimos, neque enim quicquam Scripturæ commodat hæc obedientia, ad sapientiam perficiendam, quod non iam habeat. Sed tamen, quæ (scelus) hæc est audacia, quæ sibi in Veterum dictis, quidlibet inserere permittit? aut quamdiu hanc tolerabimus? De ea obedientia ne verbo quidem Cyrillus meminit, & tu mihi sine ea constare Cyrilli mentem neges? Non nego obedientiam Ecclesiæ deberi, non nego mandari ab Ecclesia, sed nego hoc loco eam vel nominatam vel etiam indicatam. Quid? an tu tibi eam permitis huc intrudere, quia legitima sit, quia mandata à Scripturis? At ego, si eodem iure inueherem obedientiam debitam parentibus, nec minus à Scriptura commendatam, nec sine hac Cyrilli mentem constare assererem, quis me ferret? Noui ingenium Iesuitarum. Nihil dirarum fuit vnquam, quibus me non deuouerent. Ego humanior, illis opto mentem saniorem.

LXX. Chrysostomus, operis imperfecti in Matth. homil. 41. *Quicquid quæritur ad salutem, totum iam adimpletum est in Scripturis.* Et iterum paucis interpositis lineis. *Nihil ergo minus est in hoc conuiuio* (Scripturarum) *quam quod necessarium habet salus humana.* Bellarminus, eumque secuti Ratisbonenses, dicunt loqui Chrysostomum de remediis vitiorum, ac docere nullum esse vitium, ad quod sanandum non inueniatur in Scriptura aliquod remedium. Sed hæc est iniusta verborum Chrysostomi eneruatio. Primo enim, *Quicquid* (dicebat) *quæritur ad salutem*, at non sola ea est morum emendatio, vitiorumque correctio, deinde nihil minus esse, quam quod necessarium habet salus humana. Quæ verba quomodo à mendacio defendentur, si aliquid excipitur? Ad hæc tota homilia exponitur parabola inuitatorum ad conuiuium regis, Matth. cap. 22. Et prandium autor interpretetur, *doctrinam iustitiæ, & verba cœlestium mysteriorum de Filio Dei venturo.* An hæc ad mores tantum, corrigendaque vitia pertinent? Nonne etiam ad doctrinam fidei?

LXXI. Gregorius eius nominis I. Episcopus Romanus, cognomine Magnus, in Ezechiel. homil. 9. *In hoc volumine cuncta quæ ædificant, omnia quæ erudiunt, scripta continentur.*

Cap. XI.

An Scriptura sit perfecta Regula.

I. HActenus de perfectione Scripturæ satis multa diximus. Nunc impugnandus est Traditionum vsus non Scripturarum, hinc facto initio: Si Traditiones non scriptæ sunt necessariæ, & sunt æqualis autoritatis cum Scriptura: Ergo Scriptura non est regula fidei. At Scriptura est regula & norma fidei. Ergo Traditiones non scriptæ non sunt necessariæ, nec sunt æqualis autoritatis cum Scriptura. Hoc argumentum eramus prolaturi potius ad confirmandam perfectionem Scripturæ. Sed Bellarminus maluit ad hanc disputationis partem transferre. Nec nostra sane multum interest. Aduersarij & minorem negant, nec maiorem simpliciter concedunt.

II. Bellarminus Scripturam vult appellari non regulam, sed commonitoriũ vtile. His argumentis: Nulla regula fidei aut plura aut pauciora continet, quã quæ sunt fidei. At Scriptura & plura & pauciora cõtinet quam quæ sunt fidei. Ergo non est regula fidei. Continere plura probat, quia continet historias plurimas, quæ non ideo scriptæ sunt, vt necessario credantur. Continere vero pauciora, ante se pobasse iactat. Rursus: Omnis regula fidei est vnum opus continuum. At Scriptura non est vnum opus continuum: sed continet varia opera, historias, conciones, vaticinia, carmina, Epistolas. Ergo non est regula fidei. Esse autem Commonitorium probat ex 15. ad Roman. *Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & consolationem Scripturarum, spem habeamus.* Et 1. poster. Petri, *Iustum arbitror quamdiu sum in hoc tabernaculo suscitare vos in commonitione.* Et 3. *Hanc ecce secundam vobis scribo Epistolam, in quibus excito in communione vestram sinceram mentem.*

III. Sed nos assumptionem probamus, locupletissimo argumento, à nomine iam olim tributo Scripturæ Sanctæ. Appellatur enim Canonica, & totum eius corpus Canon. Rationem nominis, aut omnes aut fere omnes, esse testantur, quia sit regula fidei. Diserte Aquinas lect. 1. in 6. cap. 1. ad Corinth. *Doctrina*, inquit, *Apostolorum & Prophetarum dicitur Canonica, quia est quasi regula intellectus nostri.* Assentiebatur Andradius Iesuita, defensionis Tridentinæ lib. 3. *Minime mihi displicet eorum sententia, qui Canonicos appellari dicunt, quia pietatis, fidei, & religionis Canonem, hoc est, regulam, atque normam è cœlis summo Dei beneficio, ad nos delatam continent amplissimam.* Quanquam, quid opus est testibus? Nam hæc quæstio prolixe disputata est, & demonstrata lib. 1. harum controuersiarum.

IV. Contra, nihil efficiunt argumenta Bellarmini. In primo syllogismo, negatur maior. Nam si hæc certa esset, tum omnino nullam Ecclesia regulam haberet fidei. Cum enim omnino duæ tantum proferri queant, vna à Catholicis, nempe Scriptura, altera: Papistis, nempe Traditio non scripta: Certe non tantum Scriptura, sed etiam Traditiones multa continent, quæ non ideo proponuntur, vt necessario credantur. Etenim plurima extant in Patrum libris, in Episcoporum Romanorum Decretalibus, in Conciliorum actis, quæ ne Papistæ quidem vrgeant, tanquam fidei articulos, vel potius tanquam necessaria credenda. Vt mittam dicere non pauca contra fidem occurrere. Quanquam hic subit in mentem Tanneri Iesuitæ in vndecima sessione Colloquij Ratisbonensis, solertiamne dicam an audaciam? Vtrumuis placeat, ille tamen ita pronunciauit, *Tobiæ 6. dicitur, quod Tobias secum duxerit canem, id ergo omnibus fidelib. necessario credendũ est.* Et Hunnio stupente, interroganteque, *Est-ne ergo articulus fidei, quod canem secum duxerit Tobias?* Tannerus nihil remittens de Iesuitica constantia, adductis, opinor, superciliis, fronteq; in dignitatem prætoriam composita, respondit ἐμφατικώτατα, *Maxime, maxime, maxime.* Iam vero, si hoc credendum, & credendum omnibus fidelibus: & credendum necessario: Et ideo numerandum inter articulos fidei, quid esse iam potest in Scriptura, qud non referendum sit in Symbolum Christianorum? Destruxit ergo Tannerus argumentum Bellarmini, vt iam non obstet, quominus Scripturam dicamus esse regulam fidei.

V. In secundo syllogismo, iterum negatur maior similem ob causam. Nam ne Traditiones quidem sunt vnum opus continuum, complectunturque æque vt Scriptura Historias, Conciones, Carmina, Epistolas, etiam Vaticinia, quamquam falsa, sed tamen vaticinia, Hermetis, Hippolyti, Brigittæ, & aliorum. Et illa quidem omnia, non tantum non vno confecta spiritu, sed ne quidem pluribus seculis. Semper enim scripserunt Patres, Canones condiderunt Concilia, Decretales emiserunt Episcopi. Quid? quod nedum quidem post secula sexdecim, omnia tradita sunt? Nam restat adhuc sine dubio nonnihil in fundo Thesauri Ecclesiastici, nondum exhaustum, nec renunciarunt, opinor, Romani Papæ Decretalibus scriptitandis, vtrum etiam ne Conciliis quidem cogendis, non facile dixerim.

VI. Nos, fatemur regulam fidei nihil minus continere debere, quam quod credendum sit, & hanc laudem vindicamus Scripturæ Sacræ. Sed nihil obstare credimus, quominus plura comprehendat, quam articulos fidei. Posse enim illustrandis illis articulis aut necessaria, aut vtilia, comprehendere, vt fit in Scriptura. In summa hoc dicimus, Scripturã continere, primo articulos fidei (& cum hos nomino, etiam præcepta morum intelligi volo, est enim eadem ratio) eumque esse proprium Scripturæ finem, deinde plurima, quæ his articulis, hisve præceptis seruiunt tum illustrandis, tum confirmandis. Voluit enim Deus fidem non tantum imperari, sed etiam suaderi. Sic in Veteri Testamento historiam habemus Ecclesiæ ab initio orbis conditi, vt magnifice illustretur articulus, *Credo Ecclesiam Catholicam.* Habemus hymnos plurimos, vt quomodo sit inuocandus, laudandusque Deus, nescire non possimus, quod quidem pertinet ad articulum, *Credo in Deum*, habemus exempla multa tum beneficiorum, tum iudiciorum eius, vt & misericordem esse sciamus, & iustum, & omnipotentem. Denique omnia pertinent ad fidem, & quidem ita vt nihil detrahi debeat. Quæcunque autem continentur sunt αὐθεντικά. Et sane hoc sufficit ad naturæ regulam, vt quæcunque sunt de fide αὐθεντικῶς in ea contineantur. Nam inde fit, vt neque quicquam addi possit, quia omnia continentur, neque detrahi, quia αὐθεντικῶς. Id autem Scripturæ proprium, vt vulgo loquuntur, quarto modo.

VII. Esse autem Scripturam vtile commonitorium, quis neget? Admonet enim Christianos, quid credere, quid facere debeant, & eo referendi sunt loci à Bellarmino relati. Quanquam hi non de toto Scripturæ corpore, sed de partibus manifeste loquuntur. At esse commonitorium tantum vtile, qui dixit, quid plus honoris Scripturæ tribuit, quam, exempli gratia, Enchiridio Augustini? aut Athanasij libris duobus contra Gentes? Imo omnibus veterum tractatibus? Esse autem regulam, sic probauimus, vt Bellarmini, nihil quam negantis, mouere non debeat autoritas. Quantula enim esse potest in Papista? in Iesuita?

VIII. Ergo minorem ita Bellarminus impugnabat. In maiori vero, regulam distinguit in totalem & partialem. Totam fidei regulam esse verbum Dei, diuisam in duas partiales, Sctipturam & Traditiones. Scripturam ex eo quod sit regula, id habere, vt quicquid continet, sit necessario verum, & credendum, nihilque admittendum quod ei repugnet. Quia vero sit duntaxat partialis, idcirco non omnia mensuret.

IX. Sed contra. Hæc distinctio est contra naturam regulæ, siue Canonis. Nam communi quadam notione cuiusque rei ea dicitur regula, quæ ipsam totam metitur, nec excessu peccans nec defectu. Propterea Varinus ita definiebat, κανών ἐστι μέτρον ἀδιάψευστον, πᾶσαν πρόσθεσιν καὶ ἀφαίρεσιν μηδαμῶς ἐπιδεχόμενον. *Canon est mensura non fallax, nullam omnino additionem, & diminutionem admittens.* Basilius lib. 1. contra Eunomium, hæreticum reprehendens, quod cum ἀγράφων Traditionem Patrum appellasset γνώμην

καὶ κα-

καὶ κανόνα, tamen diceret ... , opus habere vt illi ... alius aliquid adiiceretur, hoc est, stylo Bellarminiano, esse regulā partialem (ita iam tum in hæreticis Iesuitæ latitabant) hoc argumento somnium illud impugnat, ὁ γάρ τοι κανὼν, ὦ σοφώτατε, καὶ ὁ γνώμων, ἕως ἂν μηδὲν ἐνδέῃ τοῦ κανὼν εἶναι καὶ γνώμων, οὐδεμίαν προσθήκην εἰς ἀκρίβειαν ἐπιδέχεται. καίτοι τῷ τελειωτικῷ ἡ προσθήκη. ἀτελεῖς δὲ ὑπάρχοντες, οὐδὲ τῶν προσηγοριῶν τούτων ὑγιῶς ἐπιτυγχάνουσιν. *Gnomon & Canon, quatenus quidem nihil illi deest, vt sit Gnomon & Canon, nullam exactiorem additionem admittit. Nam cui aliquid deest, illi additio congruit, qui vero imperfecti sunt, nunquam recte amussis ac regula appellabuntur nominibus.* Chrysostomus in 3. caput ad Philippenses homil. 12. ὁ κανὼν οὔτε πρόσθεσιν οὔτε ἀφαίρεσιν δέχεται, ἐπεὶ τὸ κανὼν εἶναι ἀπόλλυσι. *Canon neque additionem neque detractionem recipit, alioquin desinit esse Canon.* Quæ verba diligenter exscripsit Theophylactus. Oecumenius autem ita expressit, τῷ τοῦ κανόνος, κἂν ἀφέλῃς, κἂν προσθῇς ἐλυμήνω τὸ πᾶν. *Canoni si quid addas, aut detrahas, vniuersum corrupisti.* Eodemque sensu iam olim Plato Politicon 6. ἀτελὲς οὐδὲν οὐδενὸς μέτρον, quicquid imperfectum est atq; mancum, nullius rei potest esse mensura.

X. Ex his necessario concluditur Canonem partialem monstrum esse in rerum natura, quale Tragelaphus, aut Hippocentaurus, digna Iesuitarum ἐνθυμήματα. Quanquam si esset distinctio vera, nos tamen non læderet, qui non mensuram tantum, sed totalem esse Scripturam prolixe probauimus libro primo: Et habemus disertis verbis attestantem Chrysostomum homil. 13. in post. ad Corinth. Scripturam appellantem ζυγὸν ἁπάντων ἀκριβῆ καὶ γνώμονα, καὶ κανόνα, trutinam, grumam, & normam omnium rerum. Ἁπάντων inquit, ergo, inquam, non saltem quarundam rerum, non partialem.

XI. Sed Bellarminum obseruo, cum sibi, tum suis contradicentem. Sibi quidem, quia cum paulo ante, id est, minorem impugnans, diceret regulam fidei debere esse vnum opus continuum, eoque argumento Scripturam disputaret non esse regulam, nunc tamen Verbum Dei dicit esse regulam: Et diuidit tamen in Scriptum & non Scriptum. Atqui Verbum Dei, constans ex Scripto, & non Scripto, nemo vnquam dicat esse vnum opus continuum, cum ne sit quidem vnum opus. Ergo alterutrum corrigat, vel quod prius dixit omnem regulam esse vnum opus continuum, vel quod posterius concessit, Verbum Dei Scriptum & non Scriptum simul, esse regulam fidei.

XII. Suis autem, quia Verbum non Scriptum asserit esse regulam partialem, ideoque non omnia mensurantem, quæ ad fidem pertinent, siue religionem Christianam. Atqui Costerus in Enchiridio, vt notauimus in statu quæstionis, Traditionem asserebat, omnem veritatem in se habere, omnia fidei mysteria, omnemque rationem Christianæ religionis complecti, & omnia dissoluere dubia, quæ de fidei negotiis exoriri possunt. Nō poterat, opinor, totalis siue vniuersalis regula magnificentius describi. Ergo Bellarminus, & Costerus, Ignatij ἀδελφοί, non satis bene conueniunt.

CAP. XII.

An omnia damnentur quæ præter Scripturam.

I. SI omnia damnantur, quæ præter Scripturam religioni adiiciuntur. Ergo in rebus ad religionem spectantibus, & perfecta est Scriptura, & Traditiones non scriptæ admitti non debent. At prius verum. Ergo & posterius. Duarum consequentis partium, posterior de Traditionibus per se patet, quia omnis Traditio est præter Scripturam, prior autem de perfectione Scripturæ, hinc fit manifesta, quia si Scriptura non esset perfecta, ergo quædam essent admittenda præter illam, ideoque non omnia damnanda, contra hypothesin. Restat Antecedens, id probatur tum ex Scriptura, tum ex Patribus.

II. Isaiæ 29. cap. conqueritur Deus per Prophetam de Judæis, *Appropinquat populus iste ore suo, & labiis suis glorificat me, cor autem eius longe est à me, & timuerunt me mandato hominum, & doctrinis.* Quem locum rursus Judæis multis interlapsis seculis, Dominus obiecit Matth. 15. & Marc. 7. *Hypocritæ, bene prophetauit de vobis Esaias, Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me, frustra colunt me, docentes doctrinas, & mandata hominum.*

III. Et ne quis putet subitanea tantum mandata intelligi, non vero ea quæ ab antecessoribus accepta transierunt in vim Traditionum, rursus Judæos Dominus monebat Ezech. 20. *In præceptis Patrum vestrorum nolite incedere nec iudicia eorum custodiatis, & ne in idolis gentium polluamini.* Matthæi etiam 15. *Quare & vos transgredimini mandatum Dei, per traditionem vestram.* Primo etiam ad Galatas Paulus suam describens conuersationem prius quam ad fidem conuerteretur, notat se fuisse περισσοτέρως ζηλωτὴν τῶν πατρικῶν παραδόσεων vehementiori studio captum paternarum traditionum. Denique Petrus Judæos admonet redemptos fuisse ἐκ τῆς ματαίας ἀναστροφῆς πατροπαραδότου à vana conuersatione paternæ traditionis. Quibus omnibus locis nominatur traditio non scripta in malam partem.

IV. Ad hos è Scriptura locos respondens Bellarminus & Baronius. Ille de Verbo Dei lib. 4. cap. 10. iste Annalium Tom. 1. ad annum quinquagesimum tertium §. 6. Primum illas improbari traditiones, quæ aduersus legis diuinæ militarent instituta, & quæ superstitione quadam, pietatis specie adumbrata, irritarent potius quam roborarent diuinam legem. Secundo Judæorum traditiones, alias à Mose & Prophetis fuisse, alias à recentioribus. Earum priores non improbari, sed posteriores, partim inanes, partim perniciosas, & contra Scripturas. Probatur distinctio, primo, quia Christus, & Apostoli nunquam vocant eas traditiones Mosis, & Prophetarum, secundo, quia aperte dicunt se loqui de illis quæ cum Scripturis pugnant: Tertio quia Patres veteres explicuerunt diserte quis fuerit auctor traditionum, quas Christus & Apostoli reprehendunt. Irenæus lib. 4. cap. 25. & 26. Epiphanius in hæresi Ptolemæi. Hieronymus in cap. 8. Isaiæ, & in tertium caput Epistolæ ad Titum, & ad Algasiam quæstione decima. Denique Iustinianus Nouella 146.

V. Nos instamus. Ad primum dicimus dupliciter intelligi posse, eas traditiones militare aduersus legis diuinæ instituta. Nimirum vel sigillatim, vel ὅλως. Sigillatim, vt illarum traditionum capita singula, singulis opponerentur capitibus legis Mosaicæ κατὰ ἀντίφασιν, vtpote; si cum Moses vetuerit occidere, hæ traditiones cædem permiserunt, quomodo hodie Jesuitæ, Regum parricidia, aut idololatriam contra secundum, quomodo hodie Papistæ cultum imaginum. At isto modo non intelligendas esse Christi & Apostolorum reprehensiones, facile patet, quia nondum vllę similes indicari possunt Traditiones in vsu fuisse apud Iudæos. Exempli gratia, cum præceperit Moses Sabbatho non laborare, Pharisæi, Sadducæi, reliquaque Traditionariorum turba, nunquam probantur opera seruilia permisisse. Sed & ipsi Euangelistarum loci manifesti sunt. Nam Matth. 15. & Marc. 7. sermo est de ea seniorum Traditione, quæ iubebat panem edere non pollutis manibus, hoc est, non prius diligenter lotis. At in tota Mosis lege, quis mihi præceptum ostendet, quo prohibeantur lauari manus?

VI. Ὅλως vero, vt eo ipso militare censeantur contra legem Mosis, quia erant præter legem Mosis, quæ additiones vetuerat. Sic dici possunt eiusmodi manuum lotiones, esse in hoc genere; quia à Pharisæis, vel Sadducæis, vel aliis quibuscunque vrgebantur, etsi eas nunquam Deus præcepisset. Et hic quidem dupliciter peccatum fuisse concesserim. Tum quod vanæ quædam essent Traditiones, & proinde superstitiosæ quædam rerum indifferentium obseruationes, vt manuum ablutio, & vasorum purgatio, & similia. Tum, quod hæc præponerentuur legi Dei, id est, curiosius obseruandæ traderentur, aut certe æque curiose, & sub pœna mortis.

VII. Hæc cum ita sint, nos dicimus secundi generis traditiones à Christo fuisse reprehensas. Atque ideo à nobis hodie legitime adduci in argumentum, contra Papisticas traditiones. Nam etsi non essent per se impiæ, tamen satis est, quod præter Scripturam inuehantur. Deinde æque sunt vanæ, & superstitiosæ. Nam quid habent baptismata campanarum, & bombardarum, & nauium, ita enim vulgo appellant, etsi declinantibus nominis inuidiam Iesuitis. Quid inquam, illa habent? quid habent templorum purgationes, calicum consecrationes adeo superstitiosæ, vt à nullo laico nudis manibus tractari possint, sed tantum chirothecis sumptis? Quid hæc, inquam, aut sanctius habent aut augustius, quisquiliis illis Pharisaicis? Commendari vero seuerius traditiones, quam diuina mandata, tum praxis probat. Seuerius enim multo reprehenditur qui sexta feria bubulam degustarit aut suillam, quam qui nomen Dei publice blasphemarit, multoque iam exactius festa illa obseruantur, quæ maiora appellant, quam dies ipse Dominicus. Quid illud? quod cum fateantur cœlibatum esse ex institutione humana, tamen non verentur Iesuitæ pronunciare, multo fœdius peccare coniugatum sacerdotem, quam fornicarium? Dei atque hominum fidem, non est hoc sua præcepta legi Dei præponere? Non est hoc irrita facere mandata Dei, per traditionem hominum? Itaque hoc superest, nos his Scripturæ locis vti, vt oportuit, aduersus Traditionarios Papistas.

VIII. Ad secundum effugium concedimus has Traditiones, quæ reprehenduntur iis locis, habuisse autores Mose & Prophetis recentiores, quomodo Traditiones Papisticæ, quas Catholici reprehendunt, initium habuerunt post Christum, & Apostolos. Sed diuisas apud Iudæos fuisse Traditiones non scriptas, in eas quæ essent à Mose, & eas quæ ab aliis, hoc vero nunquam Bellarminus docebit. Hoc tantum fortasse, fuisse Mosi tributas, quemadmodum hodie multas Apostolis, sed falso. Nam argumenta illa quam sunt friuola? CHRISTVS & Apostoli, nunquam eas Mosis esse dicunt. Concedo: quomodo enim essent mentiti? Ergo Traditiones aliquæ fuerunt Mosis. Itane? nec pudet sophistices? Rursus, aperte Christus & Apostoli testantur se loqui de iis, quæ cum Scripturis pugnant. Vt ante ὅλως fateor, sigillatim nego.

IX. Sed Patres. Ergo, inquam, Patres audiamus. Quid igitur Irenæus in acie primus? *Docet non Mosis legem, sed recentiorum seniorum Traditiones legem corrumpentes, à Christo & Apostolis reprehendi.* Te ipso igitur teste, Bellarmine, scimus Irenæum non distinguere Traditiones, sed eas opponere legi Mosis, id est Scripturæ. Ita mentita est iniquitas sibi. Addo non contrarias tantum legi Traditiones ab Irenæo notari, sed etiam addititias. Nam cap. 24. Iudæos carpit *fingentes plusquam quæ dicta sunt sese obseruare, tanquam diligentiam suam ipsi Deo præferentes*, quæ quanto melius nomine mutato dicerentur de Papistis? Et sequenti. *Non solum autem per præuaricationem frustrati sunt legem Dei, miscentes vinum aqua, sed & suam legem è contrario statuerunt, quæ vsque adhuc Pharisaica vocatur, in qua quædam auferunt, quædam vero addunt, quædam autem, quemadmodum volunt, interpretantur?* Dicas Pharisæos affectasse typum Papistarum, qui legi Dei è regione copulant mandata, quæ vocant Ecclesiæ. Sed tamen Bellarmino Irenæus testimonium nullum dixit.

X. Quid Epiphanius? Docet (inquit Bellarminus) Traditiones Iudæorum fuisse quatuor expositiones librorum sacrorum, primam Mosis, & eam non reprehendi: Secundam Rabbi Akibam, tertiam Rabbi Juda, & quartam filiorum Asamonæi, atque has esse quæ reprehenduntur à Domino. Imo Bellarminus hæc retulit fide Jesuitica. Primum, non dixit Epiphanius traditiones Judæorum, fuisse expositiones librorum sacrorum, sed ὡς παραδόσεις τῶν πρεσβυτέρων δευτερώσεις παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις λέγεσθαι, *traditiones seniorum, à Iudæis appellari Deuteroses.* Fateor Cornarium τὰς δευτερώσεις vertisse *expositiones.* Sed si peccauit, quid ad nos? Deinde non addit, *librorum sacrorum*, quod à seipso Bellarminus inuexit. Certe vox ipsa aut repetitionem significat, aut, quod verisimilius videtur, secundam quasi curam, vt prima legem Mosis publicauerit, hæc secunda ei legi nonnulla adderet.

XI. Secundo, non dixit Epiphanius, primum genus δευτερώσεων, esse Mosis. Sed, μία μὲν, ἡ εἰς ὄνομα Μωυσέως φερομένη. Cornarius, *vna quæ Mosis nomine fertur.* Non male, sed Græca tamen non satis exprimuntur. Sic igitur potius: *Prima, ad Mosis nomen refertur*, hoc est, quæ nomine Mosis venditatur, scilicet tanquam Mosis esset, quæ re vera non erat. Sic enim plerunque solent Traditionarij sua somnia commendare, suppositis autoribus. Sic iampridem Quadragesima ad Apostolos refertur, & multa alia.

XII. Tertio, non dixit Epiphanius primum genus Traditionum, hoc est, quæ Mosis nomine insigniebantur, non reprehendi à Christo. Neque illi de reprehensione Christi, omnino sermo erat, sed de verbis Epistolæ Ptolomæi ad Floram, trifariam legem diuidentis, legem, inquam, Scripturam, vt esset partim à Deo, partim à Mose, partim à Senioribus, quod ille grauiter impugnat. Audio quidem dicentem, τὰ δὲ ὑπὸ τοῦ Μωυσέως, οὐκ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτὰ νομοθετηθῆναι, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ διὰ Μωυσέως, *ea ipsa quæ à Mose non sunt sancita*

ta absque Deo, sed à Deo per Mosen. At hoc nihil ad Deuteroses, sed ad Ptolomæi verba. Nam quia is legis scriptæ partem referebat ad Deum, partem ad Mosen, partem ad Seniores: Epiphanius cum exposuisset, quid per Seniorum Traditionem Judæi intelligerent, videlicet, ea quæ ferebantur præter scriptam legem, nunc exponit, quid sit de ea parte sentiendum, quæ tribuebatur Mosi, & hanc docet esse referendam ad Deum autorem, eam, inquam, partem, quæ scripto constabat: nam statim, non multis verbis interpositis, subditur: ὃ δὲ ἔγραψε Μωυσῆς, οὐκ ἐκ τῆς βουλήσεως Θεοῦ ἔγραψεν, ἀλλ' ἐκ πνεύματος ἁγίου ἐνομοθέτησε. *quod scripsit Moses, non scripsit nolente Deo, sed sanciuit ex Spiritu Sancto.* Vnde patet pro eodem sumi τὸ γράφειν καὶ τὸ νομοθετεῖν, vt omnino constet non loqui Epiphanium de illis δευτερώσεσι, sed de Mosis lege scripta. Itaq; Epiphanius quatuor illa δευτερώσεων genera, vno quasi fasciculo comprehensa, quid ni nobis æquo iure reiicienda reliquerit?

XIII. Quid iam Hieronymus? Docet traditiones Judaicas, quas Dominus reprehendit initium habuisse à Sammai, Hillel, Achiba, & quibusdam aliis, qui paulo ante ortum Saluatoris existiterant, & legem non tam exposuerant quam corruperant. Ego vero fateor illos traditionum autores nominari. Sed primum, nego cõstitui alias traditiones non scriptas, quæ non improbentur à Domino, secundo nego has solas improbandas significari. Nam improbari, etsi non admonuisset Hieronymus, omnes facile videbant, solas autem improbari; Hoc Bellarmino ostendendum est. Certe Esaias, qui sui temporis Judæos increpabat, has solas non habebat in animo, quæ tot postea seculis ortæ sunt.

XIV. Superest Iustinianus. Nouella autem ita habetur Græce, τὴν δὲ παρ' αὐτοῖς λεγομένην δευτέρωσιν ἀπαγορεύομεν παντελῶς, ὡς τοῖς μὴ ἱεροῖς οὐ συνειλημμένην βίβλοις, οὐδὲ ἄνωθεν παραδεδομένην ἐκ τῶν προφητῶν, ἐξεύρεσιν δὲ οὖσαν ἀνδρῶν ἐκ μόνης λαλησάντων τῆς γῆς καὶ θεῖον ἐν αὐτοῖς ἐχόντων οὐδέν. Latine sic reddo: nam mihi neque vetus versio satisfacit, neque ea quam Bellarminus interpolauit. *Eam vero, quæ ab illis appellatur Deuterosis, omnino prohibemus, vt neq; in sacris libris comprehensam, neq; ab initio traditam à Prophetis, sed adinuentionem potius virorum, qui tantum è terra loquuti sunt, neq; in se diuinum quicquam habuerunt.* Hic vero locus, quid habet, quæso, quod faueat Bellarmino? An enim docet aliquas fuisse traditiones Mosis & Prophetarum? An aliquas à Christo, à Prophetis, ab Apostolis non improbari? Neutrum vero. Imo ne significat quidem, quid Christus aut probarit aut improbarit, neque omnino horum meminit Scripturæ locorum quos habemus præ manib. Ergo ille Bellarmino nullum testimonium dicit.

XV. Sed habet quædam, quæ nobis non leuiter fauent. Primum enim omnem omnino Iudæorũ δευτέρωσιν prohibet Imperator, ergo non (vt Bellarminus volebat) è quatuor ordinibus, tres tantum posteriores. Secundo, has omnes δευτερώσεις, negat à Prophetis descendere, nõ igitur docet aliquas esse à Mose: nam is fuit Propheta. Tertio, eam ob causam prohiberi pronunciat, quod non continerentur in sacris libris, quod argumentũ erat, non esse à Prophetis traditas. Ergo quia non essent scriptę. Et quid nos præterea quærimus?

XVI. Atq; hæc è Scriptura. Venio ad Patres. Tertullian. de Orat. cap. 12. *Sed quoniam vnum aliquod attigimus vacuæ obseruationis, non pigebit cætera quoq; denotare, quibus merito vanitas exprobranda est, si quidem sine vllius aut Dominici aut Apostolici præcepti autoritate fiunt. Huiusmodi enim non religioni, sed superstitioni deputantur, affectata, & coacta, & curiosi potius, quã rationalis officij.* Perculit hic Pamelium locus, qui annotauit caute legendum, ne contra traditiones Ecclesiasticas, facere videatur, & opponit librum de Corona militis, de quo sequenti libro, quantum satis erit, agemus. Interea habemus Pamelij, magni veterum autorum interpolatoris, plenam confessionem.

XVII. Athanas. in disputatione coram Probo. *Credo quod memorabilibus prudentiæ vestræ sensib. Athanasii prosequutionem nequaquã subtraxit obliuio, quia id elegantius perorauit, illum debere prauitatis errore notari, qui noua & inusitata verborum commenta sectatur, adiiciens Apostolicis dogmatibus, quod ad fidem constat, traditum non fuisse.* Probus respondet, *Ita memini.*

XVIII. Hilarius in Psal. 132. *Quæ libro legis non continentur, ea nec posse debemus.* ἐμφατικώτατα non tantum negauit credi debere, sed etiam cognosci. Nos multo lenius, qui cognosci permittimus, dum ne recipiantur tanquam de fide. Dauius Episcopus Ebroicensis, nunc etiam Cardinalis, negat Hilariũ loqui de omnib. iis quæ non continentur in lege, sed de iis quæ propouuntur, tãquam essent Scripturæ sanctæ, libri ve inspirati à Deo, nec tamẽ sunt in corpore librorum Canonicorum. Agi enim de libro Apocrypho, cui Mosis vel Prophetæ alicuius nomen esset impositum. Sed cur libet ita mentiri? Hilarius enim librum illum nullo dixit insignitum nomine, siue Mosis siue Prophetæ, tantum, *nescio*, inquit, *cuius liber extat.* An vidit librum Dauius? Si non vidit, cur diuinat? Cur suis nos pascit somniis, vt glandibus? Quasi non fruges sint inuentæ. Secundo, nego agere de libro integro, eiusve autoritate Hilarium. Quid ergo? De eo capite, quod inde excerpserat, *quod angeli concupiscentes filias hominum, cum de cœlo descenderent, in hoc maxime conuenirent excelsum,* scil. in montem Hermon, hoc ergo caput vt doceret non admittendum, *Sed hæc*, inquit, *prætermittamus. Quæ enim libro legis non continentur, ea nec nosse debemus.* Argumentum. Quicquid fideles cognoscere debent, id oportet esse Scriptum in lege. At hoc non est Scriptum in lege. Ergo id fideles nosse non debẽt. Maiorem oportet esse vniuersalem, ita tamen vt distinguantur tempora. Videlicet quia hic amor Angelorum pertinebat ad tempora quæ ante Mosem fuerant, ideo de lege, id est, libris Mosis specialiter loquutus est, quomodo nos possumus dicere eorum quæ pertinent ad Veteris Ecclesiæ statum, videlicet ante Christum, fidem petendam esse è Veteri Testamento. Porro obseruemus omniũ Papistarum vnam eandemq; esse Dialecticam, vt qui vnum norit, omnes norit, nempe eam quæ thesin non patitur produci vltra hypothesin. Sed Catholicos nefas est tam puerilibus ineptiis implicari.

XIX. Basilius in Esa. c. 2. *Omnis vtiq; operatio, quæ efficitur præter rectitudinem Scripturæ, apud Deum execrabilis est abominatio.* Potuit-ne vehementius? Quanquam hic vel Tilmannus addidit illud *Scripturæ*, vel editio Græca Parisiensis detraxit, in qua nihil legas nisi παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, viderint alij. Verũ in Asceticis regula 80. πᾶν τὸ ἐκτὸς τῆς θεοπνεύστου γραφῆς ἐκ πίστεως ὂν ἁμαρτία ἐστιν. *Quicquid est extra Scripturam diuinam, cum non sit ex fide, peccatum est.* Quæ verba recitata sunt à nobis ca. 7. Idem in regulis breuioribus, regula 95. ἐρώτησις. εἰ συμφέρει τοῖς ἄρτι προσερχομένοις εὐθὺς τὰ ἀπὸ τῆς γραφῶν ἐκμανθάνειν; Ἀπόκρισις. καὶ τοῦτο τὸ ἐπερώτημα ὑπὸ τῶν προειρημένων κατευθυνέσθω. Τὸ γὰρ πρὸς τὴν χρείαν ἕκαστον ἐκμανθάνειν ἐκ τῆς θεοπνεύστου γραφῆς ἀκόλουθον, καὶ ἀναγκαῖον, εἰς τὴν πληροφορίαν τῆς θεοσεβείας, καὶ ὑπὲρ τοῦ μὴ προσεθισθῆναι ἀνθρωπίναις παραδόσεσιν. *Quæstio, An conducat, vt qui recens accesserunt, confestim scripturas discant. Responsio. Et in hac etiam quæstione ex præcedentib. quid sit tenendum statuatur. Nam quod ex vsu sit suo, singulos è Scripturis sacris discere consequens est, imo necessarium, cum ad plenam pietatis certitudinem, tum ne assuescant humanis traditionibus.*

XX. Puteanus ad tertium ex his Basilij locis Tragice declamat. Sũma huc redit; Primo, Basilium loqui non de omnib. sed de iis qui recens accesserunt, id est Nouitiis, secundo, nolle eos assuefieri, nõ quidem simpliciter Traditionib. vllis, sed tantum solis, vt aliud nihil audiant. Nõ reiicere aũt omnes Traditiones probat, quia tum hoc ipso opere, regulas tradat Monasticas, quę non sunt traditiones diuinæ, tum aliis locis prolixe Traditiones confirmet.

XXI. Respondeo, nescire me, nec ipsum Puteanum docere, quorsum spectet exceptio de Nouitiis, hoc est, iis qui recentes monachatũ profitebantur. Amabo quamnam hæc in se solutionis vim habet? An quia nouitij detinendi sunt in Scripturis, non vero veterani? At qui primum Papistæ, ne nouitios quidem suos monachos in Scriptura occupant, imo asserunt tam esse obscuram, difficilem, perplexam, vt non sit rudiorib. concedenda, ideoq; docendorum nouitiorum initium faciunt, nõ à Scriptura, sed à Traditionib. Secundo, causas huius decreti Basilius notauit duas, priorem, pietatis plerophoriam, quasi diceret, & iam tum ab initiis Nouitios ita docendos, vt omnino certi sint earum rerum quas discunt, pleneq; securi, & eam certitudinem securitatem ve non posse aliunde peti quam à Scripturis, alioquin non dixisset esse non tantum vtile, sed ἀναγκαῖον necessarium: Nam si aliunde haberi poterat eadem πληροφορία, tum potuissent Nouitij eo studio detineri, eodem successu. Posteriorem, ne assuefiant traditionib. humanis, hoc est, ne statim suis initiis doceantur hærere iis quæ non scripta sunt, eamq; recentem impressionem tota vita retineant, vt fieri solet, vnde facile apparet Basilium ne quidẽ Monachos voluisse assuefieri Traditionibus. At hæ causæ non sunt Nouitiis propriæ, sed omnib. fidelibus communes. Itaq; exceptio de Nouitiis est inepta.

XXII. De solis autem Traditionibus, quid dicam, quæ secunda est Puteani exceptio. Videlicet sui semper similes sunt Papistæ, pro arbitrio producentes, contrahentesq; dicta Patrum. Sed non debuerunt Basilium tractare vt infantulum, qui nescierit quib. verbis suam mentem exprimeret. At nos nõ miramur, aut à canib. lapides arrodi, aut à Papistis Patres cogi in ordinem, sed vicissim non censemus æquum esse, vt vllius hominum audacia præscribat veritati. Noluit Basilius Nouitios assuescere traditionib. humanis, hoc nos, vt scriptum est, accipimus vniuersaliter, nec magis credimus Puteano licere in hunc verborum contextum intrudere suum illud *solis*, quam nobis permitteremus idipsum detrahere, si esset additum ab authore.

XXIII. Non reiicere autem Basilium omnes traditiones, omnino nõ probat Puteanus. Nam quos ille alios locos indicat, alias, id est, libro proximo examinabimus, quam vim habeant. De his autem regulis Monasticis, facilis responsio, quia eæ nullæ sunt omnino non à Scriptura. Legat Puteanus diligenter totum librum, quo continentur regulæ trecentæ ac tredecim, videbit, nisi sibi oculos effodiat sciens volensq;, omnes duci è disertis Scripturę locis. Non erat enim Monachatus Basilij eiusdem naturæ cum Papistico. Nam in hoc, præter humanas constitutiones, imo etiam superstitiosas, nihil est quo Monachum agnoscas. Et fateor quidem nonnunquam paulo violentius detorqueri quosdam Scripturæ locos ad instituta illa monastica, etiam à Basilio, sed quid tum? Non enim sequitur Basilium non credidisse, ita Scripturam aut intelligendam, aut applicandam, quomodo etiam sanctissimi quiq; suos habent næuulos, suos lapsus, quorum nos æquum est misereri, & veniam largiri, memores humanæ infirmitatis. Sed hoc tamen Basilius fundamentum retinebat immotum, non discedendum à Scriptura.

XXIV. Proinde huius ipsius operis prima regula, cum interrogaretur, an permittendum sit alicui, vt quæ censebit esse honesta, ea faciat, ac dicat, absq; testimonio Scripturarum, respondens distinguit τὰ ἐν ἡμῖν στρεφόμενα πράγματα, eas res quæ inter nos agitantur, vt alia sint præcepta in Scripturis, alia minime. Illa omnino obseruanda, sic vt neque fiant prohibita, neque omittantur mandata, iisve quicquam aut adiiciatur, aut detrahatur. Secundum autem genus, rerum esse indifferentium, in quibus valeat quod Paulus scripsit: Omnia licent, at non expediunt omnia, aut ædificant.

XXV. Locus est notatu dignus, itaq; adscribam, eoq; libentius, quod regula nonagesima quinta, quam nunc expendimus, eam habet pro fundamento. Nam eo referuntur hæc verba ὑπὸ τῶν προειρημένων κατευθυνέσθω. Quæstio his verbis cõcipitur, εἰ ἔξεστιν ἢ συμφέρει τινὶ ἑαυτῷ τι ἐπιτρέπειν ἢ (sic enim lego pro καὶ) ποιεῖν ἢ λέγειν ἃ νομίζει καλά, ἄνευ τῆς μαρτυρίας τῶν θεοπνεύστων γραφῶν; *An licet, aut conducit cuiquam vt sibi permittat vel facere vel loqui ea quæ censet recta, absq; testimonio Scripturarum Sanctarum.* Respons. post nonnullos locos è Scriptura in vnum collatos, ita habet, Τίς οὖν εἰς τοσαύτην ἐξέλθῃ μανίαν, ὥστε ἀφ' ἑαυτοῦ τολμῆσαι τι καὶ μέχρις ἐννοίας λαβεῖν. ὃς ὁδηγοῦ μὲν τοῦ ἁγίου καὶ ἀγαθοῦ πνεύματος χρείαν ἔχει, ἵνα κατευθυνθῇ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας κατά τε νοῦν καὶ λόγον καὶ πρᾶξιν, τυφλός τε καὶ ἐν σκότει διάγει, ἄνευ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ φωτίζοντος ὥσπερ ἀκτῖσι ταῖς ἑαυτοῦ ἐντολαῖς. ἡ γὰρ ἐντολὴ κυρίου, φησί, τηλαυγής φωτίζουσα ὀφθαλμούς? *Quis igitur in tantam deuenit amentiam, vt à seipso audeat quicquam vel sola cogitatione concipere, cum indigeat Sancto bonoq; Spiritu duce, vt dirigatur tum mente, tum sermone, tum actione in viã veritatis, cæcaq; in tenebris degat absq; sole Iustitiæ Domino nostro Iesu Christo, qui suis præceptis tãquam radiis lucem præbet, sicut scriptum est, Præceptum Domini lucidum illuminans oculos?* Ἐπειδὴ δὲ τῶν ἐν ἡμῖν στρεφομένων πραγμάτων τὰ μὲν ἐστιν ὑπὸ τῆς ἐντολῆς τοῦ θεοῦ ἐν τῇ ἁγίᾳ γραφῇ διεσταλμένα, τὰ δὲ σεσιωπημένα, περὶ μὲν τῶν γεγραμμένων, οὐδεμία ἐξουσία δίδοται καθ' ὅλου οὐδενί, οὔτε ποιῆσαι τι τῶν κεκωλυμένων, οὔτε παραλεῖψαι τι τῶν προστεταγμένων· τοῦ κυρίου ἅπαξ παραγγείλαντος, καὶ εἰπόντος, καὶ φυλάξῃ τὸ ῥῆμα, ὃ ἐντέλλομαί σοι σήμερον. οὐ προσθήσεις ἐπ' αὐτῷ, καὶ οὐκ ἀφελεῖς ἀπ' αὐτοῦ. Φοβερὰ γάρ τις ἐκδοχὴ κρίσεως, καὶ πυρὸς ζῆλος ἐσθίειν μέλλοντος τοὺς τοιοῦτόν τι τολμῶντας, *Quandoquidem autẽ eorum, quæ inter nos agitantur, alia sunt mandato Dei in Scriptura Sacra constituta, alia vero silentio præterita. Quod attinet ad ea, quæ sunt scripta, omnino nemini vlla concessa est potestas, vel aliquid facere eorum quæ prohibentur, vel omittere aliquid eorum quæ iubentur: Cum semel Dominus denuntiauerit, & dixerit, Custodies verbum, quod tibi præcipio hodie, non addes ad illud, neque auferes ab eo. Tremendum enim iudicium expectatur, ignisque ardor deuoraturus eos, qui aliquid tale audent.* Περὶ δὲ τῶν σεσιωπημένων κανόνα ἡμῖν ἐξέθετο ὁ ἀπόστολος Παῦλος εἰπών πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ'

ὅτι ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει· πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα οἰκοδομεῖ. μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητείτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἑτέρου ἕκαστος, *Quod vero attinet ad ea quæ silentio sunt prætermissa, regulam nobis constituit Apostolus Paulus, dicens, Omnia mihi licent, at non omnia expediunt: omnia mihi licent, sed non omnia ædificant. Ne quis, quod suum est quærat, sed singuli, quæ sunt aliorum.*

XXVI. His positis concludens infert: ὥστε πᾶσιν λίγῳ ἐπάναγκες ἢ (dubia pharasis, atque haud scio an græca: malim εἶναι, vel omnino verbum deleri) τῷ Θεῷ ὑποτάσσεσθαι κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ: *vt omnino necesse sit Deo subijci iuxta eius mandatum.* Nimirum in vtroque rerum genere. Nam in primo subiicimur disertis præceptorum verbis. In secundo vniuersali regulæ ab Apostolo propositæ. Scilicet, illa igitur sunt necessaria, καὶ οὐκ ἄλλως ἔχειν δυνάμενα, neque aliter se habere possunt: hæc vero libera, siue ἀδιάφορα, quæ pro varijs vtilitatis aut ædificationis circunstantijs vel vsurpari, vel omitti debent. Credant Basilio Papistæ: deferant illi Iesuitæ: nihil erit quod de Catholicis conquerantur.

CAP. XIII.

An dogmata non scripta πληροφορητικῶς doceri possint.

I. Omnia dogmata fidei ita doceri debent, vt quolibet tempore generetur in cordibus fidelium πληροφορία. At nulla dogmata non scripta in libris Sacris, ita doceri possunt, vt quolibet tempore ingeneretur cordibus auditorum illa πληροφορία. Ergo nulla dogmata scripta sunt fidei dogmata.

II. Maior propositio est inter Christianos κοινὴ ἔννοια, & per se omnino certa. Probatur tamen è Scriptura. Paulus 14. ad Roman. ἕκαστος, inquit, ἐν τῷ ἰδίῳ νοῒ πληροφορείσθω: *vnusquisque in suo animo plene certus esto*: quibus verbis adhortatur Christianos, vt in vsu ipsarum rerum ἀδιαφόρων, quisque laboret plenam habere certitudinem in sua mente, ne quid agat titubans: vnde Syrus vertit, *in cognitione*, siue vt vertit Boderianus, *in scientia animæ suæ confirmetur, aut certus esto.* Pessime Latinus, *abundet in suo sensu*, phrasi vel periculosa, vel obscura: imo periculosa, quia obscura. Post ad Timoth. 4. ὁ δὲ κύριός μοι παρέστη καὶ ἐνεδυνάμωσέ με, ἵνα δι' ἐμοῦ τὸ κήρυγμα πληροφορηθῇ, καὶ ἀκούσῃ πάντα τὰ ἔθνη. *Adstitit mihi Dominus, & confirmauit me: vt per me, plenam certitudinem acciperet prædicatio, & audiretur ab omnibus gentibus.* Nimirum, quia in Pauli confessione tam solemni, operabatur extra ordinem Spiritus Dei, adeo vt omnino confirmarentur animi iam credentium, mouerentur etiam nondum credentes. Ad Colossenses secundo: ἵνα παρακληθῶσιν αἱ καρδίαι αὐτῶν συμβιβασθέντων ἐν ἀγάπῃ, καὶ εἰς πάντα πλοῦτον τῆς πληροφορίας τῆς συνέσεως, εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ Θεοῦ, καὶ πατρὸς καὶ τοῦ Χριστοῦ. *Vt consolationem accipiant eorum corda ipsis charitate compactis, & omni opulentia certo persuasæ intelligentiæ, ad cognitionem mysterij Dei & Patris & Christi.* Sic Thessalonicenses laudantur primo capite prioris. quod Euangelium excepissent; ἐν πληροφορίᾳ πολλῇ. Et Hebræos Apostolus hortatur cap. 6. vt τὴν πληροφορίαν τῆς ἐλπίδος retineant vsque ad finem: & 10. προσερχώμεθα, inquit, ἐν πληροφορίᾳ πίστεως, *accedamus cum certa persuasione fidei.* Adde Iacobum, opponentem τὸ ἐν πίστει, τῷ διακρίνεσθαι, cap. 1. αἰτείτω, inquit, ἐν πίστει. μηδὲν διακρινόμενος, *petat in fide nihil addubitans.* Denique Basilius homilia de fide: fidem definit συγκατάθεσιν ἀδιάκριτον τῶν ἀκουσθέντων ἐν πληροφορίᾳ τῆς ἀληθείας, *assensum indubitatum eorum quæ audiuntur cum plena veritatis persuasione*: hoc est, sic vt audienti plene constet vera esse.

III. Iam vero assumptio probatur, primo testimoniis veterum, deinde rationibus. Hieronymus in Matthæi 23. *Hoc quia de Scripturis non habet autoritatem, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.* Augustinus de Ciuitate Dei lib. 19. cap. 18. cum dixisset, Ciuitatem Dei, id est, Ecclesiam, detestari dubitationem Academicam, tanquam dementiam, habereque etsi paruam, tamen certissimam scientiam, de rebus quas mente atque ratione comprehendit: his, inquam, ita propositis, subiungit, *Credit etiam Scripturis Sanctis, & veteribus & nouis quas Canonicas appellamus, vnde fides ipsa concepta est, ex qua iustus viuit: per quam sine dubitatione ambulamus, quandiu peregrinamur à Domino: quæ salua atque certa, de quibusdam rebus, quas neque sensu, neque ratione percipimus, neque nobis per Scripturam Canonicam claruerunt, nec per testes, quibus non credere absurdum est, in nostram notitiam peruenerunt, sine iusta reprehensione dubitamus.* Addo Basilium superiore capite asserentem ea quæ non constant ex Scripturis, metienda esse ex Canone Apostolico, de rebus adiaphoris. Certe si quæcunque non comprehenduntur in Scripturis, sunt ἀδιάφορα, nemo sanus ea dixerit pertinere ad illam quam diximus fidei πληροφορίαν.

IV. Basilius epistol. 80. quæ est ad Eustathium medicum: quanquam esse Gregorij Niceni potius censent alii, & ita nuper edita est tomo primo huius operũ apud Motelliũ, & quidẽ quã antea correctius, Ἀλλ' ἐγκαλοῦντες τοῦτο προφέρουσιν, ὅτι ἡ συνήθεια αὐτῶν τοῦτο οὐκ ἔχει, καὶ ἡ γραφὴ οὐ συντίθεται. Τί οὖν καὶ πρὸς τοῦτο ἡμεῖς; οὐ νομίζομεν δίκαιον εἶναι τὴν παρ' αὐτοῖς ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν νόμον καὶ κανόνα τοῦ ὀρθοῦ ποιεῖσθαι λόγου, εἰ γὰρ ἰσχυρόν ἐστιν εἰς ὀρθότητα λόγου ἡ συνήθεια, ἔξεστι καὶ ἡμῖν πάντως ἀντιπροβάλλεσθαι τὴν παρ' ἡμῖν ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν. εἰ δὲ παραγράφονται ταύτην ἐκεῖνοι, οὐδὲ ἡμῖν πάντως ἀκολουθητέον ἐκείνοις. οὐκοῦν ἡ θεόπνευστος ἡμῖν διαιτησάτω γραφή, καὶ παρ' οἷς ἂν εὑρεθῇ τὰ δόγματα συνῳδὰ τοῖς θείοις λόγοις, ἐπὶ τούτοις ἥξει πάντως τῆς ἀληθείας ἡ ψῆφος, *Sed criminantes hoc obijciunt, quod consuetudo eorum id non habeat, nec Scriptura concordet. Quid igitur nos item aduersus hoc? Non arbitramur æquum esse, vt consuetudo quæ apud ipsos obtinet, pro lege ac norma rectæ rationis habeatur. Nam si consuetudo res valida est ad rectitudinem rationis ac sermonis probãdam, prorsus etiam nobis licet contra prætendere consuetudinem, quæ apud nos inualuit: sin autem hanc illi præscribunt & reijciunt, ne nos quidem illos omnino sequi oportet. Igitur diuino Spiritu prodita Scriptura, arbitra controuersiarum inter nos dirimat, & apud vtroscunque inuentæ fuerint sententiæ consonæ verbis diuinis, ad hos prorsus suffragium veritatis accedat.*

V. Huic loco nebulas obducere Bellarminus conatur, vt semper Basilio, ait, in quæstione, an dicendæ essent tres hypostases, vna vero Deitas, obiecisse quosdam consuetudinem suæ regionis, vbi talibus verbis nemo vteretur: respondere Basilium in aliis regionibus, aliam esse consuetudinem. Non agi ergo de traditione recepta in tota Ecclesia, sed de particularib. cõsuetudinib.

VI. At primo, meminisse debuit Bellarminus, inter non scriptas Traditiones, etiam à seipso numeratas esse particulares consuetudines, scilicet in tertio Traditionum ordine, quas Ecclesiasticas appellauit. Quare Basilium, aduersus has saltem nobis argumentum commodare, vt sciamus particularibus consuetudinibus alias particulares opponi posse: itaque ex iis nihil firmi statui, aut concludi. Maxime vero Tridentinam Synodum, inconsiderate, imprudenter, imperitè decreuisse omnes Traditiones pari pietatis affectu recipiendas cum verbo scripto, hinc fit perspicuum.

VII. Secundo, dico Basilio negotium fuisse cum Arianis, qui, dici tres hypostases, non indignabantur, sed vnicam Deitatem impugnabant. Testatur Basilius, πρὸς μὲν γὰρ τὴν διαίρεσιν τῶν ὑποστάσεων οὐκ ἂν ἔχοιεν ἀλλοτρίως, οἱ τὴν ἑτερότητα τῶν οὐσιῶν ἐπὶ τῆς θείας δογματίζοντες φύσεως, οὐ γὰρ εἰκός ἐστι τοὺς τρεῖς λέγοντας οὐσίας, μὴ καὶ τρεῖς ὑποστάσεις. λέγειν οὐκοῦν τοῦτο μόνον ἐστὶν ἐν ἐγκλήματι τὸ τὰ ἐπιλεγόμενα τῇ θείᾳ φύσει ὀνόματα μοναδικῶς καταγγέλλειν, *Diuisionem quidem hypostaseon non ægre ferrent ij qui in natura diuina docent esse aliam essentiam. Neq; enim verisimile est, eos qui tres dicunt essentias, non dicturos etiã tres hypostases. Hoc igitur solum accusant, quod quæ de natura diuina dicũtur nomina, ea singulariter prædicantur.* Patet igitur vnicam fuisse tum temporis Basilio quæstionem; an dicenda esset vnica Deitas.

VIII. Huic illi duplex argumentum opponebant; alterum à propria consuetudine, alterum ab autoritate Scripturæ: sunt enim hæc totidem verba, ὅτι ἡ συνήθεια αὐτῶν τοῦτο οὐκ ἔχει, καὶ ἡ γραφὴ οὐ συντίθεται, *Neque id habet eorum consuetudo, neq; Scriptura consentit.* Horum argumentorum alterum reijcit. alterius examen libenter subit. Consuetudinem (inquam) reiicit opposita altera consuetudine. Ergo fatendum quidem nobis est intelligi particulares consuetudines, hoc est, non vtrique parti communes: sed eas particulares quarundam regionum male Bellarminus esse dixit.

IX. Nam earum consuetudinum altera erat Arianorum. Ariani autem nõ erant vnius alicuius regionis incolæ, vt Pepuziani, vt Donatistæ: sed longè lateque patebant: ac pene totum orbem occupabant. Deinde, quis nescit tũ in Oriente, tum in Occidente, in Ecclesia tum Græca, tum Latina, plures substantias fuisse ab hæreticis prædicatas? Aut quis credat Arianos tam parum fuisse acutos, vt Catholicis, alicuius tantum gentis consuetudinem obiicerent? Imo illud erat potius, quo illi insolenter sese efferebant, totum orbem secum sentire.

X. Altera erat Catholicorum. Erat enim Basilius Catholicus. Neque vnquam fando auditum est, non vbique terrarum Catholicos confiteri, vnicã Deitatem: etsi aliquando τριῶν ὑποστάσεων nominatio nonnihil habuerit difficultatis: non ipsius rei causa. sed ambiguitatis: quia videbatur significare tres essentias, quas in Deitate nunquam vllus admisit Catholicus. Sed, vt dixi, de tribus hypostasibus, nullum erat tum Basilio negotium; imo de vnica essentia: cuius confitendæ consuetudo non particularis erat Cappadocum, quorum Basilius Episcopus, sed generalis omnium Catholicorum vbique terrarum. Itaque Basilius consuetudini Arianorum, quæ longe lateque patebat, opponit consuetudinem catholicam Catholicorum.

XI. Et tamen vtramque remouet ab inquisitione veritatis: iniquumque esse ostendit, si Ariani Catholicos, aut Arianos Catholici vrgere velint hoc argumento: nos ita solemus, aut nõ solemus. Immerito ergo Bellarminus dixit non agi de traditione recepta in tota Ecclesia. Et tamen, si verum esse maxime concederetur, particulares esse has consuetudines, nihilominus inepta esset solutio. Nam vtramque hanc consuetudinẽ refutat argumento generali, quod consuetudo nihil habeat solidi ad demonstrandã veritatẽ, οὐκ ἰσχυρόν ἐστιν εἰς ἀπόδειξιν ὀρθότητος ἡ συνήθεια, sic enim resoluenda est hypothetica particula: ita formato argumento: Si omnis consuetudo valet ad demonstrationem veritatis: Ergo & Catholicorum. At falsum posterius: Ergo & prius. Itaq; rursus vt alias, cum ex thesi argumentetur ad hypothesin: Bellarminus bonus dialecticus, ex hypothesi thesin contrahit. Satin' sane?

XII. Ex duplici igitur Arianorum obiectione, alteram à consuetudine Basilius prorsus respuit. Alteram autem à Scripturis quid? Magnificè, οὐκοῦν ἡ θεόπνευστος ἡμῖν διαιτησάτω γραφή, Iudicet, siue de tota lite pronunciet diuina Scriptura. Nam διαιτητὴς in Glossario est disceptator, arbiter. Dixerant Ariani Scripturas non consentire iis qui in tribus hypostasibus vnam diuinitatem confiterentur. Non potuit Basilius hoc forum declinare: imo noluit: imo gauisus est eo trahi. Et protestatus est sibi æquum videri, vt iis adiudicetur veritas, quibus Scripturæ consentientes deprehendentur. Constanter: vt Catholicum decuit: vt inter Catholicos magnum doctorem; splendidissimum lumen. Vtri vtris hodie similiores? Arianisne Catholici, nonnisi è Scripturis iudicari controuersias volentes: Basilio ne Papistæ, vix quicquam præter consuetudinem, traditionesve, crepantes? aut si quando Scripturam, tamen æquo iure traditiones? Sani iudices sedento. Sed Basilius tamen agnouit, nihil esse firmitatis in Traditione.

XIII. Venio nunc ad rationes, quibus confirmamus assumptionem propositi syllogismi. Earum prima est: Omnia dogmata, quæ incertum est prodisse à Spiritu Sancto, ea inepta sunt ad generandam πληροφορίαν. At omnia dogmata non scripta, incertum est prodisse à Spiritu sancto. Ergo, omnia dogmata non scripta inepta sunt ad generandam πληροφορίαν. Propositio patet: quia, cum veritas Christiana sit supernaturalis, adeo vt neque sensu, neq; experientia, neque ratiocinatione in scientiam venire possit, necessaria est reuelatio, eaque non ab hominibus, sed à Spiritu Sancto. Vnde Petrum Christus beatum prædicauit, quod ei reuelata esset confessio fidei, non à carne & sanguine, sed à Deo Patre.

XIV. Probatur autem assumptio inductione. Nam Traditiones aduersarij diuidunt in diuinas, Apostolicas, Ecclesiasticas. Postremæ singulis nascuntur ætatibus, cum tamen pridem desierint viri θεόπνευστοι, hoc est, qui infallibiliter moueantur à Spiritu Sancto, sed tantum κατὰ τὸ μέτρον. Adde Irenæum dicentem c.1.lib.3. *Non per alios dispositionem salutis nostræ cognouimus, quã per eos, per quos Euangelium peruenit ad nos:* hos autem manifesto intelligit Apostolos, qui primo præconiauerunt, postea scripserunt. Ergo, per eos qui non fuerunt ex illo numero, non habemus cognitionem salutis nostræ. Quorsum igitur Ecclesiasticas traditiones?

XV. Diuinas & Apostolicas, si quæ sunt, necesse est natas esse ab ipso Christianitatis initio. Sed hoc, nisi ex Scriptura Sacra, constare non potest, saltem certo: quia reliqua testimonia, quæcunque ad earum originem probandam conquiri possunt, omnia sunt infirma, & titubantia: vtpote mere humana, quibus non credere, absurdum non est. Et vt plurimum illis concedas, verisimilitudine placent. At πληροφορία longissime excedit o-

tinuem verisimilitudinem, imo vero omnem philosophicam demonstrationem.

XVI. Quid? quod earum origo adeo obscura est, vt à nemine certo indicari possit? Nam cum aliquot secula percurreris, quasi cum leporis vestigia canes sagiunt, tandem in nubes dissipantur, vel condunt se in turbam, vt solet accidere temere ac sine certo autore publicatis rumoribus. Sic enim, exempli gratia, probatur à Bellarmino iure mutilatam esse Eucharistiæ communionem subtracto poculo: quia Constantiense Concilium non tum primo instituit eum vsum, sed prohibuerit tolli consuetudinem iam receptam & approbatam consensu gentium. Id legas libr. 4. de Sacramento Eucharistiæ cap. 28. Eius ergo mutilationis habemus quidem disertum testimonium, etsi nō αὐθεντικὸν in actis Concilij Constantiensis: at si ascendas altius, tum nemo certus autor obtenditur, sed consensus populorum prætenditur. Et hæc est πληροφορία.

XVII. Hinc illa est Augustini regula, Traditionariis nostris propriis digitis notior, fere dixerim spiritu familiarior, *Illa quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe seruantur, datur intelligi vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Concilijs, quorum est in Ecclesia saluberrima autoritas, commendata atque statuta teneri.* Epistola centesima decima octaua. Et libro quarto contra Donatistas capite vigesimo quarto, *Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi autoritate Apostolica traditum rectissime creditur.* Esto, inquam: Vt tamen non inquiram altius in ipsam rei veritatem, quis mihi has leges præscripsit? Augustinus? Recte. Quis hic autem fuit? Non certè Deus. Non etiam Apostolus: adde ne vir quidem Apostolicorum temporum. Ergo hæc mihi tota traditionum fides in Augustinum recumbit, non in Deum, non in Apostolum. Et hæc est πληροφορία? Et hæc illa est omnium demonstrationum certissima demonstratio, quam fides exigit? Vt mihi sufficiat, vnum exsangue *datur intelligi*: & alterum illud frigidum, *rectissime creditur?*

XVIII. Hæc erat prima ratio. Iam secunda. Quicquid falsitatem potest admittere, id ineptum est ad generandam πληροφορίαν. At traditio non scripta falsitatem potest admittere: Ergo inepta est ad generandam πληροφορίαν. Maior patet: quia singulis traditionibus commendandis necessarium esset hoc axioma, Omnis traditio est necessario vera: quēadmodum necessarium est iis, quos ex Scriptura docere volumus, nos prius persuadere, omnem Scripturam esse necessario veram. Nam si quædam admittantur traditiones falsæ, tota claudicabit traditionum autoritas. Quemadmodum de Scripturis Augustinus dixit Epistola nona, *Si ad Scripturas Sanctas admissa fuerint, vel officiosa mendacia, quid in eis remanebit autoritatis? Quæ tandem de Scripturis illis sententia proferetur, cuius pondere contentiosæ falsitatis obteratur improbitas? Statim enim vt protuleris, si aliter sapit qui contra nititur, dicet illud quod prolatum erit honesto aliquo officio scriptorem fuisse mentitum.*

XIX. Superest minor. Ea probatur ex variis obseruationibus; quarum magnus numerus colligi facile potest. Sed non est necesse. Quædam sufficient, exempli caussa. De Papia antiquissimo autore Eusebius historiæ libro tertio capite vltimo, testatur in hunc modum, καὶ ἄλλα δὲ ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ὡς ἐκ παραδόσεως ἀγράφου εἰς αὐτὸν ἥκοντα παρατέθεικε, ξένας τέ τινας παραβολὰς τοῦ σωτῆρος καὶ διδασκαλίας αὐτοῦ, καί τινα ἄλλα μυθικώτερα. ἐν οἷς καὶ χιλιάδα τινά, φησίν, ἐτῶν ἔσεσθαι μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν σωματικῶς τῆς τοῦ Χριστοῦ βασιλείας ἐπὶ ταυτησὶ τῆς γῆς ὑποστησομένης. Hoc est, interprete Christophorsono, *Alia præterea idem autor quasi traditione non scripta ad se peruenisse commonstrat, quæ peregrinas quasdam Seruatoris parabolas, & nouas eius doctrinas aliaque nonnulla commentitiis fabulis referta continent. In quibus asserit, regnum Christi post vniuersæ carnis à mortuis resurrectionem, mille annos humano & corporeo more in terra hac continuatum & stabilitum fore.* Atqui hæc traditio iampridem, tanquam erronea, est ab Ecclesia explosa; etsi post Papiam, à Tertulliano, Irenæo, Lactantio confirmata. Atque hoc primum esto vitiosæ Traditionis exemplum. Secundum est de Christi Domini nostri ætate. Nam passum esse anno ætatis trigesimo docuit Tertullianus, contra Iudæos capite octauo, consentiente Clemente Alexandrino, Stromateon primo. Irenæus vero docuisse asserit post annum ætatis quadragesimum, libro secundo, capite trigesimo nono: & laudat testes omnes seniores qui in Asia apud Ioannem discipulum Domini conuenerunt: quæ descriptiō est traditionis eius, quam hodie Apostolicam appellant, quia redibat in autorem Apostolum. Tertium exemplum, idque illustrissimum, est in veteri Ecclesiarum dissidio ob festum Paschatis. Nam teste Eusebio historiæ libro quinto, capite vigesimo secundo editionis Christophorsonianæ, omnes Ecclesiæ Asiæ antiqua quadam traditione adductæ, decima quarta die Lunæ celebrabant: Traditione (inquam) repetita inde vsque à Philippo, & Ioanne. At reliquæ per vniuersum terrarum orbem Ecclesiæ, ex consuetudine item Apostolica (sic enim iactabant) alium morem obseruabant. Quartum exemplum in Canone sanctarum Scripturarum. Quem ab Apostolis Ecclesiæ commendatum Origenes, Melito, Athanasius, Hieronymus, Rufinus, Cyrillus Hierosolymitanus, atque alij plurimi, aliter enumerant: aliter rursus Papistæ nostri, qui videri volunt pro Catholicissimis, Apostolicissimisq; vt constat ex sexto & septimo libro harum controuersiarum. Quintum exemplum in vsu imaginum: quem Damascenus Orthodoxæ fidei libro quarto, capite decimoseptimo arcessit ab Apostolorum non scripta traditione. At Eusebius longe antiquior, affirmat fluxisse ab imitatione Ethnicorum: & ex priuata singulorum deuotione, vel superstitione potius. Locus est hist. lib. 7. ca. 14. Infinita possunt eius generis colligi.

XX. Constant ergo partes argumenti. Bellarminus tamen tum ad maiorem respondet, tum ad minorem. Maiorem negat proposita exceptione: quia valeret aduersus Scripturas. Ratio hæc est, quoniam multi libri falsi & perniciosi ornati fuerunt olim titulo librorum Canonicorum, insignitique nomine Petri, Pauli, Bartholomæi, atque aliorum Apostolorum, vt patet ex Gelasio in Concilio septuaginta Episcoporum: ex Hieronymo in libro de viris illustribus in Luca. Ex Paulo etiam posterioris ad Thessalonicenses secundo, *Ne terreamini, neque per sermonem, neque per Epistolam tanquam per nos missam.*

XXI. Sed hæc instantia inutilis est, imo falsa. Nunquam enim illi supposititij libri fuerunt in Canonē admissi, quantumlibet specioso nomine Apostolorum proferrentur ab hæreticis ornati: nec sane periculum est, ne recipiantur: Nam si ex præteritis fit in futurum coniectura, certe, si emensis iam seculis sexdecim incorruptus mansit Canon, quantumuis contra nitentibus hæreticis, quis porro vereatur, ne hinc ad finem vsque mundi facilius corrumpatur? Deinde, iam ab initio certus est constitutus librorum sacrorum numerus, quorum corpore continetur Scriptura Sancta: adeo vt, quum illam nominamus, nemo fidelium quicquam intelligat, præter hos ipsos libros; non vero indefinitam, incertamve, nescio quam. Itaque, qui argumentum nostrum contendet valere posse aduersus Scripturas, eum oportet asserere, hos ipsos libros, quos nunc habemus pro Canonicis, posse falsum admittere, quod quis non horreat? At Traditionum non potest esse eadem ratio; quia harum infinitus est campus, nulloque vnquam numero circumscripta, aut coercita luxuria. Quare accidit idem quod post mortem Cæsaris. Quia enim Senatusconsulto rata erant Acta Cæsaris, nec definita tamen, Antonius, cum in sua potestate haberet eius commentarios, ascripsit quæ voluit, proposuitque ὡς τῷ καίσαρι δόξαντα. Denique, quia conuenit in statu quæstionis, ea quæ non continentur in his libris Canonicis, quamuis alibi scripta sint, contineri Traditionum non scriptarum nomine, tum certe si quid in Ecclesiam vitij irrepsisset ex iis libris supposititijs, quia non ortum esset è Canonicis, necesse esset fateri, profluxisse ex Traditione non scripta: etiam si fieri potuisset, vt non satis perspicax Ecclesia, aut potius non satis attenta Scripturæ Sacræ, hoc intrudi permisisset in Canonem.

XXII. Nunc ad minorem veniens Bellarminus primo de duobus primis exemplis agit: deinde assignat remedium contra falsas traditiones. Papias (inquit) errorem illum suum de mille annis, non tam ex traditione non scripta, quam ex Scriptura male intellecta Euangeliorum & Apocalypsis desumpsit, vt Hieronymus docet in caput quadragesimum nonum Isaiæ, & decimumnonum Matthæi. Irenæus quoque ex traditione & Scriptura conatur probare Dominum ad annum fere quinquagesimum peruenisse. Tertullianus etiam & Clemens Alexandrinus ex sola Scriptura male intellecta nituntur probare errorem suum.

XXIII. Respondeo Eusebij verba esse diserta, ὡς ἐκ παραδόσεως ἀγράφου εἰς αὐτὸν ἥκοντα. Irenæi etiam non minus testes citantis omnes seniores in Asia, qui viderant Ioannem. Nec contra quicquam probatur. Nam Papistæ interpretationem Scripturarum referunt ad traditionem non scriptam: præcipue vero eam, quæ locos non candide & simpliciter, sed cum quadam violentia detorquet. Sic enim mihi liceat interpretari, id quod illi aliter efferunt, obscuritatem prætēdentes. Vt Purgatorium, qui statuunt ex prioris ad Corinthios tertio, quia tamen locus est obscurus, indigetque multo artificio, quo ad eum sensum pertrahatur, ideo non minus ad Traditionem confugiunt. Imo Driedo tomi primi libro quarto, capite quinto, contendit omnium traditionum Papisticarum initia & fundamenta esse in Scriptura: hoc est, vt ego interpretor, nonnullos esse locos, qui ad eas possint detorqueri. Et sane notum est semper eos etiam, qui quolibet modo sua somnia proferebant, abusos esse Scripturis. Itaque non sequitur, non fuisse illas traditiones non scriptas, etiam si confirmarentur detortis Scripturis. Imo ipse Bellarminus non potest inficias ire. Nam & Papiam non simpliciter negauit vti traditione: sed non tam traditione: quam Scriptura. Irenæum autem & traditione & Scriptura. Ergo ipso iudice vterque Traditione nitebatur: admittebat ergo falsitatem Traditio. Scripturæ autem non possunt in societatem criminis vocari: quia reuera constat Scripturam eos errores nunquam docuisse, nec posse ad eos accommodari, nisi magna violentia, id est, interpretatione coacta. Porro Scriptura male intellecta, non est Scriptura. Inclinat ergo totum falsitatis onus in Traditionem.

XXIV. Superest remedium. Est igitur (inquit) in Ecclesia autoritas, & certa etiam via ac ratio discernendi veras traditiones à falsis: neque vnquam publico iudicio Ecclesiæ recepta fuit falsa traditio pro vera.

XXV. Hic vero nos multa regerimus. Primo, quid tum? Nam si conquirendum est aliquod remedium ad distinguendas falsas traditiones à veris. Ergo necesse est fateri quasdam esse falsas traditiones. At inde conficitur nostra conclusio: non posse igitur Traditiones πληροφορίαν generare. Nihil enim falsitati obnoxium certum esse potest, indubitatumque fundamentum fidei, speique Christianæ; siue id remedio careat, siue minus. Quid enim? an credimus Hieronymum existimasse nullo modo discerni potuisse mendacia officiosa Scripturarum, ab immota veritate? Et tamen pronunciabat Augustinus actum esse de Scripturarum autoritate. Cur non nos similiter de Traditionibus?

XXVI. Secundo, autoritas Ecclesiæ, ipsis aduersariis ita affirmantibus, non est aliud quam Traditio non scripta. Perinde est igitur ac si totidem verbis Bellarminus diceret, traditionem viam esse dignoscendæ traditionis. At hæc serra in infinitum reciprocabitur. Nam si ob falsitatem iam mihi Traditiones suspectæ sunt, quis non videt non posse mihi αὐθεντικῶς probari à Traditione traditionem? Nos vero fatemur esse aliquam viam & rationem iudicandi de traditionibus, nec tam parum consuluisse Deum fidei Christianorum, vt hac parte eam desertam relinqueret: sed eam nullam nouimus certam firmam, omninoque securam præter Scripturam: cui quicunque non hærent, eos oportet misere animo, assensuque distrahi: ideoque fide carere.

XXVII. Tertio, Quid tum? si sit in Ecclesia autoritas, & ratio discernendi veras traditiones à falsis? An propterea nemini nocent falsæ traditiones? Imo Papias, Irenæus, Tertullianus, Lactantius, viri magni, decepti sunt. Quid igitur speret aliquis è plebe? Imo quid speret plebs ipsa: cum hæc sui temporis lumina norit, adeo fœde obscurata? & quidem hanc ob causam, quod inniterentur Traditioni non scriptæ? Illi (inquam) traditioni, quam ei solam relinquunt hodie magistram? Nam illi habebant saltem paratum antidotum Scripturas Sanctas, de quibus hodie plebs arcetur tanquam à certissima peste animarum.

XXVIII. Quarto, quod nullam falsam traditionem receptam fuisse dicit publico Ecclesiæ iudicio, multa consideratione indiget. Et primum non meminit Bellarminus se inter non scriptas traditionns numerare etiam consuetudines, tum vniuersales, tum particulares? Quæro igitur, vtrum

putet

putet etiam nulla consuetudine receptam vllam traditionem falsam? Nam si fatetur: Ergo manet immotum argumentum nostrum, Traditiones, illud (inquam) traditionum genus, quod admittendum ipse contendit, esse fallax: illud (inquam) quod quanquam diuersum est à publico iudicio, non minus tamen est Traditio Ecclesiastica. Sin neget, conuincetur ipsa experientia. Nam de particularibus consuetudinibus, quid dicam? Ipse enim de Sanctis lib. 2. cap. 8. non probat eorum consuetudinem, qui vt Trinitatem significarent, hominem pingebant cum triplici vultu: vel duplici capite intermedia columba. Ergo particulares consuetudines sunt falsi capaces. Quid rursus de vniuersalibus? Ipse enim eod. cap. fatetur non tam certum esse an sint faciendæ imagines Dei, siue Trinitatis, quam Christi & Sanctorum, quia sit tantum in opinione. Et tamen idem licere probat ex vsu Ecclesiæ: quia iam receptæ sint ferè vbique Dei, Trinitatisque imagines. Ergo (inquam) potest vsus Ecclesiæ niti sola opinione: cur non etiam admittere falsum? certe aliquid saltem non satis certum.

XXIX. Ad hæc, iudicium illud Ecclesiæ publicum, intelligitur vel vniuersale omnium Ecclesiarum, vel particulare quarundam. Si posterius, falsum est, nullo vnquam publico iudicio admissas esse falsas traditiones. Nam Carthaginense Concilium sub Cypriano, erat iudicium Ecclesiæ, saltem μερικὸν, erat publicum, quia Concilium: & tamen eo approbatus est anabaptismus. Item Concilia quædam Asiatica, Pascha celebrari volebant quarta decima Luna cum Iudæis apud Eusebium. Est igitur publicum Ecclesiæ iudicium capax falsi.

XXX. Sin autem prius intelligimus, id est, Oecumenicum iudicium: tum non erit remedium vniuersale: cum constet ex Bellarmini confessione Traditionum alias esse vniuersales, alias particulares: has autem ipsa ratio euincit non pendere à iudicio omnium Ecclesiarum. Itaque saltem hîc hæret aqua. Deinde vniuersalia iudicia cum nulla sint nisi in Concilijs vniuersalibus: rara autem admodum hæc sint, non erit sufficiens remedium. Exempli gratia, ab Apostolorum tempore ad Constantinum vsque, hoc est, spatio trium seculorum, nullum notari potest eiusmodi iudicium: itaque tanto spatio Traditio potuit esse suspecta, nec satis certum fundamentum fidei fidelium. Mitto quæstionem alio tempore, & loco tractandam prolixius, scilicet etiam vniuersalia Concilia falli posse, vt Ariminense Arianum, Nicenum secundum idololatricum.

XXXI. Denique si sunt traditiones aliquæ falsæ, aliquæ veræ, ideoq; discernendæ, iudicandæ, separandæque aliæ ab aliis: ergo necesse est Traditiones, si quam autoritatem habent, eam vt accipiant aliunde, non autem à seipsis. At nihil quod per se certum non est, sed mutuatur extrinsecus suam fidem, eam potest generare πληροφορίαν quam quærimus. Ergo certum est nostrum argumentum.

Cap. XIV.

De regulis discernendarum Traditionum.

I. QVoniam ad discernendas Traditiones veras à falsis non tantum Ecclesiæ autoritatem Bellarminus nominauit, sed certam etiam viam & rationem: iuuat hoc loco paulo diligentius hanc viam rationemque excutere: hoc est, regulas illas examinare, quas proponunt tum ipse Bellarminus cap. 9. lib. 4. de Verbo Dei non scripto: tum Canus lib. 3. locor. Theologic. c. 4. Proponam illas prius ordine quo sunt à Bellarmino constitutæ: tum addam nostras considerationes.

II. Prima regula. Quando vniuersa Ecclesia aliquid tanquam fidei dogma amplectitur quod non inuenitur in diuinis literis, necesse est dicere, ex Apostolorum traditione id haberi. Existimo hanc esse Cani secundam, his verbis conceptam: Si quod fidei dogma Patres ab initio secundum suorum temporum successionem concordissime tenuerunt, huiusque contrarium vt hæreticum refutarunt, quod tamen è Sacris literis non habetur, id nimirum per Apostolicam traditionem habet Ecclesia. Probatur à Bellarmino. Quæcunque sunt de fide, ea reuelata sunt à Deo per Apostolos, aut Prophetas, vel ex reuelatis euidenter deducuntur. At quæcunque Ecclesia vniuersa tanquam fidei dogmata amplectitur, illa sunt de fide. Ergo ea vel reuelata sunt à Deo per Apostolos & Prophetas, vel ex reuelatis euidenter deducuntur. Propositio per se patet. Assumptio probatur, quia Ecclesia non potest errare.

III. Secunda regula. Quando vniuersa Ecclesia aliquid seruat, quod nemo constituere potuit, nisi Deus, quod tamen nusquam inuenitur scriptum, necesse est dicere, ab ipso Christo & Apostolis eius traditum. Hanc Canus tertio posuit loco, & his verbis exposuit? Si quicquam est nunc in Ecclesia communi fidelium consensione probatum, quod tamen humana potestas efficere non potuit, id ex Apostolorum traditione necessario deriuatum est. Argumenta Bellarmini sunt duo. Prius, quia Ecclesia non potest errare, aut in credendo, aut in operando. Posterius ex Augustino Epistola 118. *Si quid tota per orbem frequentat Ecclesia, quin ita faciendum sit, disputare insolentissimæ insaniæ est.*

IV. Tertia regula. Id quod in Ecclesia vniuersa, & omnibus retro temporibus seruatum est, merito ab Apostolis creditur institutum, etiamsi illud tale sit, vt potuerit ab Ecclesia institui. Hæc apud Canum prima est, ipsis Augustini verbis concepta, quæ citantur etiam à Bellarmino ex lib. 4. contra Donatistas cap. 24. *Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi autoritate Apostolica traditum rectissime creditur.* Hanc autem nullis argumentis probant, sed exemplis illustrant Quadragesimæ, & Ordinum.

V. Quarta regula. Cum omnes doctores Ecclesiæ communi consensu docent aliquid ex Apostolica traditione descendere, siue in Concilio generali congregati, siue scribentes seorsim in libris, illud credendum est Apostolicam esse traditionem. Est Cani quarta. Si viri Ecclesiastici aliquod dogma, vel vnamquamlibet consuetudinem vno ore testentur nos ab Apostolis accepisse, sine dubio certum argumentum est, vt ita esse credamus. Probatur, quia alioqui tota Ecclesia erraret, quippe quæ doctores suos sequi tenetur, & sequitur.

VI. Quinta regula. Id sine dubio credendum est ex Apostolica traditione descendere, quod pro tali habetur in illis Ecclesiis, vbi est integra, & continuata successio ab Apostolis. Et probatur ex Irenæo lib. 3. c. 3. Tertulliano libro de Præscriptionibus.

VIII. Hæc sunt illa antidota: hæc ἀλεξιφάρμακα, quibus se Traditionarij satis putant tutos à falsis traditionibus. Sed hæc quam sint parum vtilia, quam sint non sufficientia ex his considerationibus apparebit: quarum aliæ sunt generales, aliæ singulis regulis particulares. Nam & peccant omnes simul: non satis cauentes fidei Christianæ, quam vndique tutam esse oportet. Et singulæ habent suum aliquid, quod vere redolet traditionum vanitatem, id est, humani cerebri ἀβουλίαν, qui tum sibi minus prouidet, cum maxime suæ prudentiæ specimen edere conatur. Atque id quidem iustissimo iudicio Omnipotentis Dei, qui se prædixit frustraturum prudentium huius seculi consilia.

IX. Primo, hæ omnes regulæ non docent discernere falsas traditiones à veris: sed tantum Apostolicas à non Apostolicis. At Traditionum omnino minima pars est earum quas ad Apostolos referunt. Nam distinxit noster Bellarminus dupliciter, tum ab autoribus, tum à materia. Ab autoribus in Diuinas, Apostolicas, & Ecclesiasticas. A materia vero in eas quæ sunt de fide, & quæ sunt de moribus: in perpetuas, & temporales, in vniuersales & particulares. At hæ regulæ de Ecclesiasticis omnino nihil agunt. Quid igitur? Certè necesse est, vel omnes Ecclesiasticas censeri παντὸς ψεύδους ἀμοίρους, omnino expertes falsi: aut omnino omnes falsas: vt nullo opus sit artificio ad eas discernendas: quorum tamen illud omnino falsum est, hoc ne ipse quidem Bellarminus admittat. Vel vnum restabit, vt fateamur has regulas esse insufficientes, vt quæ caueant tantum ne Apostolorum nomine intrudantur in fidem falsa, non vero, vt ne Ecclesiæ titulo, vnde aut maius, aut certe non minus malum imminet: vt iam periculum sit ne Papistis idem vsu eueniat, quod Æsopicæ ceruæ. τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν πεπηρωμένῃ.

X. Secundo, quibusnam, quæso, ponuntur hæ regulæ? Omnibusne omnino fidelibus, an quibusdam tantum? Si omnibus, vt necesse sit etiam singulos fideles, nullam Traditionem amplecti, quin prius diligenter examinarint iuxta hos canones; quid difficilius? Imo quid magis ἀδύνατον? fieri enim non potest, vt quilibet è plebe hæc omnia rimetur: primum, vt discurrat per orbem vniuersum, omnesque Ecclesias sigillatim interroget: tum recenseat omnia secula iam ab initio præterita: denique omnia volutet autorum veterum monumenta. Sin ad quosdam duntaxat hæ pertinent cautiones, vt videtur Canus indicare, cum in hoc ait totius orationis cardinem versari, quonam modo Theologo constare possit, hoc aut illud dogma ab Apostolis traditum esse: si ergo solis Theologis sunt hæ leges vtiles, quid reliquis fiet, qui non sunt Theologi? Nisi his sufficiat pendere ab hominum iudicio, & quidem non θεοπνεύστων? Quod quam procul recedit à nostra πληροφορίᾳ.

XI. Iam in prima regula, Ecclesia vniuersalis vel significatur ὅλως inde à Christo ad nos vsque, vel ἀνὰ μέρος, per singulas ætates. Priori notione potest concedi regula. Sed negatur eiusmodi quicquam ab initio ad nostra vsque tempora creditum tanquam de fide, quod non scriptum, vel è scriptis necessario sequatur. Itaque hæc regula non distingueret falsas traditiones à veris, sed omnino Traditiones à Scriptura. At posteriori notione, quam innuere videntur verba Cani, alioquin satis obscura, regula est falsa, quia non necessaria, hoc est, non semper verum est, ea quæ singulis ætatibus seorsim, ac per se consideratis, in vsu sunt apud Christianos, esse omnia ab Apostolis. Exempli gratia, vsus imaginum iam ab aliquot seculis inualuit apud eos omnes, quos saltem scimus Christianorum sibi nomen vendicasse, cum in Oriente, tum in Occidente. Et tamen nunquam fluxit ab Apostolis: alioquin (vt mittam Scripturas diserte prohibentes) oporteret etiam primis seculis fuisse communem, quod tamen falsum est. Non esse autem Ecclesiam infallibilem, & jam indicauimus lib. 2. & tandem prolixius disputabimus, Deo dante, suo loco.

XII. In secunda regula rursus eadem Ecclesiæ distinctio repetenda est. Nam quicquid ab initio Ecclesia vniuersa credidit, quod nisi à Deo constitui non potuit, id est scriptura. Ecclesia vero alicuius ætatis potuit aliquid ita tenere, quod non sit Apostolicum. Distinguo enim rursus illud posse constituere, vt intelligatur vel de iure, vel de facto. Enimvero omnia dogmata de fide oportet à Deo constitui, omnia sacramenta institui, nec præter Deum vllo: tamen de facto instituta sunt aliquando quædam, non à Deo, vt quem dixi, vsus Imaginum, adoratio Sanctorum, Confessio auricularis, multaque similia: quæ non sunt ab ipso initio, sed tantum ab aliquot seculis. Ad argumenta facilis responsio, Nam primum ab infallibilitate Ecclesiæ, falsum est, vt dixi: Secundum ab autoritate Augustini, primo, est humanum: neque enim Augustinus est θεόπνευστος. In facienda autem dogmatis religionis plena fide, inepta est humana autoritas quantacunque illa sit. Secundo, detorquetur Augustini locus: non enim loquitur de iis rebus quas constituere non possit nisi Deus: sed etiam de ijs quæ à Conciliis, *Illa autem* (verba sunt Augustini) *quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur dantur, intelligi vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima autoritas, commendata atque statuta retineri.* Ergo (inquam) communis obseruatio omnium Ecclesiarum, non est argumentum necessarium institutionis Apostolicæ.

XIII. Tertia regula, omnino vera est. Nam omnia retro tempora, comprehendunt etiam Apostolos. Sed asserimus nihil esse huiusmodi præter ea quæ sunt à Traditione scripta: quorum etiam ipsorum probatio non ducitur ex facto, sed ex iure: hoc est, non dicuntur ea instituta ab Apostolis, quia sint ab omnibus semper Ecclesiis obseruata: sed quia ex tabulis certis ita constet. Quod si ex facto, & vt disertius loquar, ex verborum huius regulæ præscripto volumus aliquid probari, asserimus esse ἀδύνατον. Nam, quum aliquid dicimus omnibus retro temporibus obseruatum esse ab vniuersa Ecclesia, tum necesse est intelligi singulis ætatibus vniuersalem: hoc est, reipsa demonstrari non succedentibus temporibus repetita serie ab ipso initio esse apud quosdam aliquid obseruatum, sed apud omnes Catholi-

Catholicos. Atque hoc est, quod in rebus non scriptis asserimus fieri non posse.

XIV. Quod vt illustremus, periculum sane faciamus in Quadragesima, quod exemplum Bellarmino placuit: vt eius vsum vestigare inciperet à Bernardo: inde retrogrado ordine ascendendo ad Gregorium, tum ad Leonem primum, Augustinum, Hieronymum, Paulinum, Chrysostomum, Ambrosium, Epiphanium, Basilium, Nazianzenum, Cyrillum Hierosolymitanum, Origenem, Irenæum, Telesphorum, Clementem. Optime. Examinemus ergo, quantum sit in his momenti. Et primum, quis neget Quadragesimam ante omnia esse definiendam? Eam igitur habeamus præ oculis Papisticam, vt sit quadraginta dierum ante Pascha abstinentia à carnibus, caseo, butyro, & similibus: cum tamen liberum sit vesci piscibus, nucibus, pomis, leguminibus, oleo, vino. Nam hæc est, quam hodie obseruant. Vel si placet à Papistis non parum recedere; Esto quadragesima ieiunium quadraginta dierum ante Pascha, vt olim erat. Quæstio igitur esto, vtrum hæc Quadragesima sit ab ipsis Apostolis instituta mandataque Ecclesiæ. Partem affirmantem probent Papistæ hoc Syllogismo: Quicquid ab Ecclesia vniuersa omnibus retro temporibus obseruatum est, id ab Apostolis est institutum. At Quadragesima est ab vniuersa Ecclesia omnibus retro temporibus obseruata. Ergo Quadragesima est ab Apostolis instituta. Catholicus concedet maiorem: Minorem vero negabit: at probabunt Papistæ ab enumeratione eorum Doctorum, qui sunt nominati.

XV. Hic videte quid desideret Catholicus. Primo nullius seculi vllum affertur testimonium vniuersale, sed tantum particulare. Exempli gratia, ex duodecimo solus Bernardus testis laudatur: è sexto solus Gregorius: è quinto solus Leo: è tertio solus Origenes: è secundo solus Irenæus. Hæccine vero sufficiunt? Sufficiunt (inquam) ad πληροφορίαν? Imo non sequitur, Irenæus obseruabat Quadragesimam, Ergo vniuersa Ecclesia eius sæculi. Nam in libris Irenæi nonnulla habemus ipsi Irenæo peculiaria; aut certè non communia omnibus Christianis, errorem saltem Chiliastarum. Sic in Origene alia. Et in vniuersum nullus omnino est ex Antiquis, cuius testimonium sit αὐτόπιστον.

XVI. Secundo, secula multa prætermittuntur: non indigna tamen, quorum ratio habeatur: maxime cum quæstio sit de facto. Et regula disertè alliget Bellarminum ad omnia retro tempora. A Bernardo ad Gregorium Magnum immensa est quinque seculorum vorago. A Cyrillo Hierosolymitano ad Origenem annorum centum & viginti. Ab Origene ad Irenæum circiter centum. Atque hæc quidem leuia, fateor, si de iure agitur, quod nulla præscriptione induci potest: sed cum inquiritur historia facti, omnino in iicient scrupulos, in animos eorum, qui volent sibi plenam fidem fieri.

XVII. Tertio, non constat ab his omnibus eandem Quadragesimam nominari. Non enim docent, quomodo fuerit obseruata. Ego autem quæro non vsum nominis, sed rem ipsam, quam mihi Papistæ hodie inculcant. Non constat (inquam) fuisse duntaxat abstinentiam à carnibus: Imo plerique ieiunium nominant: Est autem hoc, non tantum carnium, sed generalis abstinentia ab alimentis: saltem vt singulis diebus semel tantum cibis indulgeatur. Et sic Bernardus ieiunari dicebat ab omnibus ad vesperam vsque. Sic Paulinus Epistola vigesima quarta, & quotidiana ieiunia nominat, & vespertinos conuiuas. At hodie Papistæ liberè & prandent, & cœnant: imo vero libere conuiuia agitant lauta & opipara: tantum à carnibus abstinent, & ouis. Butyro etiam in nonnullis regionibus, vt his nostris: Nam in iis regionibus, vbi oliua non crescit, secure vtuntur omnes; paruo, si ita velint, oblato precio. Nam quæstores solent cum Pascha aduenit, stantes ante ostium Ecclesiæ ingredientes, & egredientes, magna voce admonere, vt meminerint butyri, hoc est, vt ne obliuiscantur nonnihil pecuniarum dare, pro licentia edendi butyri.

XVIII. Quarto, nonnulli testes producuntur suppositi: vt Clementis Constitutiones, Epistola Telesphori, de quibus proximo libro agendum erit: & Canones Apostolorum: quos longe recentiores esse, nemo dubitat: vt mittam eos non esse tantæ autoritatis, quin in iis mandata nonnulla in desuetudinem venerint, etiam apud Papistas. Sed his igitur ablegatis testibus, superest primum seculum absque vllo testimonio. Et tamen de hoc præcipua est contentio. Quis enim credat inde ab Apostolis obseruatam fuisse Quadragesimam, cum de ipso Apostolorum seculo, nihil omnino constet? Imo cum vt illud in suas trahant partes, cogantur Papistæ testes subornare?

XIX. Quinto, proferri in contrarium possunt testimonia quibus probetur, non fuisse eam obseruationem vniuersalem. Nam Irenæus ipse apud Eusebium historiæ libro quinto capite vigesimo quarto, quæstionem suo tempore fuisse docet non tantum de Paschate, sed etiam de ieiunio: quum alij ieiunandum censerent vnum diem, alij duos vel plures, alij quadraginta. Certe Basilius homilia secunda de ieiunio, quam Bellarminus citat, ieiunij meminit quinque dierum, πέντε ἡμερῶν (inquit) νηστεία ἡμῖν προκεκήρυκται, *quinque dierum nobis ieiunium proclamatum est.* Et rursus, ὡς γὰρ οἱ πρὸς τὰς μακρὰς ἀποδημίας ἀπαίροντες, οὕτω τινὲς τῶν ἀνοήτων εἰς ἡμέραν πρὸς τὰς πέντε τῶν νηστειῶν ἡμέρας οἰνίζονται: *vt qui longam peregrinationem incipiunt, sic quidam non sana mente hodie in quinque ieiuniorum dies inebriantur.* Quæ verba quanto violentius declamarentur in mores Papisticos? Nam quis non videt pridie eius diei, quem Cinerum vocant, omne genus ebrietatis vagari? Sed Quadragesimam tamen Basilius nullam nominat. Quare eius seculo, aut non erat omnino, aut certe non vniuersalis. Augustinus epistola centesima decima octaua ostendit in Quadragesima, alios quinta Sabbathi relaxasse ieiunium, alios vero continuasse. Sozomenus libro septimo capite decimonono, testatur suo seculo variam fuisse consuetudinem: alios sex septimanas numerasse: alios septem: alios tres tantum, idque dupliciter, vel continuas ante diem Paschæ; vel σποράδην ἐν ταῖς ἕξ, sparsim delectas è toto sex hebdomadarum numero, ad arbitrium.

XX. Non potuit igitur è præscripta lege probari Quadragesimæ vsus. Nam ea nominatim non tantum omnia retro tempora, sed etiam vniuersam Ecclesiam designabat. At ipsa experientia patet, eam, si forte omnia tempora complexa est (etsi non omnia vt notauimus) sed si omnia, saltem non vniuersam Ecclesiam. Atque hic quidem notari velim Papistarum consuetudinem: imo non tam consuetudinem, quam naturam. Nam ij, quæ ab ipsis obseruantur, hoc est, in iis regionibus, vbi olim erat ea pars Ecclesiarum quæ Occidentales appellabantur (nam in Oriente nihil habent) ea sumunt pro vniuersalis Ecclesiæ consuetudinibus. Hæc vt probent, emendicant nonnulla ex singulorum seculorum (vt hoc maximum concedam; quod tamen non est perpetuum) continuatione testimonia. Et si quis ex patribus eorum aliquid nominarit, concludunt, obseruatum fuisse vniuersaliter: quod tamen est falsum. Hic velim omnes suæ salutis curiosos, esse attentissimos. Nam iste vel maximus est Papistarum fucus. Omnino ita solent: multa Patrum conuasant nomina: magnumque ex iis catalogum conficiunt: quem in numerato habent, ad singula controuersiarum capita confirmanda: In quo nihil est præter mera nominum crepitacula. Ita est, & fidenter pronuncio; esse mera nominum crepitacula: quæ si excutiantur paulo diligentius, πομφόλυγων δίκην abeunt in ventos.

XXI. Simile est exemplum de ordinibus. Nisi quod etiam Caluinum calumniatur, quasi dixerit, ordines minores esse inuentum nouitium, de quo nusquam legatur nisi apud ineptos rabulas Sorbonistas, & Canonistas. Nam Caluinus diserte distinguit veteres acoluthos, ostiarios, & lectores, à nouitio inuento de septemplici Sacramento in ordinibus Ecclesiasticis. Duplex igitur error est Bellarmini: tum quod non probet eos ordines Sacramenta fuisse: quod Caluinus in dubium vocat: sed tantum in vsu fuisse, quod non negat: tum quod non omnium seculorum testimonio eosdem probat fuisse in vsu. Non enim vllum habet testimonium, quod quidem certum sit, antiquius Cornelio, qui vixit tertio seculo. Nam Ignatij Epistola ad Antiochenses, viris doctis non videtur legitima: quia ab Hieronymo non adnotata in censu operum Ignatij: ipsisque adeo veteribus sit incognita. Quanquam ne hic quidem floruerit ante seculum secundum. Et tamen, vt iciam non agere de septem ordinibus papisticis, promiscuè salutat Presbyteros, Diaconos, Hypodiaconos, Lectores, Cantores, Ianitores, Laborantes, Exorcistas, Exomologistas: Imo etiam post τοὺς πυλωροὺς, quos iam diximus, Ianitores, seorsim τὰς διακόνους, hoc est, Diaconissas, τὰς φρουροὺς τῶν ἁγίων πυλώνων, custodes sanctarum portarum. Quæ nomina si pro totidem ordinibus numerentur, iam non septem erunt, sed decem. Et cur omittam τὰς χριστολήπτους παρθένους, Deo afflatas virgines? Nam has æque nominat, æque salutat. Si igitur ex sola nominatione & salutatione concludit Bellarminus Ignatij tempore Presbyteros, Diaconos, & reliquos, fuisse in Sacramento ordinum, cur non & has ego? Aut si hæ non fuerunt; quæ maior in illis erit necessitas? Viderint ergo quam se merito Papistæ hac regula tutos putent in Traditionibus distinguendis.

XXII. Venio ad quartum: in quo Doctores intelliguntur vel omnium temporum collectiue, vel singularum ætatum. Si collectiue: primo, si quid ita potest probari, fatemur legitime probari: quia in eo numero sunt etiam Apostoli. At hos si exemeris; tum profecto nihil conficitur; quia non potest iactari omnium Doctorum consensus: exemptis illis & quidem præcipuis: secundo, nego id posse præstari: tum quod non omnes supersunt Doctorum labores: tum quod non omnes aliquid scripserint: tum quod non scripserint de omnibus: tum denique quia diuersi diuersa sæpe de iisdem rebus scripserunt. Et quidem Bellarminus ipse hanc impossibilitatem cogitur agnoscere. *Vix*, inquit, *inuenitur exemplum.* Sed audite σοφὸν φάρμακον. *Videtur sufficere, si aliquot Patres magni nominis expresse id asserant, & cæteri non contradicant, cũ tamẽ eius rei meminerint.* Itane? at quis pronunciauit? Bellarminus. Quis prætor edixit? Bellarminus. Ite nunc Christiani, & hinc fidei vestræ πληροφορίαν haurite. Vt quum quis à vobis inquiret fidei vestræ rationem; magnificum hoc illi carmen occinatis, Bellarmino sic videtur. Næ tum suas habebunt labra lactucas. Bellarmino sic videtur. Næ magnum hoc seculo factum est operæ precium, cum in Cardinales ille allectus est; vt quia iam ad stercorariã sedem propius accedit, maiori fastu pronunciari possit, Bellarmino sic videtur.

XXIII. Restat, vt vnius alicuius seculi Doctores omnes eligantur. Et hoc proprie Bellarminus voluit, sic enim suarum venerationem puparum, probauit, hoc est, imaginum; ex decreto Concilij Niceni secundi. At hoc nos contendimus esse ineptum, esse tyrannicum: dignum denique solis Papistis. Nam quæ causa est, cur non Arianismus vincat? Nam cum in primo Nicææ Concilio vix tres aut quatuor Occidentales Episcopi numerarentur; in Ariminensi certe magno numero tum Occidentalium, tum Orientalium, τὸ ὁμοούσιον abrogarunt; prodita ab omnibus veritate, aut etiam impugnata. Sed habuit, inquiet, contradicentes. Ita sane, inquam: Nam quomodo alias vicisset veritas? Sed habuit etiam Nicena posterior. Non tantum Scripturam: & hanc cum nomino; reliqua omnia tacere possum; sed habuit etiam Synodum Francofurdensem magno Episcoporum tum Gallorum, tũ Germanorum numero. Itaque neque exemplum Bellarmini satis est sobrium; neque regula satis Catholica.

XXIV. Superest quinta, quæ Papistis omnibus esse solet pro Triarijs. Nam reliquis omnibus desperatis, huc denique confugiunt; nimirum vnius ob causam & studium, videlicet Romanæ Ecclesiæ: cui soli vendicant hodie integram successionem. Enimvero confectum est negotium; si omnia referuntur ad eius vnius arbitrium. Quis enim speret, ipsam à seipsa damnatum iri? Quasi vero vnquam aut Lais; aut Thais, aut Faustina voluerint extincta lupanaria. Sed Catholici regulam negant esse satis explicatam.

XXV. Et primo quæritur, cum nominantur Ecclesiæ Apostolicæ, (illæ sc. quæ primum constitutæ sunt ab Apostolis) omnes-ne intelligantur, an singulæ? Nã si omnes, ἀδύνατον; tum quia earum aliquæ olim errare compertæ sunt; vt Antiochena, vt Alexandrina: tũ quia ipsæ interse dissenserunt, vt olim de Pascha, quæ ab Ioanne institutæ dicebantur, ab iis, quæ in Occidente, in quibus præcipua Romana. tum denique quia non semper subsistunt; aliquæ enim ex iis iampridem defecerunt; vt Antiochena; & Hierosolymitana: Sin autem singulæ, ἄτοπον. Nam sic, quod in singulis obtineret, id vim ha-

vlm haberet in omnes Ecclesias per vniuersum orbem. Quod tamen contra factum est olim: Nam etsi Orientales se Paschæ obseruationem habere iactarent à Ioanne: nec falsi vnquam dicantur fuisse conuicti, tamen statutum est, vt antiquaretur earum consuetudo.

XXVI. Rursus, cum successio intelligatur vel personarum tantum, vt ea dicatur perfecta & integra, quæ continua serie potest enumerare successores: vel personarum simul & doctrinæ; vt ea sit perfecta & integra, quæ sic personas enumerabit, vt constet nihil esse mutatum in doctrina ab Apostolorum temporibus. Quærimus vtro modo suam successionem Bellarminus intelligat. Nam si personarum tantum; negamus regulam: quia proferri possunt in contrarium exempla Ecclesiarum Apostolicarum, quæ falsam doctrinam iactant pro Apostolica, vt hodie Græcę omnes: Quid-ni etiam Romanam addamus? Sin autem personarum simul & Doctrinæ, negamus vllam hodie in toto terrarum orbe Ecclesiam exstare, cui sit integra & perfecta hoc sensu successio. Nam vel series personarum deerit, vt in plurimis, quæ restituto Euangelio Traditionum feces exploserunt: vel in doctrina mutata erunt plurima, vt in Græcis. Et sane fateri cogitur id Bellarminus; nisi quod solam excipit Romanam. Sed hoc eodem iure, quo Græci Constantinopolitanam exciperent, aut Alexandrinam: nempe ex mero partium præiudicio, cui nos cur deferamus?

Cap. XV.

An Traditionum memoria inuiolata conseruetur.

I. NVllius rei non scriptæ memoria conseruari potuit inuiolata, per multa secula & sola traditione. At omnium dogmatum fidei memoria inuiolata, & conseruata est, & conseruari debet per multa secula. Ergo nulla dogmata fidei sunt non scripta, siue ex sola traditione. Assumptio non potest negari. Nam neque huiusmodi erat doctrina Christiana, quæ certis tantum seculis inseruire deberet. Et ipso facto constat, etiam hodie omnia haberi dogmata fidei apud Catholicos puta, vt prædicata sunt ab initio.

II. Maior probatur experientia certa: Nam omnino nihil est ab vltima antiquitate certa fide repertum, quod non scriptis vel sacris vel prophanis mandatum sit: ac reliqua omnia tantum coniecturis quasi per nebulam diuinantur. Vnde Liuius Decadis 1. li. 6. *Perraræ per eadem tempora literæ fuere, vna custodia fidelis memoriæ rerum gestarum,* Atque adeo ipsi Papistæ qui serio contendunt, fuisse in Veteri Ecclesia aliquod remedium contra peccatum originale pro fœminis, & pueris ante octauum diem decedentibus; tamen quodnam illud fuerit coniicere nequeunt. Ergo hinc facile concludimus, non satis consultum fuisse Ecclesiæ, si quædam soli viuæ voci mandata sunt.

III. Bellarminus tamen maiorem impugnat; contra asserens impossibile esse, vt non conseruentur traditiones non scriptæ. Quod vt doceat, primo ad Deum confugit, secundo quatuor adiuuantes caussas colligit earum conseruandarum. Ergo hanc curam ait incumbere non præcipue hominibus, sed Deo. Sicut ergo Deus conseruauit veram Ecclesiam vsq; ad hanc diem, contra tot persequutiones Imperatorum, Philosophorum, Iudæorum Hæreticorum: & sicut potuit conseruare traditiones ab Adam vsque ad Mosen per duo annorum millia: & deinde Scripturas à Mose vsque ad hoc tempus per tria millia annorum & amplius: ita potuit sine dubio conseruare traditiones à Christo vsque ad nos per mille quingentos annos.

IV. Sed respondemus, eorum exemplorum nullum omnino conseruatum fuisse per traditionem, non scriptam. Primo enim aliud est res ipsas actu existentes conseruari: aliud rerum quæ per se non existunt memoriam custodiri. Conseruari res, quæ actu ipso sunt, sine scripto, vt cœlum, terras, maria, hominem, Ecclesiam, Scripturas, nemo negat: sed vicissim conseruari per solam traditionem non scriptam, qui dicat, hunc pro sano quis habeat? At hæc de quibus loquimur, nimirum fidei dogmata non sunt huius generis: quia non existunt actu & per se, sed tantum in mente hominum. Propterea non sic concipiebamus maiorem, vt diceremus: Nullam rem non scriptam conseruari posse: sed tantum nullius rei non scriptæ memoriam.

V. Illud de traditionibus ab Adam vsque ad Mosen, magis accedit ad argumentum. Itaque secundo respondeo, ne has quidem ipsas conseruatas esse sola traditione viuæ vocis, etiam si nulla exstaret tum temporis Scriptura. Quod vt fiat manifestum, dico dupliciter suæ veritatis memoriam Deum conseruasse: nempe vel extraordinarie, vel ordinarie. Extraordinarie quidem per oracula, varias reuelationes & inspirationes, ordinarie vero per Scripturam, & per Traditionem. Et traditione quidem semper vsum ab initio mundi: sed nunquam sola. Nam quemadmodum post Mosen traditioni adiunxit scripturam, tanquam fundamentum: sic ante eum inspirationem adhibebat; quæ dogmata conseruaret præcipue, imo vero innouaret, cum paulatim ab iis homines dilaberentur. Vnde nos asserimus, quemadmodum tunc necessaria erat extraordinaria inspiratio; vt ne corrumperetur traditio, quod factum est in Ethnicis: Sic deinceps, cum noluit eius inspirationis vsum esse frequentem, necessaria fuit Scriptura, medium ordinarium, multo etiam magis cum omnino subtraxit hominibus eandem; vt non modo non sit frequens, sed etiam nulla.

VI. Hæc consideratio olim fuit Chrysostomi & Theophylacti: quorum locos adscribam etsi paulo prolixiores: sunt enim notatu dignissimi. Chrysostomus ergo homilia prima in Matthæum. Ἔδει μὲν ἡμᾶς μηδὲν (sic enim legendum censeo, non μηδὲ) δεῖσθαι τῆς ἀπὸ τῶν γραμμάτων βοηθείας· ἀλλ' οὕτω βίον παρέχεσθαι καθαρὸν, ὡς τοῦ πνεύματος τὴν χάριν ἀντὶ βιβλίων γενέσθαι ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς· καὶ καθάπερ ταῦτα διὰ μέλανος, οὕτω τὰς καρδίας τὰς ἡμετέρας διὰ πνεύματος ἐγγεγράφθαι· ἐπειδὴ δὲ ταύτην διεκρουσάμεθα τὴν χάριν, φέρε κἂν τὸν δεύτερον ἀσπασώμεθα πλοῦν. ὅτι γὰρ τὸ πρότερον ἄμεινον ἦν, καὶ δι' ὧν εἶπε, καὶ δι' ὧν ἐποίησεν ἐδήλωσεν ὁ Θεός. καὶ γὰρ τῷ Νῶε, καὶ τῷ Ἀβραὰμ, καὶ τοῖς ἐκγόνοις τοῖς ἐκείνου καὶ τῷ Ἰὼβ, καὶ τῷ Μωυσεῖ δὲ οὐ διὰ γραμμάτων διελέγετο. ἀλλ' αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ, καθαρὰν εὑρίσκων αὐτῶν τὴν διάνοιαν. ἐπειδὴ δὲ εἰς αὐτὸν τῆς κακίας ἐνέπεσε τὸν πυθμένα ἅπας τῶν Ἑβραίων ὁ δῆμος, ἀναγκαίως λοιπὸν γράμματα καὶ πλάκες, καὶ ἡ διὰ τούτων ὑπόμνησις Hoc est Aniano interprete, *Oportuerat quidem nihil nos indigere auxilio literarum: sed tam mundam exhibere vitam, vt librorum vice gratia Spiritus sancti vteremur: & sicut atramento illi, ita corda nostra inscriberentur à Spiritu. Quia vero hanc à nobis excussimus gratiam, age vel ad secundam nauigationem animum adiiciamus. Equidem, quod primum illud fuerit profecto sublimius, & ex verbis suis Deus, & ex operibus ostendit. Nam & Noe & Abrahæ, eiusque posteris, & Iob, & Mosi, non per literas, sed per semetipsum loquutus est, quia scilicet munda eorum corda repererat. Postquam vero omnis populus Iudæorum in vitiorum ima delapsus est, necessario iam inde literæ dantur, ac tabulæ, & ea quæ per has administratur admonitio.*

VII. Pergit porro Chrysostomus, & vt de Veteri Testamento, sic iam de Nouo loquitur, Καὶ τοῦτο οὐκ ἐπὶ τῶν ἐν τῇ παλαιᾷ ἁγίων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐν τῇ καινῇ, συμβὰν ἴδοι τις ἄν. οὐδὲ γὰρ τοῖς Ἀποστόλοις ἔδωκέ τι γραπτὸν ὁ Θεὸς ἀλλ' ἀντὶ γραμμάτων, τὴν τοῦ πνεύματος ἐπηγγείλατο δώσειν χάριν. Et paulo post, ἐπειδὴ δὲ πολλοῦ τοῦ χρόνου προϊόντος ἐξώκειλαν, οἱ μὲν δογμάτων ἕνεκεν, οἱ δὲ βίου καὶ τρόπων, ἔδει πάλιν τῆς ἀπὸ τῶν γραμμάτων ὑπομνήσεως. *Et hoc non tantum Veteris Testamenti sanctis, sed etiam Noui accidisse perspicimus. Siquidem nec Apostolis scriptum aliquid tradidit Christus; sed pro literis Sancti Spiritus se illis daturum gratiam repromisit. Quia vero, progrediente iam tempore, alii quidem propter dogmata, alii vero propter vitam & mores grauiter impegerunt, ea rursus, quæ constat literis admonitione fuit opus.*

VIII. Theophylactus initio commentariorum in Matthæum; vt solet κατὰ πόδας sequi Chrysostomum, Οἱ μὲν πρὸ τοῦ νόμου ἐκεῖνοι θεῖοι ἄνδρες, οὐ διὰ γραμμάτων καὶ βιβλίων ἐδιδάσκοντο. ἀλλὰ καθαρὰν ἔχοντες τὴν διάνοιαν, τῇ τοῦ παναγίου πνεύματος ἐφωτίζοντο ἐλλάμψει. καὶ οὕτω τὰ τοῦ Θεοῦ ἐγίνωσκον θελήματα, αὐτοῦ ἐκείνου ὁμιλοῦντες αὐτοῖς στόμα κατὰ στόμα. τοιοῦτος ἦν ὁ Νῶε, Ἰὼβ, ὁ Μωυσῆς. ἐπεὶ δὲ ἠθένησαν οἱ ἄνθρωποι καὶ ἀνάξιοι ἦσαν φωτίζεσθαι καὶ διδάσκεσθαι ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος, δέδωκεν ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς τὰς γραφὰς. ἵνα κἂν διὰ τούτων ὑπομιμνήσκωνται τῶν τοῦ Θεοῦ θελημάτων. οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς, τοῖς μὲν Ἀποστόλοις αὐτοπροσώποις ὡμίλησε, καὶ τὴν τοῦ πνεύματος χάριν διδάσκαλον αὐτοῖς ἔπεμψεν. ἐπεὶ δὲ μετὰ ταῦτα ἔμελλον αἱρέσεις ἀναβλαστῆσαι, καὶ τὰ ἤθη ἡμῶν διαφθαρῆναι, εὐδόκησε γραφῆναι τὰ Εὐαγγέλια, *Ii quidem, qui ante legem vixerunt viri diuini, absque literis & libris docebantur: sed munda præditi mente, sancti Spiritus illuminatione illustrabantur, atque in hunc modum Deo ipsis ore ad os colloquente, eius voluntatem cognoscebant. Huiusmodi erant Noe, Abraham, Iob, Moses. At postquam deteriores facti sunt homines atque indigni qui illuminarentur, & docerentur à Spiritu sancto, dedit misericors Deus Scripturas, vt saltem per eas diuinæ voluntatis admonerentur. Sic etiam Christus, Apostolis quidem in propria persona constitutis colloquutus est, misitque Spiritus gratiam magistram. Verum quoniam hæreses pullulaturæ erant, & mores nostri corrumpendi, placuit ei vt scriberentur Euangelia.*

IX. His testibus ea constant quæ dicebamus. Opponuntur enim Inspirationes, & Scripturæ: hoc sensu, vt tum, cum nullæ erant Scripturæ, inspirationibus locus esset, non autem soli traditioni: deinceps vero cum cessarunt inspirationes, tum Scripturæ fuerint necessariæ: non rursus solis Traditionibus Dei voluntas commendata. Quæ si vera sunt, tum illud, quod dicebam, necessario sequitur, nunquam sola traditione veritatem fidei esse inter homines conseruatam. Quare qui nobis Scripturam auferunt, restituant oportet extraordinarias inspirationes, siue reuelationes: aut ne negent auferri à se media necessari conseruandæ veritati.

X. Quid igitur prodest contra rerum experientiam disputare? Quasi non sit id extremæ signum dementiæ. Quid iuuat à Dei potentia argumentari? Certè nostrûm nemo est, qui neget Deum esse omnipotentem, & quæcunque vult efficere. Sed necesse est, vt nobis constet de eius voluntate, priusquam certum à potentia ducatur argumentum. Breuiter; si cura Deo incumbat conseruandarum traditionum, fateor eas conseruari posse inuiolatas in omne æuum. Sed antecedens nego: quia nusquam patet, eam curam Deum assumpsisse: nec nostrum est eam illi imponere: & alias experientia docet, multas traditiones perisse; aut esse immutatas: quod non esset factum, si eas conseruandas Deus suscepisset.

XI. Sed iam quatuor illas examinemus adiuuantes caussas Bellarmini. Prima est, Scriptura. Etsi enim non sint scriptæ traditiones in dininis libris: sunt tamen scriptæ in monimentis veterum, & in libris Ecclesiasticis.

XII. At primo, quam pueriliter pertinaces sunt Papistæ, qui eo tantum contendunt, vt pro Scriptura scripturam substituant? Et quidem pro Canonica communem: humanam pro diuina? Certe si aliquando interfuit Ecclesiæ sua dogmata scribi, tum debuit id fieri, cum ab initio certa erat & recens memoria: atque ab iis, quos certum est impletos fuisse Spiritu sancto. Enimuero, quis magni aliquid lucratam esse credat Ecclesiam, si pro Petro Papiam ei doctorem concedimus? aut pro Paulo Hegesippum?

XIII. Secundo; hæc adiuuans causa inepta est multipliciter. Nam conseruationem dogmatum nos postulamus ab initio Ecclesiæ ad finem vsque mundi. At huic negotio præter Scripturam sacram nulla scriptura est satis vtilis. Ratio est, quia illi Patrum libri, & Ecclesiastici, non ab initio nati sunt, sed singulis ætatibus, imo vero singulis annis procreantur: itaque, vt maximum, apti esse queant tradendis nobis iis duntaxat quæ sua ætate erant in vsu. Sic à Tertulliano discimus baptisatos lactis & mellis degustasse concordiam: non tamen vniuersaliter ab initio Ecclesiæ ad finem vsque; sed tantum eius ætate. Ab Augustino nouimus baptisatis etiam infantibus statim datam Eucharistiam: id si quis ab Apostolis statutum fuisse inde disputet, nugas nugat. Similiter si quis mihi Damascenū proponat, vt doceat, quid actū sit Tertulliani tempore, is nihil aliud quam propinet se ridendum. Quo vitio semper laborat magnus ille temporum helluo Baronius.

XIV. Ad hæc non semper eiusmodi monimenta suppetunt. Sic Eusebius historiæ initio operis à se suscepti difficultatem magnam fuisse conqueritur hanc ob causam, quod viam iniret ante se non tritam, quandoquidem hominum ne nuda quidem vestigia reperire posset, qui eam viam priores triuisserit: sed exigua tantum monumenta tanquam faces procul accensas. Huius igitur testimonio per annos trecentos atque amplius, fuit hæc Bellarmini adiuuans caussa, si non inutilis, certe difficillima.

XV. Deinde illa inepta sunt ad conseruandam in perpetuum fidei memoriam;

tiam, quæ ipsa incertum est, vtrum in perpetuum sint conseruanda. Esse autẽ perditioni obnoxia scripta non θεόπνευστα; ipsa docuit experientia: cum certo certius sit, multo plures perisse Patrum libros, quam peruenisse ad nos vsq;. Atque adeo perierunt ipsius Hegesippi quinque libri, quibus eum testatur Eusebius comprehendisse Apostolicas traditiones. Scripta autem θεόπνευστα iam conseruata sunt per infinita secula à Mose ad nos vsque.

XVI. Rursus, ea inepta sunt ad conseruandam fidem, quæ falsi sunt capacia, id est, fallacia. At eiusmodi est numerus librorum non sacrorum: in quem multi intruduntur non satis sani; neque id vitari potest; cum eorũ nullus vnquam fuerit certus numerus. Sic Papias scriptis suis multa iam olim miscuit tanquam ex traditione non scripta, quæ non satis bene conueniebat cum sinceritate fidei. Imo Lucas testatur sibi hanc fuisse caussam scribendi Euangelij, vt cũ varij varia scripsissent, Timotheus, id est, quilibet fidelis, nosse posset τῶν λόγων τὴν ἀσφάλειαν. Locus est 1. c. Euangelij: in quem locũ Theophylactus rectè monet, πολλοὶ γὰρ συνέγραψαν εὐαγγέλια δῆθεν. Οἷον ἐστι τὸ κατ' Αἰγυπτίους. καὶ τὸ ἐπιγραφόμενον τῶν δώδεκα. *Multi sc. conscripserant Euangelia, vt id quod est secundum Aegyptios, & aliud quod inscribitur, Duodecim.*

XVII. Præterea, si conseruantur traditiones in Patrum libris; tum necesse est, vel ab omnibus conseruari, vel à singulis, vel à designatis quibusdam. At nihil horum esse potest. Non enim à quibusdam designatis: nulli enim illi fuerunt vnquam. Non à singulis: quia non sunt singuli scripti de omnibus aut credendis aut faciendis. Non denique ab omnibus; quia neque omnes exstant: & in iis infinitæ reperiuntur contradictiones. Ergo inepti sunt libri Patrum ad conseruanda ea, quæ ad fidem pertinent.

XVIII Adde: Si vtile, aut potius certum hoc medium esset: ergo omnia quæ exstant scripta in libris Patrum, fuissent in Ecclesia conseruata. At posterius est falsum: ergo & prius. Assumptio patet, ex multis traditionum exemplis, quarum nomen duntaxat hodie legitur in veterum patrum monimentis: res autem ipsa iam pridem abiit in desuetudinem. Huiusmodi illæ sunt, à Tertulliano numeratæ, libro de Corona militis, plurimæ: nonnullæ etiam à Basilio libro de Spiritu Sancto.

XIX. Denique, non tantum oportet conseruari memoriam dogmatum: sed etiam ita conseruari, vt sint authentica. At id nisi per Scripturas Sanctas nullo modo fieri potest. Certè non potest per Traditionem nudam, id est, per scripta Patrum. Rectè Theophylactus initio Euangelij secundum Lucam, πεπληροφορημένων ἤγουν πραγμάτων. οὐ γὰρ ἁπλῶς κατὰ ψιλὴν παράδοσιν, εἰσὶ τὰ τοῦ Χριστοῦ. ἀλλ' ἐν ἀληθείᾳ καὶ πίστει βεβαίᾳ, καὶ μετὰ πάσης πληροφορίας. *Dixit Lucas, earum rerum, quarum nobis plena fides facta est, Non enim simpliciter per nudam traditionem habentur ea quæ sunt Christi: sed in veritate, & fide firma, & cum plena certitudine.* Quæ verba opponunt τὴν ἀλήθειαν veritatem, τὴν πίστιν βεβαίαν, firmam fidem, τὴν πληροφορίαν plenam certitudinem, τῇ ψιλῇ παραδόσει nudæ traditioni. Quid igitur sibi volunt aduersarii. Cur tergiuersantur? Cur tumultuantur? Cur sunt pertinaces? Demus per traditionem conseruari dogmata Christiana. Quid tum? Si sic conseruata, non habent plenam veritatis certitudinem: Ego vero dubitem, vtrum malim: an omnino non conseruari: an ita conseruari, vt non differant ab historijs Thucydidis, aut Liuij. Itaque prima hæc adiuuans caussa multis modis est inepta.

XX. Secundam Bellarminus constituit in vsu continuo: quia pleræque traditiones sunt in continua obseruatione: vt ritus Sacramentorum administrandorum: dies festi, ieiuniorum tempora, celebratio Missæ, & officiorum diuinorum, & alia generis eiusdem. Vt ergo conseruantur linguæ vulgares, etiamsi nullæ quandoque exstent Grammaticæ, propter continuum vsum, vt lingua Hebraica, quæ conseruata est vulgaris in populo Dei ab Adam vsque ad captiuitatem Babylonis, per tot millia annorum: ita etiam sine vlla Scriptura, vsu conseruari possent eiusmodi traditiones.

XXI. Imo vix quicquam potest esse ineptius. Nam vsu communi vix aliud inuenies aliquid inconstantius. Quid enim? Non sunt in vsu communi vestes? At eæ singulis prope annis immutantur. Olim Romanorum vestes erant candidæ: qui tamen hodie vix vtuntur nisi nigris. Solebant iidem, vt & reliqui, accumbentes cœnare: at hodie sedent ad mensam: solebant omnes togis indui: at hodie thoracibus, & brachis, & pallijs. Et vt linguam nominẽ, qua pro exemplo Bellarminus vsus est, solebant ij ipsi Romani Latine loqui, qui hodie Italice. Et vt semel dicam, vix vlla est vllius populi lingua, quæ nõ sæpius immutata fuerit à Christi passione. Demus Hebraicam omnium diutissime perseuerasse: tamen inclinauit tandem: ac paulatim facta est incognita: quod nobis sufficit. Nã dogmata non est satis continuari ad aliquot annorum aut centurias aut chiliadas: sed perseuerare oportet ab initio ad finẽ vsque. Quod si ea quæ maxime omnium consistunt in vsu (nam linguarum nulla est alia natura) sic veniunt in desuetudinẽ, quid censendum de reliquis?

XXII. Iam vero, quibus terminis hunc vsum placet describere? Omniũne gentium, an alicuius? Nam hoc quidem absurdum est, & tyrannicũ. Quis enim æquum credat, vt quæ religio toti orbi est tradita, eam quæramus in vnico duntaxat angulo: quomodo Donatistæ volebant in sola Africa? Sic enim quomodo vniuersalis fides esset, intelligi non potest. Sed & quænam sit illa vnica siue gens, siue Ecclesia, ad cuius præscriptum reliquæ corrigendæ sint, nemo vnquam demonstrabit: & si suam millies Romam ostentent Iesuitæ: vt olim suam Pepuzam, inde dicti hæretici.

XXIII. Omnium vero gentium vsum si inuestigemus, in eas nos difficultates induemus, vnde non possimus saluo pudore discedere: quia vix vlli sunt ritus eodem vbique terrarum modo obseruati: certè multos scimus fuisse diuersos. In Sacramentorum administratione, quod Tertullianus ait de lacte & melle, id, ni fallor, Rhenanus vult esse Africæ proprium, & post eum Pamelius. Dies festos, ne nunc quidem Papistæ omnes eosdem obseruant, præter paucos, quorum est altior gradus. Ieiuniorum tempora alia aliis erant definita, vt de Quadragesima ante monuimus: sed & alij quarta ieiunabant, & sexta feria: quidam sexta & Sabbatho, vt hodie. Celebratio Missæ, & officiorum diuinorum, hoc est, Liturgia publica, quam varia fuerit, quis nescit? Nã primum testatur Gregorius Apostolos vsos esse sola oratione Dominica: deinde supersunt liturgiæ Petri, Marci, Iacobi, Clementis, Basilij, Ambrosij, Chrysostomi, Gregorij. Quid singula persequar? Nam id longum esset. Ergo ex tanta varietate, certi nihil haberi poterit.

XXIV. Quid? quod plurima quæ erant in vsu continuo mutata esse constat inter Christianos? Nõ placet nunc coniecturis vti, aut præiudiciis: ipsam testem cito historiam, id est, certissimam experientiam. Tertullianus libro de Corona militis, *Baptizandi ritum ostendit* (verba sunt Rhenani) *qui in vsu veterum fuit, de quo consuetudo quædam nunc mutauit.* Eucharistiam in manus sumptam fuisse à Laicis, sic apud Cyprianum Pamelius legit; vt eum veterem Ecclesiæ morem esse diceret, annotationibus in Epist 56. & librum de Lapsis: At is mos prorsus euanuerat, nisi hac recenti reformatione restitutus esset à Catholicis. Ex Canonibus, vulgo Apostolicis nominatis, aliisque multis indiciis constat, omnes Episcopos, Presbyteros, & Diaconos, atq; adeo omnes clericos præsentes accessisse ad communionem: rursus infinitis pene testimoniis luce meridiana clarius patet laicis non panem tantum, sed etiam calicem fuisse distributum: at vtrumque paulatim abiit in desuetudinem, donec proficiente errore, apud Papistas seuere sit interdictum: adeo vt noua reformatione oportuerit restitui.

XXV. Quid? quod ea, quorum non est aut culpandum aut pessimum initium; vertit vsus in deterius? Sic Mosis serpentem, olim non sine ratione conseruatum, paulatim vsus transformarat in idolum; vt necesse fuerit ab Ezechia conteri. Nec dissimili successu imagines primo inter priuatos parietes vsurpatæ gratitudinis ergo, teste Eusebio, postea in templa etiam introductæ memoriæ caussa, tandem degenerarunt in adorationis obiectum. Et memoriæ martyrum eo tantum primo constitutæ, vt essent tanquam trophæa spiritualis victoriæ, occasionem dederunt Sanctorum adorationi. Sic Magi illi, qui ad Christum infantem ab Oriente venerunt, paulatim laudando in tres reges euaserunt. Sexcenta huius generis colligere liceat. Præclarum vero custodem veritatis vsum!

XXVI. Denique non omnes traditiones in vsu sunt communi: quædam enim remotæ sunt; & solis commissæ clericis: quasdam etiam soli vsurparunt Episcopi. Atque hic operæ pretium est animaduertere, quomodo luserint artificiosissimi homines in ordinationibus ministrorum Ecclesiasticorum; omnia translata sunt in theatralem pompam. Nam & per saltum (vt loquuntur) fiunt ordinationes, vt vno eodemque die se videat aliquis factum è laico ostiarium, lectorem, exorcistam, acolytum, hypodiaconum, Diaconum, Presbyterum, nonnunquam etiã Episcopum: Et quæ plebis erant initio suffragia, postea mimica fuit interrogatio, dicis tantum caussa; & denique in applausus desierunt, gaudẽtibus iis id factum esse ab Episcopo; quod olim absque eorum diserto consensu illegitime fiebat.

XXVII. Pergo ad tertiam adiuuantem caussam in monimentis quibusdam externis, quæ ad longissimum tempus durant: vt templa antiquissima, & in aliis altaria, sacri fontes, memoriæ Sanctorum, cruces, imagines, libri Ecclesiastici: & similia. Atque hîc oblectat se suosque lectores Bellarminus, iucundo commento altaris nescio cuius in Flandria eruti, è cuius literis adscriptis patefactum sit eos falli qui altarium vsum recentem esse dicerent. Rectè: quidni enim hæc in promptu Papistæ habeant, qui apud Carnutes ostentant idolum Virginis Deiparæ longe ante Christi natiuitatem factum, & inscriptum *Virgini parituræ:* In Conuentu Possiaceno, Laines Iesuita vitreos fenestrarum cancellos in fano apud Sanctum Dionysium, proferebat testes Idololatriæ. Eleganter & facete noster tum Beza respondit, argumentum esse fragile, vtpote vitreum.

XXVIII. Sed iam olim Augustinus istos increpabat, qui à testibus monimentariis mallent quam è Scripturis doceri, c. 12. lib. 1. de Consensu Euangelistarum. *Omnino errare meruerunt qui Christum & Apostolos eius, non in sanctis codicibus, sed in pictis parietibus quæsierunt. Nec enim mirum si à pingentibus fingentes decepti fuerunt.* Eos increpat, qui, quia viderant alicubi Christum & Paulum simul pictos, diuinarunt, simul vixisse, itaque finxerant Epistolas inter eos mutuo missitatas. Et sane isthæc omnia monumenta, cũ muta sint, facile possunt in varias partes torqueri: imo oculos quidem pascere: sed animum instruere nullo modo, sed & falsis sæpenumero opinionibus imbuere. Nam, exempli gratia, quid possunt Trinitatis imagines nudæ, menti repræsentare? Videbit aliquis humanum corpus, cuius in capite triplex vultus sit; quasi Christiani Ianũ vno voluerint vincere, alius admirabitur corpus biceps cum columba: quasi voluerit Ecclesia aliquid habere, quod accederet ad Cerberum. Nam has Trinitatis imagines vsitatas fuisse Bellarminus fatetur, & reprehendit. Quid igitur? Alius contemplabitur bonum senem barbatum cum diademate regio, & adolescente mortuo in gremio, columbaq; ad pectus. Quid hoc habet accedens ad Trinitatem? Christophorum pictores ostentant Gigantẽ nixum arbore integra pro baculo in medio mari. Id omnibus iam Papistis persuasit rem esse vere gestam: vt etiam in Georgio & draconem omnes statim intelligunt & puellam: quæ tamen nasutiores dicũt esse emblemata, Sed hæc emblemata ita omnium animos deceperant, vt Legendarii in rerum gestarum verterint historiam: quidni simile aliquid metuamus in Trinitate; vbi multo periculosius erratur: sed multo etiam procliuius; cum tanto spatio superet ingenij humani captum.

XXIX. Quid? quod variis vsibus ea monumenta pro varijs temporibus adaptantur? Nam Romæ quod erat Ethnicæ superstitionis seminarium, plurima templa ab Idololatria sunt ad vsum religionis translata, vt Pantheon, dedicatum in honorem beatæ Virginis & omniũ Sanctorum. Quid memorem sanctam Mariam in Porticu; & nouam? quid Luciam? quid Cosmum & Damianum? Nam ea templa fuerunt olim, Saturni & Opis, Solis & Lunæ, Herculis & Musarum, Romuli & Remi. Apud nostros Nemausenses templũ Dianæ; dicatum erat monasterio fœminarum. Quid? non Constantinopoli magnifica illa templa Christianorum, Moschea facta sunt Mahometica? Adde interpolationem? ad quam non dubitem referre Missalium, & Breuiariorum reformationem Tridentinam, quæ multa sustulit, quibus euinci poterat quantis tenebris Papismus inuolutus fuerit.

XXX. Quid? quod non omniũ sunt ętatum? Nam à primis seculis vsq; ad Constantinũ aut nulla aut paucissima supersunt. Ædificia certè nulla: Nam ipsi Christiani fatebantur se iis carere. Imagines apud eos tã facile erat reperire, quã in syluis delphines. Libri Ecclesiastici, hoc est, non priuati, nulli omnino. Ergo vt antiquissima sint monumenta, tamẽ ab initio nõ sunt. Nisi forte suppositititiis delectemur: cuiusmodi sunt Liturgiæ Petri, & Marci, Canones Apostolici, Constitutiones Clementis: & id genus alia. Quid si syluam ingrediar reliquiarum? quanta sese imposturarum seges offeret?

XXXI. Quid? quod non sunt monimenta perpetua: sed tempore etiam consumuntur? Mitto Romanæ magnificentię indicia; quorum plerisque locis vix vestigia agnoscuntur. Polydorus Virgilius libro secundo historię Anglicę, cũ de templo loqueretur à Constantino erecto, nominibus Laurentij

& Mar-

&Marcellini, hæc habet, *Huic templo perinde ac cæteris omnibus donaria pretiosissima collata sunt: Quæ autem, qualiaue fuerint illa donaria in eiusmodi sacris locis ab Imperatore posita consulto minus exponendum duximus, vt ne inuidiam in malos ædium sacrarum æditimos concitaremus, cum ab hinc sexcentos annos, ea de templis sublata fuerint.* Egregia vero conseruandæ in perpetuum veritatis instrumenta, quæ hominum negligentia tam facile pereunt.

XXXII. Iam hæc ipsa quæ conseruantur, & cum paulo vetustiora sunt à paucis cognoscuntur, vixque cognoscuntur, nec cognoscuntur vt plurimum, nisi ope literarum, quas quanto præstat exstare in Scripturis sanctis? Et non sunt vbique obuia, interest autem, vt vbique fides Christiana certis documentis persuadeatur: & denique ipsa vetustate, si non pereunt, vt dixi, certè obruuntur, adeo vt effodi oportuerit altare illud Belgicum, Bellarmini delicias.

XXXIII. Denique eiusmodi monimenta, cum contraria inualuit vel cõsuetudo vel opinio, prorsus sunt inutilia: siue quia negliguntur: siue quia alio detorquentur. Historici, qui Ioannam fœminam meminerunt fuisse in numero Episcoporum Romanorum, eius rei indicia citant, statuã quandam: vicum in vrbe certum, qua nunquam processio prætergreditur, sellã nescio quam perforatam. At hæc omnia quam dextrè interpretantur recentiores, interq; eos Bellarminus, & Florimondus Remondus Burdegalensis? Nam & sellam in eum finem adhiberi, vt admoneatur Papa se de stercore erigi in maximam dignitatem: Et vicum illum arctiorem, quam vt processionem capiat: Et statuam esse Romanæ antiquitatis vestigium: quãquam audio motam esse de loco suo: prudenter, ne posthac cuiquam similem scrupulum inijciat. Testatur Rhenanus suo tempore superfuisse in nõnullis Ecclesijs, quas Cathedrales vocant, calices, habentes canalem, siue tubulum, quo aptius communicari posset laicis sacramentum sanguinis. Quis hos curat calices? hoc, inquam, indicium quo probatur laicis vtramque speciem esse distributam? Imo quid prosunt libri Ecclesiastici? Nam omnes liturgiæ Græcorum, quotquot habemus, indicant hoc ipsum fuisse factitatum. Ipse Canon Romanus: ipse, inquam, Canon, quem singulis diebus Papistæ cantillant, habet, *vt quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum filij tui corpus & sanguinem sumpserimus.* Ista & similia aut non aduertuntur, aut ridentur, aut sophisticè detorquentur. Et speret quis, his remedijs conseruandam veritatem?

XXXIV. Quarta Bellarmini causa est in hæresibus Deus enim mirabiliter vtitur hostibus Ecclesiæ ad Ecclesiam conseruandam. Nam, quia singulis ætatibus orti sunt noui hæretici, qui diuersa dogmata Ecclesiæ oppugnarunt: ideo etiam singulis ætatibus exstiterunt homines docti, qui, vt hæreticis resisterent, diligenter inuestigarunt doctrinã Ecclesiæ, & traditiones antiquas, & magna diligentia eas posteris commendarunt. Quemadmodum qui diu pacificè possidet bona sua, facile amittit instrumenta & literas, quibus continetur, vnde illa bona ad eum peruenerint, & quo iure bona illa possideat. At qui semper litigat, diligentissimè illa custodit, nec vlla ratione patitur.

XXXV. At Bellarminus est Sophista: qui quum cœpas quærimus, apponit allia. Nos enim non quærimus, quibus modis excitari possint fideles ad inquirendam diligentius veritatem: sed quibus medijs hæc veritas ad quam inquirendam incitantur siue ab hæresibus, siue ab alia quapiam causa, ita conseruetur, vt non inquiratur frustra. Et quidem incitandis fidelibus, non diffitear hæreses esse vtiles. Sed esse medium siue instrumentum vtile conseruandæ veritati, prorsus negatur. Prosunt hostium incursiones excitandis ciuibus ad tutandam armis patriam, sed vtiles incursiones esse ad tutandam patriam, quis sanus dicat? Sic incitant morbi homines alioqui quærendis medicamentis non admodum curiose incumbentes at medium esse tuendæ sanitati accommodatum, nondum Galenus dixit, nondum Hippocrates in aphorismos retulit.

XXXVI. Pergo, & quæro: Veritatem illam qui viri inquisierunt? Quod cum dico, hoc quæro, vtrum θεόπνευστοι, an κατὰ τὸ μέτρον τῆς πίστεως. Nam si primi, vt in Concilio Hierosolymitano, nihil est, quod excipiam. Sed quis affirmet? Imo ipsi contradicunt: & nolunt suis quasi canonicis literis deseruire. Itaque aliter audio Paulum ad Galatas contra Ceremoniarios disputantem: aliter contra Donatistas Augustinum: aliter Paulum ad Romanos contra Iustitiarios, quam Augustinum contra Manichæos. Imo aliter de Resurrectione Paulum ad Corinthios & Tertullianum, Athenagoramve. Quia ille Spiritu plenus, eo qui Apostolos duxit in omnem veritatem, oracula potius pronunciabat, quam enthymemata syllogimosve conquirebat: Isti vero etsi pie, religioseque, tamen vt homines falsa impugnabant, vera inquirebant: hoc est, poterant labi: poterant errare. Itaque non erant authentici.

XXXVII. Quid? Quod se Deus minatus est concessurum ἐνέργειαν πλάνης, efficaciam erroris (posterioris ad Thessalonicenses secundo) vt credant mendacio? Et sane obseruatum est ab ijs qui paulo curiosius historiam Ecclesiæ considerarunt, paulatim sese errores insinuasse in Ecclesiam, donec tandem multis cumulatis factum sit vlcus vniuersale, vt à capite ad plantam pedis non esset sanitas. Nam quis non agnoscat vestigia in Papatu, Angelicorum, qui Angelos colebant? Collyridianorum, qui Mariam? Apostolicorum, qui nihil admittebant proprium: Encratitarum, qui cibos distinguebant? Silentiariorum, qui vix hiscere audebant? Eustathianorum qui exsecrabantur presbyteros coniugatos? Quis non interpolatos Pelagianos in Libero arbitrio? Ethnicos in vsu imaginum, & inuocatione Sanctorum? A quibus etiam Pallas mutuo sumpta est, vt transformaretur in Margaretam: Atlas, in Christophorum: Perseus, in Georgium. Et multa similia.

XXXVIII. Deniq;, veteres vno ore testati sunt, nobis certum aduersus hæreses remedium esse in Scripturis positum, vt prolixius docuimus c. 9. Chrysostomus etiam & Theophylactus paulo ante testati sunt, ob nascituras hæreses Christum voluisse vt Euangelia scriberentur. Itaq; etsi verum esset, hæresibus excitari Christianos ad inquirendam veritatem: tamẽ non propterea traditionum autoritas aut certitudo confirmaretur, sed potius Scripturæ, ad quam recurrendum est omnibus, vt certum inde remedium petamus aduersus hæreses.

CAP. XVI.

Hæretici traditionibus nituntur.

I. PRæter has rationes, hæcque Patrum testimonia, ex vsu etiam hæreticorum facile probamus, Traditiones non scriptas, non esse fundamẽtum certum veræ fidei. Nam hoc artificio de hæreticorum plurimi facilè sperarunt insinuare posse sua dogmata in Ecclesiam, si hominum oculos à Scriptura possent ad Traditionem nõ scriptam aduertere. Opponent nobis proximo libro aduersarij nonnihil simile de Scriptura, ab hæreticis sæpe iactata: Ergo nunc vim argumenti omnino similis non debent eludere. Nos autem multo certius concludimus. Quia Scripturam quamtumlibet iactent hæretici, tamen corrumpunt interpretando: & statim possunt ab ipsa Scriptura conuinci. Quod non potest itidem de Traditione dici.

II. Accurrisse hæreticos ad Traditionem, facile probatur ex varijs testimonijs. Statim initio, aut certe paulo post initium, cum videri poterat esse purior Traditio, ac proinde veritati magis fauens, falsum difficilius admittens: tamen Carpocratiani, apud Irenæum lib. 2 c. 24. *Iesum dicunt in mysterio discipulis suis seorsim loquutum, & illos expostulasse, vt dignis & assentientibus seorsum hæc traderent.* Et lib. 2. c. 2 omnes, *Cum ex Scripturis arguuntur, in accusationem conuertuntur ipsarum Scripturarum, quasi non recte habeant, neq; sint ex autoritate, & quia varie sint dicta, & quia non possit ex his inueniri veritas ab his qui nesciant traditionem.* Dele nomen Irenæi: iurabit tota Iesuitarum cohors, ipsum hæc Caluinum scripsisse Papistis iratum. Hoc vero Tertulliani de præscriptionibus, quid? *Solent dicere non omnia Apostolos scisse: vel omnia quidem scisse, sed non omnia omnibus tradidisse.*

III. Eusebius historiæ lib. 5. c. 27. Artemonis sectatores testatur dicere, maiores omnes, atque adeo ipsos Apostolos, ea quæ ipsi affirmabant, & accepisse & docuisse. En verba, φασὶ γὰρ τοὺς μὲν προτέρους ἅπαντας, καὶ αὐτοὺς Ἀποστόλους παρειληφέναι καὶ δεδιδαχέναι ταῦτα ἃ νῦν οὗτοι λέγουσι. *Dicũt omnes antecessores, sed & ipsos Apostolos accepisse, docuisseq; ea quæ nunc ipsi loquuntur.* Papias similiter suos proponebat errores nomine traditionis non scriptæ. Basilius se ab Arianis prouocatum testatur πρὸς τὴν συνήθειαν. Apud eundem lib. 2. contra Eunomium; Eunomij legimus hæc verba, ἡμεῖς δὲ τοῖς τε ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων πάλαι, καὶ νῦν ὑφ' ἡμῶν ἀποδεικνυμένοις: *Nos cum in his quæ à Sanctis patribus olim, & nunc à nobis demonstrata sunt, permaneamus.*

IV. Augustinus in Ioannem tract. 97. *Omnes insipientissimi hæretici, qui se Christianos vocari volunt, audacias figmentorum suorum, quas maxime exhorret sensus humanus, hac occasione Euangelicæ sententiæ colorare nituntur, vbi Dominus ait, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo: quasi hæc ipsa sint, quæ tunc discipuli portare non poterant.* At nostri Papistæ hoc ipso loco vtuntur, vt suas Traditiones tueantur: vt videbimus sequente libro.

V. Alphonsus de Castro contra hæreses lib. 1. c. 2. Felicianum hæreticum notat, dicentem in causa fidei, magis rationib. quam Scripturarum testimonijs vtendum esse. Ergo iste etiam libenter declinabat à Scripturarũ iudicio: in quo habet simillimos Papistas, etsi illud de rationib. non similiter profiteantur. Sed est deniq; verum, hæreticos libenter à Scripturis ad Traditionem diuertisse.

VI. Quid? quod Irenæus lib. 2. c. 23. scribit Basilidianos asserere, non oportere sua mysteria effari in publicum, sed in abscondito continere per silentium? Quantũ discedit à Cano, asserente si quib. formis Sacramenta essent conficienda, quibusve ritibus administranda, aliaq; id genus religionis secreta, passim vulgo tradita fuissent ab Apostolis, tum aduersus Christi legem sanctũ datum fuisse canibus, & inter porcos sparsas margaritas? Imo omnia religionis mysteria abolita? Sed Bellarminus etiam c. 3. libr. 4. de Verbo Dei, dignitatem ait multorũ mysteriorum, silentiũ requirere, nec decere, vt in Scripturis, quæ toti mundo leguntur, explicentur.

VII. Bellarminus respondet c. 12. hæreticos esse simias Catholicorum: & propterea velle ipsos etiam habere mysteria. Interesse tamen inter eorum mysteria & Papistica: quod illa secretum petunt, quia sunt turpissima occultanturq; hominib. doctis, at imperitis manifestantur. At ista solum quibusdam traduntur, non quia timeant lucem, sed vel quia non est opus vt sciantur ab omnib. vel quia non sunt eorum omnes capaces. Porro illud Christi, *Quod in aure audistis, prædicate super tecta,* Matth. 10. intelligendum addita cautione, *Si opus sit.* Illud rursus, *Ego palam loquutus sum mundo & in Synagoga, quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto loquutus sum nihil.* Ioan. 18. interpretandum, nihil dixi: quod non possit vbiq; dici, quod attinet ad veritatem & puritatem dictorum: vt ne repugnet, quod aliqua seorsim discipulis exposuerit.

VIII. At hæc responsio primum non est ad totum argumentum, sed tantum ad eam partem quæ de mysterijs hæreticorum loquitur. Altera pars ergo manet non soluta, quæ docet hæreticis in hoc capite similes esse Papistas, quod noctuarum instar auertant quantum possunt oculos à luce Scripturarum (vnde eos Tertullianus appellabat lucifugas Scripturarum libro de Resurrectione carnis) ad tenebras Traditionum.

IX. Secundo, nego hac in re hæreticos esse Catholicorum imitatores. Nam etsi Catholici aliquando vterentur argumento à Traditionibus, tamen libentius disputabant è Scripturis, atq; in ijs suæ causæ proram constituebant & puppim, vt Irenæus, qui cum obiter de Traditione disputauit vno aut altero capite, & quidem non prolixo, totam disputationis aciem, eamq; prolixam instituit è Scripturis. Tertullianus de Traditionib. egit tantum præscribendo, sed retractando, Scripturis. Basilius, cum ab Arianis prouocaretur ad consuetudinem, & Scripturam, tum ille non diutius consultans consuetudinem recusauit, Scripturam iudicem adoptauit.

X. Iam vero mysteria occultarunt illi quidem aliquando, sed primo nõ fidelibus, id est, vel manifestis infidelibus, vel nondum egressis Catechumenorum ordinem, nunquam autem fidelib. deinde, non dogmata, sed solum Eucharistiæ quædam altiora, magisque obnoxia infidelium sannis. Tertio, ea ipsa non à traditione habebant, sed à Scriptura. At hæretici non hæc tantum, sed etiam dogmata volebant non esse in vulgus efferenda: &

nostri Papistæ similiter: ergo neutri sunt imitatores Christianorum: & si imitatores, tum simiæ, vere simiæ, quæ in deterius mutant, quæ imitanda susceperunt.

XI. De mysterijs autem Papisticis, nihil sincere Bellarminus exprimit quia vtraque causa, obquam ea putat occultari, falsa est. Nam primum, cur non opus est vt sciantur ab omnibus? Imo contraria est eorum praxis: Papistarum, inquam: Nam quæ illi habent è Scriptura, illa occultant: nõ permittunt enim ea venire in omnium manus: causantes esse difficillimã: quę autem habent ex Traditione, illa non patiuntur quemquã ignorare Trãssubstantiationem, Purgatorium, Limbum puerorum, Imaginum venerationem, Sanctorum inuocationem: Extremam vnctionem, Auricularem cõfessionem, Cœlibatum, Ieiunia, & sexcenta huiusmodi. Quæ si ab initio in aurem tradita sunt, quia publicari non deberent, cur hodie publicantur, nõ vero in aurem susurrantur, paucis quibusdam perfectis, vt Manichæorum in re simili, verbis vtar? Sin publicari debent, cur contendunt Traditiones non fuisse scribendas?

XII. Non esse autem auditores horum mysteriorum capaces, quis credat? Nam si non sunt capaces, cur audiunt quotidie, & de suggesto, & in priuatis colloquijs, & in vsu perpetuo? Adhæc, libenter interrogem conscientiam Iesuitarum, si habent aliquam, quid altius, augustius, diuinius existiment Trinitatis mysterio: aut incarnationis? Et tamen hæc sunt non in aurem susurrata, sed publice prædicata omnibus: non per occultam traditionem seminata, sed per Scripturam sanctam fundata. Non est ergo hæc auditorum incapacitas legitima causa occultæ Traditionis.

XIII. Porro aureas illas Christi sententias, quis non doleat ita deturpatas artificio Iesuitico? *Prædicate super tecta*, inquiebat Christus: huic aurem vellicat Iesuita, quasi inconsideratius loquuto, & susurrando succinit, *Si opus est.* ὦ τῆς τολμης! ὦ τῆς αὐθαδειας. Quid enim iam integrum esse possit in Scripturis? Et quid non quouis detorqueri erit facile, si hæc additionum commenta permittuntur? Non ita Tertullianus, de Præscriptionibus, c. 26. *Dominus palam edixit, sine vlla significatione alicuius taciti Sacramenti ipse præceperat, si quid in tenebris & in abscondito audissent, in luce & in tectis prædicarent. Ipse per similitudinem præfigurauerat: ne vnam minam, id est, vnum verbum eius, sine fructu in abdito reseruarent.*

XIV. Quæro autem, quomodo illud *si opus est*, intelligant. Nam vel significat, si ea sint dogmata, quæ opus sit in tectis prædicari, vt sic distinguãtur, dogmata alia ab alijs, vel potius intelligendum, si eæ sint personæ quibus expediat dogmata prædicari, vt sic distinguantur personæ à personis. Nam si priore notione, vt sint quædam dogmata, quæ possint libere de tectis prædicari, quædam vero quæ nunquam: primõ contradicit series verborum. *Quod dico vobis in tenebris, dicite in luce, & quod in aurem auditis, prædicate supra domos:* nihil enim distinguitur: contradicit etiam Tertullianus. Deinde, si Traditiones ea sint dogmata nunquam de tectis prædicanda: ergo non modo scribendæ non fuerunt in Canone, sed ne quidem vnquam populus annuntiandæ: quod vt diximus, contra factum à Papistis. Sin a posteriori notio magis placet, ergo ea non dogmata distinguet à dogmatibus: atq; adeo significabitur, eadem dogmata aliquando quidem, debere publicari: aliquando minime, pro captu eorum: quibuscum negotium erit. At hoc æque de scriptis dogmatibus verum est.

XV. In altero loco, miror improbam sophisticem. *In occulto loquutus sum nihil:* id est, nihil dixi, quod non possit publice dici: imo non absolute, sed quoad veritatem, & puritatem dictorum. Atque hæc deniq; huc redeunt, vt, nihil loquutus sum, significet, non omnia loquutus sum: sed aliquid: imo non aliquid tantum, sed minimam partem loquutus sum: nam Traditiones, multo maximam partem constituũt doctrinæ Christianæ, si Papistis credimus. Adeo nihil pudet. Atqui hoc dicebat Christus subijciẽs, *Quid me interrogas? interroga eos qui audierunt, quid sim ipsis loquutus: Ecce hi sciunt quæ dixerim ego.* At hoc absurde dixisset: quia de occultis, id est, de ijs quæ Christus occulte dixisset, Pilatus non potuisset præsentes Iudæos interrogare.

XVI. Quod a aliqua seorsim discipulis Christus exposuerit, non est his dictis contrarium: primo quia eadem quæ publice dicebantur, seorsim exponebantur. Proponere enim & exponere, non duo diuersa dogmatum genera, sed eadem potius supponunt: tantum variam docendi rationem significant: quia quæ paulo obscurius aliquando publice totiq; plebi proponebantur, eadem postea dilucidius interpretata repetebantur, vt factum est in parabolis. Deinde quia hæc ipsa quæ sic seorsim probantur, Apostoli publice prædicare iubebantur.

FINIS LIBRI OCTAVI.

LIBER NONVS.

DE CANONE.

Caput I.

AN A SCRIPTVRIS TRADITIONES COMMENDENTVR.

VLTA pro veritate diximus, hoc est, pro Scripturæ perfectione. Sed erunt plura disputanda contra Papistarũ blasphemiam, de eiusdem imperfectione. Quid enim loquacius mendacio? quid pertinacius hæresi? Illud tacere non potest, etiam confutatum: hæc nescit cedere, etiam victa. Quo magis vtrumque in se veritatem armat, eiusque vim acuit: vt ne siue loquacitas, siue pertinacia quicquam prosit. Et quomodo venando canes constantissime feram persequũtur, quocunq; ierit: sic veritas mendacium, mendacijque prolem, hæresin inuictis animis insectatur, donec extremum exspirent halitum. Tu æterne Deus, qui mihi veritatis tutandæ partes imposuisti, da, per Filium tuum vnigenitum, vt opus incœptum persequens, Traditionum præstigias omnes exsequar, nec sophismatum aculeis territus, nec effugiorum multiiuga diuersitate factus.

II. Primus Traditionariorum impetus esto à locis Scripturæ, à qua valde contendunt suas Traditiones commendatas. Nam & Puteanus se demonstraturum pollicitus est, Scripturam nos subinde ad Traditionem Apostolicam amandare: & Iesuitæ Turnonenses, alijque plurimi, eam ob caussam asserunt, non posse nos Scripturam non aspernari, quæ Traditiones commendet. Esto igitur hic syllogismus: Quæcunque commendantur à Scriptura, sunt necessaria. At Traditiones non scriptæ commendantur à Scriptura. Ergo Traditiones non scriptæ sunt necessariæ. Assumptio probatur septem locis Scripturæ, quos prius quam excutio singulos, respondeo ad maiorem.

III. Repeto distinctionem Traditionum propositam in statu quæstionis, 1. cap. præcedent. libr. 1. num. 16. vt intelligantur, vel pro ipsis dogmatis cum fidei tum morum: vel pro modo & ratione earum rerum tradendarum: & rursus res ipsas esse vel necessarias, vel ἀδιάφορους. Et dico, Si argumentum Traditiones nominat pro tradendarum rerum ratione, concedo totũ. Nos enim vere confitemur, hanc Traditionem & plurimis locis Scripturæ serio commendari, & esse propterea Ecclesiæ necessariam. Nego tamen inde quicquam concludi contra perfectionem Scripturæ. Non enim sequitur, si Ecclesia docenda sit viua voce, vt non omnia necessaria ad salutem contineantur in Scripturis: quia ipsa etiam quæ sunt in scripturis, tradenda sunt viua voce.

IV. Rursus, si Traditiones intelliguntur τῶν ἀδιαφόρων, conceditur assumptio. Nam, etiamsi non multa sit Scriptura in harum rerum commendatione: tamen huc referri possunt nonnulli loci: atque ij in primis qui sunt de autoritate Ecclesiæ. Et hanc nos prolixè concedimus nonnulla eiusmodi posse pro varijs locis, personis, & temporibus constituere: prout viderit expedire: imo non videmus quomodo hæc omnia potuerint in Scripturis sacris comprehendi, quæ liberam haberent obseruationem. Itaque thesin nostram, de perfectione Scripturæ, ita concipiebamus, vt huic traditionum generi nihil officeret. Sed negamus maiorem syllogismi: neque enim hoc rerum genus necessarium esse potest: cum sit ἀδιάφορον, ex hypothesi.

V. Restat genus illud, quod in rebus necessarijs constituebamus, & in quo totus comprehenditur huius controuersiæ status. Negatur ergo minor propositi syllogismi: hoc est, Scripturam vlla dogmata, necessaria ad fidem & mores, commendare, præter ea quæ sunt scripta in libris sacris, hoc est, in toto Canonis corpore. His ita distinctis, restat vt ipsos locos cõsideremus è Scripturis decerptos.

VI. Primus est è 16. ad Rom. citatus à Puteano. *Rogo vos fratres, vt obseruetis eos, qui dissensiones & offendicula, præter doctrinam quam vos accepistis, faciunt.* Sic ille locum legit. Et addit: si accipere non intelligitur, nisi de eo quod auditu discitur: tradere intelligi etiam non potest, nisi de eo quod docetur: Nam & ea Paulus semper facit esse correlatiua. Quid igitur potuit magis perspicue dici in Traditionis gratiam? Sed & voculam παρὰ præter, interpretatur contra: non posse enim aliter hoc saltem loco, quia non agatur de Scriptura: & ratio est, quia nihil dum Paulus ad Romanos scripserat.

VII. Respondeo, primum neutro verbo, siue tradendi siue accipiendi, Paulum esse vsum, sed vocibus διδαχὴς & μαθήσεων. Διδαχὴ autem non tãtum de viua voce dici, sed etiam de scripto, cum omnes sciunt, tum illud saltem ostendit ex 2. ad Thessalonicenses, εἴτε διδαχθέντες εἴτε δι' λόγου, εἴτε δι' ἐπιστολῆς, *quas edocti estis, siue per sermonem, siue per Epistolam.* Et ad Romanos 15. ὅσα γὰρ προεγράφη, εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν προεγράφη: *quæcunq; scriptæ sunt, ad nostram doctrinã scriptæ sunt.* Quodsi relatiua sunt τὸ διδάσκειν καὶ τὸ μανθάνειν; tum profecto τὸ μανθάνειν non erit ad aures restringendum, quando nec τὸ διδάσκειν ad os. Facit autem non bene Puteanus, qui Paulo commodat verba de suo.

VIII. Secundo, neque id verum est, Accipere ad aures, tradere ad os tantum referri. Nam si hoc ita esset, tum nulla traditio esset scripta: quod tamen agnoscunt falsum esse cum omnes Papistæ, qui traditionem dicunt non